

О.М. Пасько

**ГОТОВНІСТЬ СЛІДЧИХ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ
ОСНОВИ**

Монографія

2023

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

О. М. Пасько

**ГОТОВНІСТЬ СЛІДЧИХ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ**

Монографія

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК [351.741:343.132]-057.36:[331.546+159.94]
П19

Рецензенти:

Д. В. Швець — доктор юридичних наук, доцент, Одеський державний університет внутрішніх справ;

І. М. Охріменко — доктор юридичних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ;

В. П. Остапович — доктор юридичних наук, професор, Державний науково-дослідний інститут МВС України

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 28 листопада 2023 року)*

Пасько О. М.

П19 Готовність слідчих до професійної діяльності: правові та психологічні основи : монографія / О. М. Пасько. — Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. — 476 с.

ISBN 978-617-8263-87-4

У монографії викладено результати теоретичного та експериментального дослідження готовності працівників слідчих підрозділів Національної поліції України до професійної діяльності, визначені етапи формування готовності до практичної діяльності. Запропоновано авторську структурно-логічну модель готовності слідчих до професійної діяльності.

Монографію адресовано викладачам, ад'юнктам, магістрам, а також науковцям, які досліджують подібні проблеми.

УДК [351.741:343.132]-057.36:[331.546+159.94]

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА	6
Розділ 1	
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ	
ФЕНОМЕНУ ГОТОВНОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ	9
1.1 Теоретико-методологічні підходи дослідження феномену готовності до діяльності	9
1.2 Категоріально-понятійний апарат теорії готовності особистості до діяльності	27
1.3 Різновиди готовності з точки зору різногалузевих досліджень	48
1.4 Компоненти готовності до професійної діяльності	64
Розділ 2	
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ	
СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	87
2.1 Нормативно-правове регулювання діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України	87
2.2 Концептуалізація функцій слідчого через призму нормативно-правових актів	104
2.3 Основні перешкоди, які виникають під час проведення гласних слідчих (розшукових) дій	133
Розділ 3	
СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ГОТОВНОСТІ	
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ	
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	144
3.1 Структурно-логічна модель готовності слідчого до професійної діяльності	144

3.2	Сучасний стан формування у курсантів готовності до слідчої діяльності	178
3.3	Професійно важливі вміння, які детермінують готовність слідчого до професійної діяльності	193
Розділ 4		
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ СЛІДЧИХ		226
4.1	Дослідження якостей, які розвиваються у курсантів під час викладання навчальних дисциплін	226
4.2	Результати дослідження провідних якостей, які детермінують різновиди готовності слідчого до професійної діяльності	247
4.3	Психологічний профіль слідчого з точки зору провідних якостей, які детермінують їхню готовність до слідчої діяльності	281
Розділ 5		
ПРАВОВІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ		295
5.1	Методичне забезпечення навчально-виховного процесу для розвитку готовності до слідчої діяльності	295
5.2	Перелік професійно важливих вмінь, які детермінують готовність слідчого до проведення слідчих (розшукових) дій	311
5.3	Провідні напрямки оцінювання готовності слідчого до професійної діяльності	333
ПІСЛЯМОВА		345
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		348
ДОДАТКИ		399

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

МВС — Міністерство внутрішніх справ

ЗВО — заклад вищої освіти

ОДУВС — Одеський державний університет внутрішніх справ

КПК України — Кримінальний процесуальний кодекс України

ГСУ Національної поліції — Головне слідче управління Національної поліції

ГУНП — Головне управління Національної поліції

ЄРДР — Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЕЗК — електронні засоби контролю

СОГ — слідча оперативна група

ПЕРЕДМОВА

Сучасний етап державотворення детермінований впливом економічних, політичних, соціальних та інших чинників, які суттєво відображаються на рівні готовності працівників поліції виконувати свої професійні функції на високому рівні. Відсутність у країні єдиного чіткого механізму взаємодії громадянського суспільства із державою призводить до ігнорування посадових повноважень, некомпетентності працівників та неспроможності виконувати завдання належним чином.

Актуальним питанням сьогодення є побудова нової системи підготовки працівників слідчих підрозділів Національної поліції України відповідно до змін, які відбулись у кримінальному процесуальному законодавстві в аспекті змін повноважень. Більшість слідчих не готові на високому професійному рівні їх виконувати у зв'язку із відсутністю знань, вмінь, навичок та спроможності щодо їх виконання.

Отже, необхідною залишається підготовка висококваліфікованих працівників, що обумовлюється завданнями і функціями Національної поліції України щодо захисту прав та законних інтересів громадян. Мова йдеться про спроможність слідчого бути готовими до новітніх критеріїв, які забезпечують розвиток конкурентоспроможних спеціалістів. Відповідно, питання готовності поліцейського до професійної діяльності повинно бути пріоритетним і важливим.

Особливості підготовки і формування готовності до правоохоронної діяльності та особистісна модель працівника поліції розглядалися:

В. І. Барко, О. М. Бандурко, В. Д. Берназом, В. Л. Васильєвим, А. В. Дуловим, М. І. Єникєєвим, Л. І. Казміренко, З. Р. Кісіль, В. О. Криволапчуком, О. І. Кудерміною, В. Я. Марчаком, В. С. Медведєвим, Н. Е. Мілорадовою, В. П. Остаповичем, І. М. Охріменком, А. Р. Ратиним, В. В. Романовим, А. М. Столяренко, М. І. Томчуком, Ю. В. Чуфаровським, О. М. Цільмак, В. Д. Швецем, Г. Х. Яворською, С. І. Яковенком та ін.

Проблемам удосконалення готовності працівників до діяльності у галузі психології присвячені роботи видатних вчених: В. А. Алаторцева, О. В. Веденова, М. І. Дьяченка, Л. А. Кандибовича, Г. С. Костюка, О. І. Кудерміної, В. І. Лебедева, Б. Ф. Ломова, І. О. Машук, В. О. Моляко, В. В. Рибалка, Т. А. Оболдіної, П. А. Рудик, А. Є. Томілової, Б. О. Федоришина, Н. С. Філатової та ін.

Важливість та доцільність готовності до професійної діяльності викликає велику кількість дискусій у сфері педагогіки серед таких науковців, як: А. М. Алексюк, І. Д. Багаєва, О. П. Багас, О. В. Барабанщикова, М. Я. Віленекій, М. М. Гречко, А. М. Григор'єв, С. У. Гончаренко, А. А. Деркач, О. А. Дубасенюк, Л. Ф. Железняк, А. М. Зельницький, І. А. Зязюн, Н. В. Іпполітова, М. Б. Євтух, С. О. Кубіцький, Н. В. Кузьміна, В. С. Маслов, О. Г. Мороз, Н. Г. Ничкало, Є. І. Огарев, В. Г. Онушкін, В. А. Сластьонін, В. В. Сгадова, В. О. Сухомлинський, Г. М. Юхновець, В. В. Ягупов та ін.

Метою нашої монографії є розробка єдиної моделі готовності працівників слідчих підрозділів Національної поліції України відповідно до нових повноважень, що визначені у Кримінальному процесуальному кодексі України (надалі — КПК).

Проблеми готовності визначаються у багатьох наукових роботах, значна кількість цих праць була опублікована у різні часові періоди, проте чіткого, однозначного та уніфікованого визначення даної дефініції не існує. При дослідженні питань готовності до діяльності науковцями були систематизовані та розроблені структурні компоненти, але єдиних думок та ідей не визначено, натомість висловлені різного роду суперечливі погляди щодо складових компонентів готовності.

Для нейтралізації цього слід провести реформування кадрової роботи Міністерства внутрішніх справ (надалі — МВС) в аспекті

підвищення ефективної та якісної системи професійно-психологічної підготовки працівників поліції.

Першим кроком у вирішенні зазначеної проблеми є встановлення єдиних вимог до посади, що займається відповідно до певної моделі. Для цього розроблена структурно-логічна модель слідчих підрозділів Національної поліції України, яка складається із певних різновидів, що детермінуються компонентами. Дані положення можна використовувати у кадровій роботі при прийнятті осіб на роботу до Національної поліції України.

Обґрунтованість запропонованих автором наукових положень впливає з результатів аналізу 511 джерел (нормативно-правових актів, навчальних посібників, монографій, наукових статей тощо), досвіду науково-педагогічної діяльності.

Розділ 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ ГОТОВНОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Теоретико-методологічні підходи дослідження феномену готовності до діяльності

Зміни в економічних, політичних, соціальних та інших сферах у сучасному суспільстві суттєво впливають на діяльність поліції. Проте, необхідною залишається підготовка висококваліфікованих фахівців, що обумовлюється завданнями і функціями поліції щодо захисту прав та законних інтересів громадян. Мова йдеться про спроможність поліцейських бути готовими до ефективного та компетентного здійснення професійних функцій.

Актуальності набувають особливості готовності поліцейського виконувати функціональні обов'язки на високому професійному рівні, тобто особа повинна бути не тільки компетентною у своїй справі, але готовою до праці. Для того, щоб характеризувати готовність, слід спочатку визначитись із її тлумаченням та змістом.

Феномен готовності викликає інтерес у різних галузях дослідження, оскільки він прямо чи опосередковано пов'язаний майже із усіма науками. Саме його різногалузєва спрямованість і є пріоритетною та важливою при врахуванні готовності до професійної діяльності. Спочатку слід визначитись із терміном та тлумаченням слова феномен.

Розуміння даного терміну та категорії, викладені у різних словниках та енциклопедіях. Отже, феномен (від грец. *phainomenon* — що «являється») — це:

– «виняткове, незвичайне, рідкісне явище» (культурологічний словник-довідник [402, с. 285]);

– «рідкісне, незвичайне, виняткове явище; філософська категорія: явище, єдине в своєму роді, взяте в його цілісності, в єдності з його сутністю й дане нам у досвіді, сприйняте органами чуттів; у філософії Канта — явище, яке протиставляється ноумену: феноменів, що існують у свідомості, а не самої сутності речей об'єктивної реальності» (словник української мови, великий тлумачний словник сучасної української мови [403, с. 575; 401, с. 1532]);

– окрім вищезазначених визначення поняття сучасний тлумачний словник української мови містить тлумачення як «напряму сучасної філософії, представники якого вважають, що свідомість має свій, незалежний від матеріальної дійсності, зміст, а предмети об'єктивної реальності (феномени) є лише символами цього змісту [404, с. 694];

– «факт імперизму; фізичне чи психічне явище, яке виступає предметом спостереження; у філософії Канта — предмет можливого пізнання» (універсальний словник-енциклопедія [405]);

– «будь-які підлеглі спостереженню предмет, факт, подія чи процес, що виступають об'єктами чуттєвого споглядання, на противагу усьому тому, що схоплюється завдяки розмислу, розуму, інтелекту, тобто є умосяжним» (філософський енциклопедичний словник [139, с. 665–666]).

Узагальнивши тлумачення терміну феномен, можна визначити, що укладачі у більшості випадків під ним розуміють певне явище або факт, які мають особливе значення та потребують дослідження. Тому, феномен готовності означає необхідність та доцільність його постійного вивчення, оскільки він є винятковим фактом, який потребує детальної регламентації та чіткого визначення.

Отже, встановлено, що готовність розглядається як феномен, тобто певний факт та явище, що має виняткове та важливе значення. Тепер слід визначити особливості дослідження терміну готовність.

Готовність у вітчизняній науці досліджувалась відповідно до різних підходів. Більшість авторів визначає особистісний та функціональний, проте, узагальнивши наукові надбання вітчизняних науковців, ми визначили наступні підходи [237]:

особистісний (Б. Г. Анан'єв, А. Г. Асмолов, Г. О. Балл, М. В. Бастун, А. Г. Бахтов, Л. М. Божович, В. І. Бондаренко, Л. С. Виготський, Р. В. Габдреев, О. А. Дубасенюк, І. А. Зазюн, А. Г. Ковальов, В. Є. Козлов [277], І. С. Кон, В. А. Крутецький, Л. В. Лежніна, А. Н. Леонт'єв, В. С. Магун, В. С. Мерлін, Ф. Т. Михайлов, В. О. Моляко, П. С. Перепелиця, О. М. Пехота, В. В. Рибалка, С. Л. Рубінштейн, О. Я. Савченко, А. Л. Свенцицький, А. Х. Спіркін, В. Ф. Сафін, В. В. Столін, О. П. Холіна, Н. І. Чернега, І. І. Чеснокова, Є. В. Шорохова, О. П. Щотка [451] та ін.);

функціональний (В. О. Алаторцев, Н. Р. Байбекова, Ф. Генев, Н. М. Данилевич, Є. І. Ільїн, Н. В. Кавуненко, А. Б. Леонова, Н. Д. Левітов, Т. М. Лисак, О. М. Лукашев, З. Маркоцкі, А. А. Мартинов, В. Т. Мишкіна, Л. С. Нерсесян, В. Н. Пушкін, А. Ц. Пуні, О. О. Самойленко, О. О. Хименко, Е. В. Чернодубов);

системний (К. А. Абульханова-Славська, Ю. В. Бех, О. С. Білоус, О. О. Біляковська, А. О. Бодальов, А. В. Брушлінський, Ю. В. Вінтюк, Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, С. У. Гончаренко, В. Т. Зінченко, Я. Л. Коломінський, Т. В. Кудрявцев, О. Г. Кучерявий, Ю. О. Шабанова, Ю. М. Шевченко, В. Д. Шадріков та ін.);

особистісно-діяльнісний (Н. Р. Байбекова, А. А. Деркач, М. Н. Д'яченко, О. В. Замфереско, Л. А. Кандибович, Є. А. Клімов, І. А. Княжева, Т. В. Кобилянська, В. І. Лозова, К. К. Платонов, Г. В. Троцко, О. М. Цільмак, Е. С. Чугунова, І. Ф. Шумілова та ін.).

Так, А. Г. Бахтов [13, с. 83] вважає, що *особистісний підхід* готовності до професійної діяльності можна трактувати як результат цілеспрямованої підготовки і тлумачити готовність як стійке, багатоаспектне утворення особистості. Питання розробки даного підходу неодноразово порушувались у працях П. С. Перепелиці [267], Г. О. Балла [5; 6; 8], І. А. Зазюна [96], В. О. Моляко [187], В. В. Рибалки та інших науковців, що свідчить про зростаючу актуальність та важливість дослідження.

В рамках особистісного підходу здійснюється вивчення якості та властивостей особистості, які засновані на розумінні готовності

до професійної діяльності як результат професійної підготовки і навчання. На думку В. В. Рибалки [333, с. 112], людина, її психофізичний розвиток має розглядатися як системне, цілісне, структурно-ієрархічне утворення, що має певну системну психологічну характеристику розвитку впродовж усього життя та системно регулює сукупність діяльності в конкретних ситуаціях життєдіяльності, забезпечуючи ефективну взаємодію з об'єктивною дійсністю. Так, на думку науковця, прояв здібностей заснований на усвідомленому вирішенні індивіда високопродуктивної діяльності у визначеній галузі праці, суспільному житті. Тобто, даний підхід розглядається крізь призму особистості та її складових.

Особистісний підхід науковець Н. І. Чернега [441, с. 25] визначає як важливий психолого-педагогічний принцип, як методологічний інструментарій, основу якого становить сукупність вихідних концептуальних уявлень, цільових установок, методико-діагностичних та психолого-технічних засобів, які забезпечують більш глибоке розуміння, пізнання особистості.

Цікавим є положення О. Я. Савченка [339, с. 407], де науковець відмічає, що суть особистісно орієнтованого підходу полягає в організації навчання на засадах глибокої поваги до особистості вихованця, врахуванні особливостей індивідуального розвитку, ставленні до нього як до свідомого відповідального суб'єкта навчально-виховної взаємодії; передбачає формування цілісної особистості, яка усвідомлює свою гідність і поважає інших людей.

Так, на думку О. М. Пехоти [212, с. 25–45], розв'язання проблеми побудови та запровадження особистісного підходу не слід розглядати спрощено, як таке, для якого достатньо лише взяти вже існуючі в науці принципи та знання про особистість, її розвиток, засоби її стимулювання й штучно об'єднати їх у певну сукупність теоретико-практичних понять і методів. Фактично ж з огляду на стан дослідження проблеми особистості у сучасній педагогіці та психології майже всі необхідні й можливі психолого-педагогічні компоненти особистісного підходу потребують подальшого сукупного суттєвого опрацювання або корекції у різних аспектах і узгодження одне з одним у цілісному контексті.

Так, В. І. Бондаренко [26] звертає увагу на особистісний потенціал компетентності працівника, здатності фахівця бути дослідником

освітнього процесу, якого вирізняє інноваційність. Тобто, звертає увагу на особистісні характеристики людини-професіонала.

На відміну від В. І. Бонадренка, науковець М. В. Бастун [12, с. 38], вивчаючи культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення, зауважує, що культурологічний підхід розглядає особу як вторинну матеріальну модель відносно культури на відміну від особистісного підходу, де культура є вторинною матеріалізованою моделлю відносно особи. Вибір культурологічного підходу до аналізу зазначеної проблеми обумовлений тісним зв'язком, що існує між категоріями культури й особистості, оскільки самовдосконалення майбутнього вчителя відбувається за умови розвитку в ньому якості особистості (рефлексії, самостійності), тобто сутності культури в індивіді.

Науковець О. А. Дубасенюк [80, с. 16] визначає особистісний підхід як найважливіший психолого-педагогічний принцип, що передбачає урахування своєрідності індивідуальності особистості.

Так, науковець О. П. Щотки [451, с. 16] на підставі аналізу основних підходів до вивчення психологічної готовності особистості зазначає, що дослідження психологічної готовності доцільно здійснювати в межах особистісного підходу, згідно з яким готовність розглядається як стійке системне утворення, що виникає у результаті підготовленості до реалізації певного виду активності. Дійсно, якщо говоримо про готовий результат «готовності», то необхідною складовою до її реалізації є етап підготовленості.

Даний підхід є важливим при вивченні готовності в залежності від певних особливостей особистості. Так, ідею того, що готовність засновується на індивідуально-психологічних особливостях особистості, підтримують В. Ф. Сафін, А. Г. Асмолов. Проте, Л. І. Крутецький визначає її як міру відповідності професійним вимогам, і як мотиваційну сферу особистості — В. С. Магун та В. С. Мерлін.

Сучасне розуміння особистісного підходу, на думку О. П. Хохліної [416, с. 83], пов'язане із ставленням до людини, її вивчення та розвитку як до особистості, яка характеризується цілісністю, унікальністю, неповторністю «Я».

За умов особистісного підходу готовність розглядається у контексті особистісних передумов успішної діяльності. Цей підхід передбачає

вдосконалення психічних процесів, станів і властивостей особистості (усіх елементів структури психіки), які необхідні для ефективної та якісної діяльності, тобто готовність трактується як особистісне утворення, інтегративна стійка характеристика, що сприяє успішній діяльності.

Отже, готовність розглядається як прояв індивідуально-особистісних якостей, як процес формування морально-психологічних якостей особистості, що визначають відношення до професійної діяльності, забезпечують її успішне здійснення.

Даний підхід визначає достатньо важливу особливість особистості — її внутрішнє переконання до дії або бездіяльності. Важливим є також врахування індивідуально-особистісних якостей та мотивації, що є вагомим у поведінці людини при виконанні професійних обов'язків.

Проте, особистісний підхід не у повній мірі розкриває спектр готовності особистості. Недостатньо вивчаються зовнішні фактори, що можуть змінювати поведінку особистості відповідно до змін суспільних та правових відносин. Також не досить глибоко досліджується можливість удосконалення професійно важливих якостей людини і, відповідно, підвищення рівня готовності.

Прибічники *функціонального підходу* розуміють готовність як тимчасову дію і працездатність, суть її вони вбачають в активізації психічних функцій. Розглядається як тимчасовий ситуативний стан людини на діяльність, актуалізація і пристосування власних особистісних якостей, властивостей та можливостей для успішних дій у певних умовах, як вміння якісно мобілізувати та налаштовувати необхідні фізичні й психічні ресурси для реалізації діяльності, як стан концентрації можливостей людини, що досягають найвищого ступеня і виявляються до, під час виконання та після завершення діяльності.

Так, науковець Н. В. Кавуненко [104] під функціональним підходом дослідження готовності розуміє певний стан психічних функцій, який забезпечує високий рівень досягнень при виконанні того чи іншого виду діяльності.

Цікавим є функціональний підхід науковця З. Маркоцкі [484, с. 19] (Z. Markocki). Він визначає функціональність як елемент опанування

цінностями та вміннями використовувати їх у практиці, зокрема інноваційній. Саме функціональність вважають провідною у набутті особистістю професіоналізму.

У функціональному підході психологічна готовність, на думку колективу авторів О. О. Самойленко й П. І. Лисака [343, с. 239], та Ю. Б. Мельника й О. В. Стадника [487, с. 110], розглядається в межах цільових, ресурсних, операційних, інструментальних, часових і продуктивних параметрів діяльності особистості. Психологічна готовність як стан, що передуює певній діяльності, містить такі можливості людини, яких вона спроможна досягти у своєму формуванні. Готовність виявляється при виконанні і після завершення професійних завдань. Вияв стану психологічної готовності до діяльності залежить від індивідуальних особливостей особистості, конкретних зовнішніх ситуаційних умов та можливих завдань діяльності.

Так, із позицій функціонального підходу Н. Р. Байбекова [4, с. 25] визначає готовність до консультативної роботи як певний психічний стан функцій, який забезпечує високий рівень досягнень під час виконання консультації.

Т. В. Кобилянська [113, с. 168] крізь призму функціонального підходу розглядає готовність до діяльності як функцію психіки, тобто тимчасовий психічний стан суб'єкта, як процес і результат формування установок особистості, що виявляється в її активності.

Проте, Е. В. Чернодубова та А. А. Мартинов [443, с. 862] встановлюють, що сутність функціонального підходу розглядається як сукупність функцій, які треба виконувати для реалізації потреби у задоволенні.

У свою чергу науковець О. О. Хименко [415, с. 316] зосереджується на функціональному та процесному підходах, на виявленні їх переваг та недоліків. Функціональний підхід, на думку науковця, базується на ієрархічній організаційній структурі підприємства, де управління здійснюється шляхом управління організаційними одиницями (підрозділами, відділами, бюро, цехами і т. д.), а взаємодія організаційних одиниць відбувається через роботу посадових осіб (керівників відділів, начальників, менеджерів і т. п.). Основною ідеєю функціонального підходу до управління є закріплення за певними елементами системи функцій, які вони виконують незалежно від інших одиниць структури

та взаємодіють з ними через розподіл праці та обмін матеріальними продуктами. Управління підприємством реалізується за допомогою наказів, розпоряджень, дозволів, які переміщуються вертикально, відповідно до закріпленої ієрархії.

Суть функціонального підходу, на думку Н. М. Данилевич [70], полягає в тому, що будь-яка потреба розглядається як сукупність певних функцій, які необхідно виконати. За допомогою функціонального підходу можливо вирізнити основну сукупність функцій та їх систематизацію. В даному випадку сукупність функцій організації має ієрархічний характер.

У психології І. М. Коновальчук [132, с. 159] виділяє два основних підходи до визначення сутності й структури психологічної готовності до професійної діяльності: функціональний та особистісний. З позиції функціонального підходу психологічна готовність — це певний стан психічних функцій, передстартова активізація яких забезпечує оптимальний рівень досягнень діяльності. Особистісний підхід розглядає психологічну готовність як стійке ієрархічне утворення особистості, цілісність психічних процесів якої є умовою успішної діяльності.

Сутність та зміст функціонального підходу полягає у припущенні, що готовність розглядається як певний психічний стан індивіда і є тимчасовим. Проте, може бути короточасним або довготривалим, в залежності від активізації психічних функцій, що домінують у даний момент.

Важливість та значущість даного підходу, пов'язана із умінням себе мобілізувати психічно і фізично та бути готовим до діяльності, що є необхідним для концентрації власних можливостей та властивостей у певній ситуації. Проте, прибічники даного підходу готовність у більшості випадків асоціюють не як готовність до будь-чого, а тільки як готовність до професійної діяльності, чим обмежують коло вивчення більш широких особливостей всебічного дослідження особистості у певній нетиповій ситуації.

Основою вивчення готовності до професійної діяльності особи із позицій *системного підходу* є розгляд готовності через пізнання людиною своїх внутрішніх можливостей і реалізацію їх для досягнення бажаного результату в його професійній діяльності.

Так, цікава думка Ю. В. Вінтюка [40, с. 297]: науковець визначає, що на основі системного підходу можна поєднати здобутки різних наук і спрямувати їх на досягнення цілей освітньої діяльності.

Системний підхід у педагогіці розглянуто науковцем Ю. О. Шабновою [444, с. 89]. Даний підхід спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення у них різноманітних типів зв'язку та зведення їх в єдину теоретичну картину. Як систему можна розглядати будь-яку пізнавальну діяльність, а її складовими є сам суб'єкт пізнання (особистість), процес пізнання, продукт пізнання, мета пізнання, умови, в яких вона перебуває, тощо. Системний підхід — це важливий методологічний засіб наукового пізнання. Він дає змогу здійснити поділ складних явищ дійсності на частини або елементи, визначити способи організації окремих частин (елементів) системи в єдине ціле, прослідкувати підпорядкування елементів системи та їх взаємодію. Він реалізує на практиці принцип цілісного розгляду явищ у взаємозв'язку. Згідно з цим підходом навчання риторики досліджується як цілісна система, компонентами якої є мета, зміст, методи, засоби, форми і результати навчання. Останнім властиві внутрішні зв'язки, внаслідок яких виникає нова якість, не притаманна окремим елементам. Зміна одного чи кількох компонентів може вплинути на характер усєї системи навчання.

Так, науковець Ю. В. Бех [17, с. 202] під системним підходом до діяльності розуміє сукупність об'єктів з їх відносинами і зв'язками, що характеризується наступними ознаками: цілісністю (певною незалежністю системи від зовнішнього середовища та від інших систем), зв'язністю (наявністю зв'язків, що дозволяють за допомогою переходів від елемента до елемента з'єднувати декілька будь-яких елементів системи), функцією (наявністю цілей, що не є простою сумою цілей елементів, які належать системі).

Системний підхід, на переконання С. У. Гончаренка [56, с. 112], є важливим методологічним підходом у наукових дослідженнях. Науковець вважає, що специфіка складного об'єкта (системи) не вичерпується особливостями елементів, які її складають, а пов'язана передусім з характером взаємодії між елементами.

З позицій системного підходу, на думку О. О. Біляковської [23, с. 29], професійна підготовка — це система, яка містить структурні

компоненти, кожен з яких є необхідним, а всі разом є достатніми для того, щоб у ході взаємодії досягнути поставленої мети, щодо забезпечення її якості на всіх рівнях окресленої системи під час вирішення конкретних завдань та реалізації відповідних функцій. При цьому варто простежити системоутворюючі зв'язки між метою, завданнями, змістом, формами та методами, освітнім середовищем, суб'єкт-суб'єктивними (суб'єкт-об'єктивними) взаєминами в освітньому процесі й їх взаємодії.

У наукових дослідженнях О. Г. Кучерявого [153, с. 29] доведено, що теоретичне й експериментальне обґрунтування організації системи професійного самовиховання майбутніх учителів у закладах вищої освіти постає однією з умов їх реформування. Професійне самовиховання автор розглядав як складну систему діяльності людини, і для її розкриття, як пропонував автор, потрібно застосовувати поняття психології розвитку свідомості й самосвідомості, психології творчості.

На думку науковця Ю. М. Шевченка [449, с. 207], системний підхід може надати можливість визначити методологічну стратегію й виявити стратегічні положення для вдосконалення готовності майбутніх працівників.

Головна ж ідея системного підходу, на думку О. С. Білоуса [21, с. 230], полягає в тому, що жодна дія не здійснюється в ізоляції від інших. Кожне рішення має наслідок для всієї системи. І саме тому системний підхід у керуванні дозволяє уникнути ситуацій, коли рішення в одній сфері перетворюється в проблему для іншої.

Основна ідея даного підходу полягає у залученні людини в активні творчі взаємозв'язки і взаємодії її як суб'єкта діяльності та спілкування. За допомогою таких контактів людина формується в діяльності і спілкуванні, при цьому визначається її характер та розвивається найвища ефективність власного саморозвитку, самореалізації у процесі готовності до професійної діяльності.

Дійсно, слід враховувати і внутрішні фактори, що впливають на поведінку особистості, і зовнішні, які її обумовлюють. І важливим елементом, на наш погляд, при готовності особистості до професії є індивідуально-психологічні якості та особливості, знання, вміння, навички, спроможність їх виконувати та, звичайно, мотивація.

На *особистісно-діяльнісному рівні* готовність визначається як цілісний прояв усіх сторін особи, що дає можливість ефективно виконувати свої функції (Л. А. Деркач, М. Н. Д'яченко, Е. П. Льїн, Л. А. Кандилович та ін.).

Науковець Т. В. Кобилянська [113, с. 169] зазначає, що проблема формування готовності виникає тільки в тому випадку, якщо діяльність людини в якійсь мірі нова, і передбачаються певні труднощі при її реалізації, бо в разі звичної діяльності проблема готовності практично вже вирішена і не усвідомлюється людиною як особливий стан. Тому, розглядаючи готовність, науковець має на увазі діяльність, що вимагає змін, інновацій.

Так, Н. Р. Байбекова [4, с. 27] з погляду особистісно-діяльнісного підходу визначає готовність як результат цілеспрямованої підготовки до певної роботи. Така система якостей стабільна і є передумовою регуляції роботи в цілому, готовність психолога до роботи розглядається як довготривалий стан, який принципово визначає можливість успішного здійснення професійної діяльності.

Науковець О. В. Замфереско [91, с. 141] встановлює, що реалізація особистісно-діяльнісного підходу у підготовці майбутніх майстрів ресторанного обслуговування до підприємницької діяльності розглядається в єдності особистісного і діяльнісного аспектів, спрямованих на максимальну самореалізацію особистості у професійній сфері.

У науковій роботі І. А. Княжевої [112, с. 191] семантичне поле категорії «діяльність» має такі компоненти: діяльність як цільна життєдіяльність, трудова діяльність або праця як виробнича цінність людської діяльності; професійна діяльність або професійна праця як трудова діяльність (праця), що виробляє цінність в особливій споживчій формі, яка вимагає спеціальної кваліфікації.

Так, І. Ф. Шумілова [450, с. 182] та колектив авторів С. Д. Максименко, В. Л. Зливков, С. Б. Кузікова [213, с. 118] визначають, що особистісно-діяльнісний підхід спирається на два рівноправні підходи — особистісно зорієнтований і діяльнісний. Реалізація особистісно зорієнтованого підходу базується на науковому уявленні про особистість та її структуру, в контексті якої і стає можливим цілісний розгляд окремих психічних функцій, властивостей, психолого-педагогічних явищ, процесів.

Колектив авторів В. І. Лозова, Г. В. Троцько [163, с. 115], визначаючи активність як важливу рису особистості, котра знаходить вияв у позитивному ставленні до діяльності та її результатів, готовності, прагненні до самостійної діяльності, відшліфовуванні якості її здійснення, виборі оптимальних шляхів для досягнення поставленої мети, акцентує на формуванні в особистості основних якостей, рис, які характеризують її суб'єктивне ставлення до діяльності, вибір нею шляхів здійснення діяльності, глибину чи поверховість, творчість чи репродукцію в розв'язанні конкретних завдань. Ставлення суб'єкта до діяльності (його активність) дає можливість визначити й схарактеризувати специфіку інтелектуальної, вольової та емоційної сфер особистості, визначити внутрішню необхідність діяльності для суб'єкта самої діяльності. Автори наголошують, що у визначенні активності слід розрізняти активність потенційну, яка дає можливість визначити стан прагнення, психологічну готовність до діяльності й реальну, тобто здійснення цього прагнення та реалізовану готовність, унаслідок чого суб'єкт досягає мети. Саме активність передбачає вибір суб'єктом діяльності об'єктів, засобів, форм діяльності, оптимальних шляхів досягнення мети, що вимагає сформованості певних якостей — самостійності, ініціативності, відповідальності тощо.

Також дані науковці у своїх дослідженнях характеризують готовність як психологічну спрямованість на виконання діяльності. Теорія ж будується на підставі модифікації поведінки особи, при внутрішньому настрої, який сприятиме її активності, цілеспрямованості.

Мета формування готовності полягає в полегшенні процесу адаптації до діяльності, в оволодінні операціональною, етичною, психічною, організаційною сторонами.

Виходячи із особливостей особистісно-діяльнісного підходу, слід зазначити важливість характеристики внутрішніх особливостей та зовнішніх факторів готовності до будь-чого. Проте, більшість дослідників у цій галузі визначають готовність до праці.

Кожен із визначених підходів мають своє раціональне зерно і право на існування, але ми у деякій мірі є прибічниками останнього підходу, оскільки при визначенні готовності ми будемо розглядати професію працівника правоохоронних органів, що відноситься до типу професій

«людина-людина» (за Є. О. Клімовим). І, відповідно, саме особистісно-діяльнісний підхід визначає зовнішні передумови та ставлення до професії і готовність на всіх її рівнях.

Проте, особистісно-діяльнісний підхід щодо визначення готовності слід розширити з точки зору його соціальної значущості і особливостей орієнтації у колі сучасних правовідносин. У зв'язку із необхідністю комплексного поєднання теоретичного та практичного матеріалу для формування та розвитку у майбутніх офіцерів готовності до правоохоронної діяльності та враховуючи новітні вимоги до працівників, ми пропонуємо визначати даний підхід як особистісно-соціально-діяльнісний.

Необхідність розширення даного підходу обумовлюється соціальними, економічними та політичними змінами у сучасному суспільстві, що охоплюють усі сфери життєдіяльності. Це також стосується й вищої освіти, відповідно до якої відбувається інтеграція освітянської сфери у єдиний Європейський простір. Поряд із цим, сьогодні актуальності набуває компетентісно-орієнтований підхід, направлений на те, щоб особа, яка отримала освіту, швидко вливалась у трудову діяльність із міцними теоретичними і практичними знаннями і протягом професіогенезу підвищувала свій рівень компетентності.

Такий підхід до підготовки фахівців у закладах вищої освіти (надалі — ЗВО) полягає в розвитку та набутті здобувачами вищої освіти набору ключових компетентностей, які визначають успішну адаптацію у суспільстві та професійній спільноті. Тобто, для того, щоб особа могла виконувати свої обов'язки належним чином, їй повинні належати ключові компетентності, які у сукупності складають загальну характеристику співробітника як на професіональному, так і буденному рівні.

Тому, виходячи із особливостей врахування компетентісно зорієнтованого підходу до навчання та становлення особистості професіонала, слід визначати готовність з позиції особистісно-соціально-діяльнісного підходу, оскільки працівники поліції повинні бути готові не тільки до якісної роботи, але й до спілкування із оточенням (керівництво, колеги, правопорушники, потерпілі, родина і т. д.) відповідно [506, с. 29].

Запропонована особистісно-соціально-діяльнісна компетентнісна модель працівника слідчих підрозділів Національної поліції України, що обумовлює готовність до професійної діяльності слідчого саме крізь призму трьох типів ключових компетентностей — особистісної, соціальної та діяльнісної.

Саме тому, відповідно до даної моделі, запропоновано розглядати професійну готовність слідчого крізь призму **особистісно-соціально-діяльнісного** підходу. Підхід вивчення та дослідження феномену готовності до професійної діяльності — це ті напрямки підготовки фахівців, які сприяють її розвитку та формуванню.

Так, науковці О. М. Цільмак [435, с. 70] та Н. Е. Мілорадова [180, с. 123] визначають пріоритет даного підходу та акцентує увагу на необхідності комплексного поєднання теоретичного і практичного навчання для формування та розвитку у курсанта професійно-психологічної готовності до поліцейської діяльності. На сучасному етапі реформування закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання недоцільно обмежуватися вдосконаленням викладання окремих дисциплін з правової, тактико-спеціальної, вогневої, фізичної та інших видів підготовки. Необхідно здійснювати комплексну інтегральну підготовку курсантів, при цьому раціонально використовувати міждисциплінарні зв'язки, поєднуючи їх на конкретних навчальних заняттях для формування в них іншого найбільш якісного рівня професійно-психологічної готовності до професійної діяльності. Найбільш ефективним рішенням, на думку науковця, є переорієнтування навчального процесу на особистісно-соціально-діяльнісний підхід до навчання, що включає у себе три компоненти: особистісний, соціальний та діяльнісний.

На думку О. М. Цільмак [435, с. 74], особистісний компонент акцентує увагу на тому, що в центрі навчання перебуває курсант як особистість, із притаманними йому психічними особливостями. Він вимагає визнання унікальності особистості як суб'єкта, який має власну мету, прагне до інтелектуальної й моральної свободи, автономності. Відповідно до цього компонента, мета кожного навчально-виховного заходу має охоплювати інтереси кожного конкретного курсанта і всього колективу в цілому.

Отже, **особистісний компонент** цього підходу вказує на проблемні питання підбору, добору та відбору кандидатів до лав Національної поліції України та навчання у ЗВО зі специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських. Даний компонент зауважує на структурні характерологічні організації особи, у якій зможе сформуватися той чи інший тип, вид і підвид до професійної діяльності, тобто особа за своїми індивідуально-психологічними якостями повинна бути спроможна у подальшому ефективно виконувати професійні функції.

Особистісний компонент також вказує на готовність особистості адекватно визначати власні можливості, у разі необхідності їх розвивати та вдосконалювати; бути повноцінним членом держави, який повинен вміти забезпечувати власний фізичний, духовний та культурний розвиток, більш детально він описаний у наукових працях [472; 510].

Слід звертати увагу на такі *індивідуально-психологічні якості* особистості [323, с. 116–117]:

1. *Первинні* — тобто такі, що вибудовуються із різних психічних процесів і станів, тобто ці якості мають вихідний функціональний початок та пов'язані із пізнавальними, емоційними, комунікативними функціями людини. Вони формуються на ранніх етапах онтогенезу та регулюють рівень активності і поведінки людини, серед них:

– пізнавальні (які містять у собі відношення людини до пізнання тієї чи іншої інформації, творчості. До них відносяться: допитливість, спостережливість, винахідливість, ініціативність, передбачливість, гнучкість, кмітливість, проникливість, дедукція, рефлексивність, компетентність, поміркованість, розсудливість та ін.);

– вольові (які реалізують різні відношення людини до труднощів, подолання перешкод, у завершенні розпочатої діяльності. Вони є стрижнем характеру, до них відноситься підгрупа, яка обумовлює загальну регуляцію поведінки (організованість, пунктуальність, внутрішня організованість та ін.), та підгрупа, яка забезпечує силу вольової дії і подолання перешкод (смівливість, рішучість, мужність, самоконтроль та самовладання в різних ситуаціях, наполегливість, цілеспрямованість). Воля як складова структури характеру зумовлює його силу, непохитність. Вона — стрижневий компонент сформованого

характеру. Сильна воля робить характер самостійним, стійким, непохитним, мужнім. Людина з таким характером здатна досягати бажаної мети);

– емоційні (які виражають ступінь прийняття або неприйняття себе чи інших людей, а також зовнішніх або внутрішніх впливів тих чи інших об'єктів. До них відносяться: ранимість, чутливість, тривожність, недовірливість, гнівливість, агресивність, а також веселість, оптимізм, життєрадісність, захопленість).

2. *Вторинні* (цей клас складають морально-сміслові вторинні якості характеру, вони найбільш тісно пов'язані із суспільними відносинами людини. Вони формуються на пізніх етапах онтогенезу, коли людина входить у ширший діапазон виконання різних видів діяльності. До цього класу входять групи якостей, які виражають відношення до:

– себе (до них відносять такі якості: самокритичність, скромність, самолюбство, зазнайство, егоцентричність, гордість. У кожної людини є установка по відношенню до самої себе — «Я-концепція». Образ власного «Я» складається із низки компонентів: когнітивного — образ зовнішності, моральні якості, психічні особливості, соціальна значущість; емоційного — самоповага, самовдоволення, самоприниження та ін.; притягально-вольового — бажання самоствердження, визнання гідності іншими індивідами. Поряд із реальним «Я» існує «Я» ідеальне і «Я» динамічне, котре розвивається);

– об'єктів матеріального та духовного світу (до них відносять: акуратність, ощадливість, щедрість, скупість та ін.);

– природи (до них відносяться: турботливість, дбайливість, бережливість);

– діяльності (до них відносяться: а) мотиваційні — які спонукують, направляють та підтримують діяльність. До них слід віднести: прагнення та бажання виконувати якісно діяльність, потреба у досягненні успіху; б) інструментальні — які визначають стиль та манеру виконання діяльності. До них відносяться: працьовитість, ініціативність, сумлінність, а також безвідповідальність, хаотичність, недисциплінованість);

– людей (до цієї групи якостей слід віднести підгрупи:

а) *соціально спрямовані* — які визначають соціальну взаємодію людини. До них відносяться: патріотизм, суспільна

та громадська активність; громадянська морально-етична зрілість, справедливість, уважність, колективізм тощо, а також — байдужість, невігластво, неповага;

- б) *комунікативні* — які виражають ставлення людини до процесів міжособистісної взаємодії. До них відносяться: контактність, товариськість, відкритість, доступність, дипломатичність, тактовність та доброзичливість, упевненість та невимушеність у спілкуванні, толерантність, а також — аутизм, замкнутість, закритість, сором'язливість;
- в) *лідерські* — які реалізують прагнення людини до влади, тобто переваги над іншими. До них слід віднести: самостійність, авторитетність, харизматичність, діловитість, винахідливість, готовність брати на себе відповідальність та приймати нестандартні рішення тощо, а також — зверхність, наглисть тощо;
- г) *моральні* — які забезпечують соціалізацію людини. До них відносяться: дисциплінованість, відповідальність, добросовісність, чесність, надійність, професійна етика, розвинута правосвідомість.

Таким чином, даний компонент особистісно-соціально-діяльничого підходу є важливим у професійній діяльності, оскільки працівник поліції знаходиться у постійному колі суспільних відносин, він повинен бути взірцем щодо власних життєвих позицій, особистісного ставлення до держави, культури тощо.

Соціальний (від лат. *socialis* — суспільний) **компонент** особистісно-соціально-діяльничого підходу вивчення готовності, на думку О. М. Цільмак [435, с. 68], ґрунтується на особистісній та професійній взаємодії людини з її соціальним середовищем. Оскільки людина народжується у світі соціальному, то процес її розвитку завжди супроводжується впливом соціокультурного середовища, в якому реалізуються численні соціальні інтереси суспільства та людини, стосунки різноманітних міжособистісних, професійних та соціальних спільнот. Соціальний компонент є важливим для освітньої моделі підготовки, оскільки він готує фахівця працювати за нормативними правилами та нормами соціальної взаємодії («людина — людина», «людина — соціум», «людина — група», «людина — колектив»).

Отже, соціальний компонент готовності до професійної діяльності правоохоронця визначає напрямок щодо взаємодії із соціумом і тими мікро- та макрогрупами, в яких він перебуває повсякденно, тобто взаємовідносини із навколишніми, вміння орієнтуватись у колі сучасних правовідносин, знаходити правомірні психологічні прийоми спілкування, з метою отримання необхідної інформації, та обумовлюється обізнаністю особистості у сучасних тенденціях розвитку соціуму, і на основі цього формуються професійні здібності.

На думку О. М. Цільмак [435, с. 74], **діяльнісний компонент** ґрунтується на визнанні діяльності основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості. Він вимагає спеціальних зусиль, спрямованих на організацію діяльності, та на переведення його в позицію суб'єкта пізнання, праці та спілкування, що, у свою чергу, передбачає вироблення низки вмінь, а саме: обирати мету, планувати діяльність, організовувати, виконувати, регулювати, контролювати, аналізувати й оцінювати її результати.

Так, колектив авторів О. М. Ярошенко, Н. М. Вапнярчук, Ю. М. Бурнягіна, Н. В. Козачок, Л. В. Могілевський визначають, що діяльнісний компонент цього підходу вимагає розвитку у курсантів певних практичних знань, умінь та навичок, набуття практичного досвіду, що необхідні для майбутньої діяльності [494].

Тобто, закінчивши ЗВО, особа повинна бути здатною відразу (без надмірних труднощів) приступити до кваліфікованого виконання й вирішення професійних завдань і функцій. Він передбачає розвиток і формування у курсантів таких видів компетентностей, як навчальна, трудова, ігрова, наукова, професійна (інформаційно-технологічна, тактично-стратегічна, екстремальна (медична, психофізична), методична, засвідчувальна, екологічна, економічна, творча, правова та ін.). Діяльнісний та особистісний компоненти в особистісно-соціально-діяльнісному підході нерозривно пов'язані, оскільки особистість виступає суб'єктом діяльності.

Так, Н. В. Міклашевич, І. Г. Саркісова, С. В. Суворова [178, с. 10] вважають, що особистісно зорієнтована освіта реалізується через діяльність, яка має не тільки зовнішні атрибути спільності, а й своїм внутрішнім змістом передбачає співпрацю, саморозвиток суб'єктів навчального процесу, виявлення їх особистісних функцій.

Отже, діяльнісний компонент — готовність до засвоєння та ефективного здійснення провідного виду діяльності.

Усі три компоненти особистісно-соціально-діяльнісного підходу щодо визначення та сутності терміну готовності у повній мірі розкривають його значення та важливість для самовдосконалення особистості у соціумі відповідно до обраного типу професії, у нашому випадку — працівника слідчих підрозділів Національної поліції України.

Таким чином, визначено та проаналізовано основні пріоритетні підходи (особистісний, функціональний, системний та особистісно-діяльнісний) щодо дослідження феномену готовності та визначили позитивні й негативні особливості кожного із них. Проте, більш структурно охоплюючим із точки зору готовності до професійної діяльності є останній.

Доведена необхідність дослідження готовності до професійної діяльності у ракурсі особистісно-соціально-діяльнісного підходу.

Удосконалено особистісно-діяльнісний підхід у аспекті доцільності його розширення, доповнення та визначення як особистісно-соціально-діяльнісний підхід дослідження готовності до професійної діяльності. Запропоновано визначати його складові (особистісна, соціальна та діяльнісна) як взаємозалежні елементи єдиної системи, що обумовлюють всебічний розвиток та формування готовності до діяльності.

1.2 Категоріально-понятійний апарат теорії готовності особистості до діяльності

Проблема вивчення сутності терміну «готовність» як особливого стану особистості привертає увагу дослідників. Дефініція «готовність» є багатогранною та змістовною, оскільки охоплює чисельну кількість визначень із різних наукових галузей. Проте, єдиного розуміння поняття «готовності» так і не визначено, тому, щоб уніфікувати дане тлумачення, слід розглянути детальніше підходи її дослідження. Крім того, у багатьох працях розглядається готовність до: дії, діяльності, праці, професійна готовність, психологічна готовність та ін. Розглянуто готовність до професійної діяльності.

Працівники поліції виступають від імені держави та покликані забезпечувати реалізацію верховенства права. Відповідно, питання готовності майбутніх фахівців до практичної діяльності набуває пріоритетності і важливості. Доцільність вивчення даного феномену, слід розпочати із дослідження понятійно-категоріального апарату щодо змісту та сутності дефініції «готовність».

Готовність є предметом вивчення різних галузей наук (психології, юриспруденції, педагогіки, соціології та ін.), обумовлюючи тим самим багатоаспектний підхід до її дослідження. Питанням визначення дефініції «готовність» займалися: К. А. Абульханова-Славська, В. О. Алаторцев, Б. Г. Анан'єв, Ф. Генов, А. О. Деркач, М. І. Д'яченко, Ю. М. Забродін, Є. П. Іл'їн, Л. О. Кандибовіч, І. С. Кон, В. А. Крутецький, Н. Д. Левітов, О. М. Леонтьєв, І. О. Машук [167], Л. С. Нерсесян, А. Ц. Пуні, В. В. Столін, Д. М. Узнадзе, В. Д. Шадріков та ін.

Розглянуто деякі із визначень терміну готовність. Так, у словнику української мови «Академічний тлумачний словник» (1970-1980) [58], онлайн-бібліотеці словників української мови [59] під готовністю розуміють стан готового. У словнику «Слова» [62], Словнику української мови в 11-ти томах [64, с. 148] та словнику «Портал української мови та культури» [63] готовність визначається як бажання зробити що-небудь. Словник-довідник з професійної педагогіки містить визначення поняття «готовність» як «цілісне утворення, що характеризує емотивно-когнітивну та волюву мобілізаційність суб'єкта в момент його включення в діяльність певної спрямованості» [154, с. 49]. Тобто, словники під готовністю розуміють стан, який спрямований на виконання певної дії.

При дослідженні психологічних словників виявлено також певні відмінності тлумачення цього терміну. Отже, готовність це:

1) здатність швидкого реагування на негайно виникаючі непередбачені ситуації: здатність швидкого включення в нестандартні ситуації, а також довільної зміни свого стану відповідно до їхніх вимог [65, с. 79];

2) активно-дійовий стан особистості, установка на певну поведінку, мобілізованість сил на виконання завдання [60, с. 63];

3) сукупність сформованих особистісних властивостей, що забезпечує успішне засвоєння дорослою людиною системи знань про

обдарованість, умінь підходити до розв'язання проблем обдарованої молоді і навичок ефективної роботи з нею на будь-якому етапі її життєвого шляху в умовах неперервної освіти [61, с. 197].

Відповідно, укладачі словників розуміють готовність до певної дії як особливе прагнення здійснити її належним чином. При цьому, у деяких психологічних словниках враховується психічний стан особистості та внутрішнє бажання діяти відповідно до встановлених норм та правил.

Психологи (В. О. Алаторцев, Г. О. Бірта, С. У. Гончаренко, М. І. Д'яченко, Л. О. Кандибович, Л. В. Кондрашова, Г. С. Костюк, А. Ф. Линоненко, С. А. Литвиненко, В. І. Лебедев, Б. Ф. Ломов, І. О. Машук [167], В. О. Моляко [187], Л. В. Потапкіна, В. В. Рибалка, Т. О. Оболдіна, Е. Н. Пехота, П. А. Рудик, А. Є. Томілова, Г. В. Троцько, Б. О. Федоришин [399; 400], Н. С. Філатова та інші) у центрі визначення дефініції «готовність» ставлять особистість із її внутрішніми психічними станами, якостями, властивостями, характерологічними особливостями поведінки та мотиваційною спрямованістю. Отже, під готовністю вони розуміють:

- наявність мотивів до виконання конкретного завдання (Г. О. Бірта) [24, с. 98];

- складні особистісні утворення, що забезпечують ефективність педагогічної роботи у майбутніх вчителів (Л. В. Кондрашова) [130, с. 58];

- цілісне утворення; динамічне явище; систему, яку детермінують внутрішні та зовнішні фактори і яка має свою структуру (Л. В. Потапкіна) [282, с. 207];

- цілісне утворення, яке характеризує емоційно-когнітивну і вольову мобілізаційність суб'єкта в момент його включення в діяльність певного спрямування (А. Ф. Линоненко) [155, с. 131];

- складноструктуроване утворення, яке забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного професійного саморозвитку (Е. Н. Пехота) [212, с. 123];

- результат професійно-педагогічної підготовки, інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення (С. А. Литвиненко) [157, с. 34];

- цілісне, складне, особистісне утворення, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює професійно-педагогічні

погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно самоудосконалюватися (Г. В. Троцько) [387, с. 45];

– здатність організовувати щось; навчити тому, що необхідно; дати необхідні знання (С. У. Гончаренко) [315, с. 157].

Таким чином, готовність у ракурсі психологічних знань визначається як психічний стан, який зосереджується на виконанні певної дії або діяльності. Враховуються також усі складові структури психіки.

Готовність у **психології спорту** також відображає сутнісне значення цієї дефініції. Даний аспект проблеми знайшов своє відображення і у дослідженнях: Г. В. Безверхньої, В. І. Бочелюк, С. М. Войтенко, А. В. Воеводського, Ф. Генова, В. В. Зарицької, І. В. Іваній, В. В. Клименко, Ю. Я. Кісельова, Н. А. Олійник, В. К. Сафонова, В. Л. Сосіна, Г. Б. Суворова, О. П. Федика [397], Ю. І. Філімоненко, О. П. Федик. Науковці надають наступні визначення готовності:

– інтегральне особистісне утворення, що вміщує в собі оптимальну суму знань, необхідну систему вмінь і навичок, психологічну установку на досягнення поставленої мети, мотиви, якості, потреби, здібності, стан індивіда, тобто все те, що складає професійний склад особистості спеціаліста та його реальне ставлення до названого виду діяльності. При визначенні суттєвих характеристик готовності враховується психічний стан особистості, сукупність її певних властивостей, набір професійних вмінь і навичок (О. П. Федик) [397, с. 11];

– уміння раціонально використати кожен хвилину, планування і дотримання режиму дня, спеціальні завдання (В. Л. Сосіна, І. Мазур, Н. Пугач) [356, с. 110];

– установка людини до психомоторної дії, здатність регулювати динаміку її відображення на етапі підготування діяти так, а не інакше. Установка утворюється під час зіткнення двох чинників — потреб людини і ситуації задоволення потреб, визначаючи спрямованість виявів психіки та її поведінки (В. В. Клименко) [111, с. 213];

– комплекс мотивів, знань, вмінь і навичок, особистих якостей, які забезпечують успішну взаємодію психолога зі спортсменами в цілому (В. І. Бочелюк, В. В. Зарицька) [27, с. 117];

– розвиток і стан психічних процесів, алгоритмізація дій, автоматизація і усвідомленість операцій, можливості мови, якості особистості (І. В. Іваній) [97, с. 220];

– безпосередня підготовка до спортивної дії повинна нести в основному психологічну спрямованість, оскільки сама психічна готовність в короткий час безпосередньої підготовки в більшій мірі схильна до змін, ніж функціональна і технічна (Н. А. Олійник, С. М. Войтенко) [207, с. 126];

– інтегральна характеристика, яка включає наявність наступних загальних компонентів: спеціальна готовність; функціональна готовність; психологічна готовність; морально-ідейна готовність (Г. В. Безверхня) [325, с. 23].

Отже, психологія спорту важливе значення надає дослідженню феномену готовності, оскільки мобілізаційна готовність до фізичного навантаження та витримки у змаганнях є невід’ємною базою спортсмена. Проте, представники даного напрямку не завжди враховують психічну готовність спортсмена, що також може бути впливовим та спонукальним механізмом.

Узагальнивши наукові підходи дослідження готовності крізь призму психологічних знань та надбань, визначено, що деякі автори розглядають готовність як: феномен (Т. Г. Гуцан [69; 44], Г. П. Дзвоник [73], Є. В. Козловська [118; 119; 120; 121], С. Р. Рибніков [334] та ін.), властивість (А. М. Медвідь [172], А. П. Войченко, Н. В. Кавуненко [104], Л. В. Лежніна та ін.), готовність до діяльності (С. Л. Васильченко [31], М. І. Д’яченко, Л. А. Кандибович, Ю. М. Забродіна та ін.). У науковій роботі розглянуто готовність як феномен.

Таким чином, із психологічної точки зору готовність визначається як психічна спрямованість особистості до певної дії, яка обумовлена внутрішніми станами, процесами та властивостями до спонукань певного виду поведінки.

Серед галузей наук, які зробили вагомий внесок у розв’язування проблем готовності, слід відзначити **юриспруденцію**, оскільки саме глибокі теоретичні знання у галузі права та законодавства, уміння грамотно ними оперувати, здатність нести відповідальність за наслідки своїх дій або бездіяльності і дотримуватися норм

закону визначає особливість готовності фахівців усіх галузей, включаючи слідчу.

Особливостями підготовки і розвитку готовності до правоохоронної діяльності займались: В. І. Барко [9; 10; 195], О. М. Бандурка, В. В. Бедь [14], Р. С. Белкін, В. Д. Берназ [15; 16], В. Л. Васильєв, А. В. Дулов, О. О. Євдокімова [493; 497; 502; 509], М. І. Єникеев, Л. І. Казміренко [324; 452; 454], З. Р. Кісіль [107; 108; 109; 110; 348; 478; 479; 480], В. О. Коновалова [131], О. І. Кудерміна [149; 150; 151; 152; 322; 481; 499; 500], В. О. Криволапчук [77; 319; 358], В. С. Медведєв [168; 169; 170; 171; 486], Н. Е. Мілорадова [179; 180; 181; 182; 183; 184; 185; 186; 488; 489], В. О. Лефтеров [482; 503], А. Р. Ратинов, В. В. Романов, І. М. Охрименко [214; 215; 216; 473; 475; 462; 466; 483; 485; 490; 491; 493; 497; 507; 509], В. П. Остапович [497; 507], О. М. Столяренко, М. І. Томчук [384; 385], О. М. Цільмак [46; 423; 424; 425; 426; 427; 428; 429; 430; 432; 433; 437; 438; 503], Д. В. Швець [448; 491; 493; 502; 504; 507; 509], Г. Х. Яворська [455], С. І. Яковенко [320; 321; 460] та ін.

Особливе місце у структурі готовності до юридичної діяльності належить професійним знанням та вмінням, тому В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько [131], О. Ф. Скакун [349] у більшості наукових і навчальних робіт узагальнено визначили п'ять основних груп професійних знань та умінь, необхідних майбутньому юристові, пов'язані із розумінням законодавчої бази, яка складає основний зміст юридичної професії.

Під поняттям «професійна готовність» С. О. Кубіцький [148, с. 118] розуміє спрямованість особистості, яка передбачає потреби, переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, вольові й інтелектуальні якості, знання, вміння, установки на певну поведінку в незвичайних умовах. Така готовність забезпечується в процесі отримання освіти й виховання у військовому закладі. Вона є результатом всебічного розвитку особистості з урахуванням вимог, що зумовлюються особливостями фаху, а також істотною передумовою цілеспрямованої діяльності. Саме готовність забезпечує регуляцію, сталість, ефективність і є необхідною людині для успішного виконання своїх обов'язків, правильного використання знань, досвіду, особистих якостей, збереження самоконтролю і перебудови своєї діяльності за наявності непередбачуваних перешкод.

Перелік складових готовності, визначений С. О. Кубіцьким та який обумовлюється спрямованістю, є достатньо розширеними та структурно змістовним, проте, ми б його розширили та доповнили двома складовими: життєдіяльнісними установками та інтересами [148, с. 124]. Установки диктують індивіду орієнтири у його соціальному середовищі, сприяють пізнанню навколишнього світу, організують його та поліпшують адаптацію до умов життєдіяльності. Вони забезпечують тісний взаємозв'язок між пізнанням і емоціями, між пізнанням і поведінкою, а також прогнозують наслідки соціальної взаємодії. А інтерес — це єдина мотивація, яка здатна зробити роботу приємним заняттям протягом великого відрізка часу.

Так, Ф. К. Думко, Г. Є. Запорожцева [81, с. 26] та Л. І. Казміренко [453, с. 89], готовність розглядають у контексті професійно-психологічної підготовки працівників як результат психолого-педагогічного забезпечення. Тому професіогенез працівника поліції відбувається на кожному етапі становлення і безумовно залежить від навчання у закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Також В. І. Барко, П. В. Макаренко [10, с. 210] детально розглядають психологічну готовність керівника поліції до управлінської діяльності. Поняття психологічної готовності керівника до управлінської діяльності В. І. Барко [9, с. 125] розуміє як довготривалий психічний стан, який структурно складається з комплексу суб'єктивних і об'єктивних компонентів і включає в себе мотиви, інтереси, здібності, темпераментні й характерологічні особливості, знання і уміння, які в комплексі забезпечують здатність до успішної діяльності. Впливовим є розгляд готовності як комплекс суб'єктивних і об'єктивних компонентів, що забезпечує усесторонній розгляд даного феномену та визначає довготривалий процес.

Так, Г. Х. Яворська [455, с. 99] психологічну готовність розглядає також у контексті психологічної стійкості, усталеності як передумова її виникнення, що також є визначальним та пріоритетним для високого рівня готовності.

Досить цікавою є думка О. М. Цільмак [429, с. 23], яка під професійно-психологічною готовністю розуміє спроможність поліцейського

компетентно, кваліфіковано й ефективно виконувати професійні функції та вирішувати завдання різної складності для досягнення мети діяльності Національної поліції України. Автор чітко та лаконічно визначила професійно-психологічну готовність.

Висвітлення особливостей сутності готовності крізь призму юриспруденції обумовлюється специфікою спрямованості до професійної діяльності правоохоронних органів. У науковій роботі досліджено готовність до професійної діяльності працівників слідчих підрозділів Національної поліції України.

Готовність завжди була об'єктом дослідження **педагогічної** спільноти. Важливість та доцільність даного терміну викликає велику кількість дискусій у сфері педагогіки серед таких науковців, як: А. М. Алексюк [1], І. Д. Багаєва, О. П. Багас [3], О. В. Барабанщиков, М. Я. Віленекій, М. М. Гречко [67], А. А. Григор'єва, С. У. Гончаренко [175], А. О. Деркач, О. А. Дубасенюк [284], Л. Ф. Железняк, А. М. Зельницький [92], І. А. Зязюн [266], Н. В. Ішполітова, М. Б. Євтух [86; 285], С. О. Кубіцький [148], Н. В. Кузьміна, О. Г. Мороз [192], Н. Г. Ничкало [367], Є. І. Огарев, В. Г. Онушкін, В. А. Сластьонін, В. О. Сухомлинський [366], В. В. Ягупов [459] та інші.

Отже, під готовністю особистості до педагогічної діяльності науковці розуміють:

- спрямованість особистості, яка передбачає потреби, переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, вольові й інтелектуальні якості, знання, уміння, установки на певну поведінку в незвичайних умовах (С. О. Кубіцький [148, с. 112]);

- цілісне утворення, яке характеризує емоційно-когнітивну і вольову мобілізаційність суб'єкта в момент його включення в діяльність певного спрямування (А. Ф. Линенко) [156, с. 74];

- результат професійно-педагогічної підготовки, інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення (С. А. Литвиненко) [157, с. 11];

- цілісне, складне, особистісне утворення, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння долати труднощі,

оцінювати наслідки своєї праці, професійно самоудосконалюватися (Г. В. Троцко) [387, с. 34];

– багатоаспектне педагогічне поняття, для характеристики якого науковці пропонують численні суттєві ознаки (готовність як особливий психологічний стан; як інтегративна характеристика особистості; як результат, процес, якість і мета професійної підготовки тощо) (В. І. Староста) [362];

– цілісне стійке полікомпонентне утворення, яке забезпечується позитивною мотивацією, оволодінням сучасною технологією формування гуманістичних якостей у майбутніх учителів, їхньою потребою до педагогічної рефлексії (І. В. Бужина) [28, с. 21];

– діалектична єдність усіх її структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин; інтегративне особистісне утворення, що є регулятором та умовою успішної професійної діяльності вчителя (І. В. Гавриш) [43, с. 112];

– інтегративна якість особистості як єдність особистісних і функціональних компонентів, що є умовою успішної професійної діяльності гуманістичного спрямування (Ю. Д. Шаповал) [446, с. 11].

Педагогічне дослідження сутності та змісту дефініції готовності зосереджується на спрямованості до діяльності із використання знань, вмінь та навичок. Готовність розглядається науковцями як настанова (грузинська школа Д. М. Узнадзе), наявність здібностей (Б. Г. Ананьєв, С. Л. Рубінштейн), якість особистості (К. К. Платонов), складне особистісне утворення (Ю. З. Гільбух [48], Л. В. Кондрашова [130]), синтез властивостей особистості (В. О. Крутецький).

Розгляд та дослідження феномену готовності із точки зору педагогіки не в повному обсязі висвітлює дану категорію та потребує дослідження ще внутрішніх мотивів до діяльності.

Із точки зору **соціології** (Т. І. Артем'єва, Л. П. Буєва, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова, Л. О. Колісник, І. С. Кон, Я. О. Лаптурова, В. І. Лебедев, В. Н. Маркін, І. А. Мейжис, С. О. Полторак, Е. С. Романова, В. Д. Тогобицька, М. П. Требін, М. І. Харламов, Д. І. Фельдштейн, Н. Й. Черниш, В. А. Ядов, С. С. Яремчук та ін.) готовність розглядається як диспозиційна концепція у характеристиці соціальної поведінки особи, залежно від станів її готовності до певного способу дій.

Отже, під готовністю особистості із точки зору соціології науковці розуміють:

- установку — соціальну характеристику особистості, яка спонукає її до активної діяльності в певній життєво важливій для неї сфері соціальної дійсності — в економічній, політичній, науковій тощо (І. С. Полторак, Л. О. Колісник, Я. О. Лаптурова) [276, с. 23];

- схильність до навчання, уміння аргументувати свою позицію, долучення до вищих форм мистецтва, інтерес до суспільних явищ, моральність та багато ін. (С. С. Яремчук) [461, с. 117];

- стійкі схильності, готовність індивіда або соціальної групи до дії, зорієнтованої на соціально значущий об'єкт (Н. Й. Черниш) [442, с. 344];

- єдність знань, навиків і бажань виконувати цю працю (М. П. Требін, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова) [359, с. 186];

- схильність людини до певної активності та дій стосовно якого-небудь об'єкта (М. І. Харламов, В. Д. Тогобицька) [410, с. 26];

- основні ознаки психологічного змісту ставлень (І. А. Мейжис) [173, с. 112].

Отже, готовність крізь призму соціологічних надбань зосереджується на спрямованості та установках особистості до діяльності, яка здійснюється у соціальній сфері та забезпечується постійним потоком спілкування із оточенням. Дана дефініція розглядається соціологами як соціальна особистісна установка (Л. П. Буєва, І. С. Кона, В. Н. Маркіна, І. С. Полторак, Л. О. Колісник, Я. О. Лаптурова [276]) та сутність особистості у соціумі (Д. І. Фельдштейн, В. І. Лебедев, Є. С. Романова, І. А. Мейжис [173], Н. Черниш [442], М. П. Требін [359], В. Д. Воднік, Г. П. Клімова).

Таким чином, проаналізувавши літературні джерела щодо дефініції готовності та різних галузей її дослідження, надано визначення **готовності** — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до діяльності та бездіяльності у певній сфері (особистісній, соціальній, професійній) [222, с. 77] (див. рис. 1.1).

Більш детально зміст та сутність складових, встановлено у визначенні готовності. Отже, *інтегральний стан* — це стан особистості, який складається із таких компонентів:

- **когнітивний** — це здатність до розумового сприйняття та обробки інформації, які обумовлюються пізнанням, самопізнанням,

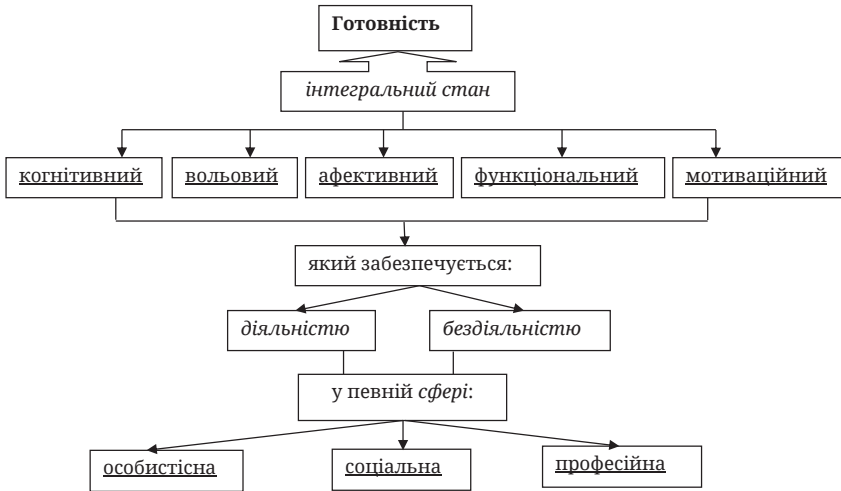

Рисунок 1.1 — Поняття готовності

розвинутим інтелектом, широким кругозором, аналітичним складом розуму, розумінням професійних обов’язків, оцінюванням їх значимості, можливість знаходити шляхи їх вирішення (більш детально визначено у науковій роботі [463]);

- афективний — це здатність до емоційного переживання, відклику та оцінювання;

- вольовий — здатність до саморегуляції, контролю вольових процесів та зусиль, особливого стану нервового напруження, що мобілізує фізичні, інтелектуальні і моральні сили людини та тимчасові психічні стани, які є оптимальними внутрішніми умовами, що забезпечують успішне подолання особистістю перешкод та труднощів;

- функціональний — мобілізаційний стан організму, що забезпечує здатність продуктивно та ефективно виконувати професійні обов’язки;

- мотиваційний — бажання здійснювати діяльність, потреба у діяльності.

Діяльність — це безпосередня дія працівника слідчого підрозділу Національної поліції України під час виконання професійних

обов'язків, яка завжди пов'язана із процесом виконання функціональних обов'язків.

Бездіяльність — здатність утримуватися від певної дії, поведінки, стримувати емоції, почуття, тобто емоційно-вольова саморегуляція.

Сфери, які обумовлюють готовність:

– особистісна — це власна сфера працівника поліції, без якої не може існувати та розвиватись його професіоналізм, вона пов'язана із ставленням особи до самої себе. Особа повинна мати адекватне уявлення про особисті можливості, у разі необхідності їх розвивати та вдосконалювати;

– соціальна — це сфера взаємодії працівника поліції із навколишніми, вміння орієнтуватись у колі сучасних правовідносин, знаходити правомірні психологічні прийоми спілкування з метою отримання необхідної інформації. Оскільки діяльність поліцейського відноситься до системної категорії «людина-людина», тому вагомим постає питання взаємодії із соціумом і тими мікро- та макрогрупами, в яких він перебуває повсякденно;

– професійна — це сфера підготовленості фахівця, яка виявляється в опануванні професією, досвіді. Визначається як якісна характеристика опанування своєю професійною діяльністю і передбачає усвідомлення своїх прагнень до даної діяльності, уявлень про свою соціальну роль, оцінку своїх особистісних рис та якостей, співвіднесення результатів цієї оцінки з об'єктивними вимогами до діяльності, регулювання на цій основі свого професійного становлення, зростання, самовдосконалення.

Відповідно до наказу МВС України від 26 січня 2016 року № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» контроль за організацією службової підготовки в межах компетенції покладається на: 1) структурний підрозділ центрального органу, що забезпечує реалізацію в Національній поліції України державної політики з питань кадрової роботи; 2) структурний підрозділ кадрового підрозділу центрального органу, що забезпечує виконання завдань з організації та розвитку в Національній поліції України системи професійного навчання поліцейських; 3) підрозділи міжрегіональних територіальних органів

Національної поліції України, територіальних органів Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві, що забезпечують організацію системи професійного навчання поліцейських в органах (підрозділах) поліції, у тому числі із залученням тренінгових центрів органів поліції, що у своїй діяльності підпорядковуються керівникам підрозділів професійного навчання; 4) посадових осіб структурних підрозділів центрального органу, органів (підрозділів) поліції, закладів, установ поліції, які наказом керівника призначені відповідальними за цей напрям діяльності [301].

При здійсненні контролю одним із обов'язкових напрямків вивчення є готовність працівників до виконання оперативно-службових завдань. Саме тому, доцільним є дослідження самої дефініції готовності до професійної діяльності, що сприятиме чіткому розумінню законодавчого закріплення даної категорії.

Теоретичне обґрунтування доцільності дослідження готовності особистості до діяльності підкріплюється вагомими науковими дослідженнями українських науковців. Особливістю виявляється аспект вивчення готовності до діяльності.

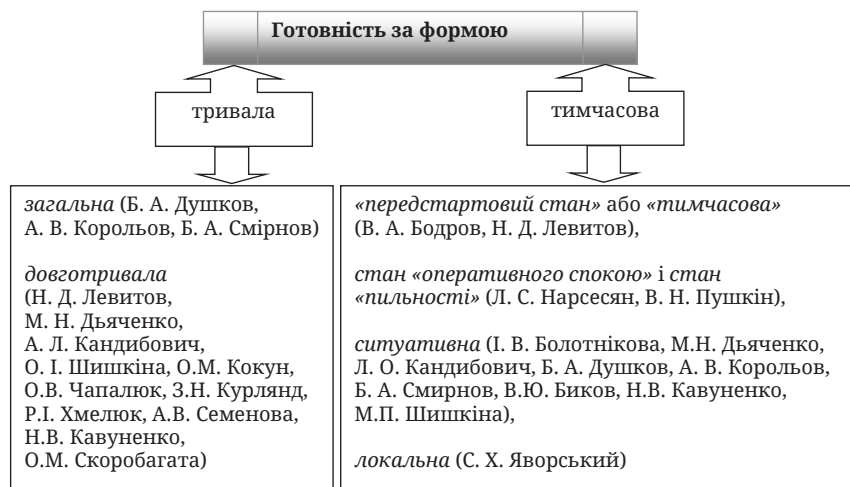

Рисунок 1.2 — Готовність за формою

Проаналізовано літературні джерела щодо особливостей готовності та визначено, що більшість науковців класифікує її за наступними критеріями: формою і типами, та визначають рівні.

За **формою** готовність (див. рис. 1.2) поділяють на тривалу або загальну, довготривалу (Н. Д. Левитов, М. Н. Д'яченко, А. Л. Кандибович, О. М. Кокун, О. В. Чапалюк, З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семінова, Н. В. Кавуненко, О. М. Скоробагата) і тимчасову (ще вона має назви «передстартовий стан» (В. А. Бодров, Н. Д. Левитов), стан «оперативного спокою» і стан «пильності» (Л. С. Нарсесян, В. Н. Пушкін), ситуативну (В. Ю. Биков, І. В. Болотнікова, М. Н. Д'яченко, Н. В. Кавуненко, Л. О. Кандибович, Б. А. Душков, А. В. Корольов, Б. А. Смирнов, М. П. Шишкіна), локальну (С. Х. Яворський [456; 457]). Дослідники у більшості випадків звертають свою увагу на дослідження та вивчення короткочасної готовності і її формування, як умову підвищення якості і результативності певної діяльності на певному тимчасовому етапі.

Психологічну готовність фахівця до екстремальних видів діяльності О. М. Кокун [122, с. 187] визначає як інтегративне особистісне утворення, яке складається із короткочасної та тривалої готовності і забезпечує його психологічну придатність до діяльності в екстремальних умовах. При такому підході до тривалої психологічної готовності до діяльності науковець відносить особистісну та окремі елементи функціональної (зокрема, мотиваційний компонент), а до короткочасної — емоційну.

У тривалій психологічній готовності фахівця до діяльності в екстремальних умовах О. М. Кокун [122, с. 186] виділяє дві основні складові: особистісну і функціональну готовність. Особистісна готовність передбачає наявність 4-х компонентів: моральна готовність; волева готовність; комунікативна; загальнопсихологічна готовність. У функціональну включено 6 компонентів: мотиваційна готовність; когнітивна готовність; креативна готовність; орієнтаційна готовність; операційна готовність; оцінювальна готовність. У короткочасній психологічній готовності виділено п'ять компонентів: мотиваційна готовність; орієнтаційна готовність; операційна готовність; оцінювальна готовність; емоційна готовність.

Ю. Чапюк [440, с. 28] визначає, що тривала готовність, чи підготовленість, формується заздалегідь, у результаті спеціально організованих впливів. Вона діє й проявляється постійно та становить найважливішу передумову успішної діяльності. Ситуативна чи тимчасова готовність характеризується нестійкістю й піддається впливу багатьох чинників, що виникають з особливостями кожної конкретної ситуації. Обидві готовності — ситуативна та тривала — існують у єдності. Перша визначає ефективність другої.

Так, колектив авторів у складі З. Н. Курлянда, Р. І. Хмелюка, А. В. Семенової [265, с. 118] визначають, що у педагогічному аспекті найбільший інтерес становить саме тривалий стан готовності до діяльності. Насамперед це визначається такими характеристиками: вона ґрунтується на досвіді, легко актуалізується; є стійкою, не потребує постійного оновлення форм у зв'язку з непередбаченою педагогічною ситуацією; динамічна, піддається розвитку й може досягати більш високих рівнів за певних педагогічних умов. Будучи стійкою, готовність дає змогу досягати стабільних результатів у педагогічній діяльності. З одного боку, готовність є особистісною (емоційно-інтелектуальна, вольова, мотиваційна, що включає інтерес, ставлення до діяльності, почуття відповідальності, впевненість в успіхові, потребу виконання поставлених завдань на високому професійному рівні, керування своїми почуттями, мобілізацію сил, подолання невпевненості тощо); з іншого — операційно-технічною, що включає інструментарій педагога (професійні знання, уміння, навички й засоби педагогічного впливу).

Також Н. В. Кавуненко [104] визначає, що в межах особистісного підходу існує розподіл психологічної готовності на довготривалу та ситуативну. Довготривала готовність є стійким комплексом особистісних професійно важливих якостей, необхідних для успішної діяльності в багатьох ситуаціях. Дана система існує постійно, є провідною передумовою регуляції діяльності в цілому. Ситуативна готовність є активно дієвим станом особистості, функціональною системою, яка виникає в тісному зв'язку із структурою зовнішньої взаємодії (конкретною ситуацією і завданнями, які потрібно розв'язати). При цьому зазначається, що категорії психологічної готовності є одночасно категорією теорії

особистості (як довготривала готовність) і теорії діяльності (як ситуативна готовність).

Так, О. М. Скоробагата [352] визначає довготривалу та короткочасну готовність. Довготривала готовність — це стійка система професійно важливих якостей особистості (уважливості, позитивне ставлення до професії тощо), її досвід, знання, навички, необхідні для успішної діяльності в багатьох ситуаціях. Вона визначає потенційну можливість виконання завдання з найкращими показниками. Однак це залежить від готовності у певний момент, тобто від стану до початку виконання задачі — настрою, який відображає особливості та вимоги ситуації. Короткочасна готовність розглядається як актуалізація довготривалої готовності, що підвищує її дієвість. Обидві форми готовності знаходяться у єдності та взаємозв'язку. Виникнення короткочасної готовності залежить від довготривалої, в свою чергу перша визначає ситуативну продуктивність мислення, пам'яті, навичок, знань, всієї діяльності.

Провівши аналіз психолого-педагогічної літератури, С. Х. Яворський [458, с. 118] розрізнив локальну (тимчасову, ситуативну) і тривалу (стійку) готовність. Так, на думку науковця, істотною ознакою тривалої готовності є її усталеність, що містить найзагальніші та найнеобхідніші для діяльності характеристики: позитивне ставлення до запропонованого виду діяльності; адекватні вимогам цієї діяльності, риси характеру, темпераменту, здібностей, мотивації; систематизацію необхідних для цієї діяльності знань, умінь та навичок; професійно важливі стійкі особливості пам'яті, сприйняття, уваги, мислення, емоційних і вольових процесів. На відміну від тимчасової (локальної) готовності, що відображає особливості і вимоги конкретної ситуації, стійка готовність передбачає сформованість у людини тих якостей, які складають загальні передумови успішної діяльності. Стійка готовність є соціально і професійно більш значущою, ніж локальна, але між ними існує зворотний взаємозв'язок. Локальна готовність — це відтворений активний стан стійкої готовності, що сприяє дієвості останньої і визначає її продуктивність у конкретних обставинах. Тобто, локальна готовність спрямована на забезпечення певної дії у конкретній ситуації, що виникла, а тривала створюється відповідно до професіогенеза

працівника і потребує певних надбань, знань, вмінь, навичок, мотивації, спрямованості та ін.

Цікавий підхід дослідження ситуативної готовності до занять викладений у науковій праці В. Ю. Бикова та М. П. Шишкіної [19, с. 45]. Автори наголошують, що ситуативна готовність виникає у учня при дотриманні наступних умов: наявність у нього знань і умінь, які констатують предмет діяльності навчання, що служить базисом для побудови у нього запланованої системи знань і умінь; володіння учнем системою знань і умінь, які забезпечують його функціонування в якості суб'єкта діяльності навчання; наявність стійкої мотивації; наявність адекватних зовнішніх умов навчання; наявність адекватних зовнішніх умов навчання; відсутність у учня актуальних установок, що не мають за своїм змістом відношення до цього навчального заняття, а також чинників, які можуть провокувати їх появу у самому процесі навчання; наявність сприятливого функціонального стану організму учня; можливість здійснення учнем орієнтованих актів діяльності — власне навчання.

Отже, науковці надають чіткий та необмежений перелік умов, за яких може виникати ситуативна готовність, що цілком об'єктивно визначає умови необхідності та доцільності розгляду готовості.

Отже, підсумовуючи характеристики типів готовності (тимчасової та довготривалої), слід наголосити на тому, що вони взаємопов'язані та обумовлені одна одною. Так, тимчасова забезпечує якісну готовність до будь-якої дії, що може виникнути у певний проміжок часу, а довготривала, безпосередньо визначає професійну готовність, оскільки вона накопичується становленням особистості професіонала та набувається ним поступово, нанизуючи на себе знання, вміння, навички, досвід, мотивацію, індивідуально-психологічні властивості, професійно-важливі якості та ін.

Дефініція готовності також визначається певними рівнями, оскільки якісний та ефективний показник професійної придатності забезпечується саме її особливостями.

Серед дослідників рівнів готовності існує полеміка щодо особливостей відповідності працівника певному рівню готовності до професійної діяльності. Тому, слід узагальнити існуючі підходи та визначити ключові рівні, які будуть відповідати особистості професіонала.

В. І. Урускульський [396, с. 78] пропонує використовувати при побудові функціональної моделі формування готовності вчителів до інноваційної діяльності три рівні сформованості такої готовності, а саме: високий, середній та низький.

Високий рівень готовності педагога до інноваційної діяльності характеризується:

- яскраво вираженою стійкою творчою активністю і продуктивністю, утвердженням цінностей творчості в педагогічному колективі (що забезпечується створенням відповідної атмосфери творчої, пошукової, інноваційної діяльності в педагогічному колективі окремого навчального закладу — відповідного інноваційно-освітнього середовища);

- оволодінням вчителем технікою організації і проведення дослідно-експериментальної роботи (це потрібно для експериментальної апробації ефективності того чи іншого педагогічного нововведення та його подальшого впровадження засобом постановки педагогічного експерименту), що призводить до моделювання нового педагогічного досвіду, розробки власних інноваційних методик;

- вмінням і здатністю оцінити вчителем свій індивідуальний стиль діяльності і побудувати план розвитку своєї педагогічної діяльності, він володіє здібностями до її прогнозування і проектування.

Середній рівень готовності педагога до інноваційної діяльності характеризується:

- орієнтацією на оволодіння новими педагогічними технологіями, установку на творчу взаємодію з колегами, прагнення виділяти цілі і задачі власної пошукової інноваційної роботи, використовувати наявні досягнення в педагогічній інноватиці;

- епізодичність використання знань та умінь з реалізації педагогічних інновацій, їх використання не завжди приносить чітко усвідомлену задоволеність;

- рівень підготовки до інноваційної діяльності оцінюється педагогом як задовільний, однак, впевненості в позитивному впливі цієї діяльності на успіхи в роботі, як правило, немає.

Низький рівень готовності педагога до інноваційної діяльності характеризується:

- відсутністю чи слабкою вираженістю творчої направленості, несформованістю цілей власної діяльності, відсутністю особистісно значимого ставлення до пошукової діяльності;
- володіння педагогом в основному набором традиційних прийомів і методів навчання;
- участь у пошуковій інноваційній діяльності лише в обов'язковому порядку.

Отже, визначено три рівні готовності (високий, середній та низький), які відповідають певному етапу становлення особистості та включають структурні та змістовні характеристики.

Цікавий підхід дослідження рівнів готовності виділяє В. О. Моляко [190, с. 10]. Він характеризує три підходи рівнів готовності до професійної діяльності: рівень непрофесійної, передпрофесійної та професійної підготовки. Рівень професійної підготовки поділяється на власне професійний (виконання діяльності з фаховою підготовкою) і професійної майстерності (у випадку подальшого накопичення суб'єктом досвіду роботи, що виконується з високою якістю). Також В. О. Моляко [191, с. 13], у своїх працях надає класифікацію рівнів готовності: високий — самостійність у постановці і розв'язанні нових задач, адекватність оцінки і самооцінки професійно важливих якостей, здатність до ефективного вирішення задач в умовах дефіциту часу і т. д.; середній — середній рівень вияву наведених якостей; низький — невміння самостійно ставити і розв'язувати складні задачі, неадекватна оцінка і самооцінка професійно важливих особливостей тощо.

Також науковець Я. М. Драб [78] виокремлює три рівні психологічної готовності працівників. При цьому низький рівень психологічної готовності характеризується ним такими чинниками: працівник має низький рівень стійкості до стресу, високий рівень особистісної тривожності і високий рівень ситуаційної тривожності; у нього виявляється надмірне (екстенсивне) нервово-психічне напруження, помірна дезадаптація («психологічне нездоров'я»), низька оцінка емоційно-діяльнісної адаптивності; середній рівень переключення уваги, «задовільний» показник концентрації уваги, середні показники інтелекту, середній коефіцієнт обсягу пам'яті.

Середній рівень психологічної готовності, на думку Я. М. Драба [78], характеризується такими чинниками: працівник має середній рівень стійкості до стресу, помірний рівень особистісної тривожності та помірний рівень ситуаційної тривожності; помірне (інтенсивне) нервово-психічне напруження, працівник психологічно здоровий, але має низку проблем, які потребують вирішення, середня оцінка емоційно-діяльничної адаптивності; рівень переключення уваги вищий за середній, «добрий» показник концентрації уваги, інтелект вище середнього, високий коефіцієнт обсягу пам'яті.

Високий рівень психологічної готовності, на думку Я. М. Драба [78], характеризується наступним: працівник має високий рівень стійкості до стресу, низький рівень особистісної тривожності і низький рівень ситуаційної тривожності; слабке (детензивне) нервово-психічне напруження, повне психологічне здоров'я, висока оцінка емоційно-діяльничної адаптивності; рівень переключення уваги високий, «відмінний» показник концентрації уваги, високий рівень інтелекту, дуже високий коефіцієнт обсягу пам'яті.

Отже, Я. М. Дрaб [78] визначає три рівні готовності, які складаються із змістовних характеристик та впливають на якість виконання професійних обов'язків.

Досить цікавим є підхід О. М. Цільмак [434, с. 133], яка виділяє такі рівні готовності:

- початковий — це коли на основі набутих знань особистісні уміння та навички тільки починають розвиватися та формуватися. Особа вважається підготовленою до здійснення певного виду діяльності;

- середній — цей рівень характеризується початком практичного застосування, відпрацювання й удосконалення набутих умінь та навичок, набуття особистістю досвіду. Особа вважається готовою до здійснення певного виду діяльності;

- достатній — це коли особа спроможна кваліфіковано виконувати певну діяльність, у неї є певний професійний досвід. Деякі види та підвиди компетентностей інтегровані у поведінку людини;

- високий — це коли навички та уміння інтегровані, «вбудовані» у поведінку особистості, її діяльність можна вважати висококваліфікованою;

– дуже високий — це коли навички та уміння інтегровані, «вбудовані» у поведінку особистості, її можна вважати майстром своєї справи, вона досягла «акмепрофесоналізму».

Рівні готовності, визначені науковцем О. М. Цільмак, у повній мірі зіставляються із етапами професіогенезу та адаптовані для працівників поліції.

Отже, більшість науковців пропонують розглядати наступні рівні готовності: низький, середній та високий (В. І. Урускульський [396], Я. М. Драб [78], А. Н. Леонт'єв, Г. С. Нікіфоров, О. В. Нікулочкіна [200]); рівень непрофесійної, передпрофесійної і професійної підготовки (В. О. Моляко [189]).

Таким чином, здійснивши аналіз літературних джерел щодо рівнів готовності до діяльності, визначено увагу на наступних [230, с. 219] (див. Рис. 1.3):

– *початковий* — базова готовність, яка обумовлюється наявністю теоретичної бази, без практичних вмінь та навичок (період навчання у ЗВО);

– *достатній* — рівень готовності, який особа набуває у процесі виконання професійних обов'язків із удосконаленням власних здібностей, шляхом отримання власного досвіду, самовдосконаленням (перший — п'ятий роки праці);

– *високий* — рівень готовності, який характеризується ефективною професійною діяльністю із мінімальною кількістю трудових затрат та високою продуктивністю, він досягається за умови постійного підвищення кваліфікації та самоосвіти (п'ятий — десятий рік роботи);

Рисунок 1.3 — Рівні готовності

– *дуже високий* — найвищий рівень готовності, який виявляється у професіоналізмі щодо виконання функціональних обов'язків, особу можна вважати майстром своєї справи (приблизно десять років роботи і більше);

– *«майстерність»* — максимальний рівень готовності особистості, що пов'язаний із готовністю допомагати іншим та бути наставником із професійних питань.

Таким чином, проаналізовано літературні джерела щодо дослідження понятійно-категоріального апарату теорії готовності до діяльності із точки зору різногалузевих досліджень (психологічних, юридичних, педагогічних та соціологічних) та встановили особливості тлумачення даного феномену з позиції наукових підходів.

Удосконалено визначення терміну «готовність» та визначено змістовні характеристики. Також розглянуто готовність за формами (тривала та тимчасова).

Визначені рівні готовності (початковий, достатній, високий, дуже високий, «майстерність»), які, обумовлюють та охоплюють усю професійну сферу працівника.

1.3 Різновиди готовності з точки зору різногалузевих досліджень

Готовність у науковій літературі визначається в залежності від галузі спрямованості. Тому, слід проаналізувати усі аспекти дослідження готовності та встановити її різновиди.

Здійснивши антологію вивчення готовності різними науками, визначено наступні види готовності: психологічна, педагогічна, спортивна (бойова) та професійна. Слід зосередити увагу на тому, що це не повний перелік, але, найбільш важливий саме для соціономічної сфери діяльності («людина — людина»), де працівник знаходиться у постійному соціальному оточенні.

Психологічна готовність. Поняття психологічна готовність до діяльності було введено у психологічний обіг із 1976 року М. І. Д'яченко і Л. А. Кандибовичем.

Словник психолого-педагогічних понять і термінів [66] надає наступне визначення психологічної готовності — суттєва передумова цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності, яка допомагає людині успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, особистісні якості, зберігати самоконтроль і перебудувати свій спосіб дій із появою непередбачених перешкод.

У більш вузькому значенні психологічну готовність визначає О. П. Федик [398, с. 45], характеризує її як «прояв сутнісних властивостей і стану особистості». Розкриваючи специфіку поняття «готовність», науковець розглядає її як властивість або ознаку окремої особистості, і як концентрований показник діяльної сутності особистості, міру її «професійної зрілості, рівень професійної культури». Не у повному обсязі визначається сутність даного виду готовності, оскільки науковець наголошує на індивідуально-психологічних властивостях та якостях й виключає специфіку структури психіки.

Окреме тлумачення даного виду готовності визначає В. О. Моляко [189, с. 24], в якому психологічна готовність до праці складається із багатьох компонентів, базується на певних індивідуальних задатках і вміннях, які особа набуває в результаті тривалого і спеціального навчання та виховання. Система психологічної готовності до трудової діяльності включає такі основні підсистеми: знання, навички, вміння, переконання, мотиви і цілі діяльності людини, винахідливість, емоційну стійкість у подоланні труднощів. Науковець зазначає, що формування психологічної готовності до праці повинне бути спрямоване на професійний рівень діяльності як на певний орієнтир, еталон майбутньої роботи, тобто і сам процес допрофесійної підготовки, тим більше професійної, слід пов'язувати із виконанням не тільки навчальних завдань, а й обов'язково тих, що максимально наближені до реальних виробничих умов. Отже, В. О. Моляко визначила досить широкий зміст готовності, охопивши майже усі елементи компетентності професіонала, проте, до них слід додати і спрямованість особистості — систему стійких інтересів, схильностей, переконань, ідеалів, світогляду тощо, які визначають основні напрямки поведінки.

Цікавою є думка М. І. Томчука [384, с. 44], який зазначає, що саме психологічна готовність нам демонструє повноту відповідності

розвитку всіх структур особистості вимогам здійснюваної нею конкретної діяльності. Дійсно, саме усі елементи структури особистості визначають не тільки загальну готовність, але й професійну.

Наявність великої кількості типологій поняття «психологічна готовність» пояснюється науковцем Н. О. Прядко [318, с. 270], в першу чергу, відмінністю параметрів, які покладені в їх основу. Найбільш поширеним є визначення психологічної готовності як складного особистісного утворення, що включає в себе позитивне ставлення до професії, інтерес до неї, стійкі мотиви діяльності, знання і уявлення про особливості та умови професійної діяльності, адекватні вимогам професійної діяльності риси характеру, здібності, необхідні знання, уміння, навички, емоційно-вольові якості, самоконтроль, самооцінка своєї професійної підготовленості тощо. Таким чином, науковець у зміст поняття психологічної готовності відносить готовність та деякі елементи спрямованості, але не визначає психічні стани та процеси, що спонукають та є пусковим механізмом до готовності.

При дослідженні психологічної готовності науковці визначали її структурні елементи чи складові.

Отже, дослідивши психологічну готовність, слід підкреслити наступні положення: вона визначається як сукупність структурних елементів психіки людини та включає в себе психічні стани, властивості й процеси; має у своєму складі певні елементи, складові, компоненти. Виходячи із цього визначено, що психологічна готовність — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до виконання особливостей психічних станів, процесів та властивостей у діяльності.

Педагогічна готовність. Як зазначає З. Н. Курлянд [264, с. 125], у педагогіці сукупність професійно зумовлених вимог до вчителя визначається готовністю до педагогічної діяльності. На думку науковця, явище готовності становить предмет вивчення як педагогів, так і психологів. Перші акцентують увагу на виявленні факторів і умов, дидактичних та виховних засобів, що дають змогу керувати становленням і розвитком готовності. Психологи орієнтуються на встановленні характеру зв'язків і залежності між станом готовності та ефективністю діяльності.

Усі ознаки готовності до педагогічної діяльності колектив авторів: З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін., конкретизували у такий спосіб [264, с. 139], а також колектив авторів В. О. Тюріна, І. О. Гадяк, Р. Г. Найда, І. О. Глазунова, А. С. Ольховська [477]:

- педагогічна самосвідомість;
- емоційно-позитивне ставлення до суб'єкта (учня), об'єкта (педагогічного процесу) і засобу діяльності (виховання та навчання);
- знання про структуру особистості учня, її вікові зміни, цілі й засоби педагогічного впливу в процесі її формування і розвитку;
- педагогічні уміння щодо організації і здійснення навчального та виховного впливу на особистість, що формується;
- прагнення спілкуватися з дітьми, передаючи їм свій досвід, знання відповідно до змісту і способів досягнення соціально значущих цілей.

Науковці визначають педагогічну готовність у більшості випадків як готовність педагога до праці. Так, вищезазначений перелік ознак готовності, у повній мірі визначає особистість професіонала у педагогічній сфері діяльності.

Отже, у педагогічній готовності вагомого значення набуває підвид — готовність до педагогічної творчості. Це є досить позитивним та визначальним аспектом, оскільки він спрямований на творчу, а не шаблонну діяльність при виконанні професійних обов'язків, яка постійно буде відповідати вимогам суспільства та відповідним правовим та соціальним вимогам.

Поряд із творчим підходом до педагогічної діяльності визначається й інноваційний. Так, зазначимо думки деяких науковців, що їх досліджують.

Ефективність формування готовності педагога до інноваційної діяльності визначається, на думку В. І. Уруського, такими показниками [396, с. 34]:

- 1) спрямованість педагогічних працівників на інноваційний підхід до навчання і виховання;
- 2) орієнтація методичних структур на забезпечення індивідуальної траєкторії підготовки педагога-новатора;
- 3) вироблення на цій основі нетрадиційних форм і методів методичної роботи;

4) ріст педагогічної майстерності вчителів, вихователів і керівників закладів освіти.

Готовність вчителя до професійної діяльності як передумова формування його готовності до участі в інноваційних процесах може бути вивчена (продіагностована) працівниками методичної служби на основі таких показників (за А. Ф. Ліненко [155, с. 130]):

1) рівень сформованості та глибина педагогічної рефлексії або педагогічна самосвідомість;

2) характер та стабільність емоційно позитивного ставлення до педагогічної діяльності;

3) швидкість та точність адаптації поведінки в умовах діяльності, що змінюється;

4) доцільність педагогічних дій;

5) достатній рівень сформованості педагогічних задатків (мислення, уява та спостережливості тощо);

6) ступінь розвиненості комунікативних умінь;

7) наявність професійно значущих якостей особистості;

8) емоційна стабільність, високий самоконтроль, ініціативність, організованість, наполегливість, виконавська дисципліна, цілеспрямованість.

Так, О. С. Бартків [11, с. 56] вважає, що «готовність до інноваційної педагогічної діяльності — особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії». Вона є основою активної суспільної і професійно-педагогічної позиції суб'єкта, яка спонукає до інноваційної діяльності та сприяє її продуктивності.

Готовність до інноваційної професійної діяльності І. В. Гавриш [42, с. 321] розглядає як інтегративну якість особистості вчителя, що виявляється в діалектичній єдності всіх структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин; складне особистісне утворення, що є умовою та регулятором успішної професійної діяльності вчителя.

Отже, педагогічна готовність визначається та обумовлюється інноваційним підходом, що є визначальним у готовності до виконання

функціональних обов'язків педагога, оскільки відповідає сучасним вимогам інформаційного суспільства та іде поряд із розвитком суспільних правовідносин.

Готовність до професійного саморозвитку О. Н. Пехота [268, с. 30] визначає як складноструктуроване утворення, яке забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного професійного саморозвитку майбутнього вчителя.

Однією із важливіших характеристик педагогіки є виховання особистості, тому, враховуючи це Г. В. Троцько [387, с. 24] визначає готовність майбутніх педагогів до виховної діяльності як цілісне, складне, особистісне утворення, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно самоудосконалюватися. Отже, виховний процес є підконтрольним педагогічній готовності та має домінуюче значення при здійсненні педагогічної діяльності.

Також в аспекті педагогічної готовності С. А. Литвиненко [157, с. 25] визначає готовність до соціально-педагогічної діяльності як результат професійно-педагогічної підготовки, інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення. Тобто, науковець визначає більш широке тлумачення педагогічної діяльності, включаючи соціальну характеристику, що не є доречним, оскільки професії, які пов'язані із навчанням та вихованням, відносяться до соціономічної сфери діяльності, тобто типи професій «людина — людина», що у свою чергу обумовлюється соціальним аспектом.

Так, Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Несен [89, с. 234] акцентують увагу на таких складових педагогічної готовності:

- 1) мотиваційна (відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку);
- 2) орієнтаційна (знання й уявлення про особливості та умови діяльності, її вимоги до особистості);
- 3) операційна (володіння способами та прийомами діяльності, необхідними ключовими компетентностями);
- 4) вольова (самоконтроль, самообілізація, вміння управляти діями);

5) оцінна (самооцінка своєї підготовленості і відповідність процесу розв'язання завдань оптимальним зразкам).

Отже, педагогічна готовність — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до діяльності у педагогічній сфері.

Спортивна або бойова готовність. Також у науковій літературі визначається спортивна готовність. Н. В. Ложкін [162, с. 213] у готовності спортсмена виділяє ряд компонентів: м'язовий, функціональний, операційний, соціальний і психологічний. При цьому вказує, що останній компонент можна розглядати як самостійний, тому що психічна готовність спортсменів, а в такому разі і психологічна готовність їх, пронизує весь тренувальний і змагальний процес, більш детально визначено у колективній науковій праці [474]. Також цьому різновиду готовності присвячені наступні наукові праці [465; 470; 471]

Так, Т. Б. Тищенко [378, с. 310] виділяє наступні компоненти:

– мотиваційний (компонент готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до маркетингової діяльності передбачає наявність у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту системи особистісних сенсів, мотивів, інтересів, ціннісних орієнтацій, потреб, які не лише регулюють формування готовності до маркетингової діяльності, а й відображають установку на формування готовності як особистісно необхідного та внутрішньо прийнятого);

– когнітивний (компонент готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до маркетингової діяльності передбачає наявність у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту сукупності знань про сутність і специфіку маркетингової діяльності у сфері фізичної культури та спорту);

– технологічний (компонент готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до маркетингової діяльності передбачає наявність у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту комплексу вмінь і навичок щодо використання технологій маркетингу у структурі власної професійної діяльності);

– комунікативний (компонент готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до маркетингової діяльності передбачає наявність у майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту комунікативних умінь для здійснення маркетингової діяльності

у сфері фізичної культури й спорту. Компонент передбачає наявність у здобувача вищої освіти достатнього рівня розвитку вмінь і навичок конструктивної та ефективної контактної взаємодії з людьми, з професійним середовищем, професійного спілкування зі співробітниками й керівниками, готовності йти на ділову й особисту взаємодію з колегами по роботі).

У роботі М. Г. Логачова [159, с. 67] розглядається оптимальна бойова готовність, і у зв'язку із цим пропонуються такі види професійної готовності: психічна (загальна і спеціальна), технічна, фізична.

Розглядаючи особисту безпеку працівників поліції О. В. Шаповалов, А. В. Юрченко і І. О. Лук'яненко [447, с. 80] підкреслюють, що остання «значною мірою залежить від психологічних чинників, що передують небезпечній ситуації або безпосередньо формують її. Серед таких чинників вирішальним є психологічна готовність працівника до професійно ефективних і, водночас, безпомилково безпечних дій».

Отже, спортивна або бойова готовність визначається не тільки специфікою фізичної підготовки, але й компонентами внутрішнього налаштування, що є запорукою готовності у спорті. Під спортивною готовністю визначається інтегральний стан, який забезпечується фізичною підготовленістю і психологічною спрямованістю до спортивної діяльності.

Детальна інформація щодо спортивної підготовленості визначена у наступних наукових працях [501; 505].

Професійна готовність науковцями розглядається в залежності від специфіки трудової діяльності та обумовлюється типом професії.

Професійну готовність С. Х. Яворський [458, с. 118] виміряв на основі оцінювання рівня сформованості компонентів, з яких вона складається. Вивчення проблеми формування готовності до професійної діяльності дозволило науковцю визначити такі її компоненти:

- 1) мотиваційний — позитивне ставлення до професії, інтерес до неї (професійні інтереси);
- 2) орієнтаційний — уявлення про особливості й умови професійної діяльності, про її вимоги до якостей особистості;
- 3) операційний — оволодіння способами і прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, вміннями, навиками;

4) вольовий — самоконтроль, уміння управляти собою під час виконання професійних обов'язків;

5) оцінний — самооцінка своєї професійної підготовленості і її відповідності до оптимальних професійних зразків.

Так, С. Х. Яворський достатньо всеохоплююче розглядає професійну готовність, проте, до даних компонентів слід додати гносеологічний, оскільки процес пізнання є необхідним елементом професіоналізму.

Так, В. І. Уруський [396, с. 45] визначає поелементний склад готовності до професійної діяльності та включає в себе наступні компоненти:

1) мотиваційний — як сукупність мотивів, адекватних цілям та завданням педагогічної діяльності;

2) когнітивний — пов'язаний із пізнавальною сферою людини. Він являє собою сукупність знань, необхідних для продуктивної педагогічної діяльності;

3) операційний — сукупність вмінь та навичок практичного вирішення завдань у процесі педагогічної діяльності;

4) особистісний — сукупність особистісних якостей, важливих для виконання професійної діяльності.

Також Р. І. Лучечко [164, с. 89] акцентує свою увагу на наступних дещо інших компонентах готовності до трудової діяльності — мотиваційному, психологічному та професійному.

На думку Г. О. Балла [7, с. 99], основу професійної готовності представляє комплексна здатність фахівця до діяльності певного типу, в якій він виділяє дві сторони, які забезпечують вільну орієнтацію у відповідному предметному полі: 1) мотиваційну — схильність до відповідного типу діяльності; 2) інструментальну — володіння ефективними стратегіями діяльності, узагальненими способами дій та операцій. Таке розуміння професійної готовності є універсальним, що підходить до усіх типів професії, але враховуючи специфіку кожної окремої професії можна визначати додаткові елементи.

Науковець І. М. Богданова [25, с. 60] вважає, що готовність є інтегративною якістю, що розглядається як складне особистісне утворення, що містить у собі професійно-моральні погляди й переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння і навички, налаштованість на педагогічну працю, здатність

до подолання труднощів, самооцінки результатів цієї праці, потребу в професійному самовдосконаленні.

Л. Коваль [114, с. 85] розкриває особливості педагогічної готовності до професійної діяльності та визначає чинники, які впливають на загальнокультурний та професійний розвиток майбутніх учителів початкової школи, а саме: здатність до самоосвіти, саморозвитку, спрямованість на кар'єрне зростання, спрямованість на здоровий спосіб життя. Науковець дотримується думки, що у здобувачів вищої освіти потрібно формувати усвідомлення того, що тільки сумлінна праця, яка є висококваліфікованою, зможе забезпечити людині у подальшому гідне життя.

Так, на думку науковця О. М. Семеног [347, с. 23], готовність до педагогічної діяльності зумовлює сукупність професійних компетенцій, які включені у таку інтегральну особистісну якість, як професійна компетентність.

Цікавою є думка науковця О. М. Цільмак [431, с. 118], яка встановлює структурні компоненти саме професійно-психологічної готовності до правомірного застосування сили в службовій діяльності. Глумачення цих структурних компонентів таке:

- мотиваційний: бажання захистити інтереси громадян, організацій, підприємств і суспільства у цілому від кримінальних протиправних посягань; установка на «виживання», «перемогу», «ефективні, рішучі, сміливі та правомірні дії»;
- інтелектуальний: логічність та гнучкість мислення, здатність вирішувати завдання різної складності, орієнтація у правовому полі;
- вольовий: стриманість, сміливість, рішучість, самоконтроль, усталеність, правомірна толерантність, цілеспрямованість, здатність до прояву правомірної агресії в складних ситуаціях;
- психофізіологічний: швидкість реагування на небезпеку, витривалість тощо;
- особистісний: властивості характеру й характеристики особистості;
- орієнтаційний: знання особливостей та умов професійної діяльності, тактики дій у різних складних ситуаціях, методів саморегуляції та самопомоги;

– операційний: розвинені психофізичні та професійні навички і вміння;

– оціночний: об'єктивна оцінка особистістю власного рівня психофізичної, психофізіологічної підготовленості, а також ступеня небезпеки негативної ситуації;

– морально-правовий: переконаність стосовно певного способу поведінки, правомірності виконання професійних завдань;

– професійно-правоохоронний: професійно-правоохоронна цілеспрямованість, професійно-психологічна готовність до правомірних дій та застосування сили в різних оперативних складних ситуаціях.

Дані структурні елементи адаптовані до працівників поліції, але їх можна адаптувати до специфіки працівників соціальної сфери діяльності.

Відповідно, здійснивши аналіз та систематизацію наукових надбань у сфері готовності особистості до професійної діяльності, науковці визначають наступні компоненти:

– когнітивний, практичний та мотиваційний (Н. А. Мазур [165, с. 287]);

– мотиваційно-цільовий компонент, змістовно-операційний (С. В. Гаркуша [45, с. 115]);

– емоційно-когнітивний, потребо-мотиваційний, комунікативно-продуктивний та професійно-креативний (С. К. Шандрук [445, с. 280]);

– змістовий і діяльнісний компоненти (С.С. Литвиненко [158, с. 4]);

– змістовий і процесуально-діяльнісний компоненти (І. В. Гавриш [42, с. 225]);

– мотиваційний, загальнопрофесійний та емоційно-вольовий (О.А. Добрянський [76]);

– мотиваційний, орієнтаційний, емоційно-вольовий (Р. Т. Сімко, Е. Івашкевич [99]);

– мотиваційний, орієнтаційний, емоційно-вольовий, змістовий (когнітивний), операційний, контрольно-оцінний (Т. Л. Білоус [22, с. 27]);

– мотиваційний, когнітивний, операційний, емоційно-вольовий (О. М. Керницький [106, с. 158]);

- мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний (Г. М. Артюшин [2, с. 7]);
- особистісно-функціональний, мотиваційний, емоційно-вольовий (Н. Г. Іванова [98, с. 163]);
- мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний (Л. О. Матохнюк [166, с. 9]) та ін.

Отже, розглянуто найбільш важливі різновиди готовності, які обумовлюють взаємозв'язок особистості із професійною діяльністю.

Оскільки зосереджено увагу на соціономічну сферу діяльності, то найбільш важливим є розглядати не певний різновид готовності, а готовність до професійної діяльності, тому що різновид є вузьким тлумаченням.

Досліджуючи готовність до професійної діяльності, з'ясовано, що науковці такі категорії як знання, вміння, здібності, якості, особливості, внутрішні установки, компоненти готовності визначають досить хаотично, не систематизовано та не структуровано. У зв'язку із цим не зрозуміло, що саме детермінує готовність. Тому, слід чітко визначити, які компоненти визначають той чи інший різновид готовності і пропонується встановити структуру відповідно до моделі готовності до професійної діяльності за певними типами, видами та підвидами і кожен із них розглядати за провідними якостями, вміннями та здібностями, які детермінують й обумовлюють певний різновид готовності.

Визначено, що у науковій літературі готовність до професійної діяльності розглядається як вид, який у свою чергу складається із складових та компонентів, при цьому останні два елементи мають рівнозначне тлумачення. Для того, щоб визначитись із вірністю даної систематизації, слід розтлумачити категорії «вид», «компонент» та «складова».

Звернувшись до різногалузевих тлумачних словників, визначено, що вид — це:

- підрозділ, що об'єднує ряд предметів, явищ за спільними ознаками і входить до складу загальнішого вищого розділу;
- різновид у ряді предметів, явищ та ін. роду [34, с. 381; 33, с. 132].

Таким чином, під видом розуміється певна частина елементів із однаковими ознаками та характеристиками, які відносяться до певної структурної одиниці.

Компонент у тлумачних словниках визначається як:

- різновид, складова частина чогось; складник (чого-небудь) [126, с. 252; 125, с. 349; 123; 124, с. 404];
- складова частина, елемент системи [123].

Складова:

- яка входить як частина до складу чого-небудь [351, с. 278];
- частина, елемент та ін., яка входить як частина до складу чого-небудь [350].

Отже, дійсно понятійно-категоріальне визначення термінів компонент та складова мають майже однакове розуміння та переплітаються між собою.

Дослідивши тлумачення категорій готовності встановлено, що розуміння готовності до професійної діяльності як вид загальної готовності не у повному обсязі визначає її характеристики (враховуючи тлумачення терміну вид) та констатовано, що її слід розширити та встановити як тип, оскільки слово тип, визначається відповідно до тлумачних словників як:

- зразок, модель, форма, яким відповідає певна група предметів, понять, явищ [375, с. 116];
- зразок, модель, форма, яким відповідає певна група предметів, понять, явищ; марка [372];
- зразок, модель для групи предметів; форма чого-небудь; вид, рід, різновидність чого-небудь [373, с. 762; 374, с. 573].

Із розуміння поняття тип вбачається, що воно пов'язане із побудовою певної моделі чи форми, якій повинні відповідати певні види.

Поняття «тип», зазначається у психологічному словнику як, «категорія, за допомогою якої оцінюються люди, що мають певні загальні характеристики» [376, с. 545];

Відповідно, пропонується надалі визначати готовність до професійної діяльності як тип, та не погоджуємось із науковцями, які визначають її складові та компоненти, оскільки це є різновидами. Тобто, готовність визначається наступним ланцюжком: тип — вид — підвид. Такою систематизацією розширено дослідження категорії готовність на усіх рівнях її структурних елементів.

Розглянуто готовність до професійної діяльності осіб саме соціономічної сфери діяльності. Соціономічні професії відносяться до типу

професій «людина-людина» (за Є. О. Клімовим) та передбачають роботу із людьми та постійне спілкування у ході професійної діяльності. Розглянути даний аспект професій, оскільки він є найбільш широким та всеохоплюючим типом професій, що має суттєве значення [242].

Тип готовності до професійної діяльності (особистісна, соціальна, діяльнісна готовності) соціономічної сфери характеризується специфікою професійних завдань, здібностей, умінь та навичок, а також професійно важливих якостей, пов'язаних із постійним спілкуванням та оточенням соціуму. Кожна із професій має свої індивідуальні особливості та специфічні вимоги, але визначено та узагальнено найбільш уніфіковані та обов'язкові, що підходять до усіх професій даної сфери діяльності.

Тип готовності до професійної діяльності (особистісна, соціальна та діяльнісна) складається із наступних видів: операціональна, психологічна, фізіологічна, загальнокультурна і комунікативна (див. рис. 1.4).

У свою чергу операціональна складається із підвидів: правова, економічна, гносеологічна (складається із конструктивної, реконструктивної, оцінної та творчої (остання складається із креативної та інноваційної готовності). Психологічна готовність складається із підвидів: мотиваційна, рефлексійна, емоційно-вольова готовність. Фізіологічна готовність складається із підвидів [257]: нервово-психічна та психофізіологічна готовність. Розглянемо більш детально кожен із них [138; 227; 235; 468; 476; 467; 492; 496; 498; 511].

Готовність до професійної діяльності — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до ефективного виконання покладених на неї службових функцій та завдань.

Операціональна готовність — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до використання способів виконання трудових дій, професійних функцій.

Операціональна готовність складається із наступних підвидів — економічна, правова готовність та гносеологічна:

❖ *економічна готовність* — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до раціонального використання матеріальних та трудових ресурсів;

❖ *правова готовність* — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до правомірної та законослухняної поведінки;

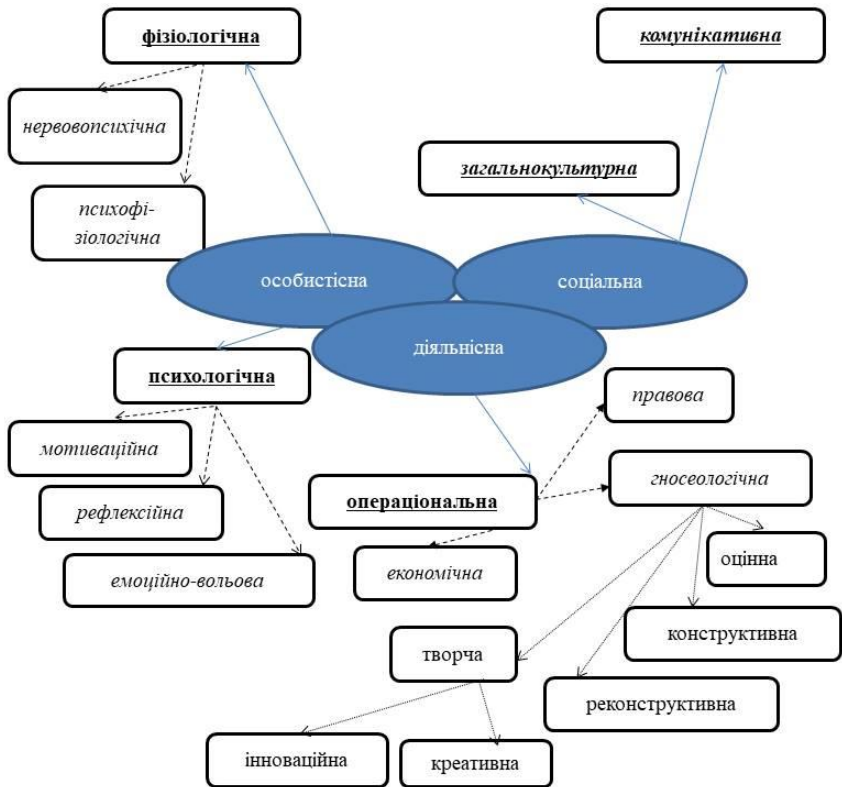

Рисунок 1.4 — Структурно-логічна схема готовності до діяльності працівників соціальної сфери діяльності

❖ *гносеологічна готовність* — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність активної пізнавальної діяльності.

Гносеологічна готовність у свою чергу складається із підвидів — творча, конструктивна, реконструктивна та оцінна [219, с. 208]:

❖ *творча готовність* — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до винахідливого підходу у роботі. Даний підвид складається із:

- *інноваційної готовності* — інтегрального стану особистості, який визначає здатність до створення новітніх ідей;

- креативної готовності — інтегрального стану особистості, який визначає здатність до створення нестандартних, нетипових, імпровізованих, експромтних ідей;
- ❖ *конструктивна готовність* — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до створення послідовної роботи;
- ❖ *реконструктивна готовність* — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до здійснення роботи у різних послідовностях;
- ❖ *оцінна* — це інтегральний стан особистості, який забезпечує здатність до усвідомлення поведінки інших.

Психологічна готовність — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до ефективної взаємодії з урахуванням психічних процесів, станів та властивостей у професійній сфері.

Вона складається із наступних підвидів:

- ❖ *рефлексійна готовність* — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до самоаналізу;
- ❖ *емоційно-вольова готовність* — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до саморегуляції негативних емоційних станів. Включає в себе регулятивну готовність — тобто інтегральний стан особистості, який визначає здатність до контролю власної поведінки та оточуючих;
- ❖ *мотиваційна готовність* — це інтегральний стан особистості, який забезпечує здатність до отримання задоволення від виконуваної роботи.

Фізіологічна готовність — це інтегральний стан особистості, який забезпечує здатність до функціонування стану, який не залежить від людини, та включає [252, с. 513]:

- ❖ *нервово-психічну готовність* — це інтегральний стан особистості, який забезпечує нервово-психічну стійкість [262, с. 23];
- ❖ *психофізіологічну готовність* — це інтегральний стан особистості, який забезпечує здатність до тривалого фізичного навантаження.

Комунікативна готовність — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до соціальної взаємодії.

Загальнокультурна готовність — це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до гармонізації та збереження правил та цінностей суспільства.

Таким чином, вперше розроблена структурно-логічна модель щодо видів та підвидів готовності до професійної діяльності, які адаптовані для усіх професій типу «людина — людина». Надалі у другому розділі розширено дану модель відповідно до діяльності слідчого.

Отже, набули подальшого розвитку види готовності різногалузевих підходів їх дослідження. Проаналізувано тлумачні словники, запропоновано визначати їх як типи готовності: психологічний, педагогічний, спортивний (бойовий), професійний та готовність до професійності діяльності. Дані типи у свою чергу складаються із різновидів та підвидів.

Удосконалено наступні види типів готовності до професійної діяльності (операціональна, психологічна, фізіологічна, загальнокультурна та комунікативна) та підвидів (правова, економічна, творча, гносеологічна, мотиваційна, емоційно-вольова, рефлексійна, психофізіологічна та нервово-психічна). Встановлено прогалини щодо наукового визначення компонентів, які обумовлюють готовність до професійної діяльності.

1.4 Компоненти готовності до професійної діяльності

Формування та розвиток висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника визначається наявністю у нього певних складових, які забезпечать належний рівень підготовки. У цих умовах значну роль слід віднести етапу готовності особистості до професійної діяльності, оскільки особа може бути теоретично та практично готова, але якщо бажання, прагнення, сили волі, саморегуляції та ін. до виконання функціональних обов'язків у неї не буде, то відповідно не буде досягнутий ефективний результат.

Проаналізувавши літературні джерела у сфері розгляду компонентів готовності до професійної діяльності, визначено, що науковцями не здійснено чіткої систематизації типів, видів, підвидів, компонентів готовності. Вони їх взаємопов'язують не надаючи чіткої структури. Відповідно, і компоненти готовності також визначають неоднозначно та не системно.

Розроблена концептуальна структурно-логічна модель готовності до професійної діяльності працівників соціономічної сфери діяльності (див. п. 1.3), і пропонується визначати компоненти кожного виду і підвиду готовності згідно з цією моделлю, відповідно до провідних здібностей та якостей, які її обумовлюють. Знання, вміння та навички також обумовлюють готовність, проте їх визначати не будемо, оскільки вони мають певні особливості відповідно до специфіки певної професії соціономічної сфери діяльності [228].

Слід зазначити, що науковці неоднозначно характеризують види та компоненти готовності. Саме тому чітко розмежовано ці категорії та визначено, що є помилковим називати види складовими. Готовність до професійної діяльності детермінується психічними процесами, станами та властивостями. Тому компоненти готовності характеризуються певними якостями та здібностями. Розглянуто складові кожного із елементів моделі готовності до професійної діяльності.

Операціональна готовність розглядалась у наукових працях вчених: Г. Л. Драндова, М. І. Д'яченко, О. Ф. Жукова, Л. А. Кандибовича, Л. М. Карамушка [105], О. М. Кокуна [122], Л. О. Махотнюка [166], Л. М. Мерем'яніна [174], В. А. Пономаренко, О. О. Тополенко [386] В. І. Уруського [396], О. М. Цільмак [429], С. Х. Яворського [458] та ін.

Так, С. Х. Яворський [458] даний вид готовності відображає її як наявний рівень теоретичних знань та практичних умінь і навичок, необхідних та достатніх для виконання професійних дій у нетипових ситуаціях, і свідчить про рівень їх сформованості. Про теоретичну підготовленість свідчить знання сутності і специфіки нетипових ситуацій оперативно-службової діяльності, їх впливу на якість виконання професійної діяльності; про практичну — уміння оцінювати складність нетипової ситуації і правильно моделювати діяльність відповідно до неї. Операційна готовність проявляється в орієнтації в просторі і часі, правильній координації рухів, професійному сприйнятті, увазі, пам'яті і мисленні. Вона відображає рівень сформованості гностичних, комунікативних, організаційних, професійно-технічних та інших умінь, які мають вирішальне значення для ефективності професійної діяльності. Отже, до даного виду готовності віднесені

вміння як такі інтегровані якості, які набуті курсантами під час опанування змісту фахових дисциплін і самостійної роботи.

Цікавою є думка науковця О. М. Цільмак [429, с. 46], яка операціональну складову, що детермінує готовність до діяльності, визначає як володіння методами, засобами правоохоронної діяльності; необхідними знаннями, уміннями, навичками; спроможність застосовувати їх у практичній правоохоронній діяльності на транспорті. До складу даної готовності входять наступні елементи:

- правозастосовний (здатність захищати законні права громадян та забезпечувати верховенство права);
- психофізичний (здатність здійснювати саморегуляцію негативних емоційних проявів та у разі необхідності правомірно застосовувати фізичну силу, табельну вогнепальну зброю тощо);
- соціальний (здатність до ефективної соціальної взаємодії з різними верствами населення, об'єктами правоохоронної діяльності, до встановлення контактів, здійснення агентурної діяльності, проведення переговорної діяльності);
- психологічний (здатність визначати особливості поведінки об'єктів правоохоронної діяльності, прогнозувати їх поведінку, застосовувати правомірні методи психологічного впливу, визначати та розуміти власні поведінкові прояви);
- тактико-спеціальний (здатність до моделювання ситуації, прогнозування її наслідків, планування дій, застосування в необхідних випадках методів фізичного примусу) та ін.

Тлумачення даного виду готовності науковцями також розуміється як:

- сукупність вмінь та навичок практичного вирішення завдань у процесі діяльності (В. І. Уруський [396, с. 56]). Відповідно, науковець не включає у компоненти готовності знання, якості, здібності, що, звужує обсяг компонентів готовності;
- ряд здібностей особистості щодо ефективного виконання службових функцій (продуктивне сприйняття, антиципація, навички емоційно-вольової саморегуляції, організованість, комунікабельність та ін.) (Л. О. Махотнюк [166, с. 9]);
- сукупність наявних вмінь і навичок, необхідних для вирішення професійних завдань, володіння способами і прийомами професійної

діяльності, здатність до моделювання своєї діяльності та антиципації (О. М. Кокур [122, с. 188]) та ін.

Таким чином, визначено, що науковці компонентами операціональної готовності визначають знання, вміння та навички, проте не характеризують здібності та якості, які є провідними. Тому слід визначити їх відповідно до соціономічної сфери діяльності.

Здібності:

- виконувати професійні завдання відповідно до посадових інструкцій;
- дотримуватись професійних обов'язків;
- обирати необхідні та вірні рішення для поставлених завдань та ін.

Якості:

- сумлінність;
- цілеспрямованість;
- працелюбність;
- надійність;
- добросовісність;
- відповідальність та ін.

Операціональна готовність у свою чергу поділяється на правову та економічну, які обумовлюються певними якостями.

❖ *Правова готовність* для типу професій «людина — людина» характеризується знанням та дотриманням соціально-правових норм загальнообов'язкових правил поведінки, які встановлюються, забезпечуються та санкціонуються державою.

У науковій літературі майже не приділяється увага правовій готовності. У більшості випадків науковці детально характеризують та визначають правову компетентність. Так, наприклад, як складовій компетентності В. В. Олійник [206, с. 12] надає поняття правовій готовності: уміння й навички, що забезпечують вирішення професійних ситуацій на правовій основі.

У зв'язку із цим, виникає наявність прогалини щодо вимог дотримання нормативного закріплення поведінкових актів, дій та бездіяльності, оскільки побудова демократичної, правової, соціальної держави повинна відбуватись тільки при чіткому дотриманні Конституції України.

Правова готовність як вид професійної має основне значення та має бути визначальним для працівників усіх професій соціономічної сфери діяльності.

Визначаємо складові, що детермінують готовність особистості до професійної діяльності, такі як здібності та якості:

Здібності до:

- дотримання Конституції України та норм чинного законодавства;
- високого рівня правосвідомості та правової культури;
- законслухняної та правомірної поведінки;
- виконання внутрішніх, локальних та спеціальних правових актів, які забезпечують функціональні обов'язки відповідно до типу професії та ін.

Якості:

- правосвідомість;
- чесність;
- добропорядність;
- гуманність;
- дисциплінованість;
- справедливість та ін.

❖ *Економічна готовність* працівника також є важливою у структурно-логічній моделі готовності до професійної діяльності, оскільки сприяє збереженню та раціональному використанню трудових ресурсів та часу з метою якісного виконання функціональних обов'язків.

Серед науковців даний вид готовності не визначений та не розроблений, що потребує дослідження, оскільки вміння використовувати професійні ресурси належним чином є запорукою висококваліфікованого працівника. Зазначаємо складові економічної готовності — здібності та якості:

Здібності до:

- раціонального використання власних ресурсів;
- використання економічних стратегій при виконанні функціональних обов'язків;
- використання короткого часового періоду при виконанні професійних завдань;

- праці в умовах дефіциту часу та інформації;
- використання принципів професійного розвитку;
- пошуку шляхів підвищення ефективності своєї праці та ін.

Якості:

- організованість;
- раціоналізація;
- обачливість;
- ощадливість;
- підприємливість;
- економічність та ін.

Отже, економічна готовність сприяє максимальній продуктивності особистості при виконанні ним професійних обов'язків шляхом раціонального використання матеріальних та трудових ресурсів.

❖ *Гносеологічна готовність* забезпечується постійним пізнанням та самопізнанням працівників у процесі виконання функціональних обов'язків та обумовлює безперервність розумових процесів.

Гносеологічна готовності розглядалась у наукових публікаціях наступних вчених: І. Ф. Головіна [54], О. М. Коқун [122], Л. О. Махотнюк [166], О. В. Полозненко [274], Г. Ф. Сударева [363; 364], Т. Б. Тищенко [378], О. С. Толкова [383], В. І. Уруського [396], О. В. Хуртенко [417; 418] та ін.

У науковій літературі у більшості випадків вчені розглядають когнітивну готовність, але більш широкоаспектно охоплюється зміст даної категорії саме терміном гносеологічна готовність. Для підтвердження цього звернімося до тлумачних словників, які під поняттям когнітивний розуміють: пізнавальний [115]; той, що пізнається, вивчається [116]; що відноситься до пізнання, до функцій свідомості, які забезпечують формування понять, оперування ними і отримання знань із висновків, тобто «пов'язаний із свідомістю, з мисленням» [117, с. 339; 18, с. 294] та ін.

Гносеологічний: вчення про процес пізнання, про джерела, можливості та засоби пізнання; теорія пізнання [49, с. 98]; теорія пізнання, розділ філософії [50, с. 122].

Отже, виходячи із тлумачення понять когнітивний та гносеологія, вбачається, що їх предметом дослідження є пізнання, проте, друге

поняття розглядається у більш широкому розумінні, оскільки пов'язане також із процесами пізнання. Виходячи із даного положення, пропонується розглядати саме гносеологічну готовність.

Так, науковці розглядали гносеологічну готовність як:

– систему знань, необхідних для успішної діяльності (знання професійних обов'язків, функцій, оцінка їх суспільної значущості, знання способів, методів, засобів вирішення професійних завдань, усвідомлення своїх можливостей, здібностей, знання особливостей та ймовірних змін у службовій діяльності та ін.) (Л. О. Махотнюк [166, с. 9]);

– пізнавальну сферу людини, яка являє собою сукупність знань, необхідних для продуктивної діяльності (В. І. Уруський [396, с. 45]);

– знання професійних обов'язків, функцій, оцінка їх суспільної значущості, знання способів, методів, засобів вирішення професійних завдань, усвідомлення своїх можливостей, здібностей, знання особливостей та ймовірних змін у службовій діяльності та ін. (О. М. Кокун [122, с. 188]);

– результат і процес пізнання психіки, людини як суб'єкта психічного життя, психічних явищ у їх єдності як відображення індивідуального світу «Я» людини. Результати цього пізнання відображаються у свідомості людини як сукупність відомостей із психології у вигляді уявлень, понять, суджень, принципів, законів, концепцій, теорій, закономірностей психічного життя. На їх основі здійснюється: соціально-орієнтаційна та практично-перетворювальна діяльність людини; активність людини щодо самопізнання, самотворення, саморегуляції й самовизначення в її психічному розвитку, збереження і підтримання на належному рівні свого психічного потенціалу і психічного здоров'я (О. В. Полозненко [274]);

– наслідок пізнавальної діяльності, що характеризується обсягом професійно орієнтованих знань (широкою, глибиною, системністю), стилем мислення здобувача вищої освіти а й у цілому є орієнтовною основою майбутньої професійної діяльності (Т. Б. Тищенко [378, с. 312]);

– можливість пристосування до постійних змін. Фахівець в умовах змін повинен володіти знаннями щодо сутності змін, особливостей введення змін, етапів введення змін, мати достатній рівень

розуміння психологічної готовності до діяльності в умовах змін (О. С. Толков [383, с. 688]) та ін.

Таким чином, науковці гносеологічну готовність розглядають як процес пізнання у професійній діяльності, що сприяє високому рівню професіоналізму. Тільки ряд вчених (Л. О. Махотнюк [166], В. І. Уруський [396], О. М. Кокун [122]) визначають компоненти даної готовності (знання, здібності), проте характеризують їх як поняття гносеологічної готовності.

Тому гносеологічну готовність відповідно до структурно-логічної моделі, яку попередньо розроблено, також слід характеризувати через її компоненти (здібності та якості).

У свою чергу дана готовність складається із підвидів — творча, конструктивна, реконструктивна та оцінна. Дані підвиди характеризуються наступними провідними здібностями та якостями.

❖ *Творча готовність* пов'язана із використанням власного творчого потенціалу та різноманітними інноваційними технологіями при виконанні професійних обов'язків. Характеризується особливостями індивідуального підходу при розв'язанні кожного конкретного професійного завдання та можливістю креативного та інноваційного підходу до професії.

Науковці творчу готовність визначають як:

- оригінальне розв'язання завдань, імпровізація, експромт; виявляється через відкритість щодо інновацій; гнучкість, критичність мислення; творчу уяву. Важливість породжена творчим характером інноваційної діяльності (О. В. Хаустова [414]);

- функціонування продуктивного творчого зростання особистості та сприяння самореалізації, активізація особистісного потенціалу, сприяння саморозвитку. Включає в себе здатність майбутнього фахівця вирізняти проблеми, виявляти суперечності, а також творче фантазування, альтернативність і критичність мислення, високий рівень загальної культури (І. В. Михайлюк [177, с. 80]);

- сукупність компонентів — генератор ідей, евристична творча діяльність, професійне честолюбство, інсантність, дивергентність, пошук, гнучкість розуму, наукова комунікабельність, глибина знань і ємність тезаурусу, високий науковий авторитет (О. В. Бикова [20, с. 11]);

– здатність генерувати ідеї, гнучкість розуму та ін. (О. М. Кокурн [122, с. 188]) та ін.

Виходячи із вищезазначеного, слід констатувати, що науковці надають характеристику творчій готовності, проте чітко не зазначають, із яких компонентів вона складається. Тому даний вид готовності забезпечується провідними здібностями та якостями.

Здібності:

- абстрактно та глобально мислити, виходячи за межі встановлених стереотипів;
- використовувати новітні технології;
- застосовувати різноманітні прийоми поведінки у різних типових ситуаціях;
- приймати й створювати принципово нові ідеї, які відрізняються від традиційних або прийнятих схем мислення;
- приймати нетривіальне і доцільне рішення при вирішенні проблеми;
- здатність до варіативних можливостей поведінки та ін.

Якості:

- креативність;
- гнучкість;
- ініціативність;
- кмітливість;
- оригінальність (нестандартність);
- самостійність та ін.

Отже, творча готовність забезпечує спроможність працівника мислити за межами встановлених стереотипів та визначати новітні шляхи, прийоми та способи вирішення професійних завдань.

❖ *Конструктивна готовність* як підвид гносеологічної реалізується у вигляді поступового осмислення певних етапів, процесів, будуючи при цьому певну лінію поведінку.

Слід зазначити, що у науковій літературі конструктивна готовність не висвітлюється. Частково вона характеризується як конструктивне мислення. Таке положення є неприпустимим, та пропонується розглядати конструктивну готовність як підвид гносеологічної.

Конструктивна готовність передбачає наявність поступового, поетапного обмірковування, що забезпечить якісний кінцевий результат.

Здібності до:

- короткого, але чіткого висловлення думки;
- ефективних та логічних дій;
- розумового сприйняття і переробки зовнішньої інформації;
- широкого кругозору та осмислення ситуації, ухвалення вірного рішення;
- високого рівня операцій мислення (аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизації, класифікації, систематизації);
- послідовного вирішення замислених завдань;
- визначення методів вирішення проблеми та ін.

Якості:

- прогностичність;
- проникливість;
- кмітливість;
- дедуктивність;
- послідовність;
- логічність та ін.

❖ *Реконструктивна готовність* визначається як можливість варіювати працівникові у певних методах вирішення проблеми, від загального до єдиного та навпаки, використовуючи логічні умовиводи.

Реконструктивна готовність також не висвітлена на науковому рівні, що, є неприпустимим, оскільки даний підвид гносеологічної готовності передбачає можливості особистості варіювати у мисленні від множинного до єдиного, що забезпечує можливість бачити те основне, яке потрібно для вирішення професійних обов'язків.

Зазначена готовність має у своєму складі провідні компоненти — здібності та якості.

Здібності:

- діяти всупереч шаблонам;
- визначати із загального єдине;
- із великої кількості способів знаходити один вірний та ін.

Якості:

- поміркованість;
- розсудливість;
- допитливість;
- варіативність;
- уважність;
- спостережливість та ін.

Отже, реконструктивна готовність забезпечує здатність особистості виконувати професійні обов'язки у різних послідовностях.

❖ *Оцінна готовність* визначається можливістю визначати та контролювати поведінку оточуючих та самого себе, що є невід'ємною запорукою для самовдосконалення та підвищення професіоналізму.

Оцінну готовність розглядали у наукових роботах Ю. К. Бабанський, М. Вієвська, І. Вужина, І. Гавриш, Л. А. Гончаренко [55], А. А. Деркач, М. І. Дяченко, І. Г. Єрмакова [87; 88], Л. В. Кондрашова, С. О. Кубіцький [147], Г. М. Нессен [89], В. І. Свистун [345], Л. В. Сохань [357], О. М. Цільмак [437], С. Х. Яворський [456] та ін.

Науковці оцінну готовність розуміють як:

– наступні показники: самооцінка своєї професійної підготовки та відповідності її оптимальним професійним зразкам; оцінка діяльності майбутнього офіцера із позиції замовника — у період військового стажування та безпосередньо із прибуттям для проходження подальшої служби за місцем призначення; оцінювання готовності випускника напередодні випуску з боку командування та професорсько-викладацького складу військового закладу. Основним показником оцінної готовності виступає, перш за все, оцінка випускником себе, своїх можливостей стати спеціалістом, своїх якостей та місця серед інших курсантів. Так, самооцінка є важливим регулятором його поведінки і навчальної діяльності. Під впливом самооцінки курсанта в залежності від направленості, характеру, здібностей складається вірне або невірне відношення до себе, внаслідок чого самооцінка може стати або стимулом, або гальмуванням розвитку особистості (С. О. Кубіцький [147, с. 112]);

– здатність оцінювати власну підготовленість до вимог професії, здійснювати оцінку власної відповідності професійним зразкам (О. М. Цільмак [429, с. 88]);

- постійна інтерпретація подій, випередження їх розвитку, об'єктивність оцінок, а також передбачення, вміння діагностувати стан людей, оцінювати наслідки рішень, що приймаються, а також самооцінка своєї професійної підготовленості та її відповідності до оптимальних професійних зразків (С. Х. Яворський [458, с. 109]);
- коригування свого професійного ставлення, самооцінка, обрання оптимального методу вдосконалення своєї професійної підготовки (М. Вієвська [39, с. 63]);
- прояв самооцінки своєї підготовленості й відповідність процесу розв'язання завдань оптимальним чином (Л. А. Гончаренко [55, с. 78]);
- оцінювання здобувачем вищої освіти самого себе, своїх якостей, можливостей, положення серед інших людей і їх ставлення до себе, що показує вимогливість здобувача вищої освіти до себе, його самокритичність, ставлення до життєвих успіхів і невдач, наявність чи відсутність життєвих перспектив (В. І. Свистун [346, с. 90]) та ін.

Оцінна готовність науковцями розглядається крізь призму процесу оцінювання взагалі та не визначаються її компоненти. Тому для усунення даних недоліків пропонується визначати її провідні здібності та якості.

Здібності:

- діагностувати стан людей;
- оцінювати наслідки рішень, що приймаються;
- самооцінка своєї професійної підготовленості та її відповідності до оптимальних професійних зразків та ін.

Якості:

- самовдосконалення;
- самокритичність;
- об'єктивність;
- неупередженість;
- обґрунтованість;
- достовірність та ін.

Таким чином, оцінна готовність є важливим компонентом розвитку та формування висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника. Особливу увагу заслуговує об'єктивна самооцінка, яка сприятиме усуненню певних недоліків при виконанні

функціональних обов'язків та підвищенню рівня готовності до професійної діяльності.

Таким чином, операціональна готовність визначається ставленням особистості до професійних обов'язків та має певні провідні якості та здібності, що детермінують особистість до певного виду готовності.

Психологічна готовність обумовлюється специфікою професійної діяльності щодо постійного спілкування із людьми.

Вона складається із наступних підвидів: рефлексивна, мотиваційна, емоційно-вольова.

❖ *Емоційно-вольова готовність* працівників соціономічної сфери діяльності характеризується особливостями біологічного значення позитивних та негативних емоцій, які спонукають організм до подолання перешкод, які заважають задоволенню потреб та здатності переборювати їх на шляху до мети, керувати своєю поведінкою, підпорядковувати свою діяльність певним задачам.

Науковці визначають емоційно-вольову готовність як:

– здатність особистості до свідомої регуляції своєї поведінки, дій у будь-яких ситуаціях зазначеної діяльності відповідно до законів і вимог суспільства (І. В. Платонов [271, с. 325]);

– ступінь усталеності емоційно-вольових настанов курсантів на складну діяльність у професійно-нетипових ситуаціях і характеризує сконцентрованість зусиль, спрямованих на її виконання. Включає в себе здатність курсантів концентрувати власні зусилля (розумові, фізичні, психічні та ін.), яка проявляється в самокритичності, цілеспрямованості, вимогливості. Вольова готовність проявляється також у здатності до саморегуляції і готовності ризикувати, витримувати значні фізичні та нервово-психічні навантаження. Характеризується також упевненістю у собі як фахівцеві (рівень самооцінки, знання своїх здібностей і можливостей, самостійність, самокритичність); наполегливістю у виконанні оперативно-службових завдань (вимогливістю до себе і інших, цілеспрямованістю, витримкою, рішучістю, самовладанням) та вмінням регулювати свій емоційний стан (мінімальна емоційна напруженість, відсутність страху перед складними умовами професійно-нетипових ситуацій) (С. Х. Яворський [458, с. 114]);

– здатність до самоконтролю, уміння управляти собою при виконанні правоохоронних заходів; рішучість, сміливість, наполегливість (О. М. Цільмак [429, с. 26]);

– впевненість у собі, зібраність, організованість, сміливість, рішучість, самоконтроль, витримка, готовність до ризику (О. В. Кокун [122, с. 189]);

– чітка організованість, контроль своєї діяльності та спрямування її на досягнення поставлених цілей, управління власною поведінкою, послідовність самореалізації (В. І. Свистун [346, с. 87] та ін.).

Отже, емоційно-вольова готовність характеризується складними сукупностями вольових якостей та емоційної витримки, оскільки дії людини викликаються емоціями, які людина переживає у даний момент.

Оскільки науковці не визначають компоненти емоційно-вольової готовності, то необхідно їх зазначити та охарактеризувати.

Здібності до:

– утримання позитивних або негативних емоцій;
– швидкого гальмування вольовими зусиллями (послаблення, уповільнювання) дій, почуттів та думок, які заважають здійсненню прийнятого рішення);

– активного намагання виконати свідомо поставлену мету, переборюючи зовнішні та внутрішні перешкоди;

– вольових зусиль швидко піднімати активність до необхідного рівня;

– підтримування шляхом допоміжного вольового зусилля інтенсивність роботи на заданому рівні за умов виникнення внутрішніх перешкод (наприклад, при втомі);

– своєчасного прийняття обґрунтованих, стійких рішень і без вагань переходити до їх впровадження;

– доведення до кінця прийнятого рішення, досягнення поставленої мети, переборювання перешкоди на шляху до неї;

– підпорядкування поведінки стійкій життєвій меті, готовність та рішучість віддати усі сили і вміння для її досягнення, планомірне, неухильне її досягнення;

– збереження ясності думки, володіння емоціями в складній ситуації, здатність керувати своїми діями у стані стресу;

- застосування характерологічних особливостей емоцій та почуттів: їх класифікації, розлади;
- навмисної концентрації уваги на процесі діяльності, яка забезпечує ефективність сприймання, запам'ятовування, мислення, швидкість реагування на сигнали, якісний контроль за діями тощо та ін.

Якості:

- витримка;
- рішучість;
- наполегливість;
- самовладання;
- сміливість та ін.

Отже, емоційно-вольова готовність особистості забезпечує впевненість у своїх діях, самоконтроль, що є важливим для працівника при виконанні професійних обов'язків та забезпечує не тільки дію, але і бездіяльність (можливість тримати емоції, почуття, агресію та ін.).

Мотиваційна готовність є основою спрямованості на діяльність. Мотивам і мотивації присвячено велику кількість монографій та наукових праць таких відомих науковців, як: І. П. Андрійчук, С. С. Занюк, Є. П. Ільїн, О. М. Леонт'єв, С. Г. Москвичов, В. А. Семиченко, Х. Хекхаузен, Д. Аткинсон, Д. Халл, А. Маслоу та ін.

Мотивація (потреба, установки, мета) — є пусковим механізмом готовності фахівця до виконання професійних обов'язків. Крім того, певний комплекс мотивів може бути пов'язаний із самим процесом діяльності. Мотиви можуть носити різний характер: звичка до роботи, відчуття задоволення від розкритої справи, відчуття творчості (у тій або іншій формі) під час здійснення трудової діяльності, що робить цінним сам процес праці [243, с. 85].

Базисною основою усіх спонукань особистості до діяльності виступають потреби. Саме вони вимагають вихід на волю певних задоволень або незадоволень особистості, прояв бажань, прагнень, потягів, які у подальшому будують лінію поведінки відповідно до завданої мети [238].

Мотиваційна готовність науковцями розглядається як:

- складова, що детермінує готовність до діяльності, характеризується як позитивне ставлення до професії, інтерес до неї (О. М. Цільмак [429, с. 27]);

– професійні настанови, інтереси, прагнення. Отже, мотиваційна готовність характеризується свідомим вибором професії, відчуттям професійного обов'язку і відображає націленість особистості працівника на оперативно-службову діяльність та її успішне здійснення. Він забезпечує позитивне ставлення майбутніх співробітників оперативної служби до професійних обов'язків, усвідомлення ними значущості результатів своїх дій. Дана складова до готовності виявляється у задоволеності професійною діяльністю, прагненні до самовдосконалення. У зв'язку із цим С. Х. Яворський розрізняє активно-діючу, потенційну та екстремальну мотивації. Співвідношення актуальної і потенційної мотивації детермінують діяльність і поведінку особистості. Надто висока або надто низька значущість не стимулює діяльність: коли одні події сприймаються як нереальні, а інші як неминучі — діяльність неможлива і не потрібна (С. Х. Яворський [458, с. 78]);

– відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку (Л. А. Гончаренко [55]);

– вибіркова спрямованість на професійну діяльність (потреба успішно вирішувати професійні завдання, стійка позитивна мотивація до професії, інтереси, ідеали фахівця, вищі почуття, переконання у необхідності професії, бажання досягти успіху й показати себе в ній із кращого боку та ін.) (Л. О. Матохнюк [166, с. 9]) та ін.

Виходячи із вищезазначеного слід констатувати, що науковці мотиваційну готовність розглядають у сукупності із тлумаченням категорії мотивація. У свою чергу, компоненти даної готовності майже не визначені, тому встановлено такі її складові як здібності та якості.

Здібності:

– прагнення на високому професійному рівні виконувати функціональні обов'язки;

– бажання постійного спілкування;

– бути соціально корисним;

– відчуття задоволення від роботи;

– прагнення працівника до самопізнання, самовдосконалення;

– бажання досягти успіху й показати себе у професії із кращого боку та ін.

Якості:

- бажання боротися зі злом;
- *прагнення* до: верховенства права, захисту прав та свобод громадян, соціальної справедливості, покращення престижу поліцейських професій, просування по службі, професійної самореалізації;
- *потреба* у досягненні успіху, в особистісно-професійних досягненнях;
- професійна *установка* на правомірну діяльність та досягнення результату та ін.

Отже, визначено мотиваційну готовність, оскільки саме від мотивації залежить спрямованість особистості на професію, відношення до функціональних обов'язків та прагнення долати усі перешкоди для досягнення позитивного результату. Особа може бути готовою до виконання роботи, але якщо відсутня мотивація, то належного рівня якості не буде.

❖ *Рефлексивна готовність* характеризується мисленневим процесом, який спрямований на самопізнання та визначення власних думок, почуттів.

Рефлексивна готовність науковцями трактується як:

- пізнання й аналіз явищ власної свідомості та діяльності. Реалізується через такі рефлексивні процеси, як саморозуміння й розуміння іншого, самооцінювання й оцінювання іншого, самоінтерпретація й інтерпретація іншого (О. В. Хаустова [414]);
- забезпечення розвитку і саморозвитку особистості, набуття нових смислів і цінностей, усвідомлення причини власних успіхів і невдач, сприяння творчому підходу до професійної діяльності, досягнення її максимальної ефективності і результативності; прогнозування наслідків власних дій у професійній діяльності, планування діяльності й управління нею, творче осмислення і подолання проблемних ситуацій. Практична значущість даної готовності полягає в тому, що навички рефлексії дають можливість майбутньому фахівцю розуміти і пізнавати як себе, так і оточення, переосмислювати власну поведінку, усвідомлювати внутрішню психічну напругу, вловлювати момент зміни цього стану, відстежувати фактори змін психічних станів, що в свою чергу, в цілому

впливає на працездатність й ефективність виконання професійної діяльності (О. В. Полозненко [274; 275] та ін) та ін.

Отже, науковці змішують розуміння рефлексивної готовності із рефлексією особистості у цілому, тому відповідно її компоненти не визначають.

Рефлексивна готовність має певні провідні здібності та якості.

Здібності до:

- звернення уваги суб'єкта на самого себе і на свою свідомість;
- аналізу вже виконаної діяльності і подій, що мали або матимуть місце;
- планування, вибору найбільш ефективних способів здійснення роботи, а також прогнозування можливих її результаті та ін.

Якості:

- рефлексивність;
- емпатійність;
- толерантність;
- самосвідомість;
- самоаналіз та ін.

Рефлексійна готовність особистості спрямована на осмислення своїх дій, що сприяє розсудливому та пильному виконанню функціональних обов'язків.

Фізіологічна готовність. Даний вид готовності працівників соціономічної сфери діяльності визначається спроможністю до фізичної та психічної витривалості при виконанні функціональних обов'язків та складається із двох підвидів — нервово-психічна та психофізіологічна готовність, які у свою чергу мають компоненти, провідними із яких є здібності та якості [260; 261] .

❖ *Психофізіологічна готовність* обумовлюється фізичною витривалістю при виконанні професійних обов'язків.

У науковій літературі психофізіологічна готовність характеризується як:

- професійно значущі психофізіологічні якості індивіда, зумовлені природними задатками та які впливають на успішність формування професійно важливих якостей (швидкість сенсомоторних реакцій, зорово-рухової координації, екстра-інтроверсія,

енергетизм, типологічні якості нервової системи та інше) (О. С. Губарева [68, с. 11]);

– здатність пристосовуватися до частої зміни характеру роботи протягом робочого дня; уміння знаходити шляхи вирішення завдання (наприклад, визначення причин помилок у діяльності, планування роботи тощо), користуючись уявою, не видячи самого об'єкта діяльності чи не сприймаючи безпосередньо ситуацію; обережність, володіння собою, витримка при виконанні складної та відповідальної роботи; здатність тривалий час виконувати одноманітну, монотонну роботу, не знижуючи її інтенсивності та якості, здатність зберігати працездатність, володіти собою, бути спокійним у несподіваних робочих ситуаціях, готовність до дії, реакції на раптові сигнали та ситуації, здатність швидко переносити увагу з одного об'єкта на інший (А. В. Москаленко [193, с. 141]);

– швидкість реагування на небезпеку, витривалість тощо (О. М. Цільмак [431, с. 205]) та ін.

При характеристиці психофізичної готовності науковці у більшості випадків зазначали елементи компетентності, ніж готовності. Тому, за доцільне визначити компоненти даної готовності, такі як здібності та якості.

Здібності до:

– тривалого витримування фізичного напруження та навантаження;

– ефективного виконання професійних обов'язків при наявності фізичної втоми;

– праці у несприятливих статичних, кінестетичних, температурних умовах;

– тривалого утримання органічних потреб (спрага, нудота, голод тощо);

– швидкого відновлення працездатності та ін.

Якості:

– енергійність;

– активність;

– спритність;

– працездатність;

- витривалість;
- терплячість та ін.

Отже, психофізіологічна готовність є обов'язковим видом фізіологічної готовності. Враховуючи специфіку діяльності працівників соціономічної сфери діяльності, вони повинні бути спроможними витримувати фізичне напруження.

❖ *Нервово-психічна готовність* обумовлюється нервово-психічною стійкістю при виконанні професійних обов'язків. У науковій літературі даному підвиду фізіологічної готовності взагалі не приділено уваги, що, є помилковим, оскільки можливість стримати й контролювати себе є важливою характеристикою професіонала. Тому, більш детально звернено увагу саме на компоненти даної готовності — здібності та якості.

Здібності до:

- тривалої праці у несприятливій емоційній атмосфері;
- психічної урівноваженості;
- психічної стриманості та ін.

Якості:

- самоконтроль;
- врівноваженість;
- психічна сталість;
- саморегулятивність;
- емоційна стабільність;
- спокійність та ін.

Нервово-психічна готовність має важливе значення саме для працівника соціономічної сфери діяльності. Оскільки він знаходиться у постійному оточенні людей при виконанні функціональних обов'язків, то необхідність нервово-психічної стриманості є обов'язковою.

Комунікативна готовність для типу професій «людина — людина» має визначальне значення та особливість виконання професійних обов'язків полягає саме у спілкуванні (як вербальному, так і невербальному).

При дослідженні даного виду готовності у науковій літературі визначено, що вона розглядається як складова у різних галузях наук, тобто у педагогіці — готовність педагога до спілкування, у юриспруденції — готовність правознавця виступати на публіці,

у філософії — готовність до вірного розуміння сутності та можливості його відтворення. Крім того, більше досліджується комунікативна компетентність, ніж готовність.

Тому пропонується розглянути комунікативну готовність крізь призму провідних здібностей та якостей особистості. Оскільки працівник протягом робочого часу знаходиться у соціумі, то він повинен мати наступні *здібності* [317, с. 68]:

- налагоджувати міжособистісний контакт;
- слухати та чути людину;
- бути постійно готовим до спілкування;
- уникати обговорення суперечливих питань;
- обирати та здійснювати адекватні способи спілкування;
- контролювати процес бесіди;
- шанобливо ставитись до співрозмовника;
- управляти людьми та організовувати інших;
- до легкості у знайомствах та спілкуванні із новими людьми;
- зрозуміло виражати свою думку та швидко розуміти інших;
- використовувати психологічні аспекти вербального та невербального спілкування;
- долати психологічні бар'єри у спілкуванні;
- визначати ставлення співрозмовника до себе на основі жестів, міміки, пози та ін.;
- засвоювати особливості психічних пізнавальних процесів (про психологічні особливості пам'яті, мислення, уваги, уяви, сприйняття, відчуття тощо);
- використовувати знання про типи темпераменту, види акцентуацій;
- визначати тип темпераменту співрозмовника і відповідно до цього устанавлювати психологічний контакт;
- визначати стан та настрої людини і відповідно до цього будувати власну лінію поведінки;
- зрозуміло та чітко говорити й виступати на публіці та ін.

Якості:

- товариськість;
- контактність;

- доступність;
- дипломатичність;
- тактовність;
- доброзичливість та ін.

Комунікативна готовність працівника соціономічної сфери діяльності є найважливішою, оскільки особа знаходиться у постійному комунікативному потоці й повинна бути оснащена усіма прийомами та методами спілкування [259].

Загальнокультурна готовність. Даний вид готовності є важливим для працівників соціономічної сфери діяльності, оскільки передбачає освіченість особи у індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностях.

Загальнокультурна компетентність, на думку С. В. Зубчевської [95, с. 43], — це інтегративна якість особистості, яка характеризується знаннями щодо національної та світової культурної спадщини, вміннями їх аналізувати та оцінювати; володіє культурою міжособистісних відносин та дотримується принципів толерантності у взаємодії з іншими людьми.

Загальнокультурна компетентність, на думку Н. Цуканової [439, с. 341], стосується сфери розвитку культури особистості та суспільства в усіх її аспектах, що передбачає формування культури міжособистісних відносин, оволодіння вітчизняним і світовим культурним спадком, принципами толерантності, плюралізму й дає людині змогу аналізувати та оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської і світової науки та культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства; застосовувати засоби і технології інтеркультурної взаємодії; знати рідну та іноземну мови, використовувати навички мовлення та норми відповідної мовленнєвої культури; застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей для розробки та реалізації стратегій і моделей поведінки та кар'єри; оволодівати моделями толерантної поведінки і стратегіями конструктивної діяльності в умовах культурних, мовленнєвих та інших відмінностей між народами, різноманітності світу та людської цивілізації.

Тому пропонується розглянути загальнокультурну готовність крізь призму провідних здібностей та якостей особистості. Отже, працівник повинен мати наступні *здібності* до:

- розвитку культури міжособистісних взаємовідносин,
- оволодіння культурою національної спадщини;
- дотримання принципів толерантності та недискримінації;
- усвідомлення та збереження досягнень національної та світової культури;
- дотримуватись та поважно відноситись до загальнолюдських цінностей;
- орієнтуватись у культурному та духовному контекстах сучасного суспільства.

Якості:

- ерудованість;
- освіченість;
- цивілізованість;
- дипломатичність;
- толерантність;
- доброзичливість та ін.

Отже, загальнокультурна готовність є обов'язковим видом структурно-логічної моделі готовності працівника соціономічної сфери діяльності.

Таким чином, кожен із науковців компоненти готовності виокремлює як сукупність знань, вмінь та навичок. Необхідно додати до даного переліку ще й професійно важливі та індивідуально-психологічні якості та здібності, які їх детермінують [248].

У даному пункті вперше було розглянуто компоненти готовності до професійної діяльності працівників соціономічної сфери відповідно до структурно-логічної моделі. У результаті цього чітко були визначені провідні здібності та якості, які їх складають, відповідно до кожного виду та підвиду готовності.

Удосконалено розуміння складових, компонентів, видів та підвидів готовності та запропоновано визначати складові готовності крізь провідні знання, вміння, навички, здібності та якості.

Набула подальшого розвитку необхідність вивчення на науковому рівні певних видів та підвидів готовності, які є необхідними для працівників професій «людина-людина».

Розділ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

2.1 Нормативно-правове регулювання діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України

Професійна діяльність слідчих підрозділів Національної поліції України (далі — поліція) регламентована національними та міжнародними нормативно-правовими актами. Так, Конституція України [133] визначає, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави (ст. 17). Саме вони у першу чергу покликані реалізовувати захист прав та законних інтересів громадян. І, відповідно, поліція є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку (ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» [309]).

Крім того, згідно ст. 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, проте законність, обґрунтованість і вмотивованість розгляду кримінального провадження у суді та його вирішення потребують великої і кваліфікованої підготовчої роботи. Тому згідно чинного законодавства переважна більшість

кримінальних проваджень повинна проходити стадію досудового розслідування, успішність якої залежить не тільки від спроможності слідчого на високому рівні виконувати професійні функції, але й від готовності до їх здійснення. Успішність досудового розслідування є передумовою здійснення правосуддя, реалізації судом своїх виняткових повноважень щодо визнання особи винуватою чи невинуватою та можливості призначення їй покарання.

Виконання слідчим функціональних обов'язків здійснюється не тільки на національному рівні, але й міжнародному. Так, у 2011 р. Україна ратифікувала Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах [79]. Мета даного протоколу — сприяти захистові прав людини, обстоюванню верховенства права та підтримання демократичного суспільного ладу. Ст. 1 даного нормативно-правового акту встановлює, що сторони, які підписали зазначений документ, зобов'язуються надавати без зволікання одна одній відповідно до положень цієї Конвенції якнайширшу взаємну допомогу в провадженні стосовно правопорушень, покарання яких на момент прохання про надання допомоги підпадає під юрисдикцію судових органів запитуючої Сторони. Так, ст. 20 визначає спільні слідчі групи, які можуть створюватись за взаємною згодою компетентними органами двох чи більше Сторін з конкретною метою і на обмежений період, який може бути продовжений за взаємною згодою, для проведення кримінальних розслідувань на території однієї чи більше Сторін, що створили групу. Спільну слідчу групу може бути створено, зокрема, у випадках, коли: а) розслідування злочинів Стороною вимагає проведення складних та комплексних слідчих заходів, пов'язаних з іншими Сторонами; б) кілька Сторін проводять розслідування злочинів, обставини яких вимагають ужиття скоординованих, погоджених дій на території відповідних Сторін.

Ще одним із міжнародних документів, що був ратифікований Верховною Радою України, є Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах [85; 312]. Мета даної конвенції — підкріпити роботу, яку країни-учасниці вже здійснили у галузі кримінального права з метою досягнення більш справедливого й ефективного покарання, вважаючи корисним з цією метою забезпечити у душі

взаємної довіри організацію кримінального судочинства на міжнародному рівні, зокрема шляхом уникнення небажаних наслідків, що витікають зі спорів про підсудність. Ст. 6 визначає: «...якщо особа підозрюється у вчиненні злочину, передбаченого законодавством договірної Держави, ця держава може звернутися до іншої Договірної Держави із клопотанням про порушення кримінального переслідування у випадках та на умовах, передбачених цією Конвенцією...» [85]. Також Договірна Держава може звернутися до іншої Договірної Держави із клопотанням про порушення кримінального переслідування. Тоді компетентні органи першої держави повинні брати таку можливість до уваги.

Відповідно до ст. 38 КПК України органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є слідчі підрозділи [143]: 1) слідчі підрозділи: а) органів Національної поліції; б) органів безпеки; в) органів Державного бюро розслідувань; 2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України; 3) підрозділи детективів органів Бюро економічної безпеки України.

Слідчі підрозділи Національної поліції України (далі — слідчі підрозділи) є структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліції, її територіальних органів — головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві, територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві (далі — територіальні (відокремлені) підрозділи поліції), які згідно з кримінальним процесуальним законодавством є органами досудового розслідування, які забезпечують досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції. (п. 1 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]).

Слідчі підрозділи складаються з (див. рис. 2.1): Головного слідчого управління Національної поліції (далі — ГСУ); слідчих управлінь головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві (далі — слідчі

управління); слідчих відділів (відділень) територіальних (відокремлених) підрозділів поліції (п. 1.2 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]).

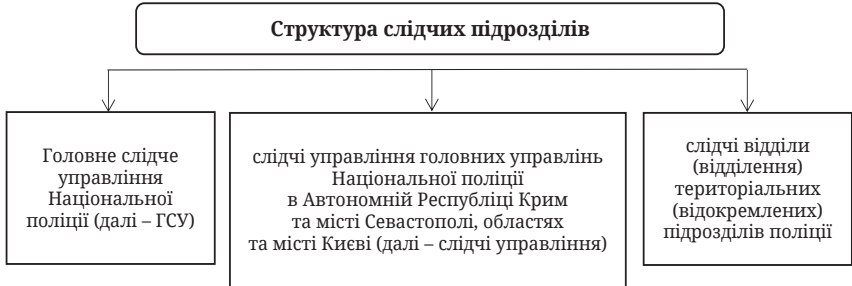

Рисунок 2.1 — Структура слідчих підрозділів

Діяльність слідчих підрозділів здійснюється на основі принципів, які передбачені у Законах України від 10.12.2015 № 889-VIII «Про державну службу» [288], від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» [309] та наказі МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310].

У своїй діяльності слідчі підрозділи дотримуються певних принципів, серед яких провідне місце посідають: верховенства права [143; 288; 309; 310], законності [143; 288; 309; 310;], дотримання прав і свобод людини [309], рівності перед законом і судом [309; 310], поваги до людської гідності [310], професіоналізму [288], патріотизму [288], доброчесності [288], ефективності [288], забезпечення рівного доступу до державної служби [288], політичної неупередженості [288], політичної нейтральності [309], прозорості [288; 309], стабільності [288], взаємодії з населенням на засадах партнерства [309], безперервності [309], забезпечення права на свободу та особисту недоторканність [143; 310], недоторканності житла чи іншого володіння особи [143; 310], таємниці спілкування [143; 310], невтручання в приватне життя [143; 310], недоторканності права власності [143; 310], презумпції невинуватості

та забезпечення доведеності вини [143; 310], свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї [143; 310], заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення [143; 310], забезпечення права на захист [143; 310], змагальності сторін кримінального провадження та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості [143; 310], безпосередності дослідження показань, речей і документів [143; 310], забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності [143; 310], публічності [143; 310], диспозитивності [143; 310], розумності строків досудового розслідування [143; 310], доступу до правосуддя та обов'язковості судових рішень [143; 310], гласності і відкритості судового провадження, його повне фіксування технічними засобами [143], мова, якою здійснюється кримінальне провадження [143].

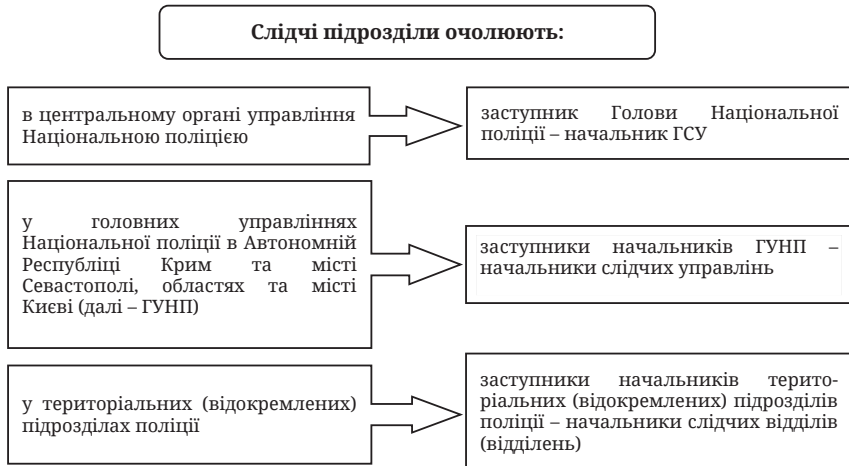

Рисунок 2.2 — Керівники слідчих підрозділів

Слід зазначити, що кожна діяльність має свою мету, завдання, функції, принципи діяльності, які становлять фундамент професії. Щодо мети діяльності слідчих підрозділів, слід зазначити, що у нормативно-правових актах, які регламентують їх повноваження, її не визначено,

що є неправильним. Тому пропонується доповнити п. 1 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» та викласти його у такій редакції:

«Метою діяльності слідчих підрозділів є забезпечення ефективності досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих підрозділів Національної поліції України».

Завдання слідчих підрозділів

Щодо завдань слідчих підрозділів, відзначимо, що їх можна умовно поділити на дві групи, тобто це **спеціальні завдання**, які передбачені у наказі МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310] та визначають безпосередньо задачі слідчих підрозділів, а також **загальні завдання**, які передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України від 13.04.2012 № 4651-VI [143], Законом України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» [309] та Указом Президента України від 28.10.15 № 878 «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» та визначають задачі працівників слідчих підрозділів [300].

Таким чином, до **загальних завдань** відносяться:

- забезпечення публічної безпеки і порядку [309];
- охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави [309];
- протидія злочинності [309];
- надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [309];
- захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень [143];
- охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження [143];
- забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному

примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [143];

- охорона прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидія злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг [300];

- захист державного кордону та охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [300];

- цивільний захист, захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідація надзвичайних ситуацій, рятувальна справа, гасіння пожеж, пожежна та техногенна безпека, діяльність аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічна діяльність [300];

- міграція (імміграція та еміграція), у тому числі протидія нелегальній (незаконній) міграції, громадянство, реєстрація фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [300].

До спеціальних завдань відносяться:

- захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень [310];

- охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження [310];

- забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції [310];

- забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями [310];

- виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення [310].

На слідчі підрозділи можуть бути покладені й інші завдання, визначені законодавством України щодо кримінального провадження [310].

Основні функції слідчих підрозділів

Щодо функцій слідчих підрозділів, слід зазначити, що одним із відомчих нормативно-правових актів, який регламентує функціональні обов'язки слідчого поліції, є наказ МВС України від 06.07.2017

№ 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України». У даному наказі визначені основні функції слідчих підрозділів (п. 3.1), які є достатньо обмеженими й не у повному обсязі розкривають діяльність слідчих поліції.

Порядок призначення слідчих на посаду, їх переміщення і звільнення з посади

Кожна діяльність має свої особливості, тому ефективне здійснення професійної діяльності визначається професійно-психологічним відбором кандидатів на посаду слідчого поліції. Слід зазначити, що посади слідчих підрозділів мають вертикальну побудову та сприяють кар'єрному зростанню її працівників. Так, серед посад слідчого є такі: заступник Голови Національної поліції України — начальник ГСУ; перший заступник; заступники начальника ГСУ, начальники структурних підрозділів ГСУ, їх заступники, старші слідчі в особливо важливих справах, старші слідчі, слідчі (п. 4) [310].

Крім того, у наказі МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» окремо визначається правове становище працівника організаційно-методичного підрозділу, слідчого-криміналіста, інспектора-криміналіста, службової особи, відповідальної за перебування затриманих та помічника слідчого (див. рис. 2.3).

Відповідно до п. 17 ст. 3 КПК України, слідчий — службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [143].

Прийняття на державну службу, просування по службі державних службовців, вирішення інших питань, пов'язаних із службою, здійснюються з урахуванням категорій посад державної служби та рангів державних службовців як виду спеціальних звань, що їм присвоюються (ст. 38 Закону України від 10.12.15 № 889-VIII «Про державну службу» [288]).

Розділ 2. Організаційні та правові основи діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України

Рисунок 2.3 — Посади слідчих підрозділів

Відповідно до п. 1.2 Типового порядку проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади, затвердженого наказом МВС України від 25.12.2015 № 1631, зі змінами, внесеними наказом МВС України від 11.06.2019 № 474, конкурс на службу в поліції та/або на зайняття вакантної посади проводиться в центральному органі управління поліцією та в її територіальних (у тому числі міжрегіональних) органах (зкладах, установах) з метою добору осіб, здатних професійно виконувати повноваження поліції та посадові обов'язки за відповідною вакантною посадою [377].

Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» у ч. 1 ст. 47 встановлює, що призначення на посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції відповідно до номенклатури посад, яку затверджує Міністерство внутрішніх справ України [309].

У п. 6.1 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» під поняттям «слідчий» слід розуміти службову особу органу Національної поліції України, уповноважену в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. Слідчим може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, рівень знань, достатній для здійснення досудового розслідування [310].

Права і обов'язки слідчих, гарантії їх процесуальної незалежності

До загальних прав відносяться ті, що визначені у Законі України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» [309].

Щодо прав працівників слідчих підрозділів, то на них поширюється дія Закону України від 23.12.1993 № 3781-XII «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», який встановлює систему особливих заходів державного захисту працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб (ст. 1) [287].

Загальні обов'язки регламентуються у ст. 18 Закону України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію» [309], ст. 7 Закону України від 22.02.2006 № 3460-IV «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» [290] та ін.

Серед загальних обов'язків слід виділити такі: ст. 7 Закону України від 22.02.2006 № 3460-IV «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» [290]:

– дотримуватися законодавства, неухильно виконувати вимоги Присяги працівника органів внутрішніх справ України, статутів і наказів начальників;

- захищати і охороняти від протиправних посягань на життя, здоров'я, права та свободи громадян, власність, довкілля, інтереси суспільства і держави;
 - поважати людську гідність, виявляти турботу про громадян і бути готовим у будь-який час надати їм допомогу;
 - дотримуватися норм професійної та службової етики;
 - берегти державну таємницю;
 - у службовій діяльності бути чесною, об'єктивною і незалежною від будь-якого впливу громадян, їх об'єднань та інших юридичних осіб;
 - стійко переносити всі труднощі та обмеження, пов'язані зі службою;
 - постійно підвищувати свій професійний та культурний рівень;
 - сприяти начальникам у зміцненні службової дисципліни, забезпеченні законності та статутного порядку;
 - виявляти повагу до колег по службі та інших громадян, бути ввічливим, дотримуватися правил внутрішнього розпорядку, носіння встановленої форми одягу, вітання та етикету;
 - з гідністю і чесною поводитися в позаслужбовий час, бути прикладом у дотриманні громадського порядку, припиняти протиправні дії осіб, які їх учиняють;
 - берегти та підтримувати в належному стані передані їй в користування вогнепальну зброю, спеціальні засоби, майно і техніку.
- До **спеціальних обов'язків** відносяться обов'язки, визначені у п. 6.2 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]:
- дотримуватися вимог Конституції України, КПК України та законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
 - забезпечувати повне, усебічне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень у межах установлених КПК України строків;
 - виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі;
 - забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження;

– не розголошувати відомості, що становлять державну чи іншу таємницю, що охороняється законом, інформацію про приватне (особисте і сімейне) життя особи та інші відомості, здобуті при розслідуванні кримінальних правопорушень;

– не вчиняти будь-яких дій, що ганьблять звання слідчого і можуть викликати сумнів у його об'єктивності та неупередженості;

– у разі наявності підстав, передбачених статтею 77 КПК України, заявляти самовідвід від участі в кримінальному провадженні в порядку, визначеному статтею 80 КПК України [143].

П. 27 ст. 4 Указу Президента України від 28.10.2015 № 878 «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» встановлює, що МВС відповідно до покладених на нього завдань організовує та здійснює відбір, підготовку і навчання кандидатів для направлення до складу національного контингенту та національного персоналу з числа поліцейських Національної поліції, військовослужбовців Національної гвардії та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту ДСНС, а також забезпечує їх участь у складі національного контингенту та національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [300].

Слід зазначити, що працівники слідчих підрозділів зобов'язані бути взірцем правової та етичної культури. Тому низка нормативно-правових актів вказує на те, що слідчий повинен бути готовим дотримуватись не тільки норм правомірної поведінки, але й сукупності моральних правил професійної діяльності поліцейського, щодо психологічного відбору детально визначено у науковій статті [464].

Вагомі вимоги щодо готовності слідчого до професійної діяльності та всіх поліцейських, які проходять службу в Національній поліції України, передбачені у Правилах етичної поведінки поліцейських, затверджених наказом МВС України від 09.11.2016 № 1179 [308]. Ці правила є узагальненим зібранням професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських та спрямовані на забезпечення служіння поліції суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку на засадах етики та загальнолюдських цінностей (п. 1 ст. 1). Метою цих Правил є урегулювання поведінки поліцейських з дотриманням етичних норм,

формування в поліцейських почуття відповідальності перед суспільством і законом за свої дії та бездіяльність, а також сприяння посиленню авторитету та довіри громадян до поліції (п. 2 ст. 1).

Правила етичної поведінки поліцейських у п. 1 ст. 2 вимагають від працівника поліції поводитися стримано, доброзичливо, відкрито, уважно і ввічливо, викликаючи в населення повагу до поліції і готовність співпрацювати. Норми даного наказу визначають елементи особистісної готовності поліцейського до професійної діяльності, що, на наш погляд, сприятиме підвищенню рівня готовності до діяльності.

Отже, працівник органів слідчого підрозділу повинен бути взірцем і чітко дотримуватись правових та соціальних норм. Особливо важливим у даному аспекті є важливість недопущення корупційних діянь і дотримання таких нормативно-правових актів, як: Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [129], яка ратифікована Україною від 18.10.2006 № 251 [313], Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією [419], яка ратифікована Україною від 16.03.2005 № 2476 [314], Закони України від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції» [291] та ін.

Важливим аспектом діяльності слідчого є беззаперечне дотримання Закону України від 21.01.1994 № 3855-XII «Про державну таємницю» [289], наказу Служби безпеки України від 12.05.2022 № 120 «Про затвердження Змін до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» [292].

Відповідно до ст. 40 КПК України слідчий має чіткий перелік повноважень. Це не права, а повноваження [143]:

- 1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;
- 2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених цим Кодексом;
- 3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;
- 4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;

6) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

7) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених статтею 284 цього Кодексу;

8) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом.

Слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК України, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого.

Крім того, відповідно до п 6.7 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» слідчий має право в порядку, передбаченому КПК України, доручати відповідним оперативним підрозділам поліції проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій [310].

Усі рішення про спрямування досудового розслідування і проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій слідчий приймає самостійно, за винятком випадків, коли законом передбачено одержання згоди прокурора або рішення (дозволу) слідчого судді, суду чи погодження керівника слідчого підрозділу або якщо рішення про їх проведення приймає виключно прокурор, та є відповідальним за їх виконання (п. 1.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України») [310].

Узагальнивши нормативно-правові акти, що регламентують діяльність слідчих підрозділів, слід виділити такі повноваження слідчого:

1. Слідчі є реєстраторами та користувачами Реєстру, який створений відповідно до наказу Генеральної прокуратури від 30.06.2020 № 298 «Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових

розслідувань, порядок його формування та ведення». Дане Положення визначає порядок формування та ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, а також надання відомостей з нього [299].

2. При здійсненні функціональних обов'язків щодо порядку обліку, зберігання, видачі та інвентаризації кримінальних проваджень у слідчих підрозділах Національної поліції України, слідчий керується Інструкцією з організації обліку та руху кримінальних проваджень в слідчих підрозділах Національної поліції України, яка затверджена наказом МВС України від 14.04.2016 № 296 «Про затвердження Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень в слідчих підрозділах Національної поліції України» [294].

Згідно зазначеної Інструкції організація обліку, зберігання, видачі та інвентаризації кримінальних проваджень у Головному слідчому управлінні Національної поліції України (далі — ГСУ) покладається на начальників управлінь ГСУ, у слідчих управліннях головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві (далі — ГУНП) — на начальників слідчих управлінь ГУНП, а в слідчих відділах (відділеннях) управлінь, відділів, відділень поліції ГУНП (далі — територіальні підрозділи поліції) — на начальників слідчих відділів, відділень територіальних підрозділів поліції.

Відповідно до п. 2.1 Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень [294] кожен слідчий веде книгу обліку слідчої роботи (про рух кримінальних проваджень), до якої заносить відомості про рух усіх кримінальних проваджень, у яких ним здійснюється досудове розслідування. Допускається ведення такого обліку за допомогою електронно-обчислювальної техніки, що має дублюючий характер.

3. Застосовування електронних засобів контролю (надалі — ЕЗК) на підставі ухвали слідчого судді, суду про обрання стосовно підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням волі, якою на останнього покладено відповідний обов'язок. Дані запобіжні заходи слідчий здійснює на підставі ст. 195 КПК [143] та пункту 3.3 наказу МВС України від 08.06.2017 № 480 «Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю» [306].

4. У зв'язку із прийняттям у 2012 році КПК України [143] у слідчого збільшується кількість повноважень, серед них є проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, встановлених КПК України.

Особлива увага надається проведенню негласних слідчих (розшукових) дій, які слідчий здійснює з метою врегулювання загальних процедур організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій, та використанню їх результатів у кримінальному провадженні, що забезпечують додержання конституційних прав та законних інтересів учасників досудового розслідування, інших осіб, швидке, повне та неупереджене розслідування злочинів, захист особи, суспільства і держави. На підставі Спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 прийнята Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [296]. Дана Інструкція визначає загальні засади та єдині вимоги до організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій працівників слідчих підрозділів або за їх дорученням чи дорученням прокурора уповноваженими оперативними підрозділами, а також використання їх результатів у кримінальному провадженні.

5. Із урахуванням специфіки діяльності слідчих підрозділів розслідування велика кількість завдань підсилюється та підкріплюється відповідними документами, які складає слідчий. Необхідно звернути увагу на мову діловодства та провадження досудового розслідування, оскільки ст. 10 Конституції України [133] проголошує, що держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Саме тому у ст. 29 КПК України [143] зазначається, що кримінальне провадження здійснюється державною мовою. Один із показників професіоналізму працівників є володіння зазначеним положенням і його виконання, тому готовність на належному рівні вести діловодство є незаперечною основою їх професійної майстерності.

6. Слід зосередити увагу на аспекті готовності слідчого плідно та ефективно співпрацювати з іншими підрозділами. У наказі МВС України від 07.07.2017 № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» визначений порядок взаємодії слідчих підрозділів органів Національної поліції України з іншими структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліцією, міжрегіональними територіальними органами Національної поліції та їх територіальними (відокремленими) підрозділами, територіальними органами поліції та їх територіальними (відокремленими) підрозділами (далі — органи та підрозділи поліції) [293].

Відповідно до п. 2 даного нормативно-правового акту, про надходження до органу, підрозділу поліції заяви або повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення уповноважений працівник чергової частини зобов'язаний негайно доповісти керівникові слідчого підрозділу, який визначає слідчого, що здійснюватиме досудове розслідування, а також поінформувати керівника органу, підрозділу поліції. Слідчий невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі — ЄРДР) та розпочати розслідування.

Отже, розглянуті нормативно-правові акти, які регламентують діяльність слідчих підрозділів відповідно до загальних положень, завдань, функцій, прав, обов'язків та повноважень. Визначено, що достатньо велика увага присвячується завданням слідчої діяльності. Проте, достатньо обмежений перелік функцій, який не у повному обсязі визначає повноваження слідчого. У зв'язку із цим слід розширити функції з урахуванням нормативно-правових актів, функціональних обов'язків та професійної діяльності слідчого.

2.2 Концептуалізація функцій слідчого через призму нормативно-правових актів

Працівники слідчих підрозділів відносяться до категорії службових осіб, які у повсякденній професійній діяльності зобов'язані виконувати функціональні обов'язки на високому професійному рівні із чітким дотриманням чинного законодавства України.

У п. 3.1. наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310] визначені наступні функції слідчих підрозділів:

1) усебічне, повне і неупереджене дослідження обставин кримінального провадження, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставин, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надання їм належної правової оцінки та забезпечення прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень;

2) аналіз слідчої практики, організації і результатів діяльності слідчих, унесення на основі цього в установленому порядку пропозицій щодо підвищення ефективності функціонування слідчих підрозділів, забезпечення правопорядку, посилення боротьби зі злочинністю, інформування населення із зазначених питань через засоби масової інформації;

3) розроблення та реалізація заходів щодо дотримання законодавства, зміцнення службової дисципліни, підвищення якості досудового розслідування і скорочення його строків;

4) вивчення, узагальнення позитивного досвіду досудового розслідування, упровадження його на практиці та розроблення сучасних методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

5) організація взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції з Генеральною прокуратурою України, регіональними, місцевими прокуратурами, зокрема прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, органами

та підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову і судово-експертну діяльність;

6) вивчення практики застосування слідчими норм права і розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України;

7) забезпечення підбору, розстановки і виховання кадрів слідчих підрозділів, підвищення їх кваліфікації та професійної майстерності;

8) організація відповідно до КПК України та законів України розгляду і вирішення скарг і заяв громадян, які надходять у зв'язку з проведенням досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Для того, щоб більш детально визначити основні функції слідчого, пропонується розглянути змістовне тлумачення терміну «функція». Наукові та тлумачні словники та енциклопедії під функцією розуміють:

– робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось [406, с. 1552];

– діяльність, роль об'єкта в рамках деякої системи [407, с. 741];

– робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось, повинність, місія [408, с. 653];

– спосіб поведінки, що притаманний предметам і явищам реального світу і сприяє збереженню системи, до якої належить цей предмет чи явище [409, с. 247].

Отже, дослідивши тлумачення терміну функція, визначено, що вона реалізовується шляхом виконання обов'язків у певних напрямках роботи. Адаптуючи дане визначення для слідчих, зосереджена увага саме на обов'язках працівника слідчого підрозділу при виконанні посадових інструкцій відповідно до кола напрямків.

Проаналізувавши нормативно-праві акти, які регламентують діяльність слідчих Національної поліції України та слідчо-розшукову діяльність, слід виділити наступні групи **функцій**: гносеологічна, операціональна, стратегічно-тактична, управлінська та профілактична. Вони у свою чергу поділяються на певні підвиди. Слід зазначити, що дані групи та їх підвиди взаємопов'язані та взаємозалежні один від одного [231; 234].

1. Гносеологічна (з грецької «*gnosis*» — знання, «*logos*» — навчання) — полягає в інтелектуальній діяльності слідчого.

1.1. Аналітична — полягає в розумових операціях (аналізі, синтезі, порівнянні, узагальненні, абстракції, конкретизації) та певних формах мислення (асоціації, судженні, умовиводах, розумінні, понятті) слідчого під час здійснення професійних завдань.

Дана функція визначається у нормативно-правових актах (п. 3.1.2, 3.1.4, 3.1.6, 7.3.4, 7.3.6 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]; п. 4.1, 4.34, 4.62 постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 [300] та ін.)

Згідно п. 6 Інструкції з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310] «Про організацію діяльності слідчих підрозділів

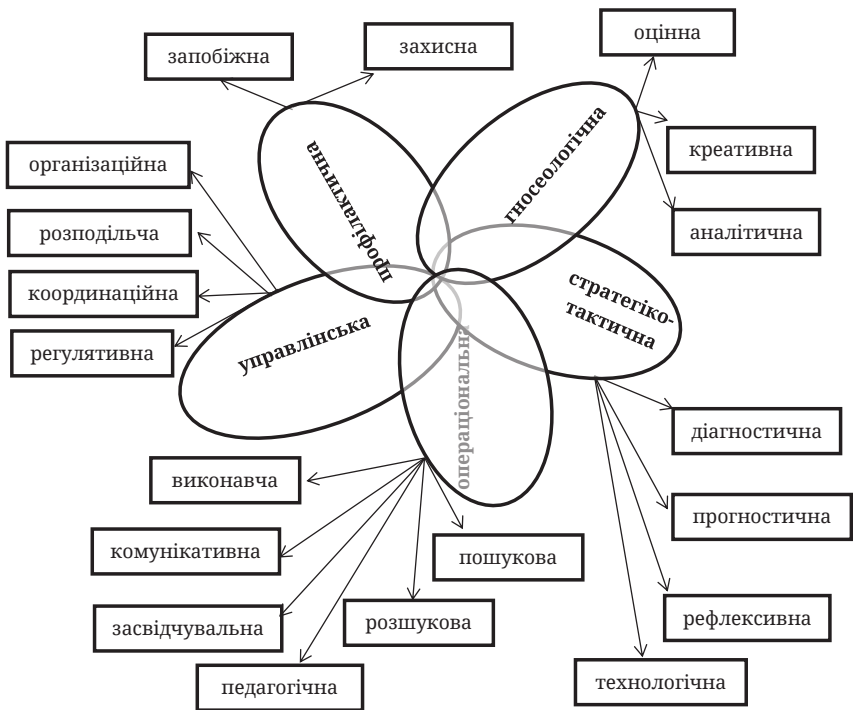

Рисунок 2.4 — Функції працівників слідчих підрозділів

Національної поліції України», аналітична робота передбачає організацію збору даних, їх обробку і узагальнення, комплексне вивчення стану оперативної обстановки, результатів діяльності слідчих підрозділів. Метою аналітичної роботи є визначення головних проблем, що виникають в управлінській діяльності слідчого підрозділу, недоліків і причин їх виникнення, надання практичної і методичної допомоги та зміцнення кадрів. Аналітична робота передбачає розроблення і вжиття заходів, спрямованих на усунення недоліків та вирішення наявних проблем.

Отже, дана функція полягає у:

- аналізі слідчої практики, організації і результатів діяльності слідчих, унесення на основі цього в установленому порядку пропозицій щодо підвищення ефективності функціонування слідчих підрозділів, забезпеченні правопорядку, посиленні боротьби зі злочинністю, інформуванні населення із зазначених питань через засоби масової інформації (п. 3.1.2 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- вивченні, узагальненні позитивного досвіду досудового розслідування, упровадженні його на практиці та розробленні сучасних методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень (п. 3.1.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- вивченні практики застосування слідчими норм права і розробленні пропозицій щодо вдосконалення законодавства України (п. 3.1.6 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- здійсненні аналізу дотримання строків кримінального провадження; не рідше одного разу на місяць витребує в підрозділах інформаційного забезпечення Національної поліції, ГУНП списки кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, які розслідуються понад установлені КПК України строки, виявляє причини недотримання строків досудового розслідування, вносить керівникові слідчого підрозділу пропозиції щодо вжиття заходів для їх усунення (п. 7.3.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про

організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

– аналізі практики затримання осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень, застосуванні щодо них запобіжних заходів усунення (п. 7.3.6 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

– узагальненні практики застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України (п. 4.1 постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 [300]);

– визначенні основних напрямів розвитку наукової та науково-технічної діяльності з питань функціонування МВС (п. 4.34 постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 [300]);

– аналізі та прогнозуванні розвитку суспільно-політичних процесів у державі, які впливають на виконання завдань, віднесених до сфери відповідальності МВС (п. 4.62 постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 [300]);

1.2. Оцінна — полягає в усесторонній, неупередженій, об'єктивній кількісній та якісній оцінці ситуації, явищ, поведінки, дії (бездіяльності) або речей, об'єктів досудового розслідування тощо. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (ч. 1 ст. 94 КПК України [143] та ін.).

Отже, дана функція полягає у тому, що:

– слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів — з точки зору достатності та взаємозв'язку, для прийняття відповідного процесуального рішення (ч. 1 ст. 94 КПК України [143]).

1.3. Креативна — полягає у творчому перетворенні діяльності та нестандартному підході при вирішенні завдань досудового розслідування та проведенні гласних та негласних слідчих (розшукових) дій.

Дана функція визначається у нормативно-правових актах (п. 6.2.3, 7.2.4, 7.2.5, 3.1.6 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]; п. 4.36, 4.37 постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 [300] та ін.).

Отже, дана функція полягає у тому, щоб здійснювати:

- надання допомоги і перевірку роботи слідчих підрозділів для здійснення заходів щодо усунення недоліків і підвищення рівня слідчої роботи, контролю за їх виконанням (п. 6.2.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- вивчення передового досвіду і наукових методів розслідування кримінальних правопорушень, унесення пропозицій керівництву слідчих підрозділів про необхідність їх узагальнення, розповсюдження, упровадження (п. 7.2.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- вивчення слідчої практики, організації і результатів слідчої роботи, внесення керівництву слідчих підрозділів пропозицій щодо вдосконалення організації діяльності слідчих підрозділів, підвищення ролі слідчих у виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень (п. 7.2.5 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- вивчення практики застосування слідчими норм права і розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України (п. 4.3.1.6 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- участь у проведенні наукових, кримінологічних, соціологічних і психологічних досліджень, а також у розробленні за їх результатами науково-практичних пропозицій, методичних рекомендацій тощо в інтересах системи МВС (п. 4.36 постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 [300]);

- участь у проведенні науково-технічних досліджень та розробок із створення нових технічних засобів в інтересах Національної гвардії та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує

і координує Міністр (п. 4.37 постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 [300]).

2. Операціональна — полягає у безпосередньому здійсненні досудового розслідування.

2.1. Виконавча — полягає у виконанні письмових доручень та вказівок прокурора, слідчого судді, ухвал суду, відповідних запитів, які надаються у законному порядку від інших правоохоронних органів, органів державної влади України, а також відповідних органів іноземних держав на підставі міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (ч. 1 ст. 9, п. 6 ч. 2 ст. 40, ч. 4 ст. 40, ч. 6 ст. 214, ч. 2-3 ст. 290 КПК України [143]; п. 3.1.8, 5.3.4, 5.3.9, 5.4.5, 5.4.17, 6.3.3, 6.3.5 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]; п. 2.1 наказу МВС України від 09.11.2016 № 1179 [308], п. 1.1 наказу МВС України від 08.06.2017 № 480 [306]).

Дана функція полягає в:

– організації відповідно до КПК та законів України розгляду і вирішення скарг і заяв громадян, які надходять у зв'язку з проведенням досудового розслідування кримінальних правопорушень (п. 3.1.8 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– ознайомленні з матеріалами досудового розслідування, яке здійснюється слідчими підпорядкованих слідчих відділів, відділень територіальних (відокремлених) підрозділів Національної поліції України, дає письмові вказівки слідчим, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора (п. 5.3.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– внесенні до регіональної прокуратури клопотання слідчих про продовження строку досудового розслідування понад три місяці (п. 5.3.9 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– заслуховуванні на оперативних нарадах звітів працівників слідчого відділу та інших працівників територіального (відокремленого) підрозділу поліції з питань виявлення та розслідування кримінальних правопорушень (не рідше двох разів на тиждень), уживання заходів щодо усунення недоліків на цьому напрямі діяльності (п. 5.4.5 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– у разі встановлення в кримінальних провадженнях, досудове розслідування в яких розпочато слідчим відділом, ознак злочинів, негайно повідомляти про це слідче управління з метою вирішення у встановленому законодавством порядку питання про визначення підслідності кримінального правопорушення (п. 5.4.7 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– розгляді актів прокурорського реагування, рішень слідчого судді, суду про порушення норм кримінального процесуального законодавства; за результатами — вживання заходів щодо усунення недоліків у роботі конкретних слідчих та слідчого відділу в цілому (п. 5.4.17 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– виконанні доручень та вказівок прокурора, які надаються в письмовій формі (п. 6.3.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– не розголошення відомостей, що становлять державну чи іншу таємницю, що охороняється законом, інформацію про приватне (особисте і сімейне) життя особи та інші відомості, здобуті при розслідуванні кримінальних правопорушень (п. 6.3.5 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– професійному виконанні своїх службових обов'язків, діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією, законами України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, міжнародними договорами України, а також цими Правилами (п. 2.1 наказу МВС України від 09.11.2016 № 1179 [308]);

– виконанні слідчими та іншими поліцейськими органів (підрозділів) поліції ухвал слідчого судді, суду в частині застосування до підозрюваних, обвинувачених електронних засобів контролю, організації діяльності органів (підрозділів) поліції щодо забезпечення контролю за місцезнаходженням осіб, які в установленому законом порядку зобов'язані носити ЕЗК (п. 1.1 наказу МВС України від 08.06.2017 № 480 [306]).

2.2. Комунікативна — полягає у ефективній взаємодії слідчого з учасниками кримінального провадження, в залежності від наявності посередників комунікації у безпосередньому спілкуванні (допит: ст. 224–226 КПК України та ін., роз'яснення: п. 3 ч. 5 ст. 69

КПК України та ін.) та опосередкованому (письмовому — протокол: ст. 104 КПК України та ін., постанова: ст. 110 КПК України та ін., повідомлення: ст. 111 КПК України та ін., клопотання: ст. 184 КПК України та ін.) й технічному — поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику телефоном або телеграмою (ст. 135, ст. 232 КПК України та ін.). Дана функція визначається у нормативно-правових актах (ч. 2 ст. 20, ч. 1 ст. 96, ст. 111–112, ч. 5 ст. 195, ст. 224–227, ч. 2 ст. 302, ч. 7 ст. 469 КПК України [143], п. 5.4.8 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310] та ін.).

Дана функція полягає у:

– тому, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника (ч. 2 ст. 20 КПК України [143]);

– тому, що слідчий повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію (ст. 111 КПК України [143]);

– тому, що сторони кримінального провадження мають право ставити свідку запитання щодо його можливості сприймати факти, про які він дає показання, а також щодо інших обставин, які можуть мати значення для оцінки достовірності показань свідка (ч. 1 ст. 96 КПК України [143]);

– розгляді заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, що надходять до територіального (відокремленого) органу поліції, а також інші матеріали про кримінальні правопорушення, виявлені поліцією, і забезпечує невідкладне, але не пізніше 24 годин після надходження, внесення слідчими відповідних відомостей до ЄРДР та повідомлення прокурора про початок досудового розслідування; при внесенні слідчими відомостей до ЄРДР контролює правильність попередньої правової кваліфікації вчинених протиправних дій, а також об'єктивність та своєчасність внесення слідчими відомостей до ЄРДР про рух кримінальних проваджень (п. 5.4.8 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]).

2.3. Пошукова — полягає у виконанні заходів щодо відокремлення криміналістичної важливої інформації (слідів злочину, певних

ознак, зброї, засобів злочину та ін.) відповідно до норм КПК України. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (п. 2.1.5, 6.3.2, 5.2.4, 5.3.4 наказу МВС від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]; п. 2.6 наказу МВС України від 07.07.2017 № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» [293] та ін.).

Дана функція полягає у:

- виявленні причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення (п. 2.1.5 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

- забезпеченні повного, усебічного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень у межах установлених КПК України строків (п. 6.3.2 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

- ознайомленні з матеріалами досудового розслідування кримінальних правопорушень, наданні щодо них слідчим Національної поліції України письмові вказівки (п. 5.2.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

- ознайомленні з матеріалами досудового розслідування, яке здійснюється слідчими підпорядкованих слідчих відділів, відділень територіальних (відокремлених) підрозділів Національної поліції України, наданні письмових вказівок слідчим, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора (п. 5.3.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

- виявленні, фіксації, вилученні та пакуванні слідів кримінального правопорушення, речових доказів, установленні свідків та потерпілих, з'ясуванні обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, які його вчинили (п. 2.6 наказу МВС України від 07.07.2017 № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» [293]).

2.4. Розшукова — полягає у виконанні гласних та негласних слідчих (розшукових) дій та заходів із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, які сприятимуть отриманню інформації про злочин або особу, яка його вчинила, без її відома. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (п. 2 ч. 2 ст. 40, гл. 20–21 КПК України [143]; спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України № 114/1042/516/936/1687/5 від 16.11.2012 [296] та ін.).

Отже, дана функція полягає у тому, що:

– слідчий уповноважений проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених КПК України (п. 2 ч. 2 ст. 40 КПК України [143]);

– рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії слідчий, викладає в постанові, яка має відповідати вимогам статей 246, 251 КПК України [143], якщо ця дія проводиться без дозволу слідчого судді, або в невідкладних випадках, передбачених ст. 250 КПК України (п. 2.1 спільного наказу Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України № 114/1042/516/936/1687/5 від 16.11.2012 [296]);

– проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням — проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення, або за його дорученням — уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України. За рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи (п. 6 ст. 246 КПК України [143]);

– протокол про хід і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії (або її етапів) складається слідчим, якщо вона

проводиться за його безпосередньої участі, в інших випадках — уповноваженим працівником оперативного підрозділу і повинен відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження (п. 4.1 спільного наказу Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 [296]).

2.5. Засвідчувальна — полягає у виконанні заходів щодо офіційного оформлення документів і надання їм процесуальної форми відповідно до законодавства України. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (п. 7 ч. 2 ст. 40, ч. 2 ст. 49, ст. 103, ст. 106, ст. 109, ч. 1 ст. 214, ч. 6 ст. 214 КПК України [143]; п. 7.3.3, 5.2.4, 5.3.4, 7.2.2, 5.3.11, 5.4.8, 5.4.12 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]; п. 1.1 наказу Генерального прокурора України від 30.06.2020 № 298 [299]; п. 7.2 наказу МВС України від 08.02.2019 № 100 [303]).

Отже, дана функція полягає у тому, що:

- слідчий за результатами розслідування має скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження (п. 7 ч. 2 ст. 40 КПК України [143]);

- слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником слідчого підрозділу [310]);

- веде обліки кримінальних проваджень, закритих слідчими за відсутністю події або складу кримінального правопорушення або у зв'язку з набранням чинності законом, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, учинене особою, здійснює аналіз обґрунтованості таких рішень (п. 7.3.3. наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– за рішенням керівника органу (підрозділу) поліції або особи, яка виконує його обов'язки, відомості про виявлене кримінальне правопорушення уповноважена службова особа реєструє в ІТС ІПНП (журналі ЄО в разі тимчасової відсутності технічних можливостей унесення таких відомостей до ІТС ІПНП) та невідкладно, але не пізніше 24 годин після реєстрації передаються: до органу досудового розслідування для внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі — ЄРДР) або передання цих відомостей до органів (підрозділів) поліції нижчого рівня та їх внесення до ЄРДР (п. 2.7 наказу МВС України від 08.02.2019 № 100 [303]);

– ознайомлюється з матеріалами досудового розслідування кримінальних правопорушень, дає у них слідчим Національної поліції України письмові вказівки (п. 5.2.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– ознайомлюється з матеріалами досудового розслідування, яке здійснюється слідчими підпорядкованих слідчих відділів, відділень територіальних (відокремлених) підрозділів Національної поліції України, дає письмові вказівки слідчим, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора (п. 5.3.4. наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– здійснює контролю за організацією роботи слідчих підрозділів, готує письмові рекомендації щодо вдосконалення форм і методів керівництва підрозділами та з інших питань (п. 7.2.2. наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– контролює оперативні підрозділи (кримінальної поліції) ГУНП та міжрегіональні територіальні органи поліції щодо досудового розслідування кримінальних правопорушень з моменту внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі — ЄРДР) відомостей про їх учинення; забезпечує ефективне використання слідчими оперативної інформації при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, розшуку осіб, які переховуються від слідчих підрозділів та суду (п. 5.3.11.наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– розглядає заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення, що надходять до територіального (відокремленого) органу поліції, а також інші матеріали про кримінальні правопорушення,

виявлені поліцією, і забезпечує невідкладне, але не пізніше 24 годин після надходження, внесення слідчими відповідних відомостей до ЄРДР та повідомлення прокурора про початок досудового розслідування; при внесенні слідчими відомостей до ЄРДР контролює правильність попередньої правової кваліфікації вчинених протиправних дій, а також об'єктивність та своєчасність внесення слідчими відомостей до ЄРДР про рух кримінальних проваджень (п. 5.4.8 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– слідкує за своєчасністю та повнотою внесення відомостей до ЄРДР, відповідністю даних про попередню правову кваліфікацію кримінальних правопорушень матеріалам кримінального провадження (п. 5.4.12 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]).

2.6. Педагогічна — полягає у наданні теоретичних і практичних знань, вмінь та навичок, підвищенні кваліфікації та професійної майстерності працівників поліції слідчих підрозділів з питань розслідування кримінальних правопорушень. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (ст. 1 Закону України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22.02.2006 № 3460-IV [290]; п. 3.1.7, 7.3.11, 3.1.3, 7.2.3, 8.3.11, 8.3.5, 9.5.1, 9.5.6 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]; п. 1.4, 1.6 Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженого наказом МВС від 26.01.2016 № 50 [301] та ін.).

Отже, дана функція полягає у тому, що:

– слідчі повинні набувати високого рівня професіоналізму (ст. 1 Закону України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22.02.2006 № 3460-IV [290]);

– слідчі повинні займатись вихованням в осіб рядового і начальницького складу високих моральних і ділових якостей (ст. 1 Закону України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22.02.2006 № 3460-IV [290]);

– працівники слідчих підрозділів поліції повинні забезпечувати підбір, розстановку і виховання слідчих кадрів, підвищення їх кваліфікації та професійної майстерності (п. 3.1.7 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– слідчий — працівник організаційно-методичного підрозділу контролює стан організації в слідчих підрозділах роботи з підбору, розстановки, навчання і виховання кадрів слідчих підрозділів; щомісяця доповідає керівництву слідчих підрозділів про стан цієї роботи, наявність вакантних посад в слідчих підрозділах, уносить пропозиції щодо заміщення вакантних посад (п. 7.3.11 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– слідчий розробляє та реалізовує заходи щодо дотримання законодавства, зміцнення службової дисципліни, підвищення якості досудового розслідування і скорочення його строків (п. 3.1.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– слідчий надає допомогу і перевіряє роботу слідчих підрозділів, здійснює заходи щодо усунення недоліків і підвищення рівня слідчої роботи, контроль за їх виконанням (п. 7.2.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– слідчий-методист з метою підвищення кваліфікаційного рівня працівників слідчих підрозділів планує і організовує проведення занять зі службової підготовки щодо проблемних питань, що виникають під час досудового розслідування, методики й тактики розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень тощо (п. 8.3.11 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– слідчий-методист надає допомогу слідчим в організації досудового розслідування, у тому числі в проведенні окремих слідчих дій, застосуванні техніко-криміналістичних засобів, залученні спеціалістів, використанні можливостей криміналістичних, оперативно-дослідкових та інших обліків поліції; для надання практичної допомоги в проведенні окремих слідчих дій слідчих-криміналістів уключають до складу слідчих груп (п. 8.3.5 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– інспектор-криміналіст (технік-криміналіст) надає під час досудового розслідування консультації слідчому з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (п. 9.5.1 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– технік-криміналіст надає пояснення слідчому та учасникам слідчих (розшукових) дій з приводу застосування криміналістичної

техніки, умов виявлення слідів та інших обставин, які потребують роз'яснення (п. 9.5.6 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– організація службової підготовки поліцейських здійснюється відповідно до вимог законодавства України (п. 1.4 Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженого наказом МВС від 26.01.2016 № 50 [301]);

– у слідчих самостійне навчання проводиться впродовж усього строку служби поліцейського з метою безперервного, систематичного поповнення та поглиблення знань, умінь і навичок, необхідних для успішного виконання службових завдань (п. 1.7 Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженого наказом МВС від 26.01.2016 № 50 [301]).

3. Стратегічно-тактична — полягає у плануванні процесу майбутніх гласних та негласних слідчих (розшукових) дій із використанням певних тактичних дій, прийомів, заходів.

3.1. Діагностична — полягає у діагностуванні кожної конкретної ситуації, явища, ймовірності прояву певної поведінки особи. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (п. 2.8.1, 7.3 Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 [293] та ін.).

Дана функція полягає у тому, що:

– слідчий керує діями інших членів СОГ та відповідає за якість проведення огляду місця події; разом з іншими членами СОГ, залученими спеціалістами, запрошеними потерпілими, свідками та іншими учасниками кримінального провадження в установленому КПК України порядку фіксує відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення; вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, та речі, вилучені з обігу, у тому числі матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню, забезпечує в установленому порядку їх належне зберігання для подальшого направлення для проведення судової експертизи; має право заборонити будь-якій особі перебувати на місці огляду або залишати його до закінчення огляду та

вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню огляду (п. 2.8.1 наказу МВС України від 07.07.2017 № 575 [293]);

– слідчий, ураховуючи наявну інформацію про можливе знаходження в місці проведення обшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, зброї, боєприпасів, вилучених з обігу предметів і речовин, а також обставини, що можуть перешкодити або ускладнити проведення обшуку, на підставі доручення має право залучити працівників оперативних підрозділів, інших органів та підрозділів поліції для участі в проведенні цієї слідчої (розшукової) дії (п. 7.3 наказу МВС України від 07.07.2017 № 575 [293]).

3.2. Прогностична — полягає у реконструкції обставин, дій, подій, явищ, які були у момент вчинення злочину, конструюванні моделі розслідування матеріалів кримінального провадження, прогнозуванні власних дій та інших осіб; плануванні тактичних заходів щодо проведення гласних або негласних слідчих (розшукових) дій. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (п. 2.1.3, 7.3.9, 2.1.4, 2.1.5 з наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]).

Дана функція полягає у тому, щоб:

– забезпечити швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції (п. 2.1.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– перевіряти планування роботи в слідчих підрозділах територіальних (відокремлених) органів поліції, стан виконання планових заходів, їх відповідність планам ГСУ та слідчого управління, наявність індивідуальних планів роботи слідчих, планів розслідування в кримінальних провадженнях, планів-графіків закінчення досудового розслідування кримінальних правопорушень і стан виконання цих планів; у разі виявлення недоліків при складанні планів роботи надавати практичну і методичну допомогу щодо усунення недоліків; з урахуванням зміни оперативної обстановки вживати заходів щодо внесення корективів у плани роботи (п. 7.3.9 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– забезпечувати відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями (п. 2.1.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– виявляти причини і умови, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вживати через відповідні органи заходів щодо їх усунення (п. 2.1.5 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]).

3.3. Рефлексивна — полягає у сприйнятті та відчутті інших, що обумовлюється необхідністю поставити себе на місце іншого для передбачення його дій, поведінки, вчинків тощо. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (п. 2.1.6 Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27.04.2020 № 357 [295] та ін.).

Дана функція полягає в тому, що:

– органи (підрозділи) поліції та їх посадові особи під час реагування на правопорушення або події повинні забезпечувати особисту безпеку працівників поліції, організацію їх навчання щодо дій у типових та екстремальних ситуаціях (п. 2.1.6 Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27.04.2020 № 357 [295]).

3.4. Технологічна — полягає у виборі дієвої технології досудового розслідування, тобто певних методів, прийомів, засобів та способів кримінального провадження. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (п. 5 розділу III Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затвердженого наказом МВС України від 08.02.2019 № 100 [303] та ін.).

Дана функція полягає у тому, щоб:

– керівник слідчих підрозділів центрального органу управління поліцією, головних управлінь Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів (управлінь, відділів, відділень) поліції невідкладно, але не пізніше 24 годин із часу передання слідчому для внесення до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення, інформує чергову службу про номер кримінального провадження, дату і час унесення відомостей до ЄРДР, попередню правову кваліфікацію

кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України, прізвища, імені, по батькові слідчого (слідчих).

Інформацію, отриману від керівника слідчих підрозділів, уповноважена службова особа вносить до інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» (ІТС ШНП (журналу ЄО) (п. 5 розділу III Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затвердженого наказом МВС України від 08.02.2019 № 100 [303]).

4. Управлінська — полягає в керуванні діями учасників кримінального провадження та інших представників МВС, державних органів та установ, з метою якісного проведення гласних або негласних слідчих (розшукових) дій.

4.1. Організаційна — полягає у виконанні заходів щодо організації процесу слідчих (розшукових) дій по кримінальному провадженню, а також взаємодії та згуртованості представників МВС, державних та недержавних органів. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (п. 1.7, 3.1.5, 6.7, 5.2.3, 5.3.1, 5.3.3, 5.3.11, 5.3.15, 5.4.2, 5.4.4, 5.4.18, 1.7, 3.1.5, 6.7, 5.2.3, 5.3.1, 5.3.3, 5.3.11, 5.3.15, 5.4.2, 5.4.4, 5.4.18 наказу № 570 від 06.07.2017 року [310] та ін.).

Дана функція полягає у такому:

– підрозділи слідства при здійсненні своїх повноважень взаємодіють з міністерствами, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, державними установами, громадськими організаціями і об'єднаннями, а також відповідно до міжнародних договорів з компетентними та судовими органами іноземних держав (п. 1.7 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– організації взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції з Генеральною прокуратурою України, регіональними, місцевими прокуратурами, зокрема прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, органами та підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову і судово-експертну діяльність (п. 3.1.5 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– слідчий має право в порядку, передбаченому КПК України, доручати відповідним уповноваженим оперативним підрозділам поліції проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання (п. 6.7 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– організовує звітування керівників структурних підрозділів апарату центрального органу управління поліцією, міжрегіональних територіальних органів Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів, територіальних органів поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів з питань службової діяльності слідчих підрозділів, у тому числі стану взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами Національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень; за наявності підстав приймає рішення про проведення службового розслідування за фактами невиконання службовими особами поліції покладених на них обов'язків, вживає інших заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчими Національної поліції України (п. 5.2.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– організовує здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції України (п.5.2.1 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– організовує здійснення підпорядкованими слідчими підрозділами кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції України (п. 5.3.1 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– організовує звітування керівників структурних підрозділів апарату ГУНП, його територіальних (відокремлених) підрозділів з питань службової діяльності підпорядкованих слідчих підрозділів, у тому числі стану взаємодії між слідчими слідчого управління ГУНП, слідчих відділів, відділень та оперативними підрозділами ГУНП, його територіальних (відокремлених) підрозділів під час розслідування кримінальних правопорушень; за наявності підстав приймає

рішення про проведення службового розслідування за фактами невиконання службовими особами поліції покладених на них обов'язків, вживає інших заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчими Національної поліції України (п. 5.3.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– організовує та забезпечує взаємодію підпорядкованих слідчих підрозділів та оперативних підрозділів (кримінальної поліції) ГУНП та міжрегіональних територіальних органів поліції щодо досудового розслідування кримінальних правопорушень з моменту внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі — ЄРДР) відомостей про їх учинення; забезпечує ефективне використання слідчими оперативної інформації при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, розшуку осіб, які переховуються від слідчих підрозділів та суду (п. 5.3.11 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– організовує розгляд і вирішення відповідно до законодавства звернень громадян, органів державної влади і місцевого самоврядування, що надходять до ГУНП у зв'язку з провадженням досудового розслідування та з інших питань, що стосуються діяльності підпорядкованих ГУНП слідчих підрозділів (п. 5.3.15 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– організовує та забезпечує постійний моніторинг стану оперативної обстановки на території обслуговування й реагування на її зміни, оперативне інформування начальника територіального (відокремленого) підрозділу поліції про стан правопорядку та боротьби зі злочинністю, наявні проблеми і пропозиції щодо їх розв'язання (п. 5.4.2 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– організовує та забезпечує взаємодію слідчих з органами, що здійснюють судово-експертну діяльність, органами прокуратури і суду (п. 5.4.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– організовує діяльність інспекторів-криміналістів (техніків-криміналістів) щодо належного техніко-криміналістичного супроводження кримінального провадження; забезпечує впровадження в практичну діяльність слідчих передового досвіду досудового розслідування і нових форм та методів криміналістики (п. 5.4.18 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]).

4.2. Розподільча — полягає у розподілі дій, повноважень, обов'язків учасників кримінального провадження. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (ст. 49, 53, ч. 1 ст. 217, ст. 227, ч. 1 ст. 509 КПК України [143] та ін.).

Дана функція полягає у тому, що:

- слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні (ст. 49 КПК України) [143];

- слідчий зобов'язаний залучити експерта (експертів) для проведення психіатричної експертизи у разі, якщо під час кримінального провадження будуть встановлені обставини, які дають підстави вважати, що особа під час вчинення суспільно небезпечного діяння була в неосудному або обмежено осудному стані або вчинила кримінальне правопорушення в осудному стані, але після його вчинення захворіла на психічну хворобу, яка позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними (ч. 1 ст. 509 КПК України [143]);

- у разі необхідності в одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень, а також матеріали досудових розслідувань, по яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені однією особою (особами) (ч. 1 ст. 217 КПК України).

4.3. Контролююча — полягає у перевірці слідчим доручень щодо проведення гласних або негласних слідчих (розшукових) дій, які виконують відповідні оперативні підрозділи згідно положень КПК України.

Дана функція впорядковує систему взаємодій, що призводить до підвищення стійкості і цілісності елементів діяльності правоохоронної системи. Вона визначається у нормативно-правових актах (п. 1-3 ч. 2 ст. 39 КПК України [143]; п. 6.3.3, 7.2.2, 7.2.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]; п. 10.1.5 Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої

наказом МВС України від 27.04.2020 № 357 [295]; п. 2.2, 2.5, 2.11.1, 3.1–3.3.1 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 [296] та ін.).

Дана функція полягає у тому, щоб:

- визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою — визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих (КПК України) (п. 1-3 ч. 2 ст. 39 КПК України) [143];

- виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі (п. 6.3.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

- під час досудового розслідування слідчий самостійно приймає процесуальні рішення, крім випадків, коли законом передбачено винесення рішення слідчого судді, суду або згода прокурора чи погодження керівника слідчого підрозділу або якщо рішення про його проведення приймає виключно прокурор, і є відповідальним за законне та своєчасне виконання цих рішень (п. 6.2. наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

- здійснювати контроль за організацією роботи слідчих підрозділів, готувати письмові рекомендації щодо вдосконалення форм і методів керівництва підрозділами та з інших питань (п. 7.2.2 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

- надавати допомогу і перевіряти роботу слідчих підрозділів, здійснювати заходи щодо усунення недоліків і підвищення рівня слідчої роботи, контроль за їх виконанням (п. 7.2.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

- клопотання слідчого, прокурора слідчому судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинне відповідати вимогам, зазначеним у ст. 248 КПК України [143], та матеріалам кримінального провадження, які надаються лише на вимогу слідчого судді для підтвердження необхідності проведення негласної слідчої (розшукової) дії (п. 2.2 спільного наказу Генеральної прокуратури України,

Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 [296]).

4.4. Регулятивна — полягає у врегулюванні слідчим процесу здійснення слідчої (розшукової) дії та негласної слідчої (розшукової) дії шляхом корегування поведінки та діяльності учасників кримінального провадження. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (ч. 1 ст. 40 КПК України [143], п. 6.7 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310] та ін.).

Дана функція полягає у тому, що:

- слідчий має право в порядку, передбаченому КПК України, доручати відповідним уповноваженим оперативним підрозділам поліції проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання (п. 6.7 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]).

4.5. Координаційна — полягає в узгодженні дій у часі та просторі слідчого з іншими учасниками досудового розслідування. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (п. 5 ч. 2 ст. 39, ч. 3 ст. 39, п. 3 ч. 2 ст. 40, п. 5 ч. 2 ст. 40, ч. 3-4 ст. 40, ч. 6 ст. 218, ч. 6 ст. 237, ст. 275, ч. 2 ст. 491, ч. 1 ст. 509 КПК України [143], п. 1.7, 5.4.16, 6.8 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]; п. 5.2. наказу МВС України від 14.04.2016 № 296 [294]; п. 1.1, 2.6 наказу МВС України від 08.06.2017 № 480 [306]; п. 10.1 наказу МВС України від 27.04.2020 № 357 [295]; п. 1.4, 2.8.1 наказу МВС України від 07.07.2017 № 575 [293] та ін.).

Отже, дана функція полягає у тому, що:

- слідчий уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України [143]);

- слідчий щокварталу організовує перевірки зберігання вилучених з місць подій речових доказів і документів та забезпечує контроль за їх повним та ефективним використанням при встановленні особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (п. 5.4.16 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– після отримання вказівки про видачу кримінального провадження особа, відповідальна за його зберігання, робить у журналі обліку кримінальних проваджень, переданих до архіву на зберігання, відмітку про вилучення кримінального провадження з архіву і передає їх під підпис керівникові слідчого підрозділу (його заступнику); прокурору; особі, що здійснює перевірку; слідчому (п. 5.2. Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень у слідчих підрозділах Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 14.04.2016 № 296 [294]);

– слідчі підрозділи при здійсненні своїх повноважень взаємодіють з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, державними установами, громадськими організаціями і об'єднаннями, а також відповідно до міжнародних договорів України з компетентними та судовими органами іноземних держав (п. 1.7 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– працівники поліції зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого (п. 6.8 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

– слідчі та інші поліцейські органів (підрозділів) поліції повинні дотримуватися алгоритму виконання ухвал слідчого судді, суду в частині застосування до підозрюваних, обвинувачених електронних засобів контролю (далі — ЕЗК), організувати діяльність органів (підрозділів) поліції щодо забезпечення контролю за місцезнаходженням осіб, які в установленому законом порядку зобов'язані носити ЕЗК (п. 1.1 Порядку застосування електронних засобів контролю, затвердженого наказом МВС України від 08.06.2017 № 480 [306]);

– слідчий органу (підрозділу) поліції, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів безпеки, органів Державного бюро розслідувань, детектив НАБУ в разі отримання після судового засідання для виконання ухвали слідчого судді, суду про обрання підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу з обов'язковим носінням електронного браслета вживають всіх можливих заходів з невідкладного надсилання такої ухвали до територіального підрозділу поліції за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого (відповідно до територіальної юрисдикції) (п. 2.6 Порядку

застосування електронних засобів контролю, затвердженого наказом МВС України від 08.06.2017 № 480 [306]);

– працівникам та поліцейським, що перебувають у складі СОГ, у разі отримання від диспетчера (оперативного чергового) за допомогою планшетного пристрою або іншим шляхом завдання про здійснення реагування на правопорушення або подію, необхідно дотримуватись порядку організації дій працівників слідчо-оперативної групи щодо реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події (п. 10.1 Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27.04.2020 № 357 [295]);

– керівники органів та підрозділів поліції і слідчих підрозділів з іншими органами та підрозділами поліції в запобіганні, виявленні й розслідуванні кримінальних правопорушень (п. 1.4 Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 [293]);

– слідчий на місці події керує діями інших членів СОГ та відповідає за якість проведення огляду місця події; разом з іншими членами СОГ, залученими спеціалістами, запрошеними потерпілими, свідками та іншими учасниками кримінального провадження в установленому КПК України порядку фіксує відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення; вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, та речі, вилучені з обігу, у тому числі матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню, забезпечує в установленому порядку їх належне зберігання для подальшого направлення для проведення судової експертизи; має право заборонити будь-якій особі перебувати на місці огляду або залишати його до закінчення огляду та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню огляду (п. 2.8.1 Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні

кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 [293]).

5. Профілактична — полягає у виявленні причин та умов, які передують вчиненню правопорушень, з метою вжиття необхідних запобіжних заходів для їх усунення та ліквідації.

5.1. Запобіжна — полягає у виконанні заходів, спрямованих на попередження злочинності у суспільстві та недопущення проявів негативної девіантної та делінквентної поведінки. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (п. 2.5, 5.3.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]; п. 1, 3.3, 5.1 Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 [300]; п. 2.4 Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 27.04.2020 № 357 [295]).

Тобто, дана функція полягає у:

- виявленні причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення (п. 2.1.5 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

- забезпеченні реалізації в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження (п. 6.3.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 [310]);

- цивільному захисті, захисті населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальній справі, гасінні пожеж, пожежній та техногенній безпеці, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічній діяльності (п. 1 Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878) [300];

- забезпеченні в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції, контроль за їх реалізацією в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління МВС (п. 5.1 Положення про Міністерство внутрішніх справ України,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878) [300];

– невідкладно, але не пізніше 24 годин після встановлення номера абонента стаціонарного чи рухомого (мобільного) зв'язку, з якого здійснено повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, та/або номера телефону абонента, на який прийнято таке повідомлення, у встановленому КПК України порядку звертається до слідчого судді із клопотанням про тимчасовий доступ до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо (п. 14.8.7 Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 [293]).

5.2. Захисна — полягає у виконанні заходів, спрямованих на забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів. Дана функція визначається у нормативно-правових актах (ст. 2 КПК України [143]; п. 5 ст. 29, ч. 10 ст. 45 ЗУ «Про Національну поліцію» [309]; ст. 7 Закону України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22.02.2006 № 3460-IV [290]; п. 2.1.6 Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 [293]).

Дана функція полягає у:

– захисті особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпеченні швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального

провадження була застосована належна правова процедура (ст. 2 КПК України [143]);

- застосуванні поліцейським заходу, який є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди (п. 5 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» [309]);

- пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, застосовуються для захисту від нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей, у тому числі поліцейського (ч. 10 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» [309]);

- захисті і охороні від протиправних посягань на життя, здоров'я, права та свободи громадян, власність, довкілля, інтереси суспільства і держави (ст. 7 Закону України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22.02.2006 № 3460-IV) [290];

- особистій безпеці працівників поліції, організації їх навчання щодо дій у типових та екстремальних ситуаціях (п. 2.1.6 Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 [293]).

На слідчі підрозділи також можуть бути покладені й інші функції, які визначені та передбачені чинним законодавством України.

Отже, чіткий перелік функцій слідчого визначений у п. 3.1. наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]. Проте, він є обмеженим і потребує певних уточнень та доповнень. З огляду на вище зазначене визначено найбільш важливі п'ять груп функцій.

Проаналізовано нормативно-правові акти, які визначають діяльність слідчих підрозділів на предмет забезпечення груп функцій щодо діяльності працівників слідства.

Функції класифіковано на п'ять груп, які у свою чергу поділяються на певні підвиди: гносеологічна (аналітична, оцінна, креативна), операціональна (виконавча, комунікативна, пошукова, розшукова,

засвідчувальна, педагогічна), стратегіко-тактична (діагностична, прогностична, рефлексивна, технологічна), управлінська (організаційна, розподільча, контролююча, регулятивна, координаційна), профілактична (запобіжна, захисна).

Вперше надані чіткі та систематизовані визначення кожному із підвидів функцій відповідно до певного професійного напрямку.

Доведено, що усі групи та їх підвиди взаємопов'язані між собою та взаємозалежні і тільки у єдиному комплексі визначають єдину систему професійної діяльності слідчих підрозділів.

2.3 Основні перешкоди, які виникають під час проведення гласних слідчих (розшукових) дій

Слідчий у професійній діяльності зобов'язаний виконувати функціональні обов'язки на високому професійному рівні із чітким дотриманням чинного законодавства України. Попередньо проаналізовані нормативно-правові акти, які регламентують діяльність слідчих Національної поліції України відповідно до таких груп функцій: гносеологічна, операціональна, стратегічно-тактична, управлінська та профілактична. За результатом аналізу нагальним постало питання відповідності спроможності виконувати дані функції на практиці.

Рівень підготовленості слідчих до виконання професійних обов'язків та рівень готовності до ефективного здійснення професійної діяльності не співпадають. У сучасному державотворенні виникає чисельна кількість проблемних питань щодо спроможності слідчих якісно та ефективно виконувати службові завдання. Все це призводить до некомпетентності та незрозумілості щодо застосування нормативно-правових актів і як наслідок викликає недовіру у населення.

Відповідно довідки про стан дисципліни і законності в органах та підрозділах Національної поліції України, статистичних даних за 2022 рік, матеріалів службових розслідувань та вивчення стану справ на місцях засвідчили зменшення загалом кількості кримінальних правопорушень, до яких причетні працівники поліції, а також

здійснення на більш якісному рівні організаційних та практичних заходів, спрямованих на дотримання дисципліни і законності особовим складом. Водночас, незважаючи на постійні вимоги керівництва Національної поліції України щодо виконання службових обов'язків на високому професійному рівні та дотримання законодавства, в окремих територіальних органах їх виконання ігнорується, що підриває імідж Національної поліції України та нівелює зусилля керівництва центрального органу управління поліції зі становлення правоохоронного органу європейського зразка.

Необхідно зазначити, що серед проблемних питань, які виникають в діяльності слідчих, можна виділити наступні:

- проблеми із дотриманням норм КПК України;
- омолодження кадрів серед слідчих;
- плінність кадрів серед слідчих;
- некомплект кадрів серед слідчих;
- випадки порушення службової дисципліни серед слідчих та ін.

У зв'язку із цим виникає велика кількість перешкод, які долають слідчі під час виконання професійних обов'язків.

Професійне становлення слідчого відбувається за умови ефективного виконання ним слідчих (розшукових) дій. Більшість повноважень та функціональних обов'язків засновані саме на результативності їх проваджень.

Так, науковець І. І. Цилюрик [420, с. 5] слідчі (розшукові) дії визначає сукупністю пошукових, пізнавальних і посвідчувальних процесуальних процедур, визначеним колом учасників, детальною регламентацією всього порядку їх проведення, оформлення, а також забезпеченістю за допомогою легітимного процесуального примусу.

Також науковець В. В. Вапнярчук [29, с. 74] визначає, що слідчі (розшукові) дії — це регламентовані кримінальним процесуальним законом дії, спрямовані на формування або дослідження доказової основи правової позиції певного суб'єкта доказування, які суттєво зачіпають права і законні інтереси людини, здійснюються компетентною посадовою особою і пов'язані з можливістю застосування заходів державного процесуального примусу у забезпеченні їх проведення або безпосередньо під час проведення.

У свою чергу під слідчою (розшуковою) дією О. В. Салманов [340; 341] пропонує розуміти сукупність пізнавальних і пошукових дій, що здійснюються уповноваженими суб'єктами на підставах та в порядку, визначених кримінальним процесуальним законом, з метою формування доказової бази.

Відповідно до КПК України усі слідчі дії можна умовно поділити на слідчі (розшукові) дії (глава 20 КПК України) та негласні слідчі (розшукові) дії (глава 21 КПК України).

1. Слідчі (розшукові) дії поділяються на наступні:

- 1.1. Допит (статті 224–226 КПК України [143]).
- 1.2. Пред'явлення для впізнання (статті 228–231 КПК України [143]).
- 1.3. Обшук (статті 234–236 КПК України [143]).
- 1.4. Огляд (статті 237–239 КПК України [143]).
- 1.5. Слідчий експеримент (ст. 240 КПК України [143]).
- 1.6. Освідування особи (ст. 241 КПК України [143]).
- 1.7. Призначення експертизи (статті 242–245 КПК України [143]).

2. Негласні слідчі (розшукові) дії (надалі — НС(Р)Д) поділяються на:

2.1. Втручання у приватне спілкування (статті 258–266 КПК України [143]).

2.2. Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України [143]).

2.3. Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України [143]).

2.4. Спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України [143]).

2.5. Аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України [143]).

2.6. Контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України [143]).

2.7. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України [143]).

2.8. Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України [143]).

2.9. Використання конфіденційного співробітництва (ст. 275 КПК України [143]).

Слідчими (розшуковим) діями відповідно до ст. 223 КПК України є дії, спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. І, відповідно, підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети [143].

Опитано 131 слідчих Одеської та Херсонської області щодо наявності перешкод, які вони долають при проведенні певних видів слідчих (розшукових) дій. У ході даного опитування слідчі визначили деякі особливості проведення слідчих (розшукових) дій та зазначили, що саме заважає якісному та ефективному їх проведенню. Узагальнивши усі відповіді по кожній слідчій (розшуковій) дії, визначили найбільш типові з них і надалі їх опишемо.

Проведення слідчим слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій обумовлюється сукупністю різновидів готовності до професійної діяльності, які обумовлюються певними вміннями. Розглянемо більш детально слідчі (розшукові) дії, оскільки вони складають основу професійної діяльності слідчого [263, с. 111].

Отже, перший різновид слідчих (розшукових) дій є **допит**. Допит відповідно до ч. 1 ст. 224 КПК України [143] проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати.

Допит — це складна слідча дія, що обумовлена певними перешкодами, з якими стикаються працівники слідчих підрозділів, оскільки він пов'язаний із процесом встановлення психологічного контакту із учасниками кримінального процесу, за результатом проведення якого необхідно отримати важливу інформацію.

Психологічними особливостями проведення допиту є: чітка регламентація, невизначеність плинності комунікативного процесу, конфліктність, необхідність високого ступеня концентрації слідчого на процесі допиту, необхідність ґрунтовної підготовки до проведення допиту, можливість зміни інформації, наявність недовіри до представників правоохоронних органів та небажання у зв'язку із цим давати правдиву інформацію, звертання уваги на обмовки та дрібниці, які можуть бути корисними для розслідування матеріалів кримінального провадження та ін.

Специфіка проведення допиту визначається у залежності від особи, яку допитують, тобто допиту підозрюваного (ч. 2 ст. 95, ст. 133, п. 4 ст. 224 КПК України [143] та ін.), потерпілого (ч. 2 ст. 95, ст. 133 КПК України [143] та ін.), свідка (ст. 66 КПК України, ч. 3 ст. 95, ст. 96, ст. 133, п. 3 ст. 224 КПК України [143] та ін.), експерта (ст. 69 КПК України [143] та ін.), малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226 КПК України [143] та ін.). У залежності від цього слідчому необхідно будувати певну лінію комунікації.

Так, наприклад, при допиті підозрюваного необхідно слідчому налаштуватися на темп розмови, манери спілкування, способи приховування та викривлення інформації. Також урахувати хвилювання особи. При допиті свідка слідчому необхідно визначити можливість сприймати факти, про які він дає показання, а також щодо інших обставин, які можуть мати значення для оцінки достовірності показань свідка (ч. 1 ст. 96 КПК України). Важливим аспектом при допиті малолітньої або неповнолітньої особи є врахування віку та схильність дитини до фантазувань і можливості невірною сприйняття інформації. Більш детально особливості проведення допиту із дітьми описані у наступних наукових роботах [57; 176; 229; 233; 232; 236; 255; 256].

На сучасному етапі розвитку працівників слідчих підрозділів, слідчі, особливо молоді фахівці, стикаються під час проведення допиту з певними перешкодами суб'єктивного та об'єктивного характеру (дані опитування 131 слідчих Одеської та Херсонської області). Серед них слід підкреслити невміння слідчого: спілкуватись із різними категоріями громадян, у тому числі із асоціальною поведінкою; визначати мову жестів; варіювати в залежності від тону розмови співрозмовника; встановлювати психологічний контакт, долати бар'єри спілкування; встановлювати довірчі відносини; подолати тактику протиборства допитуваного; протидіяти маніпулюванню у комунікації та ін. [258, с. 165].

Наступний вид слідчої (розшукової) дії є **пред'явлення для впізнання** (статті 228–231 КПК України [143]).

Слід зазначити, що відповідно до ч. 1 ст. 228 КПК України перед тим, як пред'явити особу для впізнання, слідчий попередньо з'ясує, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, опитує її про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини, за яких

вона бачила цю особу, про що складає протокол [143]. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети цієї особи.

Пред'явлення для впізнання визначається в залежності від пред'явлення особи (ст. 228 КПК України), речей (ст. 229 КПК України) та трупа для впізнання (ст. 230 КПК України) [143].

Психологічними особливостями проведення слідчим даної слідчої (розшукової) дії є: висока аналітична діяльність з точки зору підбору певних однакових ознак, видів, тотожності, що можуть бути схожими, попередня підготовка при проведенні даної слідчої (розшукової) дії; створення певних умов для проведення даної слідчої (розшукової) дії; активізація мислення особи, що впізнає, та створення умов, сприятливих нормальному протіканню психічних процесів; вжиття усіх заходів, щоб особа, що впізнає, раніше не могла випадково побачити статиста та ін.

Специфікою пред'явлення для впізнання є поділ даної слідчої (розшукової) дії на три аспекти: 1) впізнання особи (ст. 228 КПК України), 2) речей (ст. 229 КПК України) та 3) трупа (ст. 230 КПК України) [143]. Кожен із цих пред'явлень характеризується певними умовами попередньої підготовки до їх проведення.

Слід зазначити, що на сьогодні при провадженні пред'явлення для впізнання молоді фахівці стикаються з певними перешкодами суб'єктивного та об'єктивного характеру (дані опитування 131 слідчих), серед яких слід вказати на невміння слідчого: організувати належним чином учасників кримінального процесу; підібрати тотожні предмети; у повному обсязі використовувати технічні засоби для проведення слідчої (розшукової) дії; попередньо підготувати особу, яка буде упізнавати, щодо безпеки даної слідчої дії; чітко надати інструкцію особам-статистам та ін.

Наступний вид гласних слідчих (розшукових) дій є проведення обшуку (статті 234-236 КПК України [143]). Сутність даної слідчої дії

обумовлюється здобуттям певної інформації, що може бути корисною для кримінального провадження.

Відповідно до ч. 1 ст. 234 КПК України обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [143].

Психологічними особливостями проведення обшуку є необхідність слідчого визначати спосіб мислення й поведінки особи, у якій ведеться обшук, з метою пошуку максимально надійної схованки для вкрадених цінностей, знарядь, інших предметів, що мають характер доказів; спостереження слідчого за поведінкою, мімікою та жестами обшукуваного та членів його родини при наближенні до певного місця; спостереження слідчого за реакцією при оголошенні обшукуваному яку ділянку приміщення або території, а також який предмет буде досліджуватися; вірно підбирати учасників обшуку та заздалегідь підготувати необхідні технічні засоби та ін.

Специфікою обшуку є: можливість конфліктної ситуації при проведенні даної слідчої (розшукової) дії; тривалість та інтенсивність роботи, що призводить до втоми та притуплення психічних процесів і чутливості самого слідчого та ін.

Слід зазначити, що під час проведення даної слідчої дії виникають певні перешкоди, серед яких провідне місце посідають невміння (дані опитування 131 слідчих): визначати психічні пізнавальні процеси особи та мову невербальної комунікації; встановлювати психологічний контакт із обшукуванню особою та членами його родини, організувати учасників кримінального провадження, щоб вони усі були в одному місці приміщення, ніхто не заходив в інше та ін.

Наступна слідча (розшукова) дія — це **огляд**, який є важливим при кримінальному провадженні, оскільки надає можливість слідчому перевірити наявність або відсутність певної версії або інформації.

Відповідно до ст. 237 КПК України огляд проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення [143].

Психологічними особливостями огляду є його проведення у складній нервово-психологічній обстановці, в якій може опинитись слідчий (вигляд трупа, неприємний запах, ексгумація трупа тощо). Але не зважаючи на це, він повинен бути уважним, зосередженим та стійким при проведенні даної слідчої (розшукової) дії.

Специфіка даної слідчої (розшукової) дії полягає у тому, що вона поділяється на три види огляду: місцевості, приміщення, речей, документів та трупа. Відповідно, при огляді місцевості необхідно враховувати особливості ймовірності змін у зв'язку із погодними умовами, можливістю приховування слідів та ін. Огляд приміщення також характеризується своєю специфікою у зв'язку із необхідністю прогнозування можливих сховищ предметів, документів та ін. Огляд речей, документів також характеризується специфікою щодо вмінь ототожнювати необхідні та криміналістично важливі речі і документи із наявними. Огляд трупа визначається специфікою організаційних заходів щодо вчасного залучення судово-медичного експерта або лікаря та великою кількістю засвідчувальних заходів у аспекті складання процесуальних документів тощо.

При проведенні даної слідчої (розшукової) дії у молодих слідчих виникають певні перешкоди (дані опитування 131 слідчих): ймовірність визначення місця сховища, ототожнення предметів; організація та залучення фахівців у разі необхідності (наприклад, будівельника, архітектора, лікаря та ін.) та ін.

Наступна слідча (розшукова) дія, яка може проводитись слідчим у процесі кримінального провадження — **слідчий експеримент**.

Відповідно до ч. 1 ст. 240 КПК України з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань [143].

Психологічними особливостями проведення слідчого експерименту є: необхідність встановлення будь-якої події, дії чи явища у певній обстановці та за певних умов, які мають значення для кримінального провадження; необхідність слідчого створити такі умови для даної слідчої (розшукової) дії, які будуть максимально наближені

до умов дії або явища, що перевіряються; ретельна попередня підготовка тощо.

Специфіка даної слідчої (розшукової) дії полягає у необхідності вагомого внеску слідчого з організаційних питань щодо забезпечення безпеки учасників експерименту та місця його проведення, передбачити можливий задум співучасників влаштувати втечу.

Під час проведення даної слідчої (розшукової) дії у молодих фахівців виникають певні перешкоди, серед яких провідне місце посідають (дані опитування 131 слідчих): вирішення питань про місце і час експерименту; підбір учасників слідчого експерименту та забезпечення їх своєчасної явки на місце проведення слідчої (розшукової) дії; підготовка предметів, необхідних для слідчого експерименту; перевірка готовності і комплектності необхідних технічних засобів; попередня підготовка питань, з метою уникнення провокаційних запитань та ін.

Наступні слідчі (розшукові) дії, які уповноважений у разі необхідності проводити слідчий є **освідування особи**. Дана слідча дія має певну специфіку проведення та обумовлюється наявністю знань щодо її проведення.

Так, відповідно до п. 1 ст. 241 КПК України слідчий здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу [143].

Психологічні особливості обумовлюються необхідністю швидкого прийняття рішення щодо проведення освідування у зв'язку із ймовірністю втрати, зміни слідів злочину.

Специфіка обумовлюється психічним станом особи, щодо якої необхідно провести освідування, оскільки особа може бути, наприклад, у стані сп'яніння, і слідчому слід лише за бажання особи вмовити її та провести дану слідчу (розшукову) дію.

Перешкоди проведення освідування полягають у невмінні уважно та ретельно провести дану слідчу (розшукову) дію.

Розглянемо наступний вид слідчої (розшукової) дії — **проведення експертизи**.

Відповідно до ч. 1 ст. 242 КПК України експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або

за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [143].

Особливості призначення експертизи характеризуються ретельним збиранням матеріалів, відповідно до яких слід сформулювати питання для експерта.

Специфіка призначення експертизи характеризується необхідністю складання чітких, ясних питань, які виключають їх неоднозначне тлумачення, які не повинні виходити за межі компетенції експерта.

При проведенні даної слідчої (розшукової) дії у молодих слідчих виникають певні перешкоди (дані опитування 131 слідчих): доцільність та необхідність призначення експертизи; проблема варіативності спеціальних знань з необхідної галузі; проблема лаконічності та якості складання питань та ін.

Наступним різновидом проведення слідчих (розшукових) дій є проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Розглянуто тільки **спостереження за особою, річчю або місцем** (ст. 269 КПК України) [143], оскільки процес її провадження для слідчого є найбільш поширеним із усіх дев'яти різновидів НС(Р)Д.

Відповідно до ч. 1 ст. 269 КПК України для пошуку, фіксації і перевірки під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях, може проводитися візуальне спостереження за зазначеними об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження [143].

Особливості проведення спостереження за особою, річчю або місцем характеризуються необхідністю забезпечення збереження інформації та попередження витоку інформації.

Специфіка проведення спостереження за особою, річчю або місцем визначається високим емоційним хвилюванням та збереженням рівноваги.

Перешкоди проведення спостереження за особою, річчю або місцем полягають у тому, що слідчі не у повному обсязі обізнані у методиці та тактиці їх проведення, у зв'язку із чим намагаються їх не проводити.

Даний вид проведення НС(Р)Д характеризується наявністю певних перешкод (дані опитування 131 слідчих): відсутність спеціальних знань, вмінь та навичок щодо проведення даної НС(Р)Д; низький рівень матеріально-технічного забезпечення для проведення НС(Р)Д; відсутність єдиної думки щодо доцільності проведення НС(Р)Д із прокурором; можливість витоку інформації у зв'язку із великою кількістю суб'єктів, які приймають або погоджують рішення щодо проведення даних НС(Р)Д та ін.

Отже, у результаті опитування слідчих виявлено перешкоди, з якими зустрічаються слідчі під час виконання професійних обов'язків. Розглянуто причини виникнення перешкод безпосередньо при здійсненні слідчих (розшукових) дій слідчими.

Таким чином, визначаємо, що у слідчій діяльності існує певний перелік проблемних питань. Для того, щоб усунути дані проблеми, слід визначити певну структуру щодо підвищення рівня підготовки працівників підрозділів слідства.

Тому слід зазначені перешкоди вирішувати на як рівні держави, так і на рівні суспільства. У разі, якщо держава не буде реагувати та коректувати ці проблеми, можуть настати несприятливі умови щодо некомпетентності слідчого та небажання відновлювати справедливість.

У зв'язку з цим виникає потреба у створенні нової моделі вимог до посади слідчого, яка повинна орієнтуватись на висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника Національної поліції. Це забезпечить якісну підготовку працівників слідчих підрозділів та допоможе підвищити рівень іміджу поліцейського з боку суспільства.

Розділ 3

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

3.1 Структурно-логічна модель готовності слідчого до професійної діяльності

Професія слідчого належить до соціономічної сфери. Слід нагадати, що у п. 1.3 побудовано структурно-логічну модель готовності представників соціономічної сфери діяльності. Тому, на основі виокремлених функцій (підрозділ 2.2) можна побудувати структурно-логічну модель готовності слідчого до діяльності (див. рис. 3.1).

Слід обґрунтувати бачення структурно-логічної моделі готовності слідчого до діяльності: структурно-логічна модель готовності слідчого до діяльності базується на особистісно-соціально-діяльнісному підході до навчання. Тому, структурно-логічна модель готовності слідчого до професійної діяльності (див. рис. 3.1) складається з таких типів готовності, як особистісна, соціальна та діяльнісна.

Кожний тип готовності слідчого до професійної діяльності складається з певних видів, підвидів та різновидів підвидів. Так, зокрема, до особистісного типу готовності слідчого до професійної діяльності віднесено так види, підвиди та різновиди підвидів, а саме: функціональну, спортивну та інтрапсихічну. У свою чергу інтрапсихічна складається

з таких підвидів, як: саморегулятивна, саморефлексивна та мотиваційна (див. рис. 3.1) [266; 250].

Соціальний тип готовності слідчого до професійної діяльності включає у себе комунікативну, загальнокультурну, педагогічну та психологічну (див. рис. 3.1). Психологічна готовність складається з таких підвидів, як: перцептивна, регулятивна та сугестивна.

Детальна увага психологічного напрямку готовності до діяльності визначено у наступній науковій статті [469].

Діяльнісний тип готовності слідчого до професійної діяльності включає у себе два види — операціональну готовність та гносеологічну (див. рис. 3.1). Операціональна готовність складається з таких підвидів, як правова, слідчо-розшукова, кримінально-процесуальна,

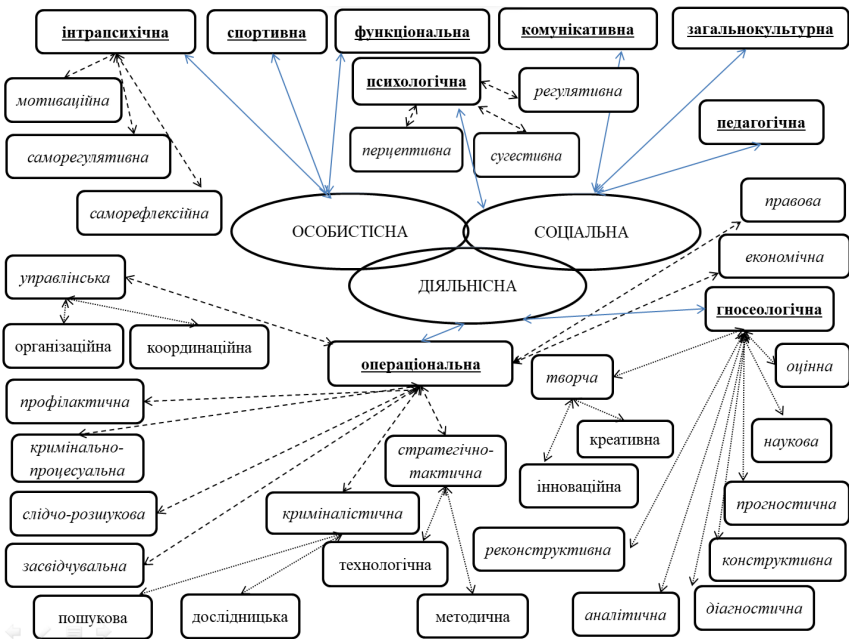

Рисунок 3.1 — Структурно-логічна модель готовності слідчого до професійної діяльності

засвідчувальна, економічна, профілактична, управлінська (різновиди підвидів — організаційна та координаційна), криміналістична (різновиди підвидів — пошукова та дослідницька), стратегічно-тактична (різновиди підвидів — методична та технологічна).

Гносеологічна готовність слідчого до професійної діяльності складається з таких підвидів, як (див. рис. 3.1): наукова, оцінна, аналітична, діагностична, прогностична, конструктивна, реконструктивна та творча (різновиди підвидів — креативна та інноваційна) [220].

Виокремлені типи, види, підвиди та різновиди підвидів готовності слідчого до професійної діяльності є взаємозалежними та взаємопов'язаними. Тому, структурно-логічну модель готовності слідчого до професійної діяльності розглядати слід саме як систематизовану та структуровану модель.

Кожний різновид готовності обумовлюється певними провідними професійно важливими уміннями та якостями. Щодо професійно важливих умінь, то їх докладніше розглянемо у підрозділі 3.2.

Щодо професійно важливих якостей. Для встановлення провідних професійно важливих якостей було опитано 131 особу зі слідчих підрозділів Одеської та Херсонської областей. За результатами опитування було виокремлено по 2 провідні професійно важливі якості для кожного різновиду готовності. В результаті ранжування, систематизації та класифікації результатів опитування встановлено, що розроблена структурно-логічна модель готовності слідчого до професійної діяльності (див. рис. 3.1) обумовлюється 64-ма провідними професійно важливими якостями. Підсумкові результати опитування представлено у додатку А.

Отже, розглянуто змістовну сутність усіх типів, видів, підвидів та різновидів підвидів готовності слідчого до професійної діяльності та перелік провідних професійно важливих якостей, які їх обумовлюють, відповідно до структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності (див. рис. 3.1) [316].

I. Спочатку розглянемо взаємозалежні та взаємообумовлені різновиди **діяльнісного типу готовності слідчого до професійної діяльності** та їх обумовлюючі професійно важливі якості.

Діяльнісна готовність — це тип готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості на ефективну, якісну та результативну працю.

Діяльнісний тип готовності слідчого до професійної діяльності складається з двох таких взаємопов'язаних видів, як операціональна готовність та гносеологічна готовність.

Кожний підвид діяльнісної готовності слідчого до професійної діяльності обумовлюється певними провідними професійно важливими якостями (див. таблицю 1).

1.1. Операціональна готовність — це вид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до певного правомірного способу виконання професійних завдань.

Операціональна готовність складається з таких підвидів як:

1.1.1. Правова готовність — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до правомірної поведінки та діяльності.

Цей різновид визначає готовність до:

- дотримання норм права у повсякденному та професійному житті;
- позиціювання високого рівня правосвідомості та правової культури;
- виконання вимог нормативно-правових актів України, які регламентують діяльність слідчого та ін.

Так, зокрема, **правову готовність обумовлюють такі провідні якості як:**

1. *Правосвідомість*, тобто це:

– форма суспільної свідомості, що містить в собі сукупність поглядів, почуттів, емоцій, ідей, теорій та концепцій, а також уявлень і настанов, які характеризують відношення особи, суспільної групи і суспільства в цілому до чинного чи бажаного права, а також до всього, що охоплюється правовим регулюванням [283, с. 509];

– система відображення правової дійсності в поглядах, теоріях, концепціях, почуттях, уявленнях людей про право, його місце і роль у забезпеченні свободи особи та інших загальнолюдських цінностей [32, с. 125] та ін.

Отже, ця якість містить систему усвідомлень слідчого щодо певних правових уявлень, поглядів, ідей тощо, у результаті чого у нього формується певна модель поведінки у рамках вимог законодавства.

Таблиця 1 — Провідні якості, які детермінують різновиди діяльничної готовності

Назва готовності	Провідні якості, які детермінують готовність	
ДІЯЛЬНИСНА ГОТОВНІСТЬ		
Операціональна готовність		
<i>Правова готовність</i>	<i>правосвідомість</i>	<i>надійність</i>
<i>Профілактична готовність</i>	<i>поміркovanість</i>	<i>уважність</i>
<i>Слідчо-розушкова</i>	<i>відповідальність</i>	<i>обгрунтованість</i>
<i>Кримінально-процесуальна</i>	<i>принциповість</i>	<i>справедливість</i>
Криміналістична		
<i>Пошукова</i>	<i>винахідливість</i>	<i>спостережливість</i>
<i>Дослідницька</i>	<i>допитливість</i>	<i>копіткість</i>
<i>Економічна</i>	<i>економічність</i>	<i>ощадливість</i>
<i>Засвідчувальна</i>	<i>ретельність</i>	<i>старанність</i>
Стратегічно-тактична		
<i>Технологічна</i>	<i>планомірність</i>	<i>Системність</i>
<i>Методична</i>	<i>інноваційність</i>	<i>Дидактичність</i>
Управлінська		
<i>Організаційна</i>	<i>організованість</i>	<i>цілеспрямованість</i>
<i>Координаційна</i>	<i>узгодженість</i>	<i>раціоналізація</i>
Гносеологічна		
<i>Наукова</i>	<i>критичність</i>	<i>систематичність</i>
<i>Прогностична</i>	<i>прогностичність</i>	<i>передбачуваність</i>
<i>Конструктивна</i>	<i>індуктивність</i>	<i>послідовність</i>
<i>Реконструктивна</i>	<i>дедуктивність</i>	<i>точність</i>
<i>Оцінна</i>	<i>неупередженість</i>	<i>об'єктивність</i>
<i>Аналітична</i>	<i>логічність</i>	<i>розсудливість</i>
<i>Діагностична</i>	<i>гнучкість</i>	<i>обачливість</i>
Творча		
<i>Креативна</i>	<i>креативність</i>	<i>оригінальність</i>
<i>Інноваційна</i>	<i>ініціативність</i>	<i>винахідливість</i>

2. *Надійність*, тобто це:

- повна довіра [195];
- «властивість об'єкта зберігати у часі в установлених межах значення всіх параметрів» [196, с. 69; 194, с. 711].

Тобто, *надійність* — це здатність слідчого не зраджувати власній правовій позиції та гідно стояти на варті закону.

1.1.2. Профілактична готовність — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості на вжиття запобіжних заходів для унеможливлення вчинення правопорушення, а також запобігання, ліквідації причин та умов, що їх викликають.

Цей різновид визначає готовність до:

- виявлення намірів скоєння злочину;
- усунення чи ослаблення факторів, які можуть сприяти вчиненню кримінального правопорушення, злочинів конкретними особами в певному соціальному середовищі;
- виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень;
- здійснення первинної профілактики серед населення;
- інформування населення щодо наслідків негативної девіантної, делінквентної та злочинної поведінки та ін.

Обумовлюють профілактичну готовність такі провідні якості, як:

1. *Поміркованість*, тобто це:

- «який керується в своїх діях, поглядах, думках вимогами здорового глузду; розважливий» [279, с. 124];
- виконуваний, здійснюваний старанно, ретельно;
- добросовісність;
- етична відповідальність за свою поведінку перед оточенням [365, с. 838];
- почуття моральної відповідальності за свою поведінку, свої дії [278] та ін.

Отже, *поміркованість* слідчого характеризується постійною мисленевою діяльністю у напрямку попередження правопорушень.

2. *Уважність*, тобто це:

- «вияв уваги; уважне ставлення до кого-небудь; прихильність, доброзичливість, турбота про когось» [391, с. 364; 388, с. 1493];
- здатність зосереджуватись [390; 392, с. 230];
- «здатність людини довільно зосередити увагу на тих чи інших об'єктах» [389, с. 314];
- покладений на когось або взятий на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки, слова;
- загальносоціологічна категорія, яка виражає свідоме ставлення особи до вимог суспільної необхідності, обов'язків, соціальних завдань, норм і цінностей. Відповідальність означає усвідомлення суті та значення діяльності, її наслідків для суспільства і соціального розвитку, вчинків особи з погляду інтересів суспільства або певної групи;
- обов'язок економічного (майнового) характеру суб'єкта відповідати за взяті ним зобов'язання та ін.

Тобто, дана якість визначається у спрямованості та зосередженості когнітивної діяльності слідчого на об'єктах або предметах, які мають суттєве значення досудового розслідування кримінального провадження.

1.1.3. Слідчо-рошукова готовність — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості на процес слідчої діяльності.

Цей різновид визначає готовність до:

- досудового розслідування кримінальних проваджень у встановленому законом порядку;
- встановлення об'єктивної істини;
- взаємодії з іншими підрозділами та установами, органами правосуддя;
- розподілу обов'язків, погодженості та координації дій;
- контролю за виконанням доручень;
- налагодження каналів отримання інформації;
- використання методики, засобів криміналістичної техніки;
- ефективного захисту та втілення справедливості у соціальні відносини тощо.

Обумовлюють слідчо-розшукову готовність такі провідні якості, як:

1. *Відповідальність* — дана якість полягає в бажанні бути взірцем неупередженості та добросовісному ставленні до виконання професійних функцій.

2. *Обґрунтованість* — ця якість визначається уважним та копітким ставленням слідчого до кожного рішення по кримінальному провадженню.

1.1.4. Кримінально-процесуальна готовність — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до дотримання порядку кримінального провадження, який визначений кримінальним процесуальним законодавством України.

Цей різновид визначає готовність до:

– дотримання процесуального порядку під час гласних та негласних слідчих (розшукових) дій (огляду, допиту, слідчого експерименту, затримання та арешту, негласного спостереження тощо);

– правомірного збирання, перевірки та отримання доказів по конкретному кримінальному провадженню;

– прийняття рішень стосовно необхідності застосування оперативних та оперативно-технічних засобів, які сприятимуть отриманню інформації про злочин або особу, яка його вчинила, без її відома тощо.

Обумовлюють кримінально-процесуальну готовність такі провідні якості, як:

1. *Принциповість* — вона визначає, що слідчий керується у своїй професійній діяльності нормативно-правовими актами України та має принципову позицію стосовно якості та надійності здійснення професійних функцій.

2. *Справедливість* — дана якість визначає неупереджене та справедливе ставлення слідчого до професійної діяльності, до кого-небудь або чого-небудь, а також визначає певну пропорційність відповідальності суб'єкта злочину вчиненому правопорушенню.

1.1.5. Криміналістична готовність — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до пошуково-дослідної криміналістичної діяльності.

Зазначений вид готовності слідчого до професійної діяльності має такі різновиди, як [251, с. 441]:

1) пошукова — інтегральний стан налаштованості слідчого на процес винайдення доказової інформації та фактичних даних стосовно обставин кримінального правопорушення.

Цей різновид визначає готовність до:

– відокремлення криміналістичної важливої інформації (слідів злочину, певних ознак, зброї, засобів злочину та ін.);

– здійснення загального статистичного огляду, виявлення та описування видимих загальних та приватних ознак об'єкта та навколишньої обстановки;

– вираховування зібраних доказів та фактів стосовно обставин, виявлених під час досудового розслідування у матеріалах кримінального провадження;

– перевірки повноти та наявності зафіксованих фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб чи груп;

– виявлення, фіксації, кваліфікованого вилучення та пакування слідів та імовірних речових доказів кримінального правопорушення, встановлення свідків та потерпілих;

– вироблення зліпків при відсутності можливості вилучити слід в натурі із об'ємного сліду, та застосовувати слідокопіювальну плівку при поверхневому сліді;

– запаковування вилученого предмета, об'єкта, його частини належним чином;

– здійснення оцінки та аналізу слідів злочину та інших речових доказів та ін.

Обумовлюють пошукову готовність такі провідні якості, як:

1. *Спостережливість*, тобто це:

– цікавість; який прагне багато дізнатися, цікавий, доскількиливий [361];

– який хоче, намагається про все дізнатися, все зрозуміти [360] та ін.

Слідчий повинен бути здатним знаходити дрібні ознаки та елементи певних фактів, явищ, слідової картини злочину тощо.

2. *Винахідливість*, тобто:

- здатний вигадати щось, знайти вихід із скрутного становища [37, с. 439];
- здатний винаходити, винахідливий [36, с. 113];
- здатність винаходити, знаходити рішення [35] та ін.

Отже, слідчий також повинен бути здатним винаходити різноманітні шляхи вирішення професійних завдань, здатним продукувати оригінальні думки та ідеї стосовно обставин кримінального правопорушення та розробляти чи модифікувати, чи висувати слідчі версії. Винахідливість слідчого визначає його варіативність та продуктивну гнучкість тощо;

2) дослідницька — інтегральний стан налаштованості слідчого на процес усестороннього, об'єктивного дослідження фактичних даних, отриманих у передбаченому КПК України порядку, щодо обставин кримінального правопорушення, які мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Цей різновид визначає готовність до:

- уважного вивчення інформації та фактичних даних обставин кримінального правопорушення;
- аналізу, синтезу, систематизації, класифікації наявної інформації та фактичних даних стосовно обставин кримінального правопорушення;
- винайдення кореляційного зв'язку між певними даними та інформацією;
- створення слідчих версій за результатами вивчення інформації та фактичних даних обставин кримінального правопорушення тощо.

Обумовлюють дослідницьку готовність такі провідні якості, як:

1. *Копіткість*, тобто це:

- старанність [137];
- старанний, вникає в дрібниці [135; 136] та ін.

Отже, слідчий, досліджуючи матеріали кримінального провадження, повинен бути ретельним, посидючим і уважним, щоб не упустити жодних деталей та елементів у наявній інформації чи речових доказах.

2. *Допитливість* — визначає прискіпливий та копіткий процес досудового розслідування кримінального провадження.

1.1.6. Економічна готовність — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості на процес раціонального використання під час професійної діяльності матеріально-технічних та трудових ресурсів.

Цей різновид визначає готовність до:

- пошуку шляхів підвищення ефективності слідчої діяльності;
- вдосконалення слідчої (розшукової) діяльності в межах правового поля;
- раціональної організації слідчих (розшукових) дій;
- раціонального використання часу та ін.

Обумовлюють економічну готовність такі провідні якості, як:

1. *Економічність* — проявляється у виконанні професійної діяльності слідчим із економією трудових ресурсів, врахуванням швидкості плинності часу і високою при цьому якістю працездатності.

2. *Ощадливість* — характеризується необхідністю зберігати слідчим час, матеріальні ресурси або предмети, речі.

1.1.7. Засвідчувальна готовність — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості на процес фіксації інформації та фактичних даних, заповнення процесуальних документів.

Цей різновид визначає готовність до:

- переведення усної інформації у письмову форму;
- належного і своєчасного складання процесуальних документів;
- складання протоколу, схем, креслень, проведення фото- і кінозйомки та аудіо- і відеозапису;
- складання таблиці та схеми місця скоєння злочину;
- фіксування у протоколі допиту усіх обставини у повному обсязі та у належній послідовності;
- використання звукозаписувальних пристроїв під час допиту;
- використання сучасних інформаційних технологій та ін.

Обумовлюють засвідчувальну готовність такі провідні якості, як:

1. *Ретельність*, тобто це:

- старанність, сумлінність у чому-небудь [332, с. 515];
- старанність, дбайливість, завзятість, посидючість [330];
- охайність, акуратність, точність [331, с. 13] та ін.

Отже, ретельність слідчого проявляється в сумлінному та охайному ставленні до процесу кримінального провадження. Ретельність слідчого визначає його здатність бити сумлінним, дбайливим та акуратним під час слідчої діяльності.

2. *Старанність* — здатність слідчого справно виконувати професійні функції під час досудового розслідування кримінального правопорушення.

1.1.8. Стратегічно-тактична готовність — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до послідовності дій, обрання сукупності прийомів вирішення професійних завдань і способів досягнення певних результатів.

Зазначений підвид готовності складається з таких різновидів, як:

1) технологічна — інтегральний стан налаштованості слідчого застосовувати науково-прикладні, нормативно-правові та кримінально-процесуальні знання при вирішенні практичних завдань досудового розслідування кримінального провадження.

Цей різновид визначає готовність до:

- продуктивної слідчої діяльності;
- вибору найбільш ефективних методів та прийомів для проведення слідчих (розшукових) дій;
- використання інноваційних засобів та методів під час досудового розслідування кримінального провадження;
- варіювання різних засобів та способів під час досудового розслідування кримінального провадження та ін.

Обумовлюють технологічну готовність такі провідні якості, як:

1. *Планомірність*, тобто це:
 - здійснюваний за планом, плановий [270, с. 563];
 - (здійснюваний за планом) плановий, цілеспрямований [269, с. 979] та ін.

Отже, планомірність слідчого проявляється у доцільності здійснювати професійні обов'язки відповідно до плану, який сприятиме раціональному використанню робочого часу.

2. *Системність* — дана якість слідчого визначається тим, що технологія слідчих (розшукових) дій потребує комплексної системи взаємопов'язаних правомірних кримінально-процесуальних дій для отримання потрібного результату;

2) методична — інтегральний стан налаштованості слідчого до реалізації кримінально-процесуального алгоритму та процедури проведення слідчих (розшукових) дій; до визначення найбільш дієвої методики досудового розслідування кримінального правопорушення.

Цей різновид визначає готовність до:

- варіювання способів виконання певної професійної діяльності;
- самостійного та неупередженого розв'язування проблем, які виникають під час досудового розслідування кримінального правопорушення;
- планування алгоритму дій під час слідчих (розшукових) дій;
- вдосконалення методів, прийомів, способів робочого процесу та ін.

Обумовлюють методичну готовність такі провідні якості, як:

1. *Інноваційність* — здатність слідчого до безперервного саморозвитку, до систематичного пошуку та оновлення форм, методів, прийомів, засобів та змісту слідчої діяльності для підвищення її ефективності та якості.

2. *Дидактичність* — тобто здатність слідчого до систематичного оновлення методів та прийомів досудового розслідування кримінальних правопорушень; до оновлення об'єму та змісту слідчої діяльності тощо.

1.1.9. Управлінська готовність — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості на координацію дій та заходів службових осіб або уповноважених на проведення досудового розслідування, з питань досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Зазначений підвид готовності складається з таких різновидів, як:

1) організаційна — інтегральний стан налаштованості слідчого на впорядкування процесу досудового розслідування кримінального правопорушення.

Цей різновид визначає готовність до:

- плідної взаємодії із міністерствами, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, державними установами, громадськими організаціями і об'єднаннями, а також відповідно до міжнародних договорів з компетентними та судовими органами іноземних держав;
- організації підготовки необхідних матеріалів для продовження процесуальних строків;
- своєчасного прибуття на місце вчинення кримінального правопорушення;
- ефективного та якісного складання плану слідчих (розшукових) дій;
- організації охорони місця скоєння злочину;
- прийняття відповідних заходів щодо запобігання шкідливих наслідків та ін.

Обумовлюють організаційну готовність такі провідні якості, як:

1. *Організованість*, тобто це:

- належно впорядкований, планомірно спрямований на що-небудь [209, с. 851];
- максимальна зосередженість на дії, яка у даний момент проводиться [208] та ін.

Отже, дана якість означає, що слідчий повинен бути зібраним, зосередженим та уміти упорядковувати власні дії або дії інших осіб під час виконання професійних обов'язків.

2. *Цілеспрямованість*, тобто це:

- спрямований на досягнення певної мети [422];
- прагнення до певної мети [421, с. 1587] та ін.

Таким чином, дана якість слідчого полягає у тому, що він повинен спрямувати свої організаційні здібності відповідно до певної мети;

2) координативна — зазначений різновид готовності слідчого до професійної діяльності визначає інтегральний стан його налаштованості до забезпечення злагодженості та цілеспрямованості дій слідчо-оперативної групи під час досудового розслідування кримінального правопорушення.

Цей різновид визначає готовність до:

- вирішення питання щодо доцільності створення та організації слідчої оперативної групи (надалі — СОГ);

- закріплення за кожним відповідної ділянки, зони, сфери роботи при функціонуванні СОГ;
- розподілу обов'язків між учасниками СОГ і вирішення питання про засоби зв'язку між ними та обміну інформацією;
- залучення відповідного профілю технічної допомоги (вивіз сміття, розчистка приміщення та ін.), у разі необхідності;
- організації технічного оснащення слідчої (розшукової) дії;
- доручення проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам та ін.

Обумовлюють координаційну готовність такі провідні якості, як:

1. *Узгодженість* — слідчий повинен бути здатним чітко та плано-мірно узгоджувати власні дії та дії учасників кримінального провадження. Процес координування діями та діяльністю інших під час слідчих (розшукових) дій повинен бути чітко узгодженим та відповідати нормам кримінального процесуального законодавства.

2. *Раціоналізація*, тобто це:

- приведення чогось до раціонального, розумного [328, с. 459];
- організація діяльності в якій-небудь галузі народного господарства найдоцільнішими, найраціональнішими способами; вдосконалення [326, с. 1203];
- процедура, за допомогою якої суб'єкт прагне дати логічне, зв'язне і морально прийнятне пояснення тієї чи іншої установки, вчинку, ідеї, почуттю тощо, справжні мотиви яких залишаються в тіні [327] та ін.

Отже, ця якість слідчого полягає у здатності логічно обґрунтовувати усі заходи, методи та прийоми, які використовуються під час досудового розслідування кримінального провадження.

Наступним **підвидом діяльнісної готовності є гносеологічна готовність.**

1.2. Гносеологічна готовність — це вид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до кримінально-процесуального пізнання.

Вона у свою чергу складається з таких підвидів, як:

1.2.1. Наукова — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до

дослідження та систематизації фактичних даних, отриманих у передбаченому КПК України порядку, та обставин, які мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Цей різновид визначає готовність до:

- здійснення дослідницької діяльності;
- підвищення кваліфікації та професійної майстерності працівників;
- вивчення передового досвіду і наукових методів розслідування кримінальних правопорушень;
- унесення пропозицій керівництву слідчих підрозділів про необхідність їх узагальнення, розповсюдження, упровадження (слідчий-методист) (п. 7.2.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);
- запровадження в слідчу практику наукових рекомендацій щодо організації роботи і тактики проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, застосування техніко-криміналістичних засобів і розповсюдження позитивного досвіду при розслідуванні кримінальних правопорушень (п. 8.2.1 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);
- опрацювання та запровадження в слідчу практику наукових методів (у тому числі з урахуванням досвіду інших держав) розслідування кримінальних правопорушень та засобів криміналістичної техніки (п. 8.3.6 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);
- вивчення слідчої практики, розроблення заходів щодо її вдосконалення, узагальнення можливостей криміналістики і судової експертизи в процесі досудового розслідування; запровадження позитивного досвіду, надання підтверджених практикою рекомендації щодо методики і тактики досудового розслідування; з урахуванням виявлених недоліків і проблем в організації роботи вносить пропозиції керівництву ГСУ, слідчих управлінь щодо їх розгляду на оперативних нарадах (п. 8.3.7 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]) тощо.

Обумовлюють наукову готовність такі провідні якості, як:

1. *Критичність*, тобто це:

– «стан кризи; переломність; винятково складний, тяжкий, небезпечний, скрутний» [146, с. 352; 145, с. 588];

– здатність виявляти та оцінювати позитивне й негативне в комусь-, чому-небудь; вимогливість;

– одна із властивостей нормальної психічної діяльності, здатність усвідомлювати свої помилки, вміння оцінювати свої думки, зважувати докази за і проти, висувати гіпотези і піддавати ці гіпотези всебічній перевірці;

– здатний виявляти та оцінювати позитивне й негативне в кому-, чому-небудь; вимогливий [144] та ін.

Отже, слідчий повинен мати свою власну думку щодо науково-обґрунтованих підходів до процесу досудового розслідування, яка може і повинна різнитись від загальновідомих підходів. Критичність слідчого визначає, що він не повинен відразу вірити у той чи інший доказ, він повинен критично ставитися до кожного доказу, знаходити протилежні сторони, дивитися начебто «зі сторони», оцінюючи ту чи іншу обставину кримінального правопорушення.

2. *Систематичність* — слідчий під час виконання професійних обов'язків повинен опиратися на певну систему, тобто планомірно, системно, копітко та чітко здійснювати ті чи інші слідчі (розшукові) дії.

1.2.2. Прогностична — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості на передбачення та прогнозування певних обставин, дій, подій, наслідків, поведінки тощо.

Цей різновид визначає готовність до:

– аналізування подій та дій, які мали місце під час злочинного явища, у результаті чого будувати певні прогнози та можливі версії кримінального правопорушення;

– проникнення у сутність складних процесів і явищ об'єктивного світу, передбачення наступного розвитку подій;

– передбачення наслідків своїх дій або бездіяльності та ін.

Провідні якості, які обумовлюють прогностичну готовність:

1. *Прогностичність* — полягає у здатності відчувати та передбачувати подальший плин подій.

2. *Передбачуваність* — полягає у здатності відчувати та прогнозувати розвиток ситуації, поведінку осіб тощо.

1.2.3. Конструктивна — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до збирання, перевірки та оцінки елементів, ознак, деталей обставин кримінального правопорушення.

Цей різновид визначає готовність до:

- мисленнєвого об'єднання окремих елементів і частин, виділених шляхом синтезу та аналізу, мисленнєве створення цілісного образу тих чи інших обставин кримінального правопорушення;
- побудови цілого образу події, дії чи явища із умовно заданих частин або елементів;
- групування об'єктів та явищ у певні класи, підкласи, групи;
- мисленнєве розташовування у певній послідовності предметів, об'єктів, ознак, явищ тощо;
- визначення обставин кримінального правопорушення та ін.

Обумовлюють конструктивну готовність такі провідні якості, як:

1. *Індуктивність*, тобто це:

- процес логічного висновку на основі переходу від приватного положення до загального [101, с. 27];
- який ґрунтується на індукції [100] та ін.

Дана якість полягає у логічності умовиводів слідчого на підставі наявних доказів. Вона визначає здатність слідчого здійснювати процес логічного висновку на основі переходу від приватного до загального положення.

2. *Послідовність*, тобто це:

- порядок розташування чогось, дотримання черги в чомусь [281, с. 1079];
- логічна обґрунтованість учення, світогляду, теорії тощо, відсутність у них суперечливих тверджень, положень [280] та ін.

Послідовність слідчого проявляється у поетапних та поступових розмірковуваннях при досудовому розслідуванні матеріалів кримінального провадження.

1.2.4. Реконструктивна — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до відтворення обставин кримінального правопорушення.

Цей різновид визначає готовність до:

- знаходження тотожності та різноманіття у об'єктах, спираючись на минулий досвід;
- роз'єднування образу на складові частини, елементи, із виділенням тих чи інших його сторін, властивостей, зв'язків, стосунків;
- виділення загального, головного, характерного для певного кола явищ, із виключенням другорядного та ін.

Обумовлюють реконструктивну готовність такі провідні якості, як:

1. *Дедуктивність*, тобто це:

- метод дослідження, який полягає в переході від загального до окремого; одна з форм умовиводу, при якій на основі загального правила з одних положень, як істинних, виводиться нове істинне положення [72, с. 193];
- процес виведення висновку, що гарантовано слідує; якщо вихідні припущення істинні, то висновок на їх підставі є чинним. Висновок повинен базуватись винятково на основі попередньо наведених доказів та не повинен містити нової інформації про предмет, що досліджується [71, с. 69] та ін.

Тобто, дана якість слідчого проявляється у тому, що він повинен у загальній ситуації поступово визначити єдиний вірний та допустимий шлях вирішення питання.

2. *Точність* — ця професійно важлива провідна якість визначає здатність слідчого чітко та об'єктивно здійснювати реконструкцію подій злочинного явища.

1.2.5. Оцінна — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до систематичного і об'єктивного визначення доречності, ефективності процесу та результатів досудового розслідування кримінального правопорушення.

Цей різновид визначає готовність до:

- кількісної та якісної оцінки ситуації, явищ, поведінки, дії (бездіяльності), що мали місце під час кримінального правопорушення;
- оцінки власних можливостей та спроможності та ін.

Обумовлюють оцінку готовність такі провідні якості, як:

1. *Неупередженість*, тобто це:

- відсутність обманної, негативної, задалегідь сформованої думки, упередження проти кого-, чого-небудь [199, с. 783];
- особа, яка не ґрунтується на упередженні, на задалегідь сформованій думці; об'єктивність [198] та ін.

Отже, слідчий повинен бути об'єктивними та не підтримувати позицію жодної із сторін, оперуватись та ґрунтуватись тільки на об'єктивних фактах стосовно обставин кримінального правопорушення.

2. *Об'єктивність*, тобто це

- існування об'єкта незалежно від свідомості; належність до об'єктивної реальності [203, с. 475];
- неупередженість, безсторонність [204, с. 84];
- здатність розглянути питання, що є предметом дискусії, відсторонено, незважаючи на особисті уподобання чи вигоду та ін.

Отже, об'єктивність слідчого полягає у незалежності від власних та чужих уподобань, прагнень тощо. Тобто це здатність слідчого об'єктивно оцінювати інформацію по кримінальному провадженню тощо.

1.2.6. Аналітична — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до виділення та вивчення окремих частин та елементів об'єкта дослідження та знаходження їх причинно-наслідкового зв'язку.

Цей різновид визначає готовність до:

- пізнання подій злочинного явища за допомогою правомірних способів, методів, прийомів та засобів шляхом дослідження та розкладання окремих його елементів на певні складові;
- абстрагування окремих сторін чи аспектів злочинного явища та виділення в них доказів;
- збору, накопичення, обробки та аналізу даних по кримінальному провадженню;
- залучення і використання особистих мисленневих, вольових та інтелектуальних ресурсів для вирішення поставленого завдання, без запозичення (плагіату) чужих ідей та ін.

Провідні якості, які обумовлюють аналітичну готовність:

1. *Логічність*, тобто це:

– є внутрішні закономірність; розумність; послідовність [160, с. 625];

– заснований на законах логіки, узгоджується з ними [161, с. 539];

– послідовність, зв'язність, стрункність, несуперечливість та ін.

Тобто, операції мисленнєвої діяльності слідчого повинні відповідати усім законам логіки.

2. *Розсудливість*, тобто це:

– здатність мислити, міркувати, діяти правильно й розумно [336];

– здатність приймати обдумані рішення, обгрунтованість, розумність [337, с. 1265];

– обдуманість у вчинках, діях, старанне зваження всіх «за» і «проти» [338, с. 261];

– моральна якість та одна з чотирьох кардинальних чеснот (за схемою Платона, Святого Амвросія та Томи Аквінського), проявляється і полягає в тому, щоб вміти побачити, де є добро, а де зло та ін.

Таким чином, дана якість у слідчого повинна проявлятися в обмірковуванні та вираженості стосовно ідей, положень, версій у процесі досудового розслідування. Тобто під час здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення слідчий повинен обмірковувати та раціонально мислити, повинен розумно та правомірно діяти тощо.

1.2.7. Діагностична — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до розпізнавання та встановлення слідів кримінального правопорушення, фактичних даних, причин, мотивів кримінального правопорушення.

Цей різновид визначає готовність до:

– діагностування щодо установлення часу, місця і обставини вчинення кримінального правопорушення;

– всебічного системного дослідження слідів, інформації, фактичних даних, матеріалів кримінального провадження тощо та винайдення в них доказів;

– діагностування обставин та ситуацій, які можуть призвести до вчинення кримінального правопорушення;

– діагностування ймовірності прояву певної поведінки особи та ін.
Обумовлюють діагностичну готовність такі провідні якості,

як:

1. *Гнучкість*, тобто це:

- можливість контролювати свій емоційний стан; здатність справлятися із змінами у соціальному середовищі [51, с. 187];
- уміння людини швидко змінювати свої дії при зміні життєвої ситуації, звільняючись від закріплених у попередньому досвіді способів і прийомів розв’язання аналогічних завдань [30, с. 109];
- властивість продуктивного мислення, що виявляється в перебудові наявних способів вирішення задачі, в зміні способу, що перестає бути ефективним, на оптимальний [52; 53] та ін.

Отже, гнучкість слідчого проявляється у тому, що він повинен бути спроможним спрямувати власне мислення у потрібний напрям та змінювати прийняте рішення та власні умовиводи, тобто виявляти мобільність.

2. *Обачливість*, тобто це:

- обдуманість всього при виконанні чогось, обачність, обережність, оглядність; передбачливість у діях і вчинках [202, с. 464];
- який діє розумно, спокійно, передбачливо [201, с. 797] та ін.

Таким чином, слідчий повинен бути обережним та передбачливим при здійсненні слідчих (розшукових) дій. Слідчий має бути обміркованим при спілкуванні із учасниками кримінального провадження.

1.2.8. Творча — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до нестандартного підходу під час досудового розслідування кримінального правопорушення.

У свою чергу зазначений підвид готовності слідчого до професійної діяльності включає у себе такі різновиди як:

1) *креативна* — це різновид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до нестандартних, нетипових, імпровізованих, експромтних ідей під час побудови та перевірки криміналістичних версій та варіативного планування досудового розслідування кримінального правопорушення.

Цей різновид визначає готовність до:

- оригінального та нетипового підходу до розв’язання професійних завдань;
- критичності та гучності мислення;
- виявлення елементів творчості у ході пошуку об’єктивної істини;
- професійного уявлення імовірних обставин, що імовірно мали місце під час скоєння кримінального правопорушення та ін.

Обумовлюють креативну готовність такі провідні якості, як:

1. *Креативність*, тобто це:

- творча, новаторська діяльність [141];
- здатність до генерування нових, оригінальних ідей та їх втілення [140; 142, с. 370].

Креативність слідчого полягає у тому, що при досудовому розслідуванні кримінального правопорушення йому не завжди слід діяти у рамках шаблонів, а необхідно творчо та індивідуально підходити до кожної ситуації, особливо під час процесу побудови та перевірки слідчих версій.

2. *Оригінальність*, тобто це:

- незвичайний, самобутній [211];
- створений самостійно, без наслідування відомих зразків [210] та ін.

Тобто, оригінальність слідчого будується на тому, що він повинен нестандартно підходити до вирішення кожного професійного завдання;

2) *інноваційна* — це різновид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до застосування новітніх засобів, способів, методів та прийомів досудового розслідування кримінального правопорушення.

Цей різновид визначає готовність до:

- відкриття принципово нової чи удосконаленої процедури вирішення того чи іншого завдання;
- створення нових методів та способів досудового розслідування кримінального правопорушення та ін.

Провідні якості, які обумовлюють інноваційну готовність:

1. *Винахідливість*, тобто це:

– вміння швидко знаходити вихід зі скрутного становища; кмітливість [47, с. 91];

– здатність вигадати що-небудь, знайти вихід із складного становища та ін.; здатність винаходити [35; 36, с. 142] та ін.

Дана якість слідчого проявляється у здатності швидко реагувати на ситуацію і при цьому приймати вірне процесуальне рішення, вишукувати найбільш достовірні варіанти застосування тих чи інших правовірних методів чи прийомів досудового розслідування кримінального правопорушення.

2. *Ініціативність*, тобто це:

– той, хто виявляє ініціативу, уміє самостійно розв'язувати що-небудь; заповзятливий [102];

– той, хто перший починає будь-яку справу [103, с. 30] та ін.

Таким чином, ініціативність слідчого виявляється в прагненні та бажанні самостійно та активно вирішувати професійні завдання, не чекаючи при цьому повторного нагадування.

Переходимо до розгляду наступного типу готовності слідчого до професійної діяльності — це особистісна готовність [253] (див. рис. 3.1)

II. Особистісна готовність — це тип готовності слідчого до професійної діяльності, який визначає інтегральний стан його налаштованості до адекватної оцінки своїх здібностей, можливостей, властивостей та рівня компетентності.

Різновиди особистісного типу готовності обумовлюються певними професійно важливими якостями (дивись таблицю 2).

Зазначений тип складається з наступних видів готовності слідчого до професійної діяльності, а саме:

2.1. Інтрапсихічна — це вид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до адекватного сприйняття власних психічних процесів, станів, властивостей, характеристик та їх врахування під час виконання професійних обов'язків.

Зазначений вид готовності слідчого до професійної діяльності складається з таких підвидів, як:

2.1.1. Саморефлексивна — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до самоаналізу власних установок, почуттів, вчинків і поведінки та їх причин.

Таблиця 2 — Провідні якості, які детермінують різновиди особистісного типу готовності слідчого до професійної діяльності

Вид готовності	Підвид готовності	Професійно важливі якості
Інтрапсихічна	<i>саморефлексивна</i>	раціональність
		обізнаність
	<i>мотиваційна</i>	наполегливість
		завзятість
	<i>саморегулятивна</i>	самоконтроль
		витримка
Спортивна		рішучість
		сміливість
Функціональна		самовладання
		терплячість

Зазначений різновид визначає готовність до:

- адекватного самосприйняття;
- розуміння себе та наслідків своїх дій чи бездіяльності;
- усвідомленого осмислення своїх цінностей та переконань, думок, емоцій, почуттів, дій тощо;
- самопізнання себе;
- встановлення причин своїх вчинків, причин тих чи інших своїх реакцій;
- встановлення своїх сильних та слабких сторін та ін.

Обумовлюють саморефлексивну готовність такі провідні якості, як:

1. *Обізнаність* [205, с. 804] — це той, «...який знається на чому-небудь, добре ознайомлений з чимось...»

Тобто, обізнаність визначає, що слідчий повинен бути здатним здійснювати об'єктивну оцінку власних психічних процесів, станів, властивостей, новоутворень тощо.

2. *Раціональність* визначає «...розумність, свідомість, протилежність ірраціональності...» [329, с. 1203]

Отже, *раціональність* визначає, що слідчий повинен бути здатним раціонально оцінювати та використовувати свій фізичний, психічний та інтелектуальний потенціал. Знати свої «слабкі місця»

та не допускати, щоби їх використовували для маніпулятивного впливу.

2.1.2. Мотиваційна — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до самоспонування у процесі досягнення певних цілей.

Цей різновид визначає готовність до:

- наполегливої праці;
- отримання задоволення від професійної діяльності;
- отримання задоволення від фінального результату своєї роботи;
- діяти та досягати професійних цілей;
- поліпшення своїх умінь та своєї компетентності;
- відповідності соціальній групі, до якої є бажання належати та ін.

Провідні якості, які обумовлюють мотиваційну готовність:

1. *Наполегливість* — це «...завзятий, стійкий, непохитний у здійсненні, досягненні певної мети ...» [197, с. 155]

Тобто слідчий повинен бути здатним до самомотивування для вирішення завдань та при досягненні цілей досудового розслідування кримінального правопорушення.

2. *Завзятість* — це «...фізичний і моральний прояв впевненості у власних силах...» [90, с. 379]

Тобто слідчий повинен бути здатним до неодноразового докладання вольових зусиль при здійсненні слідчої діяльності.

2.1.3. Саморегулятивна — це підвид готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до зберігання на певному відносно постійному рівні внутрішньої стабільності.

Цей різновид визначає готовність до:

- контрольованої поведінки;
- стримування власних емоційних реакцій в певних професійних обставинах;
- здатності врегульовувати, унормувати, безпечно проживати власні емоції, емоційні стани та почуття;
- врівноваженого ставлення до провокацій з боку кримінальних елементів;
- керування своїм психоемоційним станом та ін.

Обумовлюють саморегулятивну готовність такі провідні якості, як:

1. *Самоконтроль* — «...це є контроль власних дій і впливів ...» [344, с. 1289].

Тобто слідчий повинен вміти контролювати власний психічний стан, власні емоції та почуття для того, щоби не піддаватися маніпулятивним впливам та провокаціям.

2. *Витримка* — це «...здатність вольовим зусиллям швидко гальмувати (послаблювати, сповільнювати) дії, почуття та думки, що заважають здійсненню прийнятого рішення; здатність утримуватися від дій, які усвідомлюються як неадекватні з прагматичних, моральних чи якихось інших міркувань...» [38, с. 22].

Тобто витримка — це здатність слідчого володіти власним психічним станом, собою.

2.2. Спортивна — це вид особистісної готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості до фізичної активності.

Цей різновид визначає готовність до:

- фізичної підготовленості до застосування сили в передбачених законодавством випадках;
- зіставлення власних фізичних можливостей з обставинами, в яких треба правомірно застосувати силу;
- самозахисту від протиправних посягань;
- дотримання здорового способу життя та ін.

Провідні якості, які обумовлюють спортивну готовність:

1. *Рішучість*, тобто це:

- індивідуальна властивість волі людини, пов'язана зі здатністю і умінням самостійно і своєчасно приймати відповідальні рішення і наполегливо реалізовувати їх в реальній діяльності [217, с. 366];
- сміливий, непохитний у своїх рішеннях, діях, вчинках [335, с. 1228] та ін.

Отже, слідчий повинен самостійно, швидко та неупереджено виконувати професійні обов'язки.

2. *Сміливість*, тобто це:

- смілива психологічна установка та поведінка, рішучість у вчинках, самовпевненість [355, с. 340];

– «форма безстрашся, при якій страх зберігається, але долається вольовим зусиллям, не впливаючи або мало впливаючи на поведінку особистості» [354, с. 84];

– який не знає страху, не боїться небезпеки; відважний, хоробрий [353, с. 1349] та ін.

Тобто, слідчий повинен рішуче та відважно поводитися у будь-яких ситуаціях.

2.3. Функціональна — це вид особистісної готовності слідчого до професійної діяльності, що визначає його інтегральний стан налаштованості на підтримку та покращення функціонального стану організму.

Цей різновид визначає готовність до:

– втримання нервової рівноваги при спілкуванні різними особами із елементами кримінальної субкультури;

– здатності зберігати оптимальні параметри функціонування в екстремальних ситуаціях та умовах;

– збереження стійкості в складних небезпечних умовах;

– психічної витримки при ненормованому робочому дні та ін.

Обумовлюють функціональну готовність такі провідні якості, як:

1. *Терплячість*, що означає:

– «здатність до тривалої протидії несприятливим чинникам. Воля в даному випадку виявляє свою ініціюючу функцію, спонукаючи людину зберігати актуальний стан всупереч ситуації, що склалася» [217, с. 366].

– моральна якість та чеснота, проявляється, коли задля почесної та корисної справи переносимо добровільно труднощі [371];

– здатний стійко переносити страждання, важкі умови тощо [370, с. 1446].

Таким чином, терплячість визначає, що слідчий повинен вміти переносити фізичне навантаження, незважаючи на втому, голод або інший стан.

2. *Самовладання*, що означає:

– здатність володіти собою; витримка, холонокровність;

– здатність людини зберігати внутрішній спокій, діяти розумно й виважено в складних життєвих ситуаціях [342, с. 71].

Таким чином, ця якість визначає, що слідчий повинен бути здатним не знижувати якість професійної діяльності в разі втоми або виникнення та зберігати стійкість.

Розглянемо наступний тип готовності слідчого до професійної діяльності — це соціальний.

III. Соціальна готовність — це тип готовності слідчого до професійної діяльності, який визначає його інтегральний стан налаштованості на процес ефективної та результативної взаємодії з соціальним оточенням, у тому числі сторонами кримінального провадження.

Різновиди соціального типу готовності обумовлюються певними професійно важливими якостями (дивись таблицю 3).

До складу цього типу готовності слідчого до професійної діяльності входять такі види, підвиди та їх різновиди, як:

3.1. Психологічна — це вид готовності слідчого до професійної діяльності, який визначає його інтегральний стан налаштованості на процес врахування в слідчій діяльності психічних процесів, станів, властивостей, новоутворень та індивідуально-психологічних характеристик сторін кримінального провадження.

Таблиця 3 — Провідні якості, які детермінують різновиди соціального типу готовності слідчого до професійної діяльності

Вид готовності	Підвид готовності	Професійно важливі якості
Психологічна	<i>перцептивна</i>	емпатія
		уважність
	<i>сугестивна</i>	впливовість
		харизматичність
	<i>регулятивна</i>	тактовність
		координаційність
Комунікативна		товариськість
		комунікабельність
Педагогічна		доброзичливість
		освіченість
Загальнокультурна		дипломатичність
		толерантність

Зазначений вид включає у себе такі різновиди, як:

3.1.1. Регулятивна — це різновид готовності слідчого до професійної діяльності, який визначає його інтегральний стан налаштованості на процес правомірного керування діями й станами учасників кримінального провадження.

Цей різновид визначає готовність до:

- правомірної регуляції та коректування дій учасників кримінального провадження під час слідчих (розшукових) дій;
- правомірної регуляції дій органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, державних установ, громадських організацій і об'єднань тощо;
- врегулювання психічних станів учасників кримінального провадження та ін.

Обумовлюють регулятивну готовність такі провідні якості, як:

1. *Тактовність*, тобто це:

- властивість особистості, що є вихованою здатністю, яка переросла у звичку, дотримуватись міри в спілкуванні, не допускаючи дій і слів, які могли б бути неприємними співбесіднику або оточуючим [368, с. 167];
- який володіє почуттям міри, такту [369, с. 1428] та ін.

Отже, слідчий повинен дотримуватись міри у спілкуванні, тону розмови, здійснювати морально-етичний контроль за висловлюваннями та власною поведінкою, щоб бути взірцем для суспільства.

2. *Координаційність*, тобто це:

- погодження, зведення до відповідності, установлення взаємозв'язку, контакту в діяльності людей, між діями, поняттями тощо;
- узгодженість рухів, дій [134, с. 572] та ін.

Тобто, дана якість слідчого проявляється у здатності контролювати, керувати поведінкою учасників слідчої діяльності.

3.1.2. Перцептивна — це різновид готовності слідчого до професійної діяльності, який визначає його інтегральний стан налаштованості на процес адекватного та об'єктивного сприйняття інших.

Цей різновид визначає готовність до:

- сприймання та розуміння інших осіб;

– об'єктивного відображення предметів та явищ об'єктивної дійсності;

- адекватного розуміння інших;
- розуміння внутрішнього відчуття особи та ін.

Обумовлюють перцептивну готовність такі провідні якості,

як:

1. *Емпатія*, тобто це:

– розуміння відносин, почуттів, психічних станів іншої особи у формі співпереживання [83, с. 64];

– здатність розуміти емоційний стан інших людей за допомогою співпереживання [82, с. 349];

– «глибоке, майже безпомилкове сприйняття внутрішнього світу іншої людини, її прихованих емоцій і смислових відтінків; емоційна співзвучність з її настроєм і переживаннями; здатність всією глибиною своєї душі розуміти (розумом і серцем) цю людину в її інтересах» [84, с. 131] та ін.

Таким чином, емпатія слідчого полягає у здатності розуміти психічні стани інших, співпереживати.

Отже, емпатія визначає, що слідчий повинен бути здатним розуміти психічні процеси, стани та властивості інших.

2. *Уважність* — це «...важлива умова чуттєвого й раціонального відображення дійсності, логічного ходу думки та її позитивних результатів...» [390].

Тобто слідчий повинен бути досить уважним при сприйнятті зовнішніх подразників, він повинен бути об'єктивним та точним під час взаємодії з об'єктами та суб'єктами.

3.1.3. Сугестивна готовність — це різновид готовності слідчого до професійної діяльності, який визначає його інтегральний стан налаштованості на процес здійснення правомірного впливу, навіювання або переконання учасників кримінального провадження.

Цей різновид визначає готовність до:

- правомірного впливу на думку та поведінку інших;
- правомірного навіювання стосовно доцільності поведінки;
- створення такої ситуації, в якій виявиться приховувана особою інформація всупереч її бажанню;

– блокування можливих ухилень допитуваної особи від правдивих показань та ін.

Обумовлюють сугестивну готовність такі провідні якості, як:

1. *Впливовість*, тобто це:

- той, хто впливає або здатний впливати на кого-, що-небудь;
- який впливав або здатний впливати на кого-, що-небудь [41] та ін.

Отже, слідчий повинен вміти впливати на думку інших, іноді її корегувати та спрямовувати у необхідне правомірне русло.

2. *Харизматичність*, тобто це:

- сукупність якостей особистості, яка визначає її здатність подобатися іншим людям і впливати на них [412];
- виняткова обдарованість людини; високий авторитет, який базується на вмінні підкоряти інших своїй волі [411, с. 1557];
- це набір певних якостей і особливостей людської особистості, який дозволяє приваблювати, чарувати, об'єднувати навколо себе та надихати інших людей [413, с. 183] та ін.

Таким чином, харизматичність слідчого проявляється у його стержневій впевненості та здатності впливати на інших.

3.2. Комунікативна — це вид готовності слідчого до професійної діяльності, який визначає його інтегральний стан налаштованості на процес активної комунікативної взаємодії зі сторонами кримінального провадження.

Зазначений різновид визначає готовність до:

- встановлення психологічного контакту при бесіді, допиті;
- подолання бар'єрів у спілкуванні;
- шанобливого відношення до співрозмовника;
- контролю плинності бесіди, допиту;
- викриття неправдивих показань під час допиту чи опитування;
- отримання важливої для досудового розслідування інформації;
- застосування зон (дистанції) у комунікації та ін.

Обумовлюють комунікативну готовність такі провідні якості, як:

1. *Товариськість*, тобто це:

- група людей, що перебувають в тісних стосунках; найближчий комусь колектив; середовище, коло знайомих [376, с. 159];

– це міжособистісні стосунки, які базуються на єдності інтересів у спільній діяльності і передбачають духовну (ідейну) єдність та відповідний ступінь рівності [380, с. 184] та ін.

Отже, дана якість слідчого обумовлена необхідністю бути приязним, дружелюбним та тактовним у спілкуванні із учасниками кримінального процесу.

2. *Комунікабельність*, тобто це:

– можливість, здатність до спілкування, налагодження контактів та зв'язків [127, с. 562];

– шляхи сполучення, лінії зв'язку тощо [128] та ін.

Тому дана якість слідчого полягає у здатності знаходитися у постійному потоці спілкування із учасниками кримінального процесу.

3.3. Педагогічна — це різновид готовності слідчого до професійної діяльності, який визначає його інтегральний стан налаштованості на процес свідомого, цілеспрямованого та правомірного виховання та навчання суб'єктів та об'єктів слідчої діяльності.

Цей різновид визначає готовність до:

– навчання колег слідчого підрозділу;

– підвищення рівня компетентності слідчого;

– надання рекомендацій та консультацій підлеглим працівникам;

– надання допомоги і перевірка роботи слідчих підрозділів, здійснення заходів щодо усунення недоліків і підвищення рівня слідчої роботи, контроль за їх виконанням (слідчий-методист) (п. 7.2.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

– надання практичної та методичної допомоги в організації роботи слідчих підрозділів, які за ним закріплені (слідчий-методист) (п. 7.3.1 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

– підвищення професійного рівня слідчих щодо розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі тих, у яких осіб, що їх учинили, не встановлено (слідчий-методист) (п. 8.2.3 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

– підвищення кваліфікаційного рівня працівників слідчих підрозділів планує та організовує проведення занять зі службової підготовки

щодо проблемних питань, що виникають під час досудового розслідування, методики й тактики розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень тощо (п. 8.3.11 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]) та ін.

Обумовлюють педагогічну готовність такі провідні якості, як:

1. *Добррозичливість* — характеризується тим, що він повинен бути чемним, привітним, стриманим у процесі передачі знань, вмінь та навичок іншим.

2. *Дипломатичність*, тобто це:

– вміння домовлятися, виходити з важких положень, уникати загострення відносин [75, с. 75];

– здатність бути гнучким, обходити гострі кути, але рухатися до наміченої мети в спілкуванні або переговорах [74] та ін.

Тому, слідчий повинен уникати конфліктних ситуацій та бути гуманним, стриманим при наданні знань, умінь та навичок іншим.

3.4. Загальнокультурна готовність — це різновид готовності слідчого до професійної діяльності, який визначає його інтегральний стан налаштованості на процес взаємодії із соціумом з урахуванням національних та загальнолюдських духовних цінностей.

Цей різновид визначає готовність до:

– оволодіння культурною національною спадщиною;

– дотримання та забезпечення принципів толерантності та недискримінації;

– забезпечення захисту досягнень національної та світової культури;

– забезпечення захисту загальнолюдських цінностей;

– орієнтації у культурному та духовному контекстах сучасного суспільства.

Обумовлюють загальнокультурну готовність такі провідні якості, як:

1. *Освіченість* — характеризується тим, що слідчий повинен володіти всебічними знаннями досягнень національної та світової культури.

Відповідно, слідчий повинен бути здатним дотримуватися загальнолюдських цінностей, а для цього він повинен добре їх знати.

2. *Толерантність*, тобто це:

– здатність сприймати без агресії думки, які відрізняються від власних, а також особливості поведінки та способу життя інших. Терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, ідей, вірувань є умовою стабільності та єдності суспільств, особливо тих, які не є гомогенними ні у релігійному, ні в етнічному, ні в інших соціальних вимірах [382, с. 219];

– процес терпимості до відмінностей між різними аспектами людської культури [381, с. 1459] та ін.

Тому дана якість слідчого полягає у здатності бути терпимим у спілкуванні із учасниками кримінального провадження.

Таким чином, вперше розроблена структурно-логічна модель готовності слідчих до професійної діяльності відповідно до їх функцій, яка складається із типів (особистісна, соціальна та діяльнісна), видів (інтрапсихічна, спортивна, функціональна, операціональна, гносеологічна, психологічна, комунікативна, педагогічна та загальнокультурна готовності), вони у свою чергу складаються із підвидів. У результаті розробки були чітко визначені провідні якості, які детермінують кожний вид та підвид готовності. Удосконалено види та підвиди готовності та визначені провідні якості, які їх обумовлюють. Набула подальшого розвитку необхідність вивчення на науковому рівні певних видів та підвидів готовності, які є необхідними для слідчих підрозділів.

Перспективи використання результатів дослідження пов'язані із необхідністю удосконалення структурно-логічної моделі готовності до професійної діяльності відповідно до плінності та змін в українському законодавстві.

3.2 Сучасний стан формування у курсантів готовності до слідчої діяльності

Процес підготовки фахівців для підрозділів слідства регламентується такими нормативно-правовими актами України: ЗУ від 01.07.2014 № 1556 VII «Про вищу освіту» [286]; ЗУ від 02.07.2015 № 580 «Про Національну поліцію України» [309]; наказом Міністерства освіти і науки

України від 15.03.2023 № 276 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2023 році» [307]; наказом МВС України від 17.01.2023 № 21 «Про затвердження нормативів чисельності курсантів, слухачів, ад'юнктів (аспірантів), які навчаються за державним замовленням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС, на одну посаду науково-педагогічного працівника» [297]; наказами МВС України: від 14.11.2013 № 1095 «Про порядок замовлення та виготовлення документів про освіту державного зразка для навчальних закладів системи МВС України, обліку і видачі їх карток» [311], від 27.06.2013 № 621 «Про затвердження Положення про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України» [302], від 15.04.2016 № 315 «Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України» [305], від 18.05.2022 № 305 «Про затвердження Порядку добору (відбору) на навчання до закладів освіти на період дії воєнного стану» [304], від 14.02.2008 № 62 «Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС» [298] та ін.

Особливої уваги заслугоує висвітлення питання щодо розвитку та формування різновидів готовності до професійної діяльності під час отримання вищої освіти у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС, оскільки під час навчання починають розвиватись первинні здібності, які потім у практичній діяльності слід удосконалювати [221; 223; 241; 254].

Слід спочатку визначитись із процесом вступу курсантів — майбутніх слідчих. Одним із таких заходів є вдосконалення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів, а у вищій освіті — впровадження принципів Болонського процесу, кредитно-модульної системи навчання.

Відповідно, за результатами зовнішнього незалежного оцінювання та отриманням сертифіката із певним балом абітурієнт автоматично

(за умови отримання відповідних балів) вступає до закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належить до сфери управління МВС. Така процедура не є достатньо об'єктивною у зв'язку із ігноруванням комунікативних здібностей майбутніх слідчих та не врахуванням стану хвилювання, що може вплинути на зосередженість та спрямованість уваги при процесі проходження тестування.

У зв'язку із цим виникає питання щодо доцільності проведення тестування у зв'язку із неухважністю при читанні питання, схвильованістю, формалізованістю проведення зовнішнього незалежного оцінювання. У більшості випадків абітурієнтам легше біло б усно відповідати на питання, а не машинально обирати вірну відповідь серед наданих. Крім того, для соціономічної сфери діяльності, до якої входить професія слідчого, доцільніше проводити співбесіду, під час якої можна перевіряти не тільки знання, але й вміння, які детермінують певні різновиди готовності.

Вміння, які детермінують майбутнього слідчого до професійної діяльності, у більшості випадків залежать від основи чи фундаменту, який він отримує у процесі навчання у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС. Тому, нагальним постає питання відповідності навчального плану курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування структурно-логічній моделі готовності до практичної діяльності (див. п. 3.1).

З цією метою здійснено наступні заходи [239, с. 183].

По-перше, проаналізовано навчальні плани та робочі програми усіх навчальних дисциплін, які викладаються на факультеті підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ, з метою визначення вмінь, які повинні бути сформовані у курсантів після завершення вивчення кожної навчальної дисципліни.

Для курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування всього за навчальним планом передбачено вивчення 46 навчальних дисциплін, серед них гуманітарні та соціально-економічні дисципліни — 6, дисципліни природничо-наукової та фундаментальної підготовки — 7, дисципліни загально-

професійної підготовки — 12, дисципліни професійної і практичної підготовки — 11, дисципліни вільного вибору — 13.

Відповідно, вичитка навантаження відбувається в певній кількості тижнів: I курс — 38; II курс — 36; III курс — 35 та IV курс — 38. Проте, практика займає наступну кількість тижнів: I курс — 2; II курс — 4; III курс — 4. На IV курсі факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування курсанти проходять стажування, яке складається із 10-ти тижнів.

По-друге, виокремлено перелік вмінь відповідно до нормативно-правових актів України.

По-третє, здійснено порівняння між вміннями, які визначаються відповідно до нормативно-правових актів, та тими вміннями, що розвиваються у навчальному процесі відповідно до робочих програм навчальних дисциплін, згідно зі структурно-логічною моделлю готовності до практичної діяльності (див. п. 3.1).

У результаті цього виокремлено перелік навчальних дисциплін, які формують уміння конкретного різновиду готовності слідчого до професійної діяльності.

Отже, видом діяльнісної готовності є **операціональна готовність** слідчого до професійної діяльності. Як зазначено у підрозділі 3.1., до її складу входять правова, слідчо-розшукова, кримінально-процесуальна, засвідчувальна, профілактична, економічна, управлінська (різновиди підвидів — організаційна та координаційна), криміналістична (різновиди підвидів — пошукова та дослідницька), стратегічно-тактична (різновиди підвидів — методична та технологічна).

Уміння правової готовності розвиваються під час викладання наступних навчальних дисциплін: Цивільне право, Цивільний процес, Адміністративне право, Адміністративний процес, Міжнародне право, Судові та правоохоронні органи України, Кримінальне право, Кримінологія, Кримінальний процес, Екологічне право, Фінансове право, Трудове право, Криміналістика, Оперативно-розшукова діяльність, Міжнародний захист прав людини, Кримінально-виконавче право, Господарське право, Кримінально-правова кваліфікація, Досудове розслідування, Безпека дорожнього руху, Поліцейська діяльність, Тактико-спеціальна підготовка, Вогнева підготовка, Основи

кримінального аналізу, Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, Докази і доказування у кримінальному провадженні, Складання процесуальних документів на стадії досудового розслідування.

Порівняльний аналіз вмінь, визначених у нормативно-правових актах України, і вмінь відповідно до робочих програм вищезазначених навчальних дисциплін свідчить про те, що вміння, які надаються під час навчального процесу, не у повному обсязі відповідають вимогам, яким повинен оволодіти майбутній слідчий.

Так, наприклад, більшість навчальних дисциплін визначають загальні вміння орієнтуватись у законодавчій сфері, вірно застосувати та використовувати нормативно-правові акти із відповідної галузі права. Проте, чіткі вміння відповідно до норм КПК України надаються не у повному обсязі.

Уміння профілактичної готовності розвиваються під час викладання наступних навчальних дисциплін: Юридична деонтологія, Конституційне право, Кримінальний процес, Кримінологія, Адміністративне право, Адміністративний процес, Судові та правоохоронні органи України, Кримінальне право, Оперативно-розшукова діяльність, Кримінально-правова кваліфікація, Досудове розслідування та ін.

Взагалі, профілактична готовність слідчих розвивається під час викладання майже усіх навчальних дисциплін. Проте, вміння, які пов'язані із профілактичною готовністю, прослідковується тільки у робочих програмах вищезазначених навчальних дисциплін для курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування.

Отже, при викладанні навчальних дисциплін вміння, які обумовлюють профілактичну готовність, розвиваються майже у повному обсязі. Проте, у робочих програмах не зазначені такі основні вміння, як:

- забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями; (п. 2.1.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- виявляти причини і умови, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вживати через відповідні органи заходи

щодо їх усунення (п. 2.1.5 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

– здійснювати правове виховання під час досудового розслідування та ін.

Тобто, вміння, які розвивають профілактичну готовність під час навчання, слід доповнити вищезазначеними пунктами.

Уміння слідчо-розшукової готовності розвиваються під час викладання наступних навчальних дисциплін: Оперативно-розшукова діяльність, Тактико-спеціальна підготовка, Докази і доказування у кримінальному провадженні, Кримінальний процес, Криміналістика та ін.

Зазвичай слідчо-розшукова готовність розвивається у курсантів під час викладання майже усіх дисциплін загальнопрофесійної підготовки та професійної і практичної підготовки. Проте, дані вміння чітко прописані тільки у робочих програмах вищезазначених дисциплін.

Таке становище є неприпустимим, оскільки даний різновид готовності відповідно до структурно-логічної моделі слідчого з'явився на підставі прийняття нового КПК України, де серед повноважень є пункт щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (п. 2 ч. 2 ст. 40 КПК України [143]). Відповідно, розвиток слідчо-розшукової готовності потребує належної посиленої уваги.

Уміння кримінально-процесуальної готовності розвиваються під час викладання наступних навчальних дисциплін: Оперативно-розшукова діяльність, Тактико-спеціальна підготовка, Докази і доказування у кримінальному провадженні, Кримінальний процес, Криміналістика.

Уміння, які обумовлюють зазначений різновид готовності слідчого, формується у курсантів на достатньому рівні. Особливих зауважень у нас не виникало у процесі дослідження.

Криміналістична готовність має певні підтипи, які розглянемо нижче.

Пошукова готовність — уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання наступних навчальних дисциплін: Оперативно-розшукова діяльність, Досудове розслідування, Інформаційне

забезпечення професійної діяльності, Основи кримінального аналізу, Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень та ін.

Вміння, які детермінують пошукову готовність, розвиваються під час викладання майже усіх навчальних дисциплін. Проте, при аналізі робочих програм прописані вміння щодо даного різновиду готовності виокремили тільки у вищезазначених навчальних дисциплінах.

Взагалі, вміння пошукової готовності відповідно до нормативно-правових актів України мають чіткі критерії щодо проведення слідчих (розшукових) дій відповідно норм КПК України. Вміння, які визначені у робочих програмах, не у повному обсязі відповідають вимогам, які висуваються відповідно до структурно-логічної моделі готовності слідчого до практичної діяльності.

Уміння дослідницької готовності розвиваються під час викладання наступних навчальних дисциплін: Юридична логіка, Кримінальний процес, Юридична психологія, Криміналістика, Оперативно-розшукова діяльність, Досудове розслідування, Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, Докази і доказування у кримінальному провадженні.

Слід зазначити, що у професійній діяльності працівника слідчого підрозділу дослідницька готовність є однією із провідних. Тому вона у певній мірі розвивається та формується при викладанні усіх навчальних дисциплін. Проте, здійснивши аналіз робочих програм усіх навчальних предметів, визначено, що лише вищезазначені навчальні дисципліни у переліку вмінь встановили ті, що стосуються даного різновиду готовності.

Уміння економічної готовності розвиваються під час викладання навчальної дисципліни Юридичне документознавство.

Вміння однієї із різновидів структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності — економічної готовності відповідно до аналізу робочих програм навчальних дисциплін розвиваються тільки під час економічної теорії.

Слід звернути увагу на те, що серед 49 навчальних дисциплін тільки одна спрямована на розвиток вмінь економічної готовності, що не є припустимим. Курсантам необхідно прищеплювати вміння

обирати шляхи підвищення ефективності своєї праці, вдосконалювати процесуальні дії, з точки зору економності та раціональності та ін.

Уміння засвідчувальної готовності розвиваються під час викладання наступних навчальних дисциплін: Українська мова професійного спрямування, Іноземна мова професійного спрямування, Інформаційні технології, Складання процесуальних документів на стадії досудового розслідування, Кримінальний процес, Юридична психологія, Криміналістика, Оперативно-розшукова діяльність, Досудове розслідування, Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, Докази і доказування у кримінальному провадженні та ін.

Даний різновид готовності до професійної діяльності майже у повному обсязі висвітлений у робочих програмах навчальних дисциплін, які викладаються у курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування. Відповідно, засвідчувальна готовність формується та розвивається у курсантів на високому рівні.

Технологічна готовність є різновидом підтипу стратегічно-тактичної готовності. Уміння технологічної готовності розвивається під час викладання таких навчальних дисциплін: Криміналістика, Оперативно-розшукова діяльність, Досудове розслідування, Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, Докази і доказування у кримінальному провадженні, проте не у повному обсязі, про що свідчить той факт, що не розвивають такі вміння, як:

- виконувати дії та операції, які спрямовані на досягнення необхідного результату;
- визначати вірно та однозначно прийоми вирішення поставлених завдань;
- підбирати ефективні засоби, методи, прийоми досудового розслідування;
- визначати декілька версій для розслідування матеріалів кримінального провадження та зіставляти їх із можливими шляхами розслідування та ін.

Це свідчить про необхідність звернення уваги на доцільність розвитку та формування вмінь, які детермінують технологічну готовність.

Уміння методичної готовності розвивається під час викладання таких навчальних дисциплін як: Юридичне документознавство, Криміналістика, Досудове розслідування, Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

При зіставленні вмінь, визначених відповідно до нормативно-правових актів та вмінь, які передбачені робочими програмами навчальних дисциплін, встановлено, що вміння, які детермінують методичну готовність, не у повному обсязі розвиваються у курсантів.

Управлінська готовність обумовлюється двома підтипами.

Організаційна готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання наступних навчальних дисциплін: Оперативно-розшукова діяльність, Особиста безпека поліцейського, Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень та ін.

Слід зазначити, що організаційна готовність є однією із провідних у професійній діяльності поліцейського. Оскільки професія слідчого відноситься до соціономічної сфери діяльності групи «людина — людина», вона повинна мати визначальне місце при отриманні вищої освіти. Проте, аналізуючи вміння, які визначені у робочих програмах, встановлено, що лише три вищезазначені навчальні дисципліни спрямовані на розвиток даного різновиду готовності.

Координаційна готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання наступних навчальних дисциплін: Юридична деонтологія, Криміналістика, Досудове розслідування, Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень та ін.

Координаційна готовність розвивається відповідно до вмінь, визначених у робочих програмах вищезазначених навчальних дисциплін. Слід наголосити на тому, що здатність слідчого координувати учасників кримінального процесу є необхідним елементом його професійної діяльності, і, нажаль, під час отримання вищої освіти координаційна готовність не достатньо розвивається.

Наступний вид діяльнісної готовності до слідчої діяльності є **гносеологічна готовність**. Як відомо, вона має певні підвиди.

Наукова готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання наступних навчальних дисциплін: Юридична деонтологія, Конституційне право, Цивільне право,

Цивільний процес, Адміністративне право, Адміністративний процес, Міжнародне право, Судові та правоохоронні органи України, Кримінальне право, Кримінологія, Кримінальний процес, Юридична психологія, Екологічне право, Фінансове право, Трудове право, Судова медицина та психіатрія, Криміналістика, Оперативно-розшукова діяльність, Міжнародний захист прав людини, Кримінально-виконавче право, Господарське право та ін.

Вміння, які детермінують наукову готовність, майже у повному обсязі розвиваються та формуються під час вищеперерахованих навчальних дисциплін. Винятком є додаткові вміння, які не передбачені у переліку навчальних дисциплін, проте вони повинні бути притаманні слідчим із досвідом у професійній діяльності.

Прогностична готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання наступних навчальних дисциплін: Юридична логіка, Кримінальний процес, Юридична психологія, Оперативно-розшукова діяльність, Професійно-психологічна підготовка поліцейського, Основи кримінального аналізу, Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, Докази і доказування у кримінальному провадженні та ін.

Даний різновид готовності майже у повній мірі формується у курсантів, про що свідчать перелік вмінь, визначених у вищезазначених навчальних дисциплінах.

Конструктивна готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання навчальних дисциплін: Юридична логіка, Професійно-психологічна підготовка поліцейського. Зазвичай, це є зрозумілим, але не достатньо на рівні однієї навчальної дисципліни розвивати вміння конструктивної готовності.

Реконструктивна готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання навчальних дисциплін: Історія держави і права зарубіжних країн, Криміналістика.

Більшість вимог щодо вмінь, яким повинен володіти слідчий передбачені у робочих програмах

Оцінна готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання навчальних дисциплін: Соціологія, Інформаційні технології, Юридична психологія, Криміналістика,

Оперативно-розшукова діяльність, Кримінально-правова кваліфікація, Професійно-психологічна підготовка поліцейського, Основи кримінального аналізу, Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, Докази і доказування у кримінальному провадженні та ін.

Слід зазначити, що на достатньо високому рівні формуються та розвиваються вміння, які детермінують оцінку готовності. Про це свідчить порівняльний аналіз вмінь, передбачених на законодавчому рівні, та вмінь, які закріплюються у робочих програмах навчальних дисциплін.

Аналітична готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання навчальних дисциплін: Філософія права, Юридична логіка, Соціологія, Українська мова професійного спрямування, Юридичне документознавство, Іноземна мова професійного спрямування, Юридична деонтологія, Конституційне право, Цивільне право, Цивільний процес, Адміністративне право, Адміністративний процес, Міжнародне право, Судові та правоохоронні органи України, Кримінальне право, Кримінологія, Кримінальний процес, Юридична психологія, Екологічне право, Фінансове право, Трудове право, Криміналістика, Оперативно-розшукова діяльність, Міжнародний захист прав людини, Кримінально-виконавче право, Особиста безпека поліцейського, Професійно-психологічна підготовка поліцейського, Інформаційне забезпечення професійної діяльності, Основи кримінального аналізу, Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, Докази і доказування у кримінальному провадженні, Складання процесуальних документів на стадії досудового розслідування та ін.

Однією із найбільш вагомих та фундаментальною готовністю, що розвивається, є аналітична, про що свідчить аналіз вмінь, передбачених у робочих програмах навчальних дисциплін. Так, наприклад, 75 % навчальних дисциплін, що викладаються у курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування, сприяють розвитку вмінь, що обумовлюють аналітичну готовність.

Творча готовність. Різновиди вмінь даної готовності — креативна та інноваційна готовність. Уміння, що обумовлюють ці різновиди готовності, взагалі не виокремлені у робочих програмах навчальних

дисциплін, що викладаються у курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування. Це є недопустимим, оскільки слідчий повинен вміти діяти не тільки за шаблонам, стандартом, але й творчо, індивідуально та креативно підходити до вирішення питань під час досудового розслідування кримінального правопорушення.

Таким чином, здійснивши аналіз вмінь, які передбачені у робочих програмах навчальних дисциплін, що викладаються у курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування, визначаємо наявність певних недоліків. Так, наприклад, не усі вміння, які визначені відповідно до нормативно-правових актів та функціональних обов'язків, формуються та розвиваються у курсантів ЗВО зі специфічними умовами навчання.

Крім того, у робочих програмах деяких навчальних дисциплін є плутанина щодо сутності категорії «вміння», деякі викладачі плутають сутність слів вміння та знання, в силу чого при визначенні переліку вмінь, які повинна розвивати навчальна дисципліна, вони зазначають тільки знання, що є недопустимим. Для підтвердження цього звернімося до тлумачення термінів «знання» та «вміння».

Отже, знання — це:

- перевірений практикою результат пізнання дійсності, вірне її віддзеркалення в свідомості людини [94, с. 15];
- обізнаність у чому-небудь, наявність відомостей про кого-, що-небудь [93, с. 469] та ін.

Вміння — це:

- здобута на основі досвіду, знання здатність належно робити що-небудь [393, с. 1505];
- форма існування та систематизації результатів пізнавальної діяльності людини [394, с. 315];
- навик в якій-небудь справі, досвід, вправність [395, с. 176] та ін.

Щодо наступного типу готовності — **особистісна готовність**. Вона складається з мотиваційної, загальнокультурної та інтрапсихічної. Інтрапсихічна готовність має такі підвиди як саморегулятивна, само-рефлексивна та мотиваційна (див. підрозділ 3.1).

Проаналізувавши навчальні плани, робочі програми навчальних дисциплін, зроблено висновок, що деякі вміння розвиваються

у курсантів під час вивчення деяких тем таких дисциплін, як: Юридична психологія та Професійно-психологічна підготовка поліцейського.

Це не достатня кількість навчальних дисциплін. І це негативно впливає на зовнішню та внутрішню мотивацію курсантів до слідчої діяльності та на процес пізнання себе.

Мотивація до виконання функціональних обов'язків є основою успішного та кваліфікованого працівника. Адже саме від неї залежить бажання та прагнення виконувати роботу на високому професійному рівні та самоудосконалюватись і підвищувати власну кваліфікацію.

Спортивна готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання навчальних дисциплін: Особиста безпека поліцейського, Тактико-спеціальна підготовка, Вогнева підготовка, Спеціальна фізична підготовка, але не у повному обсязі.

Також не у повному обсязі визначені вміння, які детермінують спортивну готовність, у вищезазначених навчальних дисциплінах, хоча вміння чинити фізичний опір правопорушнику є невід'ємним елементом для слідчого.

Функціональна готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання навчальних дисциплін: Особиста безпека поліцейського, Тактико-спеціальна підготовка, Спеціальна фізична підготовка та ін.

Тобто, розвитку та формуванню функціональної готовності слід присвячувати більше часу. Оскільки, такі вміння як дотримуватись корисних для здоров'я звичок; чергувати розумову та фізичну роботу; працювати при дії сторонніх подразників та ін. — є обов'язковими у слідчій діяльності, оскільки обумовлюються специфікою ненормованого робочого часу [508, с. 1389].

Соціальна готовність слідчого до професійної діяльності складається з певних видів, підвидів та різновидів підвидів, які розглянемо детальніше.

Психологічна готовність:

Діагностична готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання навчальних дисциплін: Юридична логіка, Юридична деонтологія, Кримінологія, Юридична психологія,

Криміналістика, Кримінально-правова кваліфікація, Досудове розслідування, Професійно-психологічна підготовка поліцейського, Докази і доказування у кримінальному провадженні та ін.

Порівняльний аналіз вмінь, передбачений відповідно до нормативно-правових актів та вмінь, визначених у робочих програмах, дає нам змогу зазначити, що при викладанні вищезазначених навчальних дисциплін велика увага приділяється формуванню та розвитку діагностичної готовності у майбутніх слідчих, що є зрозумілим та необхідним, оскільки даний різновид готовності має впливове значення не тільки при розслідуванні кримінального правопорушення, але й при спілкуванні із особами різної категорії.

Рефлексивна та регулятивна готовності. Проаналізувавши навчальні плани, робочі програми навчальних дисциплін, зроблено висновок, що деякі вміння розвиваються у курсантів під час вивчення деяких тем таких дисциплін, як: Юридична психологія та Професійно-психологічна підготовка поліцейського.

Зазначені різновиди готовності є досить важливими у слідчій діяльності. Тому для розвитку та формування умінь рефлексивної та регулятивної готовності бажано увести навчальну дисципліну Основи стресостійкості [272; 273].

Перцептивна та сугестивна готовність. Уміння даних різновидів готовності розвиваються під час вивчення наступних навчальних дисциплін: Юридична психологія та Професійно-психологічна підготовка поліцейського.

Вміння, які детермінують перцептивну та сугестивну готовність, не у повному обсязі визначені в робочих програмах навчальних дисциплін і потребують більш детального доповнення та уточнень. Тому, вбачається за доцільне ввести навчальну дисципліну Методи правомірного психологічного впливу.

Комунікативна готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання навчальних дисциплін: Філософія права, Юридична логіка, Соціологія, Українська мова професійного спрямування, Іноземна мова професійного спрямування, Юридична деонтологія, Кримінальний процес, Юридична психологія, Професійно-психологічна підготовка поліцейського та ін.

Порівняльний аналіз вмінь, які формують та розвивають при викладанні навчальних дисциплін у курсантів, та вмінь, які визначені у нормативно-правових актах і функціональних обов'язках слідчого, дають нам змогу зазначити, що даний різновид готовності розвивається на достатньо високому рівні, оскільки майже усі вміння зазначені у робочих програмах.

Педагогічна готовність. Вміння педагогічної готовності не передбачені робочими програми навчальних дисциплін. Це є допустимим, оскільки дані вміння повинні бути притаманні слідчим із досвідом у професійній сфері, які можуть бути наставниками.

Загальнокультурна готовність. Уміння цього різновиду готовності розвиваються під час викладання навчальних дисциплін: Філософія права, Соціологія, Історія держави та права України, Історія держави та права зарубіжних країн.

Даний різновид готовності до професійної діяльності достатньо на високому рівні розвивається у курсантів при здобуванні вищої освіти відповідно до вмінь, визначених у робочих програмах.

Таким чином, визначено, що тлумачення понять знання та вміння не є однаковими і різняться між собою за змістом, тому при визначенні вмінь у переліку навчальних дисциплін слід чітко дотримуватись цих зауважень.

Плутанина, яка виникла при розумінні змісту та сутності термінів «знання» та «вміння», які передбачені у робочих програмах навчальних дисциплін, може бути пов'язана із тим, що більшість науково-педагогічного складу не мають педагогічної освіти, тому не розмежовують ці поняття.

Слід зазначити, що одним із актуальних питань щодо отримання вищої освіти є впровадження в Україні Болонської системи, яка у більшості випадків передбачає впровадження тестування перед вступом у заклад вищої освіти. Тестування не є об'єктивним відображенням дійсних знань курсантів. Оскільки майбутні слідчі у більшості випадків повинні бути готовими до спілкування із учасниками кримінального процесу, що не передбачається при тестуванні, таким чином не перевіряється комунікативна, перцептивна та рефлексивна готовності абітурієнтів.

Таким чином, проаналізувавши робочі програми навчальних дисциплін, які викладаються у курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування, слід вказати, що більшість вмінь, які повинні розвиватись при викладанні навчальних дисциплін потребують удосконалення.

У зв'язку із цим виникає нагальна потреба перегляду переліку вмінь у програмах та робочих програмах навчальних дисциплін. Для цього треба ранжувати, систематизувати та класифікувати групи умінь, які обумовлюють кожний різновид особистісно-соціально-діяльнісної готовності.

3.3 Професійно важливі вміння, які детермінують готовність слідчого до професійної діяльності

Професійне становлення слідчого відбувається за умов відповідності певним вимогам, які забезпечать якісний та високий рівень готовності до виконання професійних обов'язків. Це у свою чергу сприятиме розвитку висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника поліції.

Готовність слідчого до практичної діяльності визначається сукупністю певних вимог, яким він повинен відповідати. Для цього у п. 3.1 була побудована структурно-логічна модель готовності слідчого до професійної діяльності.

Модель готовності складається із взаємопов'язаних та взаємообумовлених видів, які у свою чергу поділяються на підвиди. Кожен із елементів готовності детермінується провідними знаннями, вміннями, навиками та якостями. Попередньо ми розглянули якості, а тепер більшу увагу слід зосередити саме на вміннях.

Діяльнісний тип готовності слідчого до професійної діяльності включає у себе два види — це операціональна готовність та гносеологічна (див. рис. 3.1). Операціональна готовність складається з таких підвидів як слідчо-розшукова, кримінально-процесуальна, засвідчувальна, профілактична, управлінська, правова, економічна (різновиди підвидів — організаційна та координаційна), криміналістична

(різновиди підвидів — пошукова та дослідницька), стратегічно-тактична (різновиди підвидів — методична та технологічна). Гносеологічна готовність складається з таких підвидів як творча (інноваційна та креативна), конструктивна, реконструктивна, оцінна, аналітична, наукова, прогностична, діагностична.

Проаналізувавши нормативно-правові акти, які регламентують діяльність слідчих, узагальнені різновиди вмінь відповідно до побудованої структурно-логічної моделі готовності слідчого до діяльності. Отже, відповідно до структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності розглянемо вміння, які притаманні певним різновидам **особистісно-соціально-діяльнісної готовності**.

Як зазначено у п. 3.1, діяльнісний тип готовності слідчого до професійної діяльності включає у себе два види — це операціональна готовність та гносеологічна. Операціональна готовність складається з таких підвидів як правова, слідчо-розшукова, кримінально-процесуальна, засвідчувальна, профілактична, економічна, управлінська (різновиди підвидів — організаційна та координаційна), криміналістична (різновиди підвидів — пошукова та дослідницька), стратегічно-тактична (різновиди підвидів — методична та технологічна).

Розглянемо перелік вмінь, які детермінують різновиди операціонального виду готовності слідчого до професійної діяльності.

Отже, **правова готовність** забезпечується наступними **вміннями**:

– вивчати практику застосування слідчими норм права і розробляти пропозиції щодо вдосконалення законодавства України (п. 3.1.6 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

– дотримуватись норм чинного законодавства;

– при прийнятті і оформленні рішень користуватися правовим інструментарієм (нормативно-правовими актами, досягненням юридичної науки, практики);

– виступати у якості гаранта правової культури та правової свідомості населення;

– визначати межу правомірної та неправомірної поведінки;

– застосовувати нормативно-правові акти при досудовому розслідуванні;

- переконувати громадян у необхідності і соціальній корисності законів і підзаконних актів;
- виступати гарантом законності та правопорядку;
- здійснювати професійні обов'язки відповідно до високого рівня професійної правосвідомості слідчого органів Національної поліції та ін.

Кримінально-процесуальна готовність слідчого до професійної діяльності обумовлюється такими вміннями:

- визначати підслідність досудового розслідування кримінальних правопорушень (ст. 216 КПК України [143]);
- об'єднувати і виділяти матеріали досудового розслідування (ст. 217 КПК України [143]);
- визначати місце проведення досудового розслідування (ст. 218 КПК України [143]);
- здійснювати досудове розслідування у відповідні строки (ст. 219 КПК України [143]);
- розглядати клопотання під час досудового розслідування (ст. 220 КПК України [143]);
- не допускати розголошення відомостей досудового розслідування (ст. 222 КПК України [143]);
- проводити слідчі (розшукові) дії (глава 20 КПК України [143]);
- проводити негласні слідчі (розшукові) дії (глава 21 КПК України [143]);
- вживати належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені (ст. 223 КПК України [143]);
- здійснювати заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 254 КПК України [143]);
- здійснювати заходи щодо захисту інформації, яка не використовується у кримінальному провадженні (ст. 255 КПК України [143]);
- використовувати результати негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні (ст. 256 КПК України [143]);
- використовувати результати негласних слідчих (розшукових) дій в інших цілях або передання інформації (ст. 256 КПК України [143]);

- досліджувати інформацію, отриману при застосуванні технічних засобів (ст. 266 КПК України [143]);
- обстежувати публічно недоступні місця, житло чи інше володіння особи (ст. 267 КПК України [143]);
- повідомляти особі про підозру (ст. 276 КПК України [143]);
- складати обвинувальний акт (ст. 291 КПК України [143]);
- збирати (отримувати) докази;
- проводити негласні слідчі (розшукові) дії до постановлення ухвали слідчого судді (ст. 250 КПК України [143]);
- фіксувати хід і результати негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 252 КПК України [143]);
- досліджувати інформацію, отриману при застосуванні технічних засобів (ст. 266 КПК України [143]);
- спостерігати за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України [143]);
- визначати доцільність залучення конфіденційного співробітництва (ст. 275 КПК України [143]);
- фіксувати та обробляти негласно (без відома особи) із використанням технічних засобів розмови цієї особи або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування тощо (ст. 260 КПК України [143], п. 1.11.2 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);
- накладати арешт на кореспонденцію (ст. 261 КПК України [143], п. 1.11.3 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);

- проводити огляд і виїмку кореспонденції (ст. 262 КПК України [143], п. 1.11.4 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);
- знімати інформацію з транспортних телекомунікаційних мереж (п. 1.11.5 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);
- знімати інформацію з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача (ст. 264 КПК України [143], п. 1.11.6 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);
- обстежувати публічно не доступні місця, житло чи інше володіння особи (ст. 267 КПК України [143], п. 1.11.7 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні») [296];
- застосовувати технічне обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій),

які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб (ст. 270 КПК України [143], п. 1.11.9 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);

– отримувати негласно зразки, необхідні для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України [143], п. 1.11.10 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);

– організувати і здійснювати контроль за переміщенням (перевезенням, пересиланням, передачею, ввезенням, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її територією) товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України (ст. 271 КПК України [143], п. 1.12.1 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);

– імітувати придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила (п. 1.12.2 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України,

Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);

– імітувати придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила (п. 1.12.3 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);

– створити відповідні умови в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину (п. 1.12.4 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);

– використовувати імітаційні засоби, які створюють у оточуючих яву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та викриття відомої чи невідомої особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення (п. 1.12.5 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення

негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);

– виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України [143], п. 1.13 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);

– знімати інформацію з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України [143], п.1.14.1 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);

– - установлювати місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України [143], п. 1.14.2 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]) тощо.

Слідчо-розшукова готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними **вміннями**:

- перевіряти вже отримані докази;
- детально досліджувати зібрані докази та їх процесуальні джерела з точки зору їх придатності (належності, достовірності та допустимості);

- визначати доцільність та отримання інформації, яка ще не відома, тобто розшуку будь-яких осіб, об'єктів та ін., які мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні;
- вчасно приймати рішення щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб;
- складати облік слідчих ситуацій з метою визначення кола і послідовності розшукових заходів та проведених в розшукових цілях слідчих дій;
- виявляти злочини, що готуються;
- визначати психологічний портрет особи, що розшукується, а також особи, дії якої спрямовані на приховування речових доказів та ін.

Криміналістична готовність відповідно до структурно-логічної моделі готовності слідчих до професійної діяльності складається з таких підвидів як пошукова та дослідницька.

Пошукова забезпечується наступними вміннями:

- встановлювати наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню (ст. 84 КПК України [143]);
- визначати належність доказів (ст. 85 КПК України [143]);
- визначати допустимість доказів (ст. 86 КПК України [143]);
- визначати обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (ст. 91 КПК України [143]);
- збирати докази (ст. 93 КПК України [143]);
- оцінювати докази (ст. 94 КПК України [143]);
- визначати необхідність речових доказів (ст. 98 КПК України [143]);
- зберігати речові докази і документи та вирішувати питання про спеціальну конфіскацію (ст. 100 КПК України [143]);
- здійснювати загальний статистичний огляд, виявляти та описувати видимі загальні та приватні ознаки об'єкта та навколишньої обстановки;
- виявляти сліди злочину візуальним, фізичним та хімічним способом;

- виробляти зліпки при відсутності можливості вилучити слід в натурі із об'ємного сліду та застосовувати слідокопіювальну плівку при поверхневому слідові;
- запаковувати вилучений предмет, об'єкт, його частину належним чином;
- збирати інформацію про об'єкт обшуку;
- здійснювати оцінку та аналіз слідів злочину та інших речових доказів;
- детально описати у протоколі знайдений слід;
- бути спостережливим при огляді трупа;
- використовувати оптичні збільшувальні прилади, світлофільтри;
- використовувати ультрафіолетові, інфрачервоні та рентгенівські промені;
- вилучення слідів-речовин фізичним та хімічним способом;
- здійснювати підготовчі дії до провадження обшуку;
- здійснювати обзорну стадію обшуку;
- проводити обстеження без порушення цілісності об'єкта;
- проводити обстеження з частковим руйнуванням об'єкта;
- застосовувати метод послідовного суцільного ретельного обстеження (застосовується в ситуації інформаційної невизначеності слідчого щодо вірогідного місцезнаходження предметів, які розшукують);
- виявляти латентні факти, які спотворюють істину ін.

Дослідницька готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- досліджувати обставини кримінального провадження усебічно, повно і неупереджено, виявляти як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надання їм належної правової оцінки та забезпечення прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (п. 3.1.1 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);
- всебічно досліджувати докази матеріалів кримінального провадження;
- обрання вірного тактичного прийому;

- будувати криміналістичні версії;
- використання тактико-криміналістичних рекомендацій;
- охопити та не упустити жодної деталі, що має відношення до кримінального провадження;
- спостерігати уважно за кожними учасниками кримінального провадження з метою ймовірного отримання від них необхідної інформації;
- здійснювати дослідницьку діяльність в розкритті злочинів [436, с. 150];
- здійснювати дослідницьку діяльність у визначенні громадських злочинних явищ, вивченні їх складових, в установленні причинно-наслідкових зв'язків; у звертанні уваги на незначні деталі і дрібниці, які здаються на перший погляд несуттєвими [436, с. 150];
- диференціювати і порівнювати необхідні і достатні кількісні та якісні ознаки об'єктів спостереження [436, с. 150];
- спостерігати за співрозмовником і розглядати кожну його деталь, як зовнішній прояв рівня його розвитку і певний хід його думок [436, с. 151];
- побудувати декілька криміналістичних версій і за наявності доказів визначити необхідну та доцільну та ін.

Профілактична готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення (п. 2.1.5 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);
- здійснювати правове виховання під час досудового розслідування;
- виявляти та попереджувати прояви правового нігілізму серед громадян;
- проводити бесіди із молоддю щодо вікових особливостей юридичної відповідальності;
- попереджувати злочини, які готуються і негайно припиняти розпочаті;
- попереджувати рецидив злочинів;

– здійснювати роз'яснювальні і виховні заходи профілактичного характеру;

– виявляти і досліджувати особливості типових слідчих ситуацій профілактичного характеру, які складаються при розслідуванні, та визначати відповідний комплекс найбільш дієвих профілактичних заходів;

– використовувати техніко-попереджальні засоби та методи;

– швидко ухвалювати правові заходи за фактом вчиненого злочину;

– інформувати населення про стан злочинності, з метою попередження протиправних діянь та ін.

Економічна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

– урізноманітнювати форми розслідування кримінальних справ;

– підбирати шляхи підвищення ефективності своєї праці;

– вдосконалювати процесуальні дії, з точки зору ощадливості та раціональності;

– економічно мислити з метою забезпечення ефективної діяльності;

– організувати робочий процес відповідно до раціонального використання часу та ін.

Засвідчувальна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

– здійснювати кримінальне провадження державною мовою (ст. 29 КПК України [143]);

– дотримуватись форм фіксування кримінального провадження (ст. 103 КПК України [143]);

– складати протоколи (ст. 104 КПК України [143]);

– застосовувати технічні засоби фіксування кримінального провадження (ст. 104 КПК України [143]);

– за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження (п. 7 ч. 1 ст. 40 КПК України [143]);

– отримувати показання (ст. 95 КПК України [143]);

– вести книгу обліку слідчої роботи (про рух кримінальних проваджень), до якої заносить відомості про рух усіх кримінальних проваджень, у яких ним здійснюється досудове розслідування. Допускається ведення такого обліку за допомогою електронно-обчислювальної техніки, що має дублюючий характер (п. 2.1 Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 14.04.2016 № 296 [294]);

- письмово фіксувати добуту юридично значиму інформацію;
- складати належно і своєчасно процесуальні документи на кожному етапі кримінального провадження;
- закріплювати і фіксувати виявлені під час огляду сліди, встановлені факти, речові докази шляхом складання протоколу, схем, креслень, проведення фото- і кінознімання та аудіо- і відеозапису;
- складати фототаблиці та схеми місця скоєння злочину;
- фіксувати результати освідування в протоколі слідчих дій;
- фіксувати у протоколі допиту усі обставини і в належній послідовності;
- фіксувати за допомогою звукозапису процес допиту;
- складати фототаблиці та схеми та ін.

Стратегічно-тактична готовність слідчого до професійної діяльності, відповідно до розробленої структурно-логічної моделі, поділяється на певні різновиди, які обумовлюються у свою чергу нижчезазначеними вміннями.

Технологічна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- використовувати сукупність методів, процесів і матеріалів при виконанні професійних обов'язків;
- виконувати дії та операції, які спрямовані на досягнення необхідного результату;
- визначати вірно та однозначно прийоми вирішення поставлених завдань;
- підбирати ефективні засоби, способи, методи, прийоми досудового розслідування;

- визначати декілька версій для розслідування матеріалів кримінального провадження та зіставляти їх із можливими шляхами розслідування;
- використовувати новітні технології при проведенні слідчих (розшукових) дій;
- використовувати різноманітні прийоми, методи для удосконалення кримінального провадження та ін.

Методична готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- забезпечувати надання методичної та практичної допомоги в досудовому розслідуванні складних, багатоепізодних кримінальних правопорушень (п. 5.3.12 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);
- впроваджувати в слідчу практику наукових рекомендацій щодо організації роботи і тактики проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, застосування техніко-криміналістичних засобів і розповсюдження позитивного досвіду при розслідуванні кримінальних правопорушень (п. 8.2.1 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);
- забезпечувати загальне уявлення про способи виконання певної професійної діяльності;
- організувати робочий процес відповідно до повноважень;
- реалізовувати функціональні обов'язки відповідно до правил;
- самостійного розв'язування проблеми та організувати свою роботу та ін.

Управлінська готовність поділяється на певні різновиди і відповідні до них вміння.

Організаційна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України [143]);
- звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального

провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (п. 5 ч. 2 ст. 40 КПК України [143]);

– організувати та забезпечувати взаємодію підпорядкованих слідчих підрозділів Національної поліції України та оперативних підрозділів (кримінальної поліції) ГУНП та міжрегіональних територіальних органів поліції щодо досудового розслідування кримінальних правопорушень з моменту внесення до ЄРДР відомостей про їх учинення; забезпечувати ефективне використання слідчими оперативної інформації при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, розшуку осіб, які переховуються від слідчих підрозділів та суду (п. 5.3.11 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

– забезпечувати чергування слідчих (слідчих груп) та інспекторів-криміналістів (техніків-криміналістів) у складі слідчо-оперативних груп для виїзду на місця подій за заявами і повідомленнями про кримінальні правопорушення, віднесені до підслідності слідчих органів Національної поліції; особисто виїжджати на місця вчинення умисних убивств, інших особливо тяжких злочинів, а також кримінальних правопорушень, які викликають значний суспільний резонанс; вести облік результатів оглядів місць подій та застосовувати при цьому науково-технічних засобів, уживати заходів щодо підвищення ефективності цієї роботи; у разі виявлення недоліків при проведенні огляду місця події організувати його повторне проведення (п. 5.4.9 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

– начальник слідчого управління особисто виїжджає на місця вчинення умисних вбивств, інших особливо тяжких злочинів, а також кримінальних правопорушень, які викликають значний суспільний резонанс; при цьому керує роботою слідчо-оперативної групи під час огляду місця події; у разі необхідності приймає рішення про залучення до огляду місця події спеціалізованої пересувної криміналістичної лабораторії, про що направляє письмове клопотання керівництву відповідного підрозділу Експертної служби МВС (як виняток, усно погоджує зазначене питання з подальшим направленням письмового

клопотання) (п. 5.3.14 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- своєчасно вирішувати питання про створення слідчих груп для розслідування найбільш складних злочинів (п. 5.4.10 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- заводити контрольно-наглядову справу за результатами огляду місця події (у разі внесення інформації до ЄРДР), а також у разі кримінального правопорушення, що є на контролі Національної поліції, Генеральної прокуратури України, регіональних прокуратур, та за письмовою вказівкою керівництва ГСУ, слідчого управління; здійснювати супроводження розслідування такого кримінального правопорушення аж до прийняття в кримінальному провадженні остаточного рішення згідно з КПК України, для чого не рідше одного разу на місяць витребувати інформацію про результати досудового розслідування та вносити пропозиції щодо його вдосконалення (п. 8.3.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- слідчий має право в порядку, передбаченому КПК України, доручати відповідним уповноваженим оперативним підрозділам поліції проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання (п. 6.7 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- організовувати взаємодію слідчих підрозділів Національної поліції з Генеральною прокуратурою України, регіональними, місцевими прокуратурами, зокрема прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, органами та підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову і судово-експертну діяльність (п. 2.1.5 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- встановлювати єдиний порядок організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій із уповноваженими оперативними підрозділами правоохоронних органів, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням (п. 1.4 спільного наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/936/1687/5 «Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [296]);
- організувати охорону місця скоєння злочину;
- прийняти відповідні заходи щодо запобігання шкідливих наслідків;
- вирішувати питання щодо доцільності створення та організації слідчої оперативної групи;
- закріплювати за кожним відповідну ділянку, зону, сферу роботи при функціонуванні слідчої оперативної групи;
- розподілити обов'язки між учасниками слідчої оперативної групи і вирішувати питання про засоби зв'язку між ними та обміну інформацією;
- залучати відповідного профілю технічну допомогу (вивіз сміття, розчистка приміщення та ін.) у разі необхідності;
- організовувати технічне оснащення слідчої дії;
- визначити склад учасників освідування (поняті, лікар, за необхідності інші фахівці та поліцейські);
- визначити задачі кожного із учасників слідчої дії;
- визначитись із необхідністю фіксації провадження слідчої дії технічними засобами;
- створити умови, максимально наближені до тих, у яких відбулася подія або дія, яка перевіряється;
- вживати усіх заходів для того, щоб свідки, викликані в одній справі, не могли спілкуватися між собою до закінчення допиту;
- організувати попередній допит особи, що впізнає, і особи, яку буде пред'явлено для впізнання;

- визначати час і місце для слідчої дії;
- визначити чи може дана слідча дія допомогти допитуваному конкретизувати і відновити в пам'яті упущені або забуті обставини справи;
- підібрати умови, наближені до умов сприйняття об'єкта у момент події, при здійсненні пред'явлення для впізнання;
- правильно визначати чисельність і персональний склад слідчої групи для успішного виробництва обшуку та виїмки;
- спланувати виїзд до місця обшуку так, щоб застати на місці обшукуваного або повнолітніх членів його сім'ї та ін.

Координаційна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- керувати діями інших членів СОГ та відповідати за якість проведення огляду місця події; разом з іншими членами СОГ, залученими спеціалістами, запрошеними потерпілими, свідками та іншими учасниками кримінального провадження в установленому КПК України порядку фіксувати відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення; вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, та речі, вилучені з обігу, у тому числі матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню, забезпечувати в установленому порядку їх належне зберігання для подальшого направлення для проведення судової експертизи; має право заборонити будь-якій особі перебувати на місці огляду або залишати його до закінчення огляду та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню огляду (п. 2.8.1 Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС України від 06.07.2017 № 575 [293]);
- взаємодіяти та безперервно співпрацювати із суб'єктами розшукової діяльності (слідчим і оперативними працівниками);
- визначати роль кожного учасника кримінального процесу та направляти у необхідному напрямку;
- направляти учасників кримінального процесу;
- погоджувати діяльність та бездіяльність осіб;

- за допомогою інших приводити ситуацію у певний порядок;
- чітко та вірно визначити завдання кожного члена слідчої оперативної групи;
- визначити необхідність та доречність виклику фахівця відповідного профілю та ін.

Наступний вид діяльнісної готовності слідчого до професійної діяльності — це гносеологічна готовність. Гносеологічна готовність слідчого до професійної діяльності складається з таких підвидів, як (див. п. 3.1): наукова, оцінна, аналітична, діагностична, прогностична, конструктивна, реконструктивна та творча (різновиди підвидів — креативна та інноваційна).

Наукова готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними **вміннями**:

- вивчати практику застосування слідчими норм права і розробляти пропозиції щодо вдосконалення законодавства України (п. 3.1.6 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);
- забезпечувати впровадження в практичну діяльність слідчих передового досвіду досудового розслідування і нових форм та методів криміналістики (п. 5.4.18 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);
- запроваджувати в слідчу практику наукові рекомендації щодо організації роботи і тактики проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, застосування техніко-криміналістичних засобів і розповсюдження позитивного досвіду при розслідуванні кримінальних правопорушень (п. 8.2.1 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);
- вивчати слідчу практику, розробляти заходи щодо її вдосконалення, узагальнювати можливості криміналістики і судової експертизи в процесі досудового розслідування, запроваджувати позитивний досвід, надати підтверджені практикою рекомендації щодо методики і тактики досудового розслідування; з урахуванням виявлених недоліків і проблем в організації роботи вносити пропозиції керівництву ГСУ,

слідчих управлінь щодо їх розгляду на оперативних нарадах; вносити пропозиції про заслуховування на оперативних нарадах звітів працівників слідчих підрозділів та оперативних підрозділів щодо організації і стану оперативно-розшукової та слідчої роботи, розслідування конкретних кримінальних правопорушень (п. 8.3.7 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- критично оцінювати ситуацію;
- мати власну та обґрунтовану, суб'єктивну думку;
- виражати науково-обґрунтовану думку щодо удосконалення слідчої діяльності;
- удосконалювати власну професійну майстерність;
- визначати причинно-наслідковий зв'язок між отриманими доказами;
- розробляти наукові рекомендації щодо проведення слідчих (розшукових) дій;
- вивчати, аналізувати слідчу практику і відповідно розробляти новітні методики щодо удосконалення слідчої діяльності;
- запроваджувати нові тактики та методики розслідування матеріалів кримінального провадження та ін.

Прогностична готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- прогнозувати розвиток ситуації;
- складати план обшуку;
- прогнозувати хід розслідування матеріалів кримінального провадження;
- висувати декілька версій, щодо скоєного злочину;
- аналізувати та конкретизувати версії;
- розумово відтворювати передкримінальні обставини;
- з'ясовувати зміни, які відбулися у зв'язку із скоєнням злочину на основі передкримінальних та післякримінальних станів;
- досліджувати об'єкти, які можуть бути носіями мікроджерел інформації на основі побудови і вивчення розумової моделі;
- планувати систему та послідовності власних дій (що та в якій послідовності потрібно виконувати);

- передбачати ймовірний вихід із ситуації;
- динамічно та швидко змінювати оперативні плани в залежності від плинності ситуативних обставин;
- передбачити можливу модель поведінки підозрюваного;
- визначати можливі дії з приховування слідів злочину або надання впливу на посадових осіб, пов'язаних з розкриттям і розслідуванням злочину, а також на свідка, потерпілого та інших осіб;
- передбачити можливість втрати слідчої інформації;
- подумки уявляти окремі деталі подій, передбачати їх подальший розвиток;
- визначати систему або ланцюжок слідчих (розшукових) дій та осіб, що у них беруть участь;
- передбачити можливість і необхідність використання спеціальних знань експертів або фахівців;
- визначати місця знаходження предмета, об'єкта, документа для виїмки;
- планувати дії учасників кримінального провадження та ін.

Конструктивна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- проводити слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань (ст. 240 КПК України [143]);
- моделювати свою професійну діяльність та вірно її планувати;
- вивчити обстановку події в цілому для з'ясування характеру й обставин події, що розслідується;
- планувати зміст майбутньої діяльності, тобто визначати предмет та заходи розслідування; планувати організацію перевірки версій; планувати систему та послідовність власних дій та інших учасників процесу розслідування;
- узагальнювати мотивовані (що виключають протиріччя) остаточні висновки по конкретній справі про необхідність залучення особи в якості обвинуваченого або (за згодою прокурора) звільнення від кримінальної відповідальності, закриття справи;
- відбудовувати на основі сприйнятих матеріальних змін цілісну картину злочину;

– відновлювати події злочину за матеріальними та ідеальними слідами та ін.

Реконструктивна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

– об'єднувати поняття за певними ознаками;
– поділяти ситуації на елементи, їх об'єднувати і структурувати;
– використовувати прийом орієнтації мислення, який пов'язаний із «розкладанням» складної інформації на складові частини, виявленням логічних, причинних зв'язків, визначенням способів мислення і т. д.;

– відтворювати відсутні фрагменти цілісної «картини» злочину;
– уявити що-небудь таке, що раніше не сприймалося людиною, на основі словесного опису або умовного зображення;

– уявляти цілісну систему, виділяти із неї частини, встановлювати зв'язок між ними;

– уявляти об'єднуючу, системоутворюючу ідею, властивість та ін.

Оцінна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

– формулювати внутрішнє переконання;
– зіставляти результати аналізу даних ситуації або явища;
– передбачити наслідки певних дій або бездіяльності;
– досліджувати об'єкти глибоко й різнобічно;
– визначити кількісну та якісну оцінку інформації, яку необхідно отримати для розслідування матеріалів кримінального провадження;

– оцінювати сприятливу та несприятливу ситуацію для розслідування матеріалів кримінального провадження;

– оцінювати найбільш важливі елементи слідчих ситуацій для розробки тактичного рішення;

– оцінити себе, свою рольову поведінку зі сторони, з точки зору інших людей та ін.

Аналітична готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

– вивчення, узагальнення позитивного досвіду досудового розслідування, упровадження його на практиці та розроблення сучасних методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень

(п. 3.1.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

– вивчення передового досвіду і наукових методів розслідування кримінальних правопорушень, унесення пропозицій керівництву слідчих підрозділів розслідування про необхідність їх узагальнення, розповсюдження, упровадження (п. 7.1.4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

– обґрунтовувати доводи клопотання (п. 1 ч. 3 ст. 184 КПК України [143]);

– аналізувати отримані дані;

– сприймати необхідну інформацію;

– осмислювати доцільність отриманих доказів;

– запам'ятовувати великий об'єм інформації;

– зіставляти і протиставляти факти і явища;

– порівнювати нове з раніше відомим;

– аналізувати не тільки результат, а й процес одержання цього результату;

– здійснювати аналіз через синтез;

– використовувати прийоми та операції мислення (логіку, індукцію, дедукцію, ідеалізувати, порівнювати; узагальнювати, абстрагуватися, конкретизувати, систематизувати, класифікувати та ін.);

– осмислювати кожний доказ у структурі матеріалів кримінального провадження і у взаємодії з іншими;

– визначати проблему, розробляти гіпотези, перевіряти їх та приходити до висновків та ін.

Діагностична готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

– діагностувати можливість відтворення ситуації, яка мала місце за наявності певних доказів;

– встановлення причинного зв'язку між відомими фактами за матеріалами кримінального процесу;

– визначати і прогнозувати рольові очікування до себе;

– визначати механізм утворення слідів, тобто встановити характер взаємодії об'єктів під час слідоутворення;

- діагностувати просторовий та часовий зв'язок залишених слідів від злочину;
- переробляти інформацію та приймати рішення;
- досліджувати особистість злочинця в її розвитку (вивчення механізму виникнення злочинного умислу, дослідження суб'єктивного ставлення злочинця до вчиненого діяння);
- визначати час події за залишеними слідами;
- визначати об'єктивну істину шляхом дослідження та аргументування властивостей і станів об'єкта (явища) тощо;
- встановити цілісний механізм злочинної події;
- визначати відповідність ситуації, що викладається учасником кримінального процесу, реальному та дійсному механізму події, що може бути визначений по залишених слідах, речових доказах та ін.

Творча готовність відповідно до структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності поділяється на певні різновиди (креативна та інноваційна) і відповідні до них вміння.

Креативна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- мислити більш абстрактно та глобально, виходячи за межі встановлених стереотипів;
- застосовувати індивідуальний підхід при розв'язанні кримінального провадження;
- шукати нестандартні шляхи встановлення істини і окремих обставин при відсутності або обмеженні інформації;
- уявляти творчо ситуацію та ін.

Інноваційна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- знаходити проблемний характер підходу до вивчення ситуації навіть тієї, що має очевидну відповідь;
- використовувати оригінальність, а головне, обґрунтованість висунення версій;
- відкидати усі стереотипні (шаблонні) методи розслідування матеріалів кримінального процесу;
- застосовувати знання у нетиповій ситуації, шляхом розроблення свого власного методу і приміряння його до даної ситуації.

- удосконалювати форми проведення слідчих (розшукових) дій;
- оперувати знаннями з метою їх використання у слідчій діяльності;
- творчо підходити до слідчої діяльності;
- змінювати стратегію власної професійної діяльності відповідно до соціокультурних вимог;
- розробляти, впроваджувати і використовувати інноваційні технології у слідчій діяльності;
- швидко орієнтуватися у мінливих правовідносинах і відповідно, приймати рішення, яке адекватне ситуації;
- раціонально та ефективно використовувати власний творчий потенціал та ін.

До особистісного типу готовності слідчого до професійної діяльності віднесено: спортивну, функціональну та інтрапсихічну.

Спортивна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- постійно тримати себе у фізичній формі;
- надати фізичний опір правопорушнику;
- бути фізично підготовленим з метою витримки працездатності організму;
- працювати при різних рівнях фізичного стану здоров'я;
- захистити себе та інших осіб від протиправних посягань та ін.

Функціональна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- адекватно усвідомлювати власні професійні можливості;
- бути спокійним у несподіваних робочих ситуаціях;
- контролювати власні емоції;
- зосереджуватись тривалий проміжок часу;
- застосувати власні здібності;
- контролювати прояви гніву;
- долати тривогу та ін.;
- бути зосередженим та спрямованим тривалий час;
- працювати при втомі;
- витримувати різні біологічні потреби (спрага, їжа, сон) у зв'язку із ненормованим робочим часом;

- витримувати велике професійне навантаження;
- бути у постійній готовності до виконання професійних обов'язків незалежно від часу доби;
- плідно та ефективно працювати навіть при сильній фізичній та психічній втомі;
- підтримувати здоровий життєвий тонус;
- дотримуватись корисних для здоров'я звичок;
- чергувати розумову та фізичну роботу;
- працювати при дії сторонніх подразників;
- швидко орієнтуватись у нових умовах та ін.

Інтрапсихічна готовність слідчого складається з таких підвидів як: мотиваційна, саморегулятивна та саморефлексивна (п. 3.1).

Мотиваційна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями [224, с. 124–125]:

- визначати професійну діяльність як необхідну для захисту суспільства;
- прагнути до справедливості;
- ставити собі мету та правомірними шляхами йти до її реалізації;
- самоудосконалюватись з метою підвищення рівня слідчої діяльності;
- бачити тільки позитивні сторони професійної діяльності;
- досягати успіху у професійній сфері шляхом сумлінного ставлення до функціональних обов'язків;
- спонукати себе до завершення справ до кінця;
- отримувати задоволення від виконання професійних обов'язків;
- прагнути виконати професійні завдання сумлінно, з метою заохочення;
- прагнути усесторонньо та об'єктивно дослідити матеріали кримінального процесу;
- прагнути розвивати у себе професійно важливі якості й здібності та ін.

Саморегулятивна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- зберегти внутрішні сили та ресурси у складних життєвих ситуаціях;

- конструктивно знімати психічну напругу;
- контролювати свої емоції, думки та поведінку;
- тримати себе в руках і не здійснювати дій, про які пізніше доведеться жалкувати;
- знімати напругу в тілі, в емоційному плані та створювати «внутрішню тишу» розуму та ін.

Саморефлексивна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- виходити за межі власного «Я»;
- відмовитися від власного егоїзму з метою визначення дійсних процесів та явищ;
- спостерігати, аналізувати та розмірковувати над своїми думками, поведінкою, психічними станами та почуттями;
- здійснювати дослідження власних особливостей, порівнюючи їх з іншими, а також спостерігати за внутрішніми процесами;
- брати в оборот думки та спрямовувати їх у потрібне русло та ін.

Соціальний тип готовності слідчого до професійної діяльності включає у себе комунікативну, загальнокультурну, педагогічну та психологічну (див. рис. 3.1).

Психологічна готовність складається з таких підвидів, як: перцептивна, регулятивна та сугестивна, які у свою чергу обумовлюються певними вміннями. Розглянемо їх.

Перцептивна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями [245]:

- слухати, чути та почути людину;
- проявляти співчуття, коли це доречно;
- шанобливо відноситись до співрозмовника;
- визначати «слабкі місця» у особи, яка допитується;
- визначати при допиті антипатію, яку відчуває допитуваний до кого-небудь зі співучасників;
- вислухати допитуваного, особливо у тих випадках, коли йому необхідно «виговоритися», і за зовнішньо непричетними до справи обставинами виступає те, що хвилює допитуваного, і що може пояснити мотиви та переконання його дій та поведінки;
- сприймати та розуміти інших;

- «читати» думки об'єктів спілкування;
- уявляти наміри, здібності, емоційні установки учасників кримінального процесу;
- визначити тип темпераменту співрозмовника і відповідно до цього устанавлювати психологічний контакт;
- визначити тип акцентуації і створити належні умови для спілкування;
- за зовнішнім виглядом (фізичні дані, одяг, міміка, жести, хода) і поведінкою (дії, експресивні реакції, емоції) визначати дійсний намір особи;
- поставити себе на місце підозрюваного та імітувати можливість його дій під час вчинення злочину;
- подумки відтворити хід міркувань підозрюваного і відповідний результат після вчинення злочину;
- імітувати міркування підозрюваного;
- подумки «перевтілитись» у злочинця для проникнення в його задум;
- «вторгатись» в інтелектуальну діяльність співрозмовника;
- «приміряти» на себе «маску» підозрюваного;
- раціоналізувати чужі хвилювання, тобто визначати мотиви та причин злочинця;
- власною розвиненою уявою охопити весь процес внутрішнього життя партнера по спілкуванню;
- розуміти внутрішній «світ» іншої людини;
- «занурюватись» у систему внутрішніх діалогів співрозмовника;
- дослідження та розпізнавання прихованих намірів співрозмовника за очевидною істиною;
- відчувати почуття іншої людини і відповідно «приміряти» його емоційний стан;
- проникнути у внутрішній світ партнера по спілкуванню;
- подумки зрозуміти логіку вчинків правопорушника та ін.

Регулятивна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- регулювати поведінку учасників кримінального процесу;
- коректувати у необхідному напрямку поведінку учасників кримінального процесу;

- упорядковувати дії учасників кримінального процесу шляхом введення їх у певні рамки;
- упорядковувати дії усіх учасників кримінального процесу під час проведення слідчих (розшукових) дій;
- наставляти співрозмовника на необхідний напрямок комунікації;
- забезпечувати виконання та дотримання вимог КПК України від учасників кримінального процесу;
- керувати та контролювати діями учасників кримінального процесу під час проведенням слідчих (розшукових) дій та ін.

Сугестивна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- використовувати засоби правомірного емоційного впливу, які спрямовані на спонукання допитуваного до каяття й чистосердечного зізнання;
- використовувати прийоми правомірного логічного впливу, які полягають у пред'явленні доказів, що спростовують показання допитуваного або потребують їх деталізації, та можуть призвести до протиріч між показаннями співучасників;
- заслуговувати особистий авторитет у свідомості допитуваного, який багато в чому пов'язаний з авторитетом державної влади, яку той представляє;
- використовувати метод переконання, тобто правомірні дії на мислення, відчуття і волю шляхом приведення доводів і пред'явлення доказів, при яких у допитуваного формується усвідомлене бажання давати правдиві свідчення в умовах збереження свободи вибору його поведінки;
- встановити таку атмосферу при спілкуванні із допитуваним, яка забезпечить готовність і бажання обмінюватись інформацією, сприймати її, прислуховуватись до доказів та аргументів співрозмовника;
- приховано застосувати владу над іншою особою всупереч передбачуваної її волі;
- приховано здійснювати правомірний вплив на вибір співрозмовника;

- використовувати різноманітні прийоми, способи та методи впливу на свідомість людини для досягнення певної мети;
- культивувати у співрозмовника передбачення «виграшу» від спілкування;
- фіксувати емоційний, мімічний, пантомімічний прояв з боку допитуваного та відповідно, гнучко варіювати тактику допиту;
- використовувати стан емоційного напруження;
- використовувати ефект раптовості;
- використовувати прийом послідовного пред'явлення доказів;
- використовувати прийом контрдоказів;
- використовувати прийом поєднання форсованого (прискороного) та уповільненого темпів допиту;
- використовувати прийом накопичення позитивних відповідей;
- при допиті пред'являти докази за усе більш наростаючою доказовою силою і силою емоційного впливу;
- демонструвати поінформованість з певних обставин;
- повідомити при допиті певні відомості з метою переконання особи у неминучості розкриття даного злочину та ін.

Комунікативна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями [240; 246]:

- з'ясовувати достовірність показань свідка (ст. 96 КПК України [143]);
- отримувати показання з чужих слів (ст. 97 КПК України [143]);
- проводити допит (ст. 224 КПК України [143]);
- швидко встановлювати психологічний контакт із співрозмовником;
- володіти технікою комунікативної поведінки;
- контролювати процес бесіди;
- тримати візуальний контакт із співрозмовником впродовж тривалого часу спілкування;
- знаходити індивідуальний підхід у спілкуванні із урахуванням індивідуально-психологічних особливостей особистості (здібності, темперамент, характер, спрямованість);
- викривати неправдиві свідчення, виявляти правду та брехню у відповідях, встановлювати істину по справі;

- використовувати при допиті фактор раптовості при постановці несподіваних питань;
- долати, нейтралізувати мотив, що спонукує допитуваного давати неправдиві показання;
- встановлювати психологічний контакт при допиті, який покликаний сприяти встановленню комунікативних зв'язків, виникненню емоційної довіри у допитуваного до слідчого, бажання давати показання;
- демонструвати поінформованість про життя допитуваного, його нахили, зв'язки, поведінку при скоєнні та розслідуванні попередніх злочинів, заняття у період, який передував злочину та після його скоєння, слідчий сприяє виникненню враження про те, що «він знає все»;
- на основі жестів, міміки, пози та ін. визначити відношення співрозмовника;
- підлаштовуватись до лінії бесіди співрозмовника;
- захоплення інтелектуальної ініціативи при обранні теми для комунікації, ритмі бесіди тощо;
- звертати увагу на обмовки допитуваного та ін.

Педагогічна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- забезпечувати підбір, розстановку і виховання слідчих кадрів для слідчих підрозділів розслідування, підвищення їх кваліфікації та професійної майстерності (п. 3.1.7 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);
- з метою підвищення кваліфікаційного рівня працівників слідчих підрозділів планувати і організувати проведення занять зі службової підготовки щодо проблемних питань, що виникають під час досудового розслідування, методики й тактики розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень тощо (п. 8.3.11 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);
- підвищувати професійну майстерність працівників слідчих підрозділів органів внутрішніх справ (п. 8.2.3 наказу МВС України

від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [310]);

- постійно навчатись та самоудосконалюватись;
- володіти предметом викладання, методикою викладання предмета, технологіями педагогічної праці;
- підвищувати знання та вміння інших колег щодо особливостей розслідування кримінального провадження;
- бути взірцем для інших;
- використовувати теоретичні знання на практиці;
- діагностувати та оцінювати знання, вміння та навички колег та у разі необхідності удосконалювати їх;
- обирати ефективні методи виховного впливу (при наставництві);
- регулювати міжособистісні стосунки у колективі працівників слідчих підрозділів;
- навчати у разі необхідності працівників;
- визначати необхідні заходи педагогічного впливу на працівників;
- здійснювати виховний вплив на осіб, які вчинили злочин та ін.

Загальнокультурна готовність слідчого до професійної діяльності забезпечується наступними вміннями:

- оволодіння вітчизняним і світовим культурним спадком;
- оволодіння принципами толерантності, плюралізму;
- аналізувати та оцінювати найважливіші досягнення національної культури;
- усвідомлювати та зберігати досягнення національної та світової культури;
- дотримуватись та поважно відноситись до загальнолюдських цінностей;
- орієнтуватись у культурному та духовному контекстах сучасного суспільства;
- забезпечувати захист досягнень національної та світової культури;
- забезпечувати захист загальнолюдських цінностей та ін.

Таким чином, проаналізувавши нормативно-правові акти, які регламентують діяльність слідчих, вперше узагальнено різновиди вмінь відповідно до побудованої структурно-логічної моделі готовності слідчого до діяльності. Визначені відповідно до повноважень та з урахуванням функціональних обов'язків основні вміння, які детермінують готовність працівників слідчих підрозділів до виконання професійних завдань.

У зв'язку із цим необхідно здійснювати підготовку майбутніх слідчих шляхом формування вищезазначених груп вмінь.

РОЗДІЛ 4

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ СЛІДЧИХ

4.1 Дослідження якостей, які розвиваються у курсантів під час викладання навчальних дисциплін

Етап професіогенезу у закладі вищої освіти є вирішальним у готовності майбутніх слідчих до професійної діяльності. Саме від основи, отриманої на даному етапі, буде залежати спроможність ефективно та якісно виконувати функціональні обов'язки на високому професійному рівні. Це означає, що потребують детального дослідження особливості розвитку провідних професійно важливих якостей у курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських.

Проведене дослідження щодо розвитку провідних професійно важливих якостей у курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування ОДУВС під час викладання навчальних дисциплін, передбачених у навчальному плані факультету.

Усього на факультеті підготовки фахівців для підрозділів слідства викладаються 36 навчальних дисциплін, з них **за напрямком**: 1) гуманітарним та соціально-економічним; 2) природничо-науковим та фундаментальним; 3) загальнопрофесійним; 4) професійним і практичним; 5) вільного вибору здобувача вищої освіти.

Усього на факультеті підготовки фахівців для підрозділів слідства викладають 45 осіб науково-педагогічного складу ОДУВС, з них: із науковим ступенем доктора наук — 8 осіб, із науковим ступенем кандидата — 36 осіб.

Запропоновано анкету (дивись додаток Б.1) провідним викладачам із науковими ступенями у кількості 28 осіб, що складає 80 % від загальної кількості науково-педагогічного складу, які викладають у курсантів на факультеті підготовки фахівців для органів досудового розслідування. Анкета складалась із переліку 66-ти провідних професійних важливих якостей. Викладачам необхідно було оцінити як перераховані якості формуються та розвиваються під час викладання навчальних дисциплін за чотирибальною шкалою, де: 0 — не розвиваються, 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку. Зазначені якості викладено у анкеті відповідно до структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності.

Усього викладачам було запропоновано 36 анкет відповідно до кожної навчальної дисципліни, що викладається у курсантів (примірник анкети див. додаток Б.1). Кожна особа згідно дисципліни, що викладає, оцінювала професійно важливі якості, які розвивають певні навчальні дисципліни.

У зв'язку із великою кількістю навчальних дисциплін, не здійснювали аналіз за кожною із них, не було сенсу визначати низький та високий рівень професійно важливих якостей по кожній дисципліні, оскільки майже всі респонденти надали якостям високий та середній рівень (див. додаток Б.2, Б.3).

Отже, аналіз здійсненого дослідження провели у двох напрямках:

1) визначили групи анкет з навчальних дисциплін, у яких респонденти поставили середній та низький рівень розвитку провідних професійно важливих якостей відповідно до кожної дисципліни;

2) підраховали сумарні показники усіх 36-ти анкет із навчальних дисциплін за усіма рівнями розвитку провідних професійно важливих якостей, серед яких зосередили більшу увагу на високих та низьких показниках.

Результати дослідження підраховано за кількістю анкет та виведено у відсотках. Усі показники зазначені у додатку Б.2.

У ході анкетування респонденти поставили в основному середні показники з наступних навчальних дисциплін: Філософія права, Юридична логіка, соціологія, Українська мова професійного спрямування, Юридичне документознавство, Іноземна мова професійного спрямування, Юридична деонтологія, Інформаційні технології, Історія держави та права України, Теорія держави та права, Історія держави та права зарубіжних країн, Конституційне право, Цивільне право, Цивільний процес, Екологічне право, Фінансове право, Міжнародний захист прав людини, Господарське право, Поліцейська діяльність, Тактико-спеціальна підготовка.

Високі показники з наступних навчальних дисциплін: Адміністративне право, Адміністративний процес, Міжнародне право, Судові та правоохоронні органи України, Кримінальне право, Кримінологія, Кримінальний процес, Юридична психологія, Трудове право, Судова медицина та психіатрія, Криміналістика, Оперативно-розшукова діяльність, Кримінально-виконавче право, Кримінально-правова кваліфікація, Досудове розслідування.

Низькі показники чітко не визначаються із окремих навчальних дисциплін, оскільки респонденти майже у загальній кількості визначали як низькі, так і середні із високими показниками. Тому визнаено співвідношення рівня сформованості провідних професійно важливих якостей підсумовуючи кожний рівень за результатами усіх анкет по кожній навчальній дисципліні.

Так, на думку викладачів, під час вивчення навчальних дисциплін на високому рівні розвиваються: правосвідомість (43 % респондентів), винахідливість (40 % респондентів), копіткість (40 % респондентів), оригінальність (41 % респондентів), комунікабельність (41 % респондентів), справедливість (38 % респондентів), емпатія (38 % респондентів), уважність (38 % респондентів).

На низькому рівні розвиваються: критичність (38 % респондентів), гнучкість (34 % респондентів) та самоконтроль (35 % респондентів). Дані професійно важливі якості є достатньо необхідними у професійній діяльності слідчого. Так, наприклад, критичність обумовлюється здатністю об'єктивно сприймати інформацію, визначати можливість спотворення інформації. Гнучкість визначається тим, що слідчий

повинен бути спроможним мобілізувати власне мислення у потрібний напрямок, у залежності від обставин, що виявляються у процесі досудового розслідування кримінального провадження, за необхідності змінювати прийняте рішення та власні умовиводи, тобто виявляти мобільність. Якість самоконтролю незаперечно характеризує слідчого як компетентну особу, яка здатна контролювати власний психічний стан, власні емоції та почуття для того, щоби не піддаватися маніпулятивним впливам та провокаціям.

Майже не розвиваються, на думку науково-педагогічного складу, такі професійно важливі якості, як: логічність (24 % респондентів) та обачливість (20 % респондентів). Так, операції мисленнєвої діяльності слідчого повинні відповідати усім законам логіки, тому логічність повинна бути розвинута на належному рівні і її не можна ігнорувати. Обачливість майже не розвивається під час отримання вищої освіти, і це є нормальним, оскільки у більшості випадків вона повинна формуватись під час практичної діяльності.

На середньому рівні розвиваються ощадливість (48 % респондентів). Не достатньо уваги у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, приділяється розвиткові такої професійно важливої якості як ощадливість, що не є допустимим, оскільки вміння зберігати власний час, матеріальні ресурси або предмети, речі тощо, є важливою якістю економічної готовності слідчого.

Надано респондентам перелік провідних професійно важливих якостей відповідно до структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності, в яких вони повинні були поставити позначку від нуля до трьох. Результати дослідження підраховно за кількістю анкет та вивели у відсотках. Усі показники зазначені у додатку Б. 3.

Розглянемо результати анкетування у відповідності до структурно-логічної моделі готовності слідчих до слідчої діяльності, що була розроблена у п. 3.1.

Отже, операціональна готовність включає у себе: правову, профілактичну, слідчо-розшукову, кримінально-процесуальну, криміналістичну (пошукова та дослідницька), економічну, засвідчувальну,

стратегічно-тактичну (технологічна та методична), управлінську (організаційна та координаційна) готовності.

Операціональна готовність

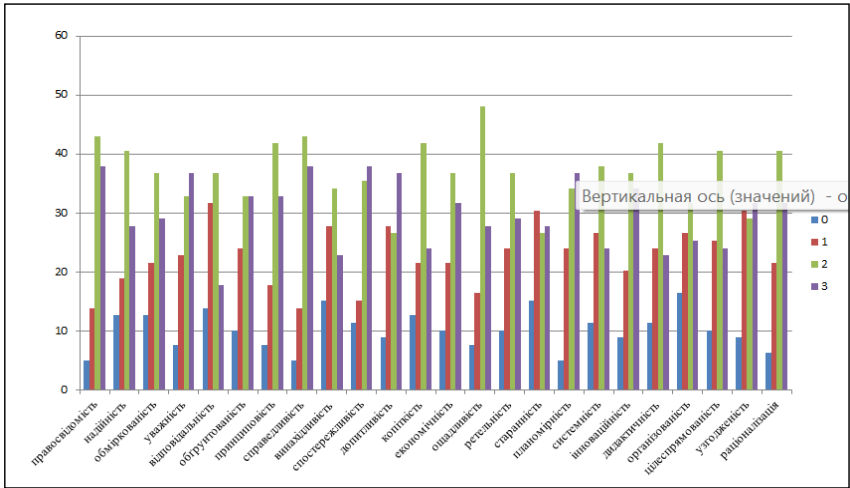

Рисунок 4.1 — Провідні професійно важливі якості операціональної готовності

Умовні позначки: 0 — не розвиваються, 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку

Щодо **правової готовності**, то вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями як правосвідомість та надійність.

Отже, на думку науково-педагогічного складу ОДУВС, тільки 5 % вважають, що правосвідомість не розвивається у курсантів під час отримання освіти у закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, проте 38 % респондентів вважають, що дана якість розвивається на середньому рівні та 43 % — на високому рівні. Тобто, слід зазначити, що даній професійно важливій якості приділяється достатня увага, оскільки правосвідомість для працівника поліції є необхідною якістю.

Щодо такої професійно важливої якості як надійність, то тільки 13 % опитаних зазначили, що вона не розвивається під час викладання навчальних дисциплін. Натомість, у сукупності 69 % респондентів вважають, що надійність розвивається на середньому рівні — 41 % та на високому — 28 %. Такі дані є сприятливими для працівника поліції, оскільки їх покликанням є відновлення справедливості та забезпечення порядку у державі, і тому вони являються надійною основою довіри.

Наступний різновид операціональної готовності — **профілактична готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями як поміркованість та уважність.

Отже, тільки 13 % респондентів вважають, що поміркованість не розвивається у курсантів, проте більшість (66 %) зазначають, що дана якість розвивається на середньому рівні — 37 % та високому — 29 %. Це є допустимим при навчанні курсантів та визначається спрямованістю на розвиток майбутніх слідчих до ретельного та копіткого відношення до справи.

Розвиткові такої професійно важливої якості, як уважність приділяється значна увага. Так, на думку опитаних, дана якість розвивається на середньому рівні — 33 % та на високому 37 %, тобто у сукупності домінуюча більшість (70 %) вважають, що дана якість розвивається під час викладання навчальних дисциплін. І тільки 8 % дотримуються протилежної думки.

Щодо **слідчо-розшукової готовності**, то вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як відповідальність та обґрунтованість.

Отже, у сукупності 55 % опитаних вважають, що відповідальність розвивається на середньому (37 %) та високому (18 %) рівні. Проте, майже 45 % респондентів дотримуються протилежної думки, що не є сприятливим для підготовки майбутнього слідчого, оскільки дана професійно важлива якість характеризується необхідністю бути взірцем неупередженості та добросовісного ставлення до виконання професійних функцій.

Щодо обґрунтованості, то 66 % опитаних вважають, що вона розвинута на високому рівні.

Наступний різновид операціональної готовності — **кримінально-процесуальна готовність**, яка у свою чергу обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як принциповість та справедливість.

На думку опитаних, домінуюча більшість (75 %) зазначила, що така професійно важлива якість, як принциповість розвивається на середньому рівні (42 %) та високому (33 %). І тільки 8 % дотримується протилежної точки зору.

Високі показники розвитку у курсантів такої якості, як справедливість. У сукупності на середньому та високому рівні складає 82 %, що є позитивним показником.

Наступний різновид операціональної готовності — **криміналістична готовність**, яка у свою чергу поділяється на два підвиди: пошукова та дослідницька готовність.

Щодо **пошукової готовності**, то вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як винахідливість та спостережливість.

Належна увага, на думку викладачів, приділяється такій професійно важливій якості, як винахідливість, що підтверджують 57 % опитаних (34 % — середній рівень та 23 % — високий.)

Отже, на думку опитаних, домінуюча більшість (74 %) зазначила, що така професійно важлива якість, як спостережливість розвивається на середньому рівні (35 %) та високому (38 %). І тільки 11 % дотримується протилежної точки зору.

Наступний підвид криміналістичної готовності — **дослідницька готовність**, обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як допитливість та копіткість.

Допитливість розвивається серед курсантів, так відповіли у сукупності 54 % респондентів.

Отже, більшість у сукупності середнього та високого рівня (57 %) вважають, що копіткість розвивається під час викладання навчальних дисциплін. Проте 43 % дотримуються іншої точки зору, що не є допустимим, оскільки слідчий, у порівнянні із іншими працівниками правоохоронних органів, повинен бути посидючим, уважним та ретельним при вивченні матеріалів кримінального провадження.

Щодо **економічної готовності**, то вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як економічність та ощадливість.

Отже, економічність розвивається у курсантів при отриманні вищої освіти, так відповіли 69 % викладачів. Натомість, 31 % дотримуються протилежної точки зору, що є неприпустимим.

Достатня увага присвячується розвиткові ощадливості курсантів, про що свідчать відповіді 76 % респондентів, серед них на середньому рівні 48 % та на високому — 28 %.

Наступний різновид операціональної готовності — **засвідчувальна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як ретельність та старанність.

Отже, 66 % респондентів вважають, що ретельність розвивається серед курсантів під час викладання навчальних дисциплін.

Достатня увага присвячується розвиткові старанності курсантів — 55 %, що є позитивним показником. Проте, слід звернути увагу, що 45 % респондентів дотримуються протилежної точки зору. Такий показник свідчить про те, що курсанти не на достатньому рівні розвивають дану якість.

Щодо **стратегічно-тактичної готовності**, то вона складається із наступних підвидів: технологічна та методична.

Так, **технологічна готовність** обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як планомірність та системність.

Отже, більшість опитаних (71 %) вважають, що планомірність на середньому (34 %) та високому (37 %) рівнях розвивається у курсантів під час отримання освіти. Проте 39 % респондентів дотримуються протилежної точки зору, і такий показник не є припустимим, оскільки майбутніх слідчих слід навчати вмінням здійснювати діяльність відповідно до плану, поступово вирішуючи кожне питання.

Аналіз показників анкетування засвідчує, що 62 % опитаних підтверджують, що системність розвивається під час викладання навчальних дисциплін. Хоча 38 % заперечують таке твердження. Це не є допустимим, оскільки у слідчій діяльності при складанні процесуального документа, проведенні слідчих розшукових дій працівник

повинен вміти обґрунтувати кожну дію учасника кримінального процесу і тільки потім ухвалити певне рішення.

Наступний підвид стратегічно-тактичної готовності — **методична готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями як інноваційність та дидактичність.

Отже, важливість та доцільність розвитку інноваційності у курсантів підтверджують у сукупності 71 % опитаних викладачів, які вважають, що дана якість розвивається на середньому рівні — 37 %, і високому — 34 %.

Так, 65 % респондентів зазначили, що дидактичність розвивається у курсантів, що є позитивним та сприятливим показником.

Щодо **управлінської готовності**, то вона поділяється на підвиди: організаційна та координаційна.

Так, **організаційна готовність** обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як організованість та цілеспрямованість.

Отже, 57 % опитаних відповіли, що така професійно важлива якість, як організованість розвивається у курсантів при викладенні навчальних дисциплін. Проте не можна не зазначити, що 43 % дотримуються протилежної точки зору, що не являється сприятливим для майбутніх працівників слідчих підрозділів Національної поліції України, оскільки вміння організувати себе та інших є одним із необхідних елементів управлінської готовності.

Достатньо позитивними є дані про те, що 65 % респондентів підтвердили розвиток такої професійно важливої якості, як цілеспрямованість під час отримання вищої освіти у курсантів.

Наступний підвид управлінської готовності — **координаційна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як узгодженість та раціоналізація.

Отже, узгодженість розвивається у курсантів, так відповіли більше половини (61 %) викладачів, проте інша частина опитаних вважає навпаки.

Достатня увага присвячується розвитку раціоналізації у курсантів при викладанні навчальних дисциплін, про що підтверджують 73 % опитаних.

Розглянемо гносеологічну готовність, яка складається із наукової, прогностичної, конструктивної, реконструктивної, оцінної, аналітичної, діагностичної, творчої (креативна та інноваційна) готовності.

Гносеологічна готовність

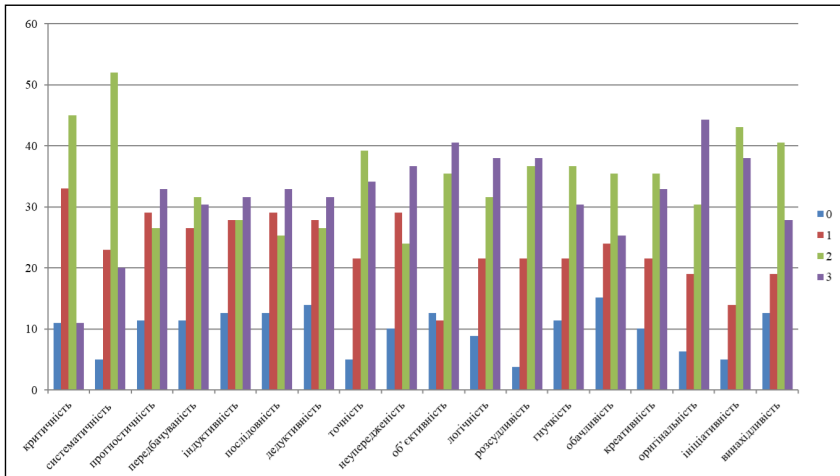

Рисунок 4.2 — Провідні професійно важливі якості гносеологічної готовності
Умовні позначки: 0 — не розвиваються, 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку

Перший різновид гносеологічної готовності — це наукова готовність, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як критичність та систематичність.

Отже, 44 % опитаних вважають, що така професійно важлива якість, як критичність не розвивається або розвивається на низькому рівні. Такі статистичні дані недопустимі, оскільки майбутніх курсантів слід навчати критично відноситись до інформації, яку він отримує, особливо це стосується при спілкуванні із учасниками кримінального провадження.

Так, 72 % респондентів вважають, що систематичність розвивається під час викладання навчальних дисциплін. Такі дані є дійсно сприятливими для розвитку наукової готовності.

Щодо **прогностичної готовності**, то вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як прогностичність та передбачуваність.

Отже, 40 % респондентів вважають, що прогностичність не розвивається (11 %) або розвивається на низькому рівні (29 %) при викладанні навчальних дисциплін у курсантів. Такі дані є несприятливими, оскільки майбутнім слідчим необхідно прищеплювати вміння щодо передбачення подальших дій і відповідно до цього вести відповідну лінію поведінки.

Більше ніж третина опитаних (38 %) вважають, що під час викладання навчальних дисциплін майже не розвивається така професійно важлива якість, як передбачуваність. Це не є допустимим для слідчого, оскільки він заздалегідь повинен вміти прогнозувати розвиток ситуації, поведінку осіб і т. д.

Наступний різновид гносеологічної готовності — **конструктивна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як індуктивність та послідовність.

Отже, більшість респондентів вважають, що індуктивність (60 %) та послідовність (58 %) розвивається у курсантів під час викладання навчальних дисциплін. Проте відповідно 40 % та 42 % дотримуються протилежної точки зору.

Розглянемо **реконструктивну готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як дедуктивність та точність.

Отже, 42 % респондентів вважають, що дедуктивність розвивається у курсантів на низькому та середньому рівнях. Такий показник не є позитивним для майбутніх слідчих, оскільки їх слід навчати визначати загальний стан ситуації поступово, при цьому знаходити єдиний вірний та допустимий шлях вирішення питання при розслідуванні матеріалів кримінального провадження.

Щодо точності, то 73 % опитаних підтвердили, що дана професійно важлива якість розвивається у курсантів під час навчального процесу.

Щодо **оцінної готовності**, то вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як неупередженість та об'єктивність.

Отже, несприятливим є той факт, що 37 % респондентів відповіли про низький рівень розвитку у курсантів такої професійно важливої якості, як неупередженість, оскільки неврахування його може призвести до дисциплінарних порушень у практичній діяльності або і взагалі до порушень нормативно-правових актів.

Проте, позитивною є відповідь 76 % опитаних, що така професійно важлива якість, як об'єктивність розвивається у курсантів під час вивчення навчальних дисциплін.

Розглянемо наступний різновид гносеологічної готовності — **аналітична готовність**, вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як логічність та розсудливість.

Отже, логічність та розсудливість, на думку респондентів, на середньому та високому рівнях розвивається у курсантів, відповідно 70 % та 75 %. Такі показники є сприятливими для формування компетентного працівника правоохоронних органів.

Розглянемо наступний різновид гносеологічної готовності — **діагностичну готовність**, вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як гнучкість та обачливість.

Так, на думку респондентів, значна увага приділяється розвитку у курсантів гнучкості (67 %). Проте щодо обачливості, то майже більше третини респондентів (39 %) визначили низький показник. Цей показник може вплинути на ігнорування особистої безпеки слідчого. Слідчий повинен бути обережним, обачливим, його кожен вчинок при спілкуванні із учасниками кримінального провадження має бути обміркованим.

Детально визначимо **творчу готовність**, яка складається із таких підвидів: креативна та інноваційна готовність.

Щодо **креативної готовності**, вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як креативність та оригінальність.

Отже, третина опитаних (32 %) вважають, що креативність не розвивається під час викладання навчальних дисциплін, що є неприпустимим, оскільки слідчі повинні вміти працювати не за шаблонами, а індивідуально підходити до кожної ситуації при розслідуванні матеріалів кримінального провадження.

Майже така ж ситуація щодо розвитку оригінальності у курсантів під час навчального процесу. Так, 6 % респондентів вважають, що вона взагалі не розвивається, а 19 % — розвивається на низькому рівні. Такий показник є неприпустимим, оскільки курсантів — майбутніх слідчих — вже на вузівському рівні слід навчати вмінням нестандартного підходу до вирішення кожного професійного завдання.

Щодо *інноваційної готовності*, то вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як винахідливість та ініціативність.

Отже, 32 % респондентів вважають, що винахідливість майже не розвивається під час викладання навчальних дисциплін. Такий показник є негативним для майбутніх слідчих, оскільки їм слід прищеплювати вміння щодо швидкості знаходження виходу зі скрутного становища та орієнтації у ситуації, що склалася.

Що стосується ініціативності, то домінуюча більшість у кількості 81 % респондентів вважають, що вона розвивається на високому та середньому рівнях.

Таким чином, провівши дослідження щодо провідних професійно важливих якостей операціональної готовності, які розвиваються у курсантів під час навчального процесу, визначаємо, що майже усі показники якостей на середньому рівні розвиваються у курсантів при вивченні навчальних дисциплін. Менш за все розвиваються наступні професійно важливі якості: відповідальність, про що підтверджують 45 % опитаних, старанність — 55 %, планомірність — 39 %, критичність — 44 %, організованість — 43 %, прогностичність — 40 %, дедуктивність — 42 %, неупередженість — 37 %, гнучкість — 39 %, креативність — 32 %, винахідливість — 32 %. Неврахування вищезазначених якостей у навчальному процесі може призвести до прогалин у розвитку висококваліфікованого та компетентного слідчого та не забезпечить якісну форму операціональної готовності майбутнього слідчого.

Тепер детальніше розглянемо, які показники рівнів провідних професійно важливих якостей визначили респонденти щодо наступного елемента структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності — *інтрапсихічної готовності*. Вона складається із таких різновидів: мотиваційна, саморегулятивна та само-рефлексивна готовності.

Інтрапсихічна готовність

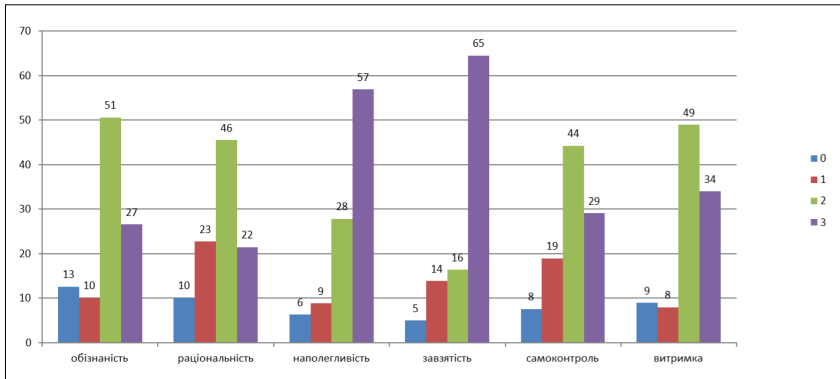

Рисунок 4.3 — Провідні професійно важливі якості інтрапсихічної готовності

Умовні позначки: 0 — не розвиваються, 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку

Щодо *мотиваційної готовності*, то вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як обізнаність та раціональність.

Отже, серед опитаних викладачів 77 % вважають, що на середньому та високому рівні у курсантів розвивається обізнаність. Проте біля третини опитаних (23 %) підтримують протилежну точку зору, що не є припустимим для підготовки майбутніх слідчих, оскільки здатність до самомотивування для вирішення завдань є необхідним елементом професійної готовності слідчого.

Майже така ж сама ситуація і з розвитком раціональності у курсантів. Так, 33 % респондентів вважають, що вона не розвивається під час викладання навчальних дисциплін.

Наступний різновид інтрапсихічної готовності — *саморегулятивна готовність*, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як наполегливість та завзятість.

Розвиток наполегливості, на думку респондентів, розвивається на достатньо високому рівні, так свідчать 85 % опитаних. Такий показник

є сприятливим для формування компетентних майбутніх працівників слідства.

Такі ж самі високі показники щодо розвитку у курсантів завзятості — 81 %.

Наступний різновид інтрапсихічної готовності — саморефлексивна готовність, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як самоконтроль та витримка.

Отже, позитивні дані надали респонденти щодо розвитку професійно важливих якостей інтрапсихічної готовності — самоконтроль 73 % та витримка 83 %.

Таким чином, провівши дослідження щодо провідних професійно важливих якостей інтрапсихічної готовності, які розвиваються у курсантів під час навчального процесу, визначаємо, що майже усі показники якостей на середньому та високому рівні розвиваються у курсантів при вивченні навчальних дисциплін. Менш за все розвивається така професійно важлива якість, як раціональність, про що підтверджують 33 % опитаних. Такий показник є допустимим, оскільки професіогенез курсантів тільки розвивається і ці якості можуть бути розвинені під час практичної діяльності.

Розглянемо, які показники рівнів провідних професійно важливих якостей визначили респонденти щодо наступного елемента структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності — **спортивної готовності**.

Спортивна готовність обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як рішучість та сміливість.

Отже, домінуюча більшість (69 %) респондентів зазначила, що рішучість розвивається у курсантів під час отримання вищої освіти.

Сміливість також розвивається у процесі викладення навчальних дисциплін, так зазначили 67 % опитаних.

Таким чином, спортивна готовність на достатньо високому рівні розвивається у курсантів під час отримання вищої освіти.

Розглянемо, які показники рівнів провідних професійно важливих якостей визначили респонденти щодо наступного елемента структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності — **функціональної готовності**.

Спортивна готовність

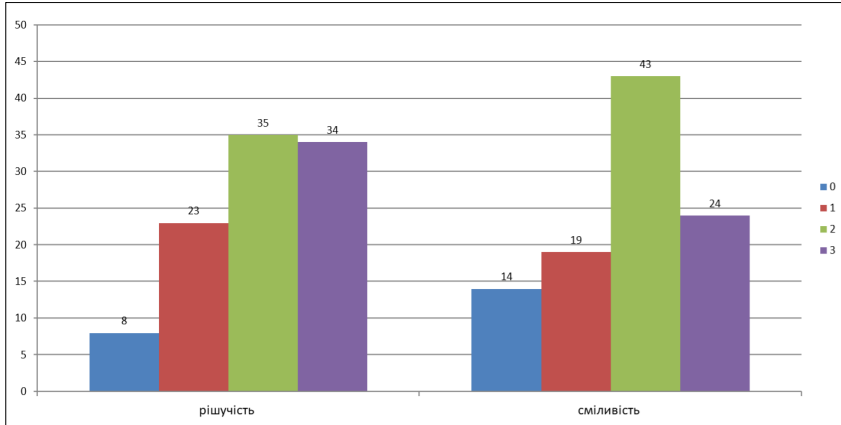

Рисунок 4.4 — Провідні професійно важливі якості спортивної готовності

Умовні позначки: 0 — не розвиваються, 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку

Функціональна готовність

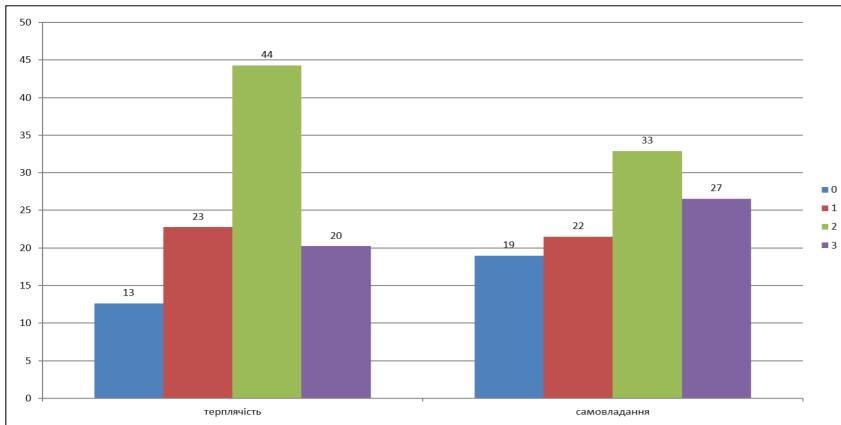

Рисунок 4.5 — Провідні професійно важливі якості функціональної готовності

Умовні позначки: 0 — не розвиваються, 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку

Функціональна готовність обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як терплячість та самовладання.

Отже, позитивні дані надали респонденти щодо розвитку професійно важливих якостей функціональної готовності — терплячість 64 % та самовладання 59 %.

Таким чином, щодо професійно важливих якостей функціональної готовності, то вони майже на середньому та високому рівні розвиваються. Окрему увагу слід зосередити на тому, що 41 % респондентів зазначили про низький рівень розвитку та формування самовладання при викладенні навчальних дисциплін.

Далі розглянемо результати проведеного дослідження провідних професійно важливих якостей наступного елемента структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності — **комунікативну готовність**.

Щодо комунікативної готовності, то вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як товариськість та комунікабельність.

Комунікативна готовність

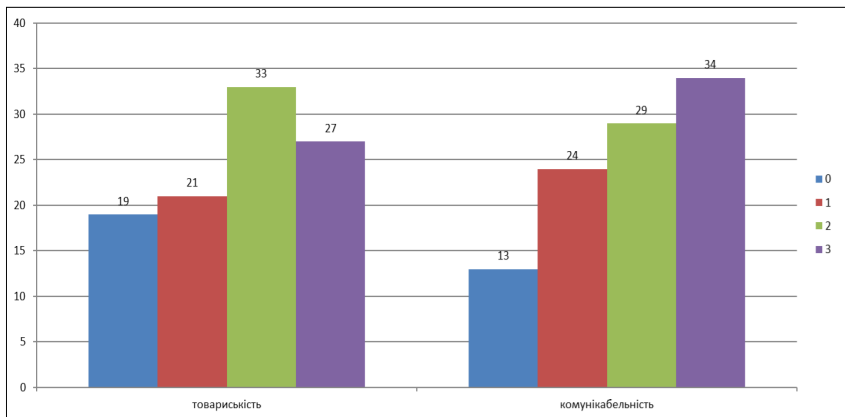

Рисунок 4.6 — Провідні професійно важливі якості комунікативної готовності

Умовні позначки: 0 — не розвиваються, 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку

Отже, 60 % респондентів відповіли, що товариськість розвивається на середньому (33 %) та високому (27 %) рівнях. Це достатньо зрозумілі та позитивні показники. Проте, 40 % притримуються протилежної точки зору, що є неприпустимим, оскільки саме дана професійно важлива якість сприяє встановленню психологічного контакту та нейтралізації бар'єрів першого враження.

Так, 63 % опитаних підтверджують важливість розвитку комунікабельності для майбутніх слідчих, проте майже третина (37 %) стверджує, що дана якість розвивається на низькому рівні (24 %) і взагалі не розвивається (13 %).

Тепер детальніше розглянемо, які показники рівнів провідних професійно важливих якостей визначили респонденти щодо наступного елементу структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності — **психологічної готовності**. Вона складається із наступних різновидів: перцептивна, сугестивна та регулятивна готовність.

Психологічна готовність

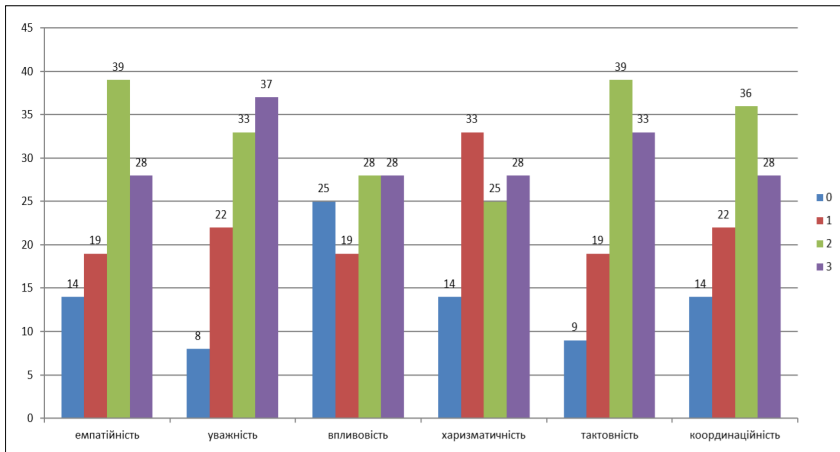

Рисунок 4.7 — Провідні професійно важливі якості психологічної готовності

Умовні позначки: 0 — не розвиваються, 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку

Різновид психологічної готовності — *перцептивна готовність*, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як емпатія та уважність.

Отже, емпатія, на думку респондентів, у сукупності 67 %, розвивається на середньому та високому рівні. Проте, 33 % не згодні із таким твердженням.

Розвиткові такої професійно важливої якості, як уважність приділяється значна увага. Так, на думку опитаних дана якість розвивається на середньому рівні — 33 % та на високому 37 %, тобто у сукупності домінуюча більшість (70 %) вважають, що дана якість розвивається під час викладання навчальних дисциплін. І тільки 8 % дотримуються протилежної думки.

Щодо *сугестивної готовності*, то вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як впливовість та харизматичність.

Отже, 44 % опитаних вважають, що така професійно важлива якість, як впливовість не розвивається або розвивається на низькому рівні, що є неприпустимим, оскільки майбутній слідчий повинен вміти впливати на думку інших, іноді її корегувати та направляти у необхідному напрямку.

Щодо харизматичності, то, знов-таки, майже половина (47 %) респондентів зазначила, що дана професійно важлива якість не розвивається під час викладання навчальних дисциплін у закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Такі дані свідчать про те, що курсантів не у повній мірі вчать бути впевненими в собі та своїм авторитетом впливати на думку інших.

Далі розглянемо *регулятивну готовність*, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як тактовність та координаційність.

Отже, тактовність розвивається у курсантів при викладенні навчальних дисциплін, це підтвердили 72 % опитаних. Також 64 % підтвердили розвиток координаційної готовності.

Таким чином, проаналізувавши провідні професійно важливі якості психологічної готовності майбутніх слідчих визначаємо, що усі вони розвиваються майже на середньому рівні. Окремих зауважень

заслужують наступні положення. Так, не розвиваються або розвиваються на низькому рівні впливовість (44 %) та харизматичність (47 %). Такі дані не є сприятливими для якісного рівня розвитку психологічної готовності слідчого до професійної діяльності.

Далі розглянемо результати проведеного дослідження провідних професійно важливих якостей наступного елемента структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності — **педагогічної готовності**.

Педагогічна готовність

Щодо **педагогічної готовності**, то вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як доброзичливість та дипломатичність.

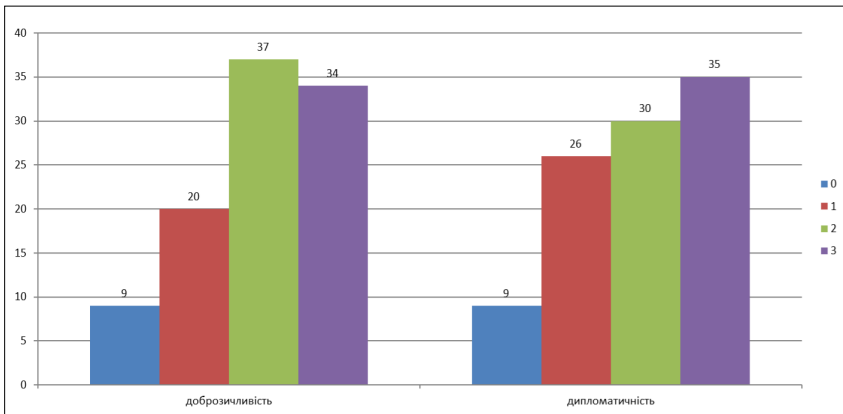

Рисунок 4.8 — Провідні професійно важливі якості педагогічної готовності

Умовні позначки: 0 — не розвиваються, 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку

Отже, доброзичливість на належному рівні розвивається у курсантів під час отримання вищої освіти, про що підтверджують відповіді 71 % респондентів.

Щодо дипломатичності, то вона розвивається у курсантів, так відповіли 65 % респондентів.

Тепер детальніше розглянемо, які показники рівнів провідних професійно важливих якостей визначили респонденти щодо наступного елемента структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності — *загальнокультурної готовності*.

Загальнокультурна готовність

Щодо *загальнокультурної готовності*, то вона обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як освіченість та толерантність.

Отже, освіченість на належному рівні розвивається у курсантів під час отримання вищої освіти, про що підтверджують відповіді 85 % респондентів.

Щодо толерантності, то вона розвивається у курсантів, так відповіді 75 % респондентів.

Таким чином, були досліджені рівні розвитку провідних професійно важливих якостей, які детермінують різновиди готовності слідчого

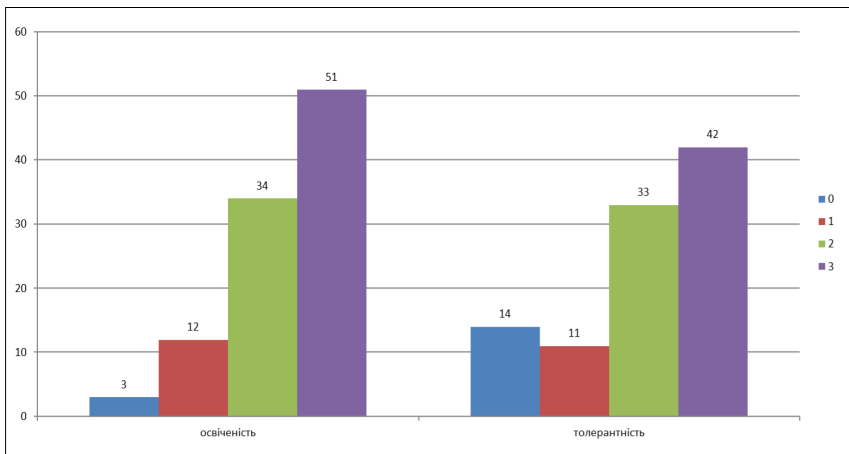

Рисунок 4.9 — Провідні професійно важливі якості загальнокультурної готовності

Умовні позначки: 0 — не розвиваються, 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку

до професійної діяльності шляхом їхнього експертного оцінювання викладачами факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування ОДУВС.

У результаті встановлено, що не у повному обсязі і не на необхідному рівні розвиваються наступні провідні професійно важливі якості: старанність, планомірність, критичність, організованість, прогностичність, дедуктивність, неупередженість, гнучкість, креативність, винахідливість, харизматичність, товариськість, впливовість.

Розвиток професійно важливих якостей не у повній мірі призведе до того, що будуть виникати певні прогалини у професійній діяльності щодо певних різновидів готовності і, відповідно, слідчий не буде компетентним.

У зв'язку із цим пропонується під час навчального процесу зосереджувати особливу увагу на формуванні та розвитку провідних професійно важливих якостей у майбутніх слідчих. Це у свою чергу сприятиме високому рівню готовності курсантів до слідчої діяльності.

4.2. Результати дослідження провідних якостей, які детермінують різновиди готовності слідчого до професійної діяльності

Професіогенез слідчого відбувається поетапно, пронизуючи усі стадії становлення, починаючи із довузівського рівня і завершуючи професійним самовдосконаленням та підвищенням кваліфікації у практичній сфері. Слід зазначити, що на вузівському рівні провідні професійно важливі якості тільки формуються і розвиваються, а потім підвищуються.

Для визначення стану професіоналізму сучасного слідчого, була розроблена анкета, яка включала у себе перелік із 66-ти професійно важливих якостей, які детермінують різновиди готовності слідчого до професійної діяльності (дивись додаток В, Г). Вибірку дослідження склали 463 особи, з них: 283 курсанти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування ОДУВС, 49 здобувачів вищої освіти Інституту права та безпеки ОДВС, які виявили бажання

пов'язати власну кар'єру зі слідчими підрозділами, та 131 слідчий Одеської та Херсонської областей.

Дослідження проводилось у три етапи:

– запропонували курсантам 3-го та 4-го курсів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування заповнити анкети, які складались із двох таблиць, кожна із яких містила у собі по 66 професійно важливих якостей. У першій таблиці вони повинні були оцінити, які професійно важливі якості повинні бути притаманні висококваліфікованому слідчому в «ідеалі», де: 0 — не розвинуті, 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку. У другій таблиці — оцінити якості, які притаманні знайомому слідчому із такими ж рівнями від 0 до 3;

– опитали здобувачів вищої освіти 3-го, 4-го та 5-го курсів Інституту права та безпеки ОДВС та визначили серед них, хто бажає у майбутньому стати слідчим, потім даним особам запропонували ті ж самі анкети, що і курсантам;

– провели анонімне анкетування слідчих Одеської та Херсонської областей та запропонували оцінити, які характеристики притаманні їх колезі слідчому, та які характеристики повинні бути притаманні висококваліфікованому слідчому в «ідеалі». Респондентам необхідно було здійснити оцінку за трибальною шкалою, де: 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку. Показник 0 (не розвинуті) не брали, тому що ці якості є провідними та обов'язково повинні бути притаманні слідчому.

Отже, метою даного дослідження було визначення провідних якостей, які детермінують різновиди готовності слідчого до професійної діяльності: сучасного слідчого та слідчого, як майстра своєї справи.

Результати анкетування щодо сучасного слідчого очима молоді, яка навчається, порахували окремо (дивись додаток Д 1), а потім перевели показники у відсотки та об'єднали їх у середній арифметичний показник (дивись додаток Е). Результати анкетування щодо сучасного слідчого очима працівників слідчих підрозділів Національної поліції України наведені у додатку Д. 2.

У цьому підрозділі розглянуто «реального» слідчого за думкою курсантів та здобувачів вищої освіти у порівнянні з думкою слідчих.

Показники статистичних даних «ідеального» слідчого майже високі та середні, тому їх описувати детально не будемо, лише зазначимо ті, які потребують удосконалення, на думку респондентів. Усі дані наведені у додатках Д 1., Д 2.

Аналіз дослідження проведено крізь провідні професійно важливі якості відповідно до структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності.

Отже, визначимо **операціональну готовність**. Одним із її різновидів є **правова готовність**. Розглянемо більш детально її провідні якості: правосвідомість та надійність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *правосвідомість*:

- не розвинута — так вважає 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 6 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 37 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 23 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 57 % слідчих.

Відповідно, щодо даних статистичних показників можна зробити висновок, що така професійно важлива якість, як правосвідомість, на думку респондентів, не у повному обсязі розвинута у слідчих. На жаль, це не сприяє довірі до поліції.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *надійність*:

- не розвинута — так вважають 12 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так вважають 35 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 5 % слідчих підтримують дану точку зору;
- на середньому рівні розвитку — так зазначають 33 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 27 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 20 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 69 % слідчих.

Слід зазначити, що на думку курсантів та здобувачів вищої освіти, показник цієї професійно важливої якості у слідчих достатньо низький, натомість слідчі так не вважають.

Звичайно, такий показник, отриманий від курсантів та здобувачів вищої освіти, не є сприятливим, проте, якщо звернутись до даних щодо ідеального слідчого в їх очах, то тільки 34 % респондентів вважають, що дана якість повинна бути розвинута на високому рівні.

Отже, підсумовуючи результати дослідження провідних якостей, які детермінують правову готовність слідчого, слід зазначити, що вони потребують вдосконалення.

Наступний різновид операціональної готовності — **профілактична готовність**, вона складається із таких провідних професійно важливих якостей: поміркованість та уважність. Розглянемо більш детально результати статистичних даних щодо стану їх розвитку у слідчих.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *поміркованість*:

- не розвинута — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 34 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 40 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 22 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 50 % слідчих.

Відповідно до даних статистичних показників можна зробити висновок, що така професійно важлива якість, як поміркованість, на думку курсантів та здобувачів вищої освіти, не у повному обсязі розвинута. Проте, домінуюча більшість слідчих зазначають, що ця якість на високому рівні розвинута у слідчих.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *уважність*:

- не розвинута — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так вважають 32 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 8 % слідчих підтримують дану точку зору;
- на середньому рівні розвитку — так зазначають 32 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 36 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 21 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 56 % слідчих.

Отже, така професійно важлива якість, як уважність слідчого в очах курсантів та здобувачів вищої освіти майже не розвинута або розвинута на низькому рівні. Проте, із таким твердженням не згодні слідчі. Відповідно це означає, що молодь не у повному обсязі усвідомлює профілактичну готовність поліцейського. І це є зрозумілим, оскільки вони ще не приступили до практики.

Підсумовуючи статистичні дані щодо провідних професійно важливих якостей профілактичної готовності, слід зазначити, що слідчі підтвердили високий рівень їх розвитку у колег. Проте, протилежна точка зору у курсантів та здобувачів вищої освіти, відповідно до показників, які вони зазначили в анкетах, більшість із них вважає, що поміркованість та уважність не у повному обсязі розвинута у слідчих. Це не є сприятливим показником, хоча може бути допустимим, оскільки вони не в повній мірі можуть усвідомлювати сутність та значення даних якостей у силу вікової неадаптованості.

Розглянемо провідні професійно важливі якості такої операціональної готовності, як **слідчо-розшукова готовність** — відповідальність і обґрунтованість.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *відповідальність*:

- не розвинута — так вважають 18 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 34 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 40 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 50 % слідчих.

Відповідальність, на думку слідчих, на середньому та високому рівні розвинута серед їх колег. Проте, в очах курсантів та здобувачів вищої освіти дана професійно важлива якість розвинута на низькому та середньому рівні.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *обґрунтованість*:

- не розвинута — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

- на низькому рівні розвитку — так зазначили 34 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 8 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 36 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 56 % слідчих.

Майже такі ж показники як у відповідальності респонденти зазначили щодо розвитку провідної професійно важливої якості — обґрунтованості.

Підсумовуючи статистичні дані щодо провідних професійно важливих якостей слідчо-розшукової готовності, слід зазначити, що серед слідчих, на думку самих слідчих, вони розвинуті майже на високому рівні. Проте, курсанти вважають, що дані якості у сукупності розвинуті на низькому та середньому рівні.

Наступний різновид операціональної готовності — **кримінально-процесуальна готовність**, яка складається із принциповості та справедливості. Розглянемо більш детально провідні якості, які детермінують дану готовність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *принциповість*:

- не розвинута — так вважають 18 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 34 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 40 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 50 % слідчих.

Принциповість, на думку слідчих, на середньому та високому рівні розвинута серед їх колег. Проте, в очах курсантів та здобувачів вищої освіти дана професійно важлива якість розвинута на низькому та середньому рівні.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *справедливість*:

- не розвинута — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 34 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 8 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 36 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 56 % слідчих.

Майже такі ж показники як у принциповості респонденти зазначили щодо розвитку провідної професійно важливої якості — справедливості.

Наступний різновид операціональної готовності — **криміналістична готовність**, яка складається із пошукової та дослідницької. Розглянемо більш детально провідні якості, які детермінують дані різновиди готовності.

Провідними якостями пошукової готовності є спостережливість та винахідливість

На думку респондентів, у сучасного слідчого *спостережливість*:

– не розвинута — так вважають 23 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 32 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 5 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 33 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 64 % слідчих.

Щодо розвитку спостережливості у слідчих, то самі слідчі у більшості визначають високий та середній рівень розвитку даної професійно важливої якості. А 55 % здобувачів вищої освіти та курсантів вважають, що дана якість на низькому та середньому рівні розвинута серед слідчих.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *винахідливість*:

– не розвинута — так вважають 21 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 3 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 40 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 57 % слідчих.

Також і винахідливість в очах слідчих різниться від показників в очах курсантів та здобувачів вищої освіти, оскільки майже половина з них (51 %) визначають низький рівень даної професійно важливої якості, і тільки 3 % слідчих підтримують їх точку зору.

Отже, провідні професійно важливі якості пошукової готовності, на думку курсантів та здобувачів вищої освіти, розвинуті на низькому рівні, проте самі слідчі не згодні із такими показниками та зазначили достатньо високі показники.

Так, провідними якостями дослідницької готовності є копіткість та допитливість.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *копіткість*:

- не розвинута — так вважають 22 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

- на низькому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;

- на середньому рівні розвитку — так зазначили 34 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 34 % слідчих;

- на високому рівні розвитку — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 54 % слідчих.

Майже половина (51 %) здобувачів вищої освіти та курсантів вважають, що дана провідна професійно важлива якість не розвинута або розвинута на низькому рівні у слідчих. Проте, у відповідях слідчих дані показники мають протилежні значення, оскільки слідчі — практики, і вони розуміють, що в їх професії у порівнянні з іншими напрямками діяльності правоохоронця дана якість є домінуючою та необхідною.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *допитливість*:

- не розвинута — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

- на низькому рівні розвитку — так зазначили 34 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 7 % слідчих;

- на середньому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 35 % слідчих;

- на високому рівні розвитку — так вважають 21 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 58 % слідчих.

Слідчим, в очах здобувачів вищої освіти та курсантів, майже не притаманна така професійно важлива якість, як допитливість — так вважають більшість опитаних. Хоча самі слідчі дотримуються протилежної точки зору і вважають, що допитливість є необхідною.

Отже, копіткість та допитливість — провідні якості дослідницької готовності в очах курсантів та здобувачів вищої освіти не у повній мірі розвинуті серед слідчих. Проте, аналіз дослідження серед слідчих протилежний і засвідчує високі показники.

Розглянемо результати дослідження наступного різновиду операціональної готовності — **економічної готовності**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями як економічність та оцщадливість.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *економічність*:

- не розвинута — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 37 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 15 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 40 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 18 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 44 % слідчих.

Середні показники розвитку економічності визначають, відповідно до проведеного дослідження, як курсанти та здобувачі вищої освіти, так і самі слідчі. Крім того, у порівнянні із попередніми якостями дана професійно важлива якість має найнижчі показники серед слідчих.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *ощадливість*:

- не розвинута — так вважають 13 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 40 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 40 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 50 % слідчих.

Тобто, домінуюча більшість слідчих (90 %) вважають, що дана якість на високому та середньому рівні у них розвинута, і тільки 53 % курсантів та здобувачів вищої освіти їх підтримали.

Отже, щодо розвитку таких професійно важливих якостей слідчих, як економічність та ощадливість слід зазначити, що дві групи респондентів встановили середні показники розвитку економічності, відповідно, дану якість слід удосконалювати та розвивати як на рівні закладу вищої освіти, так і слідчої діяльності. Відносно ощадливості, то курсанти у силу вікових особливостей ще не усвідомлюють її значення, відповідно, показники середні.

Наступний різновид операціональної готовності — **засвідчувальна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як ретельність та старанність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *ретельність*:

– не розвинута — так вважають 21 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 9 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 32 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 31 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 60 % слідчих.

Відповідно до даних статистичних показників, можна зробити висновок, що ретельність, на думку курсантів, розвинута на низькому та середньому рівні (52 %) і їх підтримують 40 % слідчих.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *старанність*:

– не розвинута — так вважають 17 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 34 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 6 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 41 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 53 % слідчих.

У порівнянні з іншими якостями, старанність розвинута серед слідчих на достатньо високому та середньому рівні, такої точки зору дотримуються 94 % слідчих та 49 % курсантів та здобувачів вищої освіти.

Отже, щодо розвитку ретельності та старанності серед слідчих, слід наголосити на тому, що необхідно більше уваги звертати на ретельність, оскільки, на думку двох груп респондентів, вона розвинута на середньому рівні. Щодо уважності, то вона має високі показники розвитку, на думку респондентів.

Далі розглянемо **стратегічно-тактичну готовність** як різновид операціональної готовності. Вона у свою чергу поділяється на технологічну та методичну.

Так, технологічна готовність обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: планомірність та системність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *планомірність*:

- не розвинута — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 35 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 33 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 20 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 56 % слідчих.

Тобто, планомірність, на думку респондентів, на низькому та середньому рівні (відповіді здобувачів вищої освіти та курсантів) та на середньому і високому рівні (відповіді слідчих) розвинута у слідчих.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *системність*:

- не розвинута — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 34 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 10 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 36 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 34 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 56 % слідчих.

Щодо системності, то більшість респондентів серед курсантів та здобувачів вищої освіти вважають, що вона майже не притаманна слідчим. Проте, тільки 10 % слідчих згодні із ними.

Отже, такі провідні професійно важливі якості, як плановірність та системність, мають різні рівні становлення у слідчих, на думку респондентів. Найбільшої уваги заслуговує плановірність, тому що вона у порівнянні має нижчі показники і відповідно потребує більш уважного дослідження з позиції розвитку її серед слідчих.

Провідними професійно важливими якостями методичної готовності є — інноваційність та дидактичність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *інноваційність*:

- не розвинута — так вважають 17 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

- на низькому рівні розвитку — так зазначили 38 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 14 % слідчих;

- на середньому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 40 % слідчих;

- на високому рівні розвитку — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 46 % слідчих.

Щодо рівня розвитку інноваційності серед слідчих, то домінуюча більшість респондентів — слідчі (64 %) та курсанти і здобувачі вищої освіти (83 %) — вважають, що вона розвинута на середньому та низькому рівні. Цей показник свідчить про те, що важливість даної професійно важливої якості ігнорується. Це не є сприятливим, оскільки слідчий повинен вміти будувати алгоритм майбутніх дій і відповідно до них проводити кримінальне провадження.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *дидактичність*:

- не розвинута — так вважають 14 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

- на низькому рівні розвитку — так зазначили 36 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 16 % слідчих;

- на середньому рівні розвитку — так зазначили 28 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 41 % слідчих;

- на високому рівні розвитку — так вважають 22 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 43 % слідчих.

Подібно до інноваційності, така професійно важлива якість, як дидактичність має середні показники, що свідчить про неврахування необхідності слідчим бути активним, кмітливим та тримати постійно «руку на пульсі».

Отже, потребують більшого дослідження питання щодо підвищення рівнів сформованості у слідчих інноваційності та дидактичності.

Наступний різновид операціональної готовності — це **управлінська готовність**, яка включає у себе такі різновиди: організаційна та координаційна готовність.

Організаційна готовність обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: організованість та цілеспрямованість.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *організованість*:

- не розвинута — так вважають 17 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 33 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 7 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 35 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 35 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 58 % слідчих.

Отже, респонденти зазначили середні та високі показники розвитку притаманності організованості сучасним слідчим. І слід зазначити, що в показниках щодо ідеального слідчого вони мають ще вищі рівні.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *цілеспрямованість*:

- не розвинута — так вважають 22 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 5 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 19 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 76 % слідчих.

Щодо притаманності слідчим такої професійно важливої якості, як цілеспрямованість, то 50 % респондентів серед курсантів та здобувачів

вищої освіти вважають, що вона розвинута на низькому рівні або не розвинута взагалі. Проте, 76 % слідчих підтверджують, що цілеспрямованість на високому рівні розвинута серед сучасних слідчих.

Серед провідних професійно важливих якостей організаційної готовності ретельної уваги потребує саме цілеспрямованість, оскільки курсанти та здобувачі вищої освіти зазначили низькі показники даної якості. Тому, вже на етапі навчання закладам вищої освіти слід звертатись до елементів її розвитку.

Координаційна готовність обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як узгодженість і раціоналізація.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *узгодженість*:

- не розвинута — так вважають 24 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

- на низькому рівні розвитку — так зазначили 27 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 5 % слідчих;

- на середньому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 39 % слідчих;

- на високому рівні розвитку — так вважають 18 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 56 % слідчих.

Майже третина (27 %) опитаних курсантів та здобувачів вищої освіти вважають, що узгодженість взагалі не притаманна сучасному слідчому. Проте, слідчі так не вважають, і 95 % респондентів зазначають, що на високому і середньому рівнях розвинута дана якість у їх колег.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *раціоналізація*:

- не розвинута — так вважають 17 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

- на низькому рівні розвитку — так зазначили 34 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;

- на середньому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 39 % слідчих;

- на високому рівні розвитку — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 50 % слідчих.

Щодо притаманності слідчим раціоналізації, то 49 % курсантів та здобувачів вищої освіти вважають, що вона на високому та середньому рівнях розвинута у слідчих, і 89 % слідчих це підтвердили.

Отже, щодо провідних якостей координаційної готовності, слід звернути увагу на рівень розвитку узгодженості у сучасного слідчого, оскільки курсанти та здобувачі вищої освіти вважають, що вона розвинута не у повному обсязі, хоча в ідеального слідчого, на їх думку, вона повинна мати високі показники.

Наступний елемент структурно-логічної моделі готовності до професійної діяльності працівників слідчих підрозділів Національної поліції України — **гносеологічна готовність**.

Перейдемо до аналізу статистичних показників **наукової готовності** як різновиду гносеологічної готовності. Вона у свою чергу обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями — критичність та систематичність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *критичність*:

- не розвинута — так вважають 14 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 36 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 7 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 28 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 40 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 22 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 53 % слідчих.

Щодо рівня розвитку критичності слідчого в очах респондентів, то половина опитаних (50 %) курсантів та здобувачів вищої освіти вважають, що дана професійно важлива якість розвинута на середньому та високому рівні, а інша половина — підтримують протилежну точку зору. Відповідно до відповідей слідчих 93 % вважають, що критичність на середньому та високому рівні притаманна сучасному слідчому.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *систематичність*:

- не розвинута — так вважають 17 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 10 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 38 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 33 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 14 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 57 % слідчих.

Респонденти зазначили майже такі ж самі середні показники розвитку притаманності систематичності слідчим як і критичності.

Таким чином, на думку респондентів, критичність і систематичність на середньому та високому рівнях притаманна слідчим. Це є позитивним показником, який сприятиме розвиткові наукової готовності працівників слідчих підрозділів Національної поліції України.

Один із різновидів гносеологічної готовності — це **прогностична готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: прогностичність і передбачуваність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *прогностичність*:

– не розвинута — так вважають 20 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 10 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 36 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 40 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 14 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 50 % слідчих.

Щодо прогностичності, думка здобувачів вищої освіти та курсантів різниться: 50 % опитаних вважають, що дана якість їм не притаманна або притаманна на низькому рівні, і 50 % вважають — притаманна на високому та середньому рівні. Хоча, 73 % респондентів зазначили, що у ідеального слідчого повинна бути розвинута прогностичність на середньому та високому рівні. Домінуюча більшість (90 %) слідчих відповіли, що прогностичність розвинута на середньому та низькому рівні.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *передбачуваність*:

– не розвинута — так вважають 17 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 36 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 10 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 39 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 18 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 51 % слідчих.

Більше половини опитаних (53 %) курсантів та здобувачів вищої освіти вважають, що у сучасного слідчого на низькому рівні або взагалі не розвинута передбачуваність. Такі показники не підтвердились самими слідчими, оскільки 90 % вважають, що дана якість на високому та середньому рівні притаманна їх колегам.

Отже, провідні професійно важливі якості прогностичної готовності слідчих в очах курсантів та здобувачів вищої освіти розвинуті на низькому рівні. Хоча слідчі це не підтвердили і зазначили протилежні показники.

Розглянемо наступний різновид гносеологічної готовності — це **конструктивна готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: індуктивність і послідовність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *індуктивність*:

– не розвинута — так вважають 24 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 8 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 53 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 39 % слідчих.

Щодо притаманності індуктивності слідчим, то 54 % курсантів та здобувачів вищої освіти вважають, що вона не притаманна або притаманна на низькому рівні. Проте, 92 % респондентів серед слідчих підтримують протилежну точку зору.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *послідовність*:

– не розвинута — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 5 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 35 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 37 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 57 % слідчих.

Думки курсантів та здобувачів вищої освіти щодо притаманності слідчим послідовності розділились: 50 % вважають, що вона розвинута на низькому рівні або взагалі не розвинута і 50 % — розвинута на середньому та високому рівнях. Проте, 95 % слідчих підтверджують, що дана професійно важлива якість притаманна їх колегам на середньому і високому рівнях.

Отже, професійно важливі якості конструктивної готовності слідчого в очах курсантів та здобувачів вищої освіти розвинуті на низькому рівні. Хоча слідчі не підтверджують такий показник і зазначають, що їх колегам індуктивність і послідовність притаманна на середньому та високому рівнях. Низький показник серед курсантів та здобувачів вищої освіти може свідчити про те, що вони не у повному обсязі усвідомлюють сутність даних якостей, тому і зазначили їх низькі рівні розвитку.

Один із різновидів гносеологічної готовності — це **реконструктивна готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: дедуктивність і точність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *дедуктивність*:

– не розвинута — так вважають 17 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 28 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 6 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 37 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 34 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 17 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 60 % слідчих.

Домінуюча частина респондентів двох груп визначають, що дедуктивність у сучасного слідчого розвинута на середньому та високому рівнях.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *точність*:

– не розвинута — так вважають 14 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 36 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 8 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 37 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 18 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 55 % слідчих.

Майже половина (49 %) опитаних вважають, що точність притаманна слідчим на середньому та високому рівнях. Поряд із тим, інша частина респондентів притримується протилежної точки зору. Хоча 92 % слідчих вважають, що дана якість у їх колег розвинута на середньому та високому рівнях.

Отже, професійно важливі якості реконструктивної готовності слідчого в очах курсантів та здобувачів вищої освіти розвинуті на середньому рівні, проте в очах самих слідчих — на високому.

Наступний різновид гносеологічної готовності — це **оцінна готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: неупередженість і об'єктивність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *неупередженість*:

– не розвинута — так вважають 24 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 10 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 30 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 60 % слідчих.

Отже, 55 % опитаних курсантів та здобувачів вищої освіти вважають, що слідчим неупередженість не притаманна або притаманна на низькому рівні. Хоча 90 % слідчих визнають, що дана професійно важлива якість притаманна їх колегам на середньому та високому рівнях.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *об'єктивність*:

– не розвинута — так вважають 22 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 35 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 5 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 37 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 13 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 58 % слідчих.

Об'єктивність, на думку курсантів та здобувачів вищої освіти, не розвинута або розвинута на низькому рівні серед слідчих (так вважають 57 % опитаних). Таку думку підтримують тільки 5 % слідчих.

Отже, професійно важливі якості оцінної готовності, на думку курсантів та здобувачів вищої освіти, розвинуті на низькому рівні, хоча показники слідчих протилежні.

Наступний різновид гносеологічної готовності — це **аналітична готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: логічність і розсудливість.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *логічність*:

– не розвинута — так вважають 18 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 32 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 10 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 30 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 21 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 60 % слідчих.

Половина опитаних здобувачів вищої освіти та курсантів вважають, що логічність слідчим не притаманна або притаманна на низькому рівні, проте інша половина вважає протилежне. Однак, 100 % слідчих зазначили, що у їх колег дана професійно важлива якість розвинута на середньому та високому рівнях.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *розсудливість*:

– не розвинута — так вважають 17 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 32 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 37 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 20 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 52 % слідчих.

Отже, більше половини (52 %) опитаних курсантів та здобувачів вищої освіти зазначили, що розсудливість притаманна слідчим на середньому та високому рівнях, і це підтвердили 89 % слідчих.

Професійно важливі якості аналітичної готовності розвинуті на середньому та високому рівнях, на думку двох груп респондентів.

Розглянемо **діагностичну готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як гнучкість і обачливість.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *гнучкість*:

- не розвинута — так вважають 18 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 7 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 42 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 22 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 51 % слідчих.

Отже, гнучкість, на думку респондентів, притаманна сучасному слідчому на високому та середньому рівні, згідно опитувань здобувачів вищої освіти та курсантів — 53 % та відповідно до відповідей самих слідчих — 93 %.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *обачливість*:

- не розвинута — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 33 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 6 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 33 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 40 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 54 % слідчих.

Також як і гнучкість, така професійно важлива якість, як обачливість розвинута у слідчих на середньому та високому рівні.

Відповідно до проведеного дослідження, усі групи респондентів зазначають, що обачливість та гнучкість притаманні слідчому і є необхідними якостями, згідно з показниками опитування щодо реального слідчого.

Наступний різновид гносеологічної готовності — це **творча готовність**, яка у свою чергу поділяється на креативну та інноваційну готовність.

Креативна готовність обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: креативність і оригінальність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *креативність*:

- не розвинута — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 38 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 28 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 36 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 18 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 53 % слідчих.

Отже, більшість (54 %) опитаних курсантів та здобувачів вищої освіти вважають, що креативність не розвинута або розвинута на низькому рівні серед сучасних слідчих. Хоча 89 % слідчих не згодні із ними і дотримуються протилежної точки зору.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *оригінальність*:

- не розвинута — так вважають 17 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 33 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 31 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 39 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 50 % слідчих.

Половина опитаних здобувачів вищої освіти та курсантів вважають, що оригінальність слідчим не притаманна або притаманна на низькому рівні, проте інша половина вважає протилежне. Крім того, 89 % слідчих зазначили, що у їх колег дана професійно важлива якість розвинута на середньому та високому рівнях.

Отже, серед професійно важливих якостей креативної готовності особливої уваги заслуговує оригінальність, оскільки курсанти та здобувачі вищої освіти вважають, що вона розвинута на низькому рівні

у сучасного слідчого. Це може бути пов'язане із тим, що вони не цілком усвідомлюють сутність та значення даної якості.

Інноваційна готовність обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: ініціативність і винахідливість.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *ініціативність*:

- не розвинута — так вважають 22 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 27 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 10 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 32 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 37 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 53 % слідчих.

Так, 51 % опитаних здобувачів вищої освіти та курсантів вважають, що сучасному слідчому ініціативність притаманна на середньому та високому рівні, і з ними згодні 90 % самих слідчих.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *винахідливість*:

- не розвинута — так вважають 20 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 35 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 8 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 31 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 61 % слідчих.

Домінуюча більшість (55 %) курсантів та здобувачів вищої освіти вважають, що винахідливість не притаманна або притаманна на низькому рівні сучасному слідчому, проте 92 % слідчих дотримуються протилежної точки зору.

Отже, провідні професійно важливі якості інноваційної готовності у сучасного слідчого розвинуті на середньому рівні, проте показники курсантів та здобувачів вищої освіти більш китичні, ніж слідчих.

Таким чином, провідні професійно важливі якості гносеологічної готовності розвинуті взагалі на середньому та високому рівнях. Відповідно до результатів опитування слідчих, вони визначають достатньо

високі показники якостей у їх колег. Щодо курсантів, то вони зазначили низький рівень притаманності наступних якостей: обачливість, гнучкість, ініціативність, креативність та винахідливість. Такі низькі показники можуть свідчити про необхідність розвитку даних професійно важливих якостей вже на етапі навчання та здобуття вищої освіти.

Таким чином, підсумовуючи результати опитування щодо притаманності слідчим провідних якостей операціональної готовності, слід наголосити на тому, що достатньо критично здобувачі вищої освіти та курсанти відносяться до слідчих, згідно із вищезазначеними статистичними даними. Майже усі якості, на їх думку, розвинуті на середньому рівні, однак слідчі позитивно характеризують своїх колег. Окремої уваги заслуговують наступні провідні якості: правосвідомість, справедливість, сумлінність, відповідальність, хитрість, спритність, поміркованість, економічність, обґрунтованість, які мають середні та низькі показники розвитку їх у слідчих, на думку здобувачів вищої освіти та курсантів. У зв'язку з цим закладам вищої освіти необхідно звертати увагу на дані якості, з метою їх удосконалення надалі у практичній діяльності.

Наступною визначимо **інтрапсихічну готовність**, яка у свою чергу складається із саморефлексивної, мотиваційної та саморегулятивної готовності.

Розглянемо детальніше провідні якості **саморефлексивної готовності**: обізнаність та раціональність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого **обізнаність**:

- не розвинута — так вважають 7 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 13 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 10 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 39 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 51 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 42 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 39 % слідчих.

Так, обізнаність, на думку 20 % опитаних здобувачів вищої освіти та курсантів, не розвинута або розвинута на низькому рівні. Крім того, 61 % слідчих також зазначають, що серед їх колег дана якість розвинута на низькому та середньому рівні. Слід зазначити, що дана

професійно важлива якість має найнижчий показник серед відповідей самих слідчих у порівнянні з іншими. Тому, слід звертати увагу на розвиток обізнаності серед працівників слідчих підрозділів.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *раціональність*:

- не розвинута — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 13 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 36 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 42 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 53 % слідчих.

Щодо раціональності, то вона притаманна слідчим відповідно до результатів дослідження на середньому та високому рівнях — у сукупності так вважають 72 % курсантів та здобувачів вищої освіти та 89 % слідчих.

Отже, професійно важливі якості саморефлексивної готовності мають різні рівні сформованості, і серед них найбільшої уваги потребує дослідження обізнаності, яка потребує підвищення рівня сформованості та удосконалення серед слідчих.

Наступним різновидом інтрапсихічної готовності є **мотиваційна готовність**. Розглянемо більш детально її провідні якості: наполегливість та завзятість.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *наполегливість*:

- не розвинута — так вважають 7 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 13 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 10 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 39 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 51 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 42 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 39 % слідчих.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *завзятість*:

- не розвинута — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

- на низькому рівні розвитку — так зазначили 13 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 36 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 42 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 53 % слідчих.

Щодо завзятості, то вона притаманна слідчим відповідно до результатів дослідження на середньому та високому рівнях — у сукупності так вважають 72 % курсантів та здобувачів вищої освіти та 89 % слідчих.

Отже, мотиваційна готовність на достатньо високому рівні розвинута серед курсантів та слідчих.

Наступний різновид інтрапсихічної готовності — *саморегулятивна готовність*, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як самоконтроль та витримка.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *самоконтроль*:

- не розвинутий — так вважають 11 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 7 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 36 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 33 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 37 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 60 % слідчих.

Самоконтроль притаманний сучасному слідчому на середньому та високому рівнях, на думку 73 % курсантів та здобувачів вищої освіти та 93 % самих слідчих.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *витримка*:

- не розвинута — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 12 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 6 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 33 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 36 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 40 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 58 % слідчих.

Щодо витримки, то тут майже середні показники зазначили здобувачі вищої освіти та курсанти, проте слідчі визначили високий рівень розвитку даної провідної професійно важливої якості у їх колег.

Отже, провідні професійно важливі якості регулятивної готовності — самоконтроль та витримка, на думку респондентів, притаманні сучасному слідчому. Однак, удосконалення потребує витримка, оскільки середні показники її розвитку були визначені здобувачами вищої освіти та курсантами.

Далі визначимо характеристики **спортивної готовності**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як рішучість і сміливість.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *рішучість*:

- не розвинута — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 37 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 2 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 32 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 38 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 11 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 60 % слідчих.

Отже, у сукупності 56 % курсантів та здобувачів вищої освіти зазначили, що рішучість притаманна сучасному слідчому на низькому рівні або не притаманна взагалі. Проте, цей показник не підтверджується самими слідчими, оскільки згідно їх відповідей 97 % респондентів підтвердили високий та середній рівень розвитку даної професійно важливої якості серед слідчих.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *сміливість*:

- не розвинута — так вважають 25 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 32 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 0 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 28 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 31 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважає 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 69 % слідчих.

Щодо сміливості слідчих, отримано протилежні показники здобувачів вищої освіти і курсантів та слідчих. Так, перші зазначають, що дана якість сформована у слідчих на низькому рівні або відсутня взагалі (57 %), а слідчі у сукупності 100 % підтвердили середній та високий рівень притаманності рішучості їх колегам. Слід зазначити, що показник рішучості серед слідчих є одним із високих у порівнянні з іншими професійно важливими якостями.

Отже, провідні професійно важливі якості спортивної готовності згідно з відповідями здобувачів вищої освіти та курсантів розвинуті на низькому рівні, проте слідчі зазначили протилежні показники.

Розглянемо характеристики **функціональної готовності**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як терплячість і самовладання.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *терплячість*:

- не розвинута — так вважають 20 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 35 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 6 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 27 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 37 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 18 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 56 % слідчих.

Щодо терплячості, то 55 % опитаних здобувачів вищої освіти та курсантів вважають, що дана якість притаманна слідчим на низькому рівні або не притаманна взагалі. Однак, достатньо високі показники щодо розвитку даної якості вони зазначили у ідеального слідчого. А слідчі не підтвердили таку позицію і 94 % з них зазначили, що у їх колег дана професійно важлива якість розвинута на середньому та високому рівнях.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *самовладання*:

- не розвинуте — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 38 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 6 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 33 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 37 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 13 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 57 % слідчих.

На думку курсантів та здобувачів вищої освіти, самовладання розвинуте у сучасних слідчих на низькому рівні або взагалі не розвинуте (так відповіли 54 % респондентів). Проте слідчі даний показник не підтвердили і 95 % опитаних зазначили, що така якість у їх колег розвинута на середньому та високому рівнях.

Отже, професійно важливі якості функціональної готовності слідчого, на думку курсантів та здобувачів вищої освіти, розвинуті на низькому рівні. Відповідно ЗВО слід приділяти велику увагу щодо розвитку таких якостей, як терплячість та самовладання, оскільки курсанти та здобувачі вищої освіти ігнорують їх та вважають не достатньо важливими у слідчій діяльності.

Наступний різновид структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності готовності — **комунікативна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як товариськість та комунікабельність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *товариськість*:

– не розвинута — так вважають 24 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 38 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 9 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 23 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 29 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 14 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 62 % слідчих.

Отже, домінуюча більшість респондентів із числа здобувачів вищої освіти та курсантів (62 %) вважають, що товариськість не розвинута або розвинута на низькому рівні серед слідчих. Проте, відповіді самих слідчих протилежні — 62 % зазначають про високий рівень даної професійно важливої якості у їх колег.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *комунікабельність*:

– не розвинута — так вважають 12 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 37 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 8 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 34 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 27 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 17 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 65 % слідчих.

Серед опитаних курсантів та здобувачів вищої освіти 51 % вважають, що дана якість на середньому та високому рівні притаманна сучасному слідчому, інша частина (49 %) дотримуються протилежної точки зору. Хоча 92 % слідчих підтверджують середній та високий рівень комунікабельності у їх колег.

Відповідно, професійно важливі якості комунікативної готовності — товариськість і комунікабельність, на думку респондентів, на достатньо високому рівні розвинута у сучасних слідчих.

Наступною визначимо **психологічну готовність**, яка у свою чергу складається із перцептивної, сугестивної та регулятивної готовності.

Розглянемо такий різновид психологічної готовності, як **перцептивна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як емпатія та уважність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *емпатія*:

– не розвинута — так вважають 20 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 27 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 13 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 38 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 30 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 57 % слідчих.

Так, на думку респондентів, емпатія у сучасних слідчих розвинута на середньому та високому рівні — так вважають 52 % курсантів та здобувачів вищої освіти та 87 % слідчих.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *уважність*:

– не розвинута — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 37 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 31 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 18 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 58 % слідчих.

Щодо уважності, то домінуюча більшість (53 %) здобувачів вищої освіти та курсантів вважають, що дана якість розвинута у сучасного слідчого на низькому рівні або взагалі не розвинута. Такий показник не є сприятливим, оскільки працівник слідства повинен вміти розуміти хвилювання, тривогу, поведінку людини з метою встановлення психологічного контакту. Проте, 88 % опитаних слідчих зазначають, що дана професійно важлива якість у їх колег розвинута на середньому та високому рівні.

Отже, емпатія та уважність, на думку респондентів, притаманні сучасному слідчому.

Наступний різновид психологічної готовності — **сугестивна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як впливовість та харизматичність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *впливовість*:

– не розвинута — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 33 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 8 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 36 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 38 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 53 % слідчих.

Щодо впливовості, то більшість опитаних (52 % курсантів та здобувачів вищої освіти, 92 % слідчих) вважають, що впливовість притаманна сучасному слідчому.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *харизматичність*:

– не розвинута — так вважають 20 % здобувачів вищої освіти та курсантів;

– на низькому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;

– на середньому рівні розвитку — так зазначили 35 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 38 % слідчих;

– на високому рівні розвитку — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 51 % слідчих.

Щодо харизматичності, то 50 % здобувачів вищої освіти та курсантів вважають, що вона не розвинута або розвинута на низькому рівні, проте інша половина вважають інакше. Що стосується слідчих, то 89 % респондентів відповіли, що у їх колег дана якість розвинута на середньому та високому рівнях.

Отже, професійно важливі якості суттєвості готовності на достатньо високому рівні розвинуті у слідчих, на думку самих слідчих. Проте, харизматичність слідчих, згідно з відповідями здобувачів вищої освіти та курсантів потребує удосконалення та підвищення.

Наступний різновид психологічної готовності — **регулятивна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як тактовність та координаційність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *тактовність*:

- не розвинута — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 22 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 3 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 45 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 23 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 17 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 74 % слідчих.

Щодо тактовності, то більшість опитаних (52 % курсантів та здобувачів вищої освіти, 92 % слідчих) вважають, що тактовність притаманна сучасному слідчому.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *координаційність*:

- не розвинута — так вважають 22 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 27 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 0 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 32 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 24 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 76 % слідчих.

Щодо координаційності, то 50 % здобувачів вищої освіти та курсантів вважають, що вона не розвинута або розвинута на низькому рівні,

проте інша половина вважають інакше. Що стосується слідчих, то 100 % респондентів відповіли, що у їх колег дана якість розвинута на середньому та високому рівнях.

Таким чином, підсумовуючи провідні професійно важливі якості слідчого щодо психологічної готовності, слід наголосити на тому, що дані якості слідчого в очах здобувачів вищої освіти та курсантів у сукупності розвинуті на середньому рівні, проте слідчі визначають майже високий показник притаманності вищезазначених якостей їх колегам. Окремої уваги щодо удосконалення, на думку опитаних, потребують наступні якості: координаційність та харизматичність.

Розглянемо наступний різновид структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності — **педагогічну готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як доброзичливість та дипломатичність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *доброзичливість*:

- не розвинута — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 34 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 7 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 29 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 35 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 22 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 58 % слідчих.

Домінуюча більшість респондентів — слідчі (88 %) та здобувачі вищої освіти і курсанти (51 %) вважають, що доброзичливість на середньому та високому рівнях притаманна слідчим, що є достатньо зрозумілим і сприятливим показником.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *дипломатичність*:

- не розвинута — так вважають 15 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 33 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 11 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 30 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 31 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 23 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 57 % слідчих.

Середні та високі показники зазначили респонденти щодо розвитку такої професійно важливої якості, як дипломатичність.

Отже, дипломатичність та доброзичливість розвинуті серед слідчих на достатньому рівні, про що свідчать показники респондентів.

Розглянемо наступний різновид структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності — **загальнокультурна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як освіченість та толерантність.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *освіченість*:

- не розвинута — так вважають 12 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 11 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 4 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 35 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 15 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 42 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 81 % слідчих.

Домінуюча більшість респондентів — 96 % слідчих та 77 % здобувачів вищої освіти і курсантів — вважають, що освіченість на середньому та високому рівнях розвитку притаманна слідчим, що є достатньо зрозумілим і сприятливим показником.

На думку респондентів, у сучасного слідчого *толерантність*:

- не розвинута — так вважають 16 % здобувачів вищої освіти та курсантів;
- на низькому рівні розвитку — так зазначили 28 % здобувачів вищої освіти та курсантів, з ними згодні 0 % слідчих;
- на середньому рівні розвитку — так зазначили 37 % здобувачів вищої освіти та курсантів та 34 % слідчих;
- на високому рівні розвитку — так вважають 19 % здобувачів вищої освіти та курсантів і 66 % слідчих.

Середні та високі показники зазначили респонденти щодо розвитку такої професійно важливої якості, як толерантність.

Отже, освіченість та толерантність розвинута серед слідчих на достатньому рівні, про що свідчать показники респондентів.

Проведено дослідження серед курсантів, здобувачів вищої освіти та слідчих щодо визначення реального та ідеального профілю слідчого, в результаті чого визначили, на якому рівні розвинуті професійно важливі якості структурно-логічної моделі готовності до професійної діяльності працівників слідчих підрозділів Національної поліції України.

Відповідно до показників ідеального профілю, то майже усі респонденти визначили високі показники. Щодо реального — є певні відмінності у відповідях здобувачів вищої освіти та курсантів і самих слідчих.

При аналізі проведеного дослідження анкет слідчих визначили, що майже усі якості притаманні їх колегам на високому рівні, крім таких, як копіткість, дидактичність, гнучкість, емпатія. Відповідно, слід звернути увагу на дані якості з метою підвищення їх рівня у слідчих.

Достатньо критично до слідчих поставились курсанти та здобувачі вищої освіти, їх показники у цілому низькі та середні. Більшість якостей, які мають низький показник не можуть бути ними об'єктивно оцінені, у зв'язку із відсутністю досвіду у практичній сфері.

Таким чином, проведені дослідження сприяли визначенню рівнів сформованості провідних професійно важливих якостей та надали змогу встановити, які із них потребують удосконалення та підвищення для того, щоб працівник слідчого підрозділу Національної поліції України відповідав структурно-логічній моделі готовності до професійної діяльності.

4.3 Психологічний профіль слідчого з точки зору провідних якостей, які детермінують їхню готовність до слідчої діяльності

Формування та розвиток висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника слідчого підрозділу у більшості випадків залежить від етапів професійного становлення та подальшого самовдосконалення й підвищення кваліфікації.

Професіогенез слідчого відбувається постійно і не повинен зупинятись, оскільки плинність законодавства та новітніх механізмів вчинення злочинів потребують від нього тримати руку на «пульсі» та

бути готовим у будь-якій ситуації виконувати професійні завдання на високому професійному рівні.

Відповідно, рівень сформованості готовності до професійної діяльності забезпечить якісний показник професіоналізму та компетентності слідчого. У зв'язку з цим важливим показником тут є визначення психологічного профілю з метою перевірки сучасного стану рівня сформованості структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності.

Для визначення психологічного профілю взято за основу дослідження, зазначене у п. 4.2 даного наукового дослідження, під час якого проведено опитування 131-ого слідчого Одеської та Херсонської областей. Попередньо був проаналізований середньоарифметичний показник ідеального та реального слідчого, на думку самих слідчих, відповідно до рівнів сформованості провідних професійно важливих якостей.

В анкетах респонденти зазначили показники реального та ідеального слідчого, їх об'єднано у середньоарифметичний показник відповідно до кожної якості. Усі результати вказані у додатку Е.

Отриманий середньоарифметичний показник якостей слідчого визначається у відсотках, а необхідно визначити рівні сформованості готовності працівників слідчих підрозділів Національної поліції України до професійної діяльності. Тому, щоб розрахувати рівні необхідно:

1) перевести відсотки у частки. Наприклад, 15 % опитаних будуть дорівнювати 0,15 частки від загальної кількості респондентів;

2) визначити математичну масу кожного рівня. В дослідженні визначено всього три рівні: низький, середній та високий. Тому, умовно низький рівень дорівнює одиниці, середній дорівнює двом та високий дорівнює трьом. Для того, щоб визначити математичну масу, слід помножити кожний показник якості у частках на певний рівень, тобто на: 1, 2 і 3;

3) далі підсумовуємо три показники математичної ваги і отримуємо середньозважений рівень.

У результаті вищеописаних розрахунків отримуємо наступну формулу:

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i f_i}{\sum_{i=1}^n f_i},$$

де \bar{X} — це середньозважений рівень готовності до професійної діяльності;

n — кількість рівнів (їх у нашому випадку 3, тобто це $x_1 + x_2 + x_3$);

x — певний рівень, x_1, x_2, x_3 ;

f — частка певного рівня, їх у нас 3, тобто f_1, f_2, f_3 .

Відповідно, мінімальний рівень буде дорівнювати одиниці, а максимальний — трійці.

Наприклад, для визначення середньозваженого рівня правової готовності слід розраховувати окремо середню суму провідних професійно важливих якостей правосвідомості та надійності низького рівня (3 % + 3 %), середнього рівня (31 % + 21 %) та високого рівня (65 % + 76 %). У результаті отримуємо середньостатистичний показник, а саме: низький рівень 3 %, середній — 26 %, високий — 71 %. Далі переводимо отримані показники у частки, тобто ділимо на 100 і отримуємо: низький рівень — 0,03, середній — 0,26, високий — 0,71. Потім отримуємо математичну вагу кожного рівня, тобто: $0,03 \times 1 = 0,03$; $0,26 \times 2 = 0,52$ та $0,71 \times 3 = 2,31$. Підсумовуючи дані цифри $0,03 + 0,52 + 2,31 = 2,86$, отримуємо середньозважений рівень правової готовності, який дорівнює 2,86.

Таким чином, відповідно до даної формули можна визначити середньозважений рівень готовності працівника слідчого підрозділу до практичної діяльності за показниками розвиненості провідних професійно важливих якостей.

Відповідно, усі отримані показники рівня сформованості різновидів готовності будуть оцінюватись від одиниці (мінімальний — низький рівень) до трійки (максимальний — високий рівень).

Визначати рівень будемо наступним чином: підсумовувати якості певного різновиду готовності і визначати середній статистичний показник, який надалі будемо розраховувати за вищезазначеною формулою.

Розглянемо рівні сформованості видів **операціональної готовності** [225].

Отже, **правова готовність** обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як правосвідомість та надійність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень правової готовності — 2,86.

Наступний різновид операціональної готовності — **профілактична готовність**, вона складається із таких провідних професійно важливих якостей: поміркованість та уважність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень профілактичної готовності — 2,62.

Провідні професійно важливі якості такої операціональної готовності, як **слідчо-розшукова готовність** — це відповідальність і обґрунтованість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень розшукової готовності — 2,49.

Провідні професійно важливі якості такої операціональної готовності, як **кримінально-процесуальна готовність** — це принциповість та справедливість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень криміналістичної готовності — 2,53.

Наступний різновид операціональної готовності — **криміналістична готовність**, яка складається із пошукової та дослідницької.

Провідними якостями **пошукової готовності** є спостережливість та винахідливість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень криміналістичної готовності — 2,57.

Провідними якостями **дослідницької готовності** є копіткість та допитливість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень дослідницької готовності — 2,52.

Розглянемо результати дослідження наступного різновиду операціональної готовності — **економічна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як економічність та ощадливість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень економічної готовності — 2,43.

Наступний різновид операціональної готовності — **засвідчувальна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як ретельність та старанність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень засвідчувальної готовності — 2,54.

Розглянемо далі **стратегічно-тактичну готовність** як різновид операціональної готовності. Вона у свою чергу поділяється на технологічну та методичну.

Так, технологічна готовність обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями — планомірність та системність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень технологічної готовності — 2,54.

Провідними професійно важливими якостями методичної готовності є інноваційність та дидактичність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень методичної готовності — 2,39.

Наступний різновид операціональної готовності — це **управлінська готовність**, яка включає у себе такі різновиди: організаційна та координаційна готовність.

Організаційна готовність обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: організованість та цілеспрямованість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень організаційної готовності — 2,65.

Координаційна готовність обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як узгодженість і раціоналізація. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень координаційної готовності — 2,55.

Усі показники середньозваженого рівня операціональної готовності виведено у графік (див. графік 4.10). Відповідно до графіка даний тип структурно-логічної моделі готовності працівників слідчих підрозділів розвинутий у слідчих на рівні вище середнього (з урахуванням того, що двійка — середній рівень). Серед них найменші показники у наступних різновидів готовності: економічна, методична. Економічна готовність повинна бути притаманна слідчому на високому рівні, оскільки він повинен бути здатним раціонально використовувати матеріальні та трудові ресурси під час проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій. Щодо методичної та розшукової готовності, то їх показники є допустимими, оскільки на високому рівні дані різновиди готовності можуть бути притаманними тільки слідчому із великим професійним досвідом, а серед наших респондентів

середній вік склав 30–33 роки. Для їх професіогенезу це є достатньо позитивний показник, за умови подальшого удосконалення та професійного розвитку.

Графік 4.10 — Графік середньозваженого рівня операціональної готовності слідчого до професійної діяльності

Умовні позначки: 1 — правова готовність, 2 — профілактична готовність, 3 — слідчо-розшукова готовність, 4 — кримінально-процесуальна готовність, 5 — пошукова готовність, 6 — дослідницька готовність, 7 — економічна готовність, 8 — засвідчувальна готовність, 9 — технологічна готовність, 10 — методична готовність, 11 — організаційна, 12 — координаційна готовність

Отже, виходячи із показників, зазначених у графіку 4.10 середньозваженого рівня операціональної готовності слідчого, видно, що усі різновиди гносеологічної готовності розвинуті вище середнього рівня. Серед них менш розвинутою є методична готовність. Такий показник є зрозумілим, оскільки він передбачає здатність слідчого не діяти у рамках шаблонів, а творчо та індивідуально підходити до кожної ситуації. А у зв'язку із появою нових повноважень, пов'язаних із оперативно-розшуковою діяльністю, слідчі не в повному обсязі усвідомлюють необхідність виконання процесуальних дій, тому творчий підхід вони зараз намагаються не застосовувати.

Розглянемо рівні сформованості видів **гносеологічної готовності**.

Різновид гносеологічної готовності — **наукова готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як критичність та систематичність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень педагогічної готовності — 2,58.

Один із різновидів гносеологічної готовності — це **прогностична готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: прогностичність і передбачуваність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень прогностичної готовності — 2,53.

Розглянемо наступний різновид гносеологічної готовності — це **конструктивна готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: індуктивність і послідовність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень конструктивної готовності — 2,61.

Один із різновидів гносеологічної готовності — це **реконструктивна готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: дедуктивність і точність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень реконструктивної готовності — 2,63.

Наступний різновид гносеологічної готовності — це **оцінна готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: неупередженість і об'єктивність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень оцінної готовності — 2,57.

Наступний різновид гносеологічної готовності — це **аналітична готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: логічність і розсудливість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень аналітичної готовності — 2,57.

Наступний різновид гносеологічної готовності — це **діагностична готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: гнучкість і обачливість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень діагностичної готовності — 2,57.

Наступний різновид операціональної готовності — це **творча готовність**, яка у свою чергу поділяється на креативну та інноваційну готовність.

Креативна готовність обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: креативність та оригінальність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень креативної готовності — 2,43.

Інноваційна готовність обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: винахідливість та ініціативність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень інноваційної готовності — 2,55.

Усі показники середньозваженого рівня гносеологічної готовності виведено у графік (див. графік 4.11). Відповідно до графіка даний тип

Графік 4.11 — Графік середньозваженого рівня гносеологічної готовності слідчого до професійної діяльності

Умовні позначки: 1 — наукова готовність, 2 — прогностична готовність, 3 — конструктивна готовність; 4 — реконструктивна готовність, 5 — оцінна готовність; 6 — аналітична готовність, 7 — діагностична готовність, 8 — креативна готовність, 9 — інноваційна готовність

структурно-логічної моделі готовності працівників слідчих підрозділів розвинутий у слідчих на рівні вище середнього (з урахуванням того, що двійка — середній рівень). Серед них найменші показники у наступних різновидів готовності: креативна та прогностична.

Перейдемо до розгляду результатів проведеного дослідження наступного елемента структурно-логічної моделі готовності до професійної діяльності вид готовності — **інтрапсихічної готовності**.

Різновид інтрапсихологічної готовності — **саморефлексивна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як обізнаність та раціональність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень саморефлексивної готовності — 2,46.

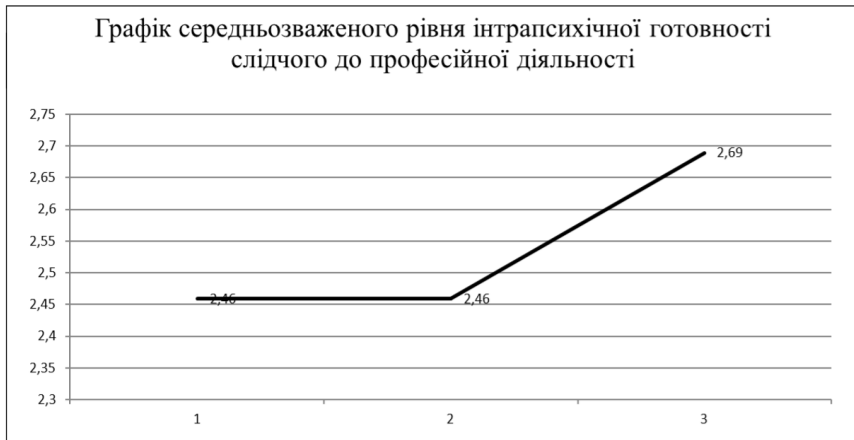
Наступний різновид інтрапсихологічної готовності — **мотиваційна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як наполегливість та завзятість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень мотиваційної готовності — 2,46.

Наступний різновид інтрапсихологічної готовності — **саморегулятивна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як самоконтроль та витримка. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень регулятивної готовності — 2,69.

Отже, виходячи із показників, зазначених у графіку 4.12 середньозваженого рівня інтрапсихічної готовності слідчого, видно, що усі різновиди інтрапсихічної готовності розвинуті вище середнього рівня. Серед них менш розвинутими є саморефлексивна та мотиваційна готовність. Однак, ці показники є допустимими і сприятливими для компетентного слідчого.

Наступний вид готовності — це **спортивна готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: рішучість і сміливість. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень спортивної готовності — 2,67.

Наступний вид готовності — це **функціональна готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: терплячість і самовладання. Підставляючи показники

Графік 4.12 — Графік середньозваженого рівня інтрапсихічної
готовності слідчого

Умовні позначки: 1 — саморефлексивна готовність; 2 — мотиваційна готовність; 3 — саморегулятивна готовність

даних якостей, визначаємо середньозважений рівень функціональної готовності — 2,63.

Наступний вид готовності — це **комунікативна готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: товариськість і комунікабельність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень функціональної готовності — 2,64.

Наступний вид готовності — це **психологічна готовність**, яка складається із таких різновидів: перцептивна, сугестивна та регулятивна готовість.

Різновид психологічної готовності — **перцептивна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як емпатія та уважність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень перцептивної готовності — 2,51.

Наступний різновид психологічної готовності — сугестивна готовність, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими

якостями, як впливовість та харизматичність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень сугестивної готовності — 2,46.

Наступний різновид психологічної готовності — **регулятивна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як тактовність та координаційність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень регулятивної готовності — 2,46.

Отже, побудувавши графік середньозваженого рівня психологічної готовності слідчого (див. графік 4.13), визначено, що усі різновиди даного типу структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності розвинуті на рівні вище середнього.

Графік 4.13 — Графік середньозваженого рівня психологічної
готовності слідчого

Умовні позначки: 1 — перцептивна готовність; 2 — сугестивна готовність; 3 — регулятивна готовність

Найбільш розвинута перцептивна готовність. Нижчі позначки займають регулятивна та сугестивна готовність. Такі показники

можуть свідчити про те, що слідчі не у повному обсязі розуміють важливість даних різновидів готовності у професійній діяльності. Проте, слід зазначити, що дані різновиди готовності на максимальному рівні можуть бути розвинуті тільки у слідчих із великим професійним досвідом. Зважаючи на те, що серед опитаних слідчих, середній вік яких склав 30–33 роки, досвід роботи слідчим не великий, такі показники є допустимими та сприятливими.

Наступний вид готовності — це **педагогічна готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: доброзичливість і дипломатичність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень педагогічної готовності — 2,52.

Наступний вид готовності — це **загальнокультурна готовність**, яка обумовлюється наступними провідними професійно важливими якостями: освіченість і толерантність. Підставляючи показники даних якостей, визначаємо середньозважений рівень загальнокультурної готовності — 2,63.

Таким чином, розглянуто різновиди дев'яти типів готовності (операціональна, гноселогічна, інтрапсихічна, спортивна, функціональна, комунікативна, психологічна, педагогічна та загальнокультурна) структурно-логічної моделі готовності працівника слідчого підрозділу Національної поліції України до професійної діяльності відповідно до провідних професійно важливих якостей, які їм притаманні.

Далі слід визначити єдиний графік (див. графік 4.14) за усіма типами структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності. Для цього об'єднано усі різновиди готовності певного типу у загальну суму і відповідно до попередньо виведеної формули розраховано середньозважений показник рівня розвитку готовності слідчого.

Відповідно до показників графіка 4.14 видно, що усі типи готовності структурно-логічної моделі працівників слідчих підрозділів Національної поліції України розвинуті на рівні вище середнього (показник 2 — це середній рівень). Серед типів готовності мінімальний рівень займають психологічна та педагогічна готовність. Такий показник є зрозумілим, оскільки саме ці типи готовності є фундаментальними при виконанні функціональних обов'язків і потребують постійного

Графік 4.14 — Графік середньозваженого рівня структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності

Умовні позначки: 1 — операціональна готовність; 2 — інтрапсихічна готовність; 3 — спортивна готовність; 4 — функціональна готовність; 5 — комунікативна готовність; 6 — психологічна готовність; 7 — педагогічна готовність; 8 — загальнокультурна готовність; 9 — гносеологічна готовність

удосконалення та підвищення рівня в залежності від досвіду роботи. Але, як зазначено у п. 2.3 наукового дослідження, у зв'язку із омолодженням кадрів серед слідчих показник середньозваженого рівня 2,48 та 2,52 є допустимим.

У результаті проведеного дослідження встановлюємо, що найвищі позначки середньозваженого рівня структурно-логічної готовності слідчих до професійної діяльності займають показники спортивної (2,67), комунікативної (2,64) та загальнокультурної готовності (2,63). Дані позначки є достатньо позитивними із урахуванням того, що максимальним є показник 3. Це свідчить про те, що у професійному відборі кадрів до поліції достатньо уваги приділяється перевірці наявності та розвиткові здатності до витримки, фізичного навантаження та функціонування стану, який не залежить від людини.

Таким чином, дане дослідження дає змогу зробити висновки про те, що сучасний стан рівня розвитку структурно-логічної моделі готовності працівників слідчих підрозділів до професійної діяльності займає показник вище середнього, що є достатньо позитивним для розвитку висококваліфікованих та конкурентоспроможних слідчих у цілому. Проте, в ідеалі показники повинні займати високий рівень готовності до професійної діяльності.

Побудований психологічний профіль готовності працівників слідчих підрозділів до професійної діяльності допоможе з'ясувати під час професійного відбору, на які саме різновиди готовності слід зосереджувати увагу, а які потребують більш детального дослідження та удосконалення у процесі професіогенезу.

Набула подальшого розвитку необхідність зосередження уваги під час професійного відбору саме на тих різновидах готовності, яким слідчі зазначили найнижчі показники.

Розділ 5

ПРАВОВІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

5.1 Методичне забезпечення навчально-виховного процесу для розвитку готовності до слідчої діяльності

Якісна та ефективна підготовка закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання повинна розвивати та формувати у майбутніх слідчих на високому рівні готовність якісно та ефективно виконувати професійні обов'язки. Беззаперечним підґрунтям у таких умовах є методичне забезпечення навчально-виховного процесу, що забезпечить розвиток певних різновидів готовності.

П. 16 ст. 1 ЗУ «Про вищу освіту» визначає освітню діяльність закладів вищої освіти, яка спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу. Також у ст. 47 зазначеного закону передбачено, що освітній процес — це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у вищому навчальному закладі (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей

у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості.

Так, ст. 16 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» передбачає, що до виробничо-орієнтованих наукових установ належать науково-дослідні, дослідно-конструкторські, конструкторсько-технологічні, дослідно-технологічні та проектно-конструкторські підприємства та організації.

Проаналізувавши навчальні плани ОДУВС, визначено, що освітній процес у цілому спрямований на розвиток різновидів готовності до професійної діяльності, проте є декілька зауважень щодо розвитку певних їх складових: вмінь та навичок. Це пов'язане із тим, що є випадки плутанини у розумінні понять знання та вміння. Крім того передбачена недостатня кількість академічних годин на практичну підготовку майбутніх слідчих.

Визначивши ці прогалини у навчально-виховному процесі, була розроблена система розвитку психологічної та комунікативної готовності, яку розпочали впроваджувати з 2013 по 2023 навчальні роки на базі ОДУВС за такими напрямками:

- «Психологія: схеми, таблиці, коментарі» [323];
- «Практикум із психології» [238];
- «Психологічні аспекти ювенальної юстиції» [321];
- «Психологічна підготовка та основи етики» [320];
- «Професійно-психологічна підготовка працівників кадрів досудового розслідування» [316];
- «Кімната дружня до опитування дітей» [260];
- «Саморегуляція психічного стану поліцейського під час стресу в умовах воєнного стану» [176];
- «Стрес у роботі поліцейського в умовах воєнного стану» [261];
- «Комунікативна компетентність у правоохоронній діяльності» [317];
- «Професійно-психологічна підготовка поліцейського» [259];

Перший напрямок. Ефективність та якість виконання функціональних обов'язків забезпечують готовність до професійної діяльності. Для цього слід отримати необхідні знання, вміння та навички. Тому, для розвитку саме психологічної готовності майбутніх слідчих сумісно

із доктором юридичних наук, професором О.М. Цільмак був розроблений навчально-наочний посібник «Психологія: схеми, таблиці, коментарі» у ракурсі навчальної дисципліни «Психологія» з метою передачі знань із психологічних особливостей та закономірностей психіки, її структури та поведінкових і характерологічних стереотипів. Для цього у 2013-2014 роках була змінена навчальна дисципліна «Психологія» відповідно до навчально-наочного посібника.

У навчально-наочному посібнику «Психологія: схеми, таблиці, коментарі» представлені основні теми навчальної дисципліни «Психологія», яка викладається у ЗВО системи МВС України. Він увібрав у себе чотири розділи — «Психологія як наука», «Психічні процеси», «Психічні стани», «Психічні властивості» та дванадцять глав, які розкривають зміст та суть структури психіки людини. Його оформлення сприяє системному розумінню навчального матеріалу, кращому візуальному сприйманню та запам'ятовуванню.

Запропоновані у навчально-наочному посібнику теми знаходяться у межах навчального плану, навчальної та робочої програм навчальної дисципліни «Психологія». Очікуваним результатом після вивчення наданого у навчально-наочному посібнику матеріалу є набуття курсантами, здобувачами вищої освіти та слухачами:

1) наступних *знань*:

сутність та зміст дефініції «психіка»;

сутність свідомості та особливості її функціонування;

особливості психічних пізнавальних процесів (пам'яті, мислення, уваги, уяви, сприйняття, відчуття, мовлення тощо);

психологічні особливості та класифікація психічних станів;

основні характеристики мотиваційних станів;

сутність волі та вольових станів;

властивості типів темпераменту;

визначення поняття «характер», особливості формування характеру;

взаємозв'язок темпераменту та характеру;

світогляд людини та його основні складові;

2) наступних *умінь*:

застосовувати психологічні знання у процесі здійснення службових обов'язків;

оцінювати емоційний стан людини;
визначати тип темпераменту й провідні якості характеру людини;
визначати вид мотивації та спрямованість особистості;
складати психологічну характеристику людини.

Розроблений навчально-наочний посібник «Психологія: схеми, таблиці та коментарі» сприятиме розвитку психологічної готовності.

Другий напрямок. З метою перевірки знань, отриманих при викладанні навчальної дисципліни «Психологія», та формування вмій та навичок психологічної готовності був розроблений «Практикум із психології», який відповідає навчальній та робочій програмі навчальної дисципліни «Психологія».

Професійна майстерність поліцейського у значній мірі залежать від здатності застосовувати знання психології при виконанні обов'язків. Наукові досягнення психології та можливість використання психологічних знань дають змогу вдосконалювати компетентність, яка забезпечується якісною професійно-психологічною підготовкою і є початковою сходинкою на шляху до професійної майстерності.

«Практикум із психології» складається із чотирьох розділів, які містять кросворди за темами й модульні кросворди, перелік питань для самоперевірки та контролю засвоєння знань, тестові завдання, практичні справи й завдання.

Мета «Практикуму із психології» — опанування курсантами навчального матеріалу із навчальної дисципліни «Психологія» шляхом самостійної роботи.

У результаті самостійної підготовки курсанти повинні закріпити такі:

1) *знання:*

сутність та зміст дефініції «психіка», особливості її елементів;
характеристика свідомості та її рівні;
психологічні особливості психічних пізнавальних процесів (пам'яті, мислення, уваги, уяви, сприйняття, відчуття, мовлення тощо);
психологічні особливості та класифікація емоцій та почуттів;
основні характеристики потреб, потягів та мотивів;
характеристики волі;
психологічна характеристика типів темпераменту;

складові характеру;
взаємозв'язок характеру та темпераменту;
складові та основні характеристики світогляду людини;
характеристика здібностей;

2) *уміння*:

застосувати психологічні знання у процесі здійснення професійних функцій;

здійснювати психодіагностику емоційних станів;
визначати тип темпераменту й провідні якості характеру людини;
визначати вид мотивації та спрямованість особи.

Отже, кожен фахівець повинен не лише знати свою професію, але й розумітися у людях, вміти створювати сприятливий психологічний клімат у колективі, налагоджувати міжособистісні стосунки тощо. Отже, вміння та навички у галузі психології покликані допомогти майбутньому фахівцю розібратися із проблемами людини, її місцем в суспільстві, спонукати до професійного та особистісного самовдосконалення.

Розроблений «Практикум із психології» сприятиме розвитку психологічної, інтрапсихічної та операціональної готовності.

Третій напрямок. Сумісно із доктором психологічних наук Л. І. Мороз, доктором психологічних наук С. І. Яковенком, кандидатом юридичних наук Ю. В. Меркуловою був розроблений навчальний посібник «Психологічні аспекти ювенальної юстиції», який відповідає навчальній дисципліні «Психологічні аспекти ювенальної юстиції».

Даний навчальний посібник сприяє розвитку та формуванню комунікативної готовності в аспекті встановлення психологічного контакту із такою соціальною групою як неповнолітні.

Отже, за результатами вивчення навчального посібника курсанти будуть знати:

- основи девіантології;
- стан та динаміку правопорушень неповнолітніх;
- специфіку правопорушень, що вчиняють неповнолітні, та особливості їх виявлення, припинення та досудового розслідування;
- проблемні питання профілактики правопорушень неповнолітніх;

- особливості проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітніми підозрюваними, потерпілими, свідками;
- питання протидії торгівлі людьми, жорстокому поводженню та сексуальній експлуатації дітей, дитячій проституції та порнографії;
- основи соціально-правового захисту та психологічної реабілітації дітей.

Вміти:

на репродуктивному рівні: відтворювати основні поняття та категорії, що віддзеркалюють сутність адміністративної діяльності поліції, а також положення нормативно-правових актів, що регулюють діяльність МВС;

на алгоритмічному рівні: довільно використовувати засвоєні знання для розв'язання типових ситуацій, що виникають під час професійної діяльності працівників поліції, а також організувати свою діяльність на основі певного алгоритму; складати необхідні адміністративно-процесуальні та інші документи;

на евристичному рівні: орієнтуватися у процесі зміни професійних завдань та ускладнення оперативної обстановки, знаходити шляхи розв'язку нетипових задач, що виникають у працівника поліції при спілкуванні з дітьми та правопорушниками;

на творчому рівні: переосмислювати наявні знання стосовно нових фактів; адаптувати раніше отриманий досвід до змінних умов та нестандартних ситуацій; варіативно розв'язувати професійні завдання.

Найважливіші світоглядні ідеї та категорії, які підлягають засвоєнню під час вивчення навчального посібника, пов'язані з розумінням поліцейськими прав і свобод людини, її життя, здоров'я, честі та гідності як найважливіших соціальних цінностей, забезпечення яких є їх повсякденним обов'язком, необхідності враховувати у професійній діяльності вікові та психологічні особливості дітей, керуватися принципами гуманізму та законності.

Отже, розроблений навчальний посібник сприятиме розвитку комунікативної готовності майбутніх слідчих щодо особливостей спілкування із неповнолітніми.

Четвертий напрямок. Сумісно із доктором психологічних наук С. І. Яковенком, кандидатом юридичних наук Ю. В. Меркуловою,

кандидатом юридичних наук Т. В. Матієнко та викладачем кафедри психології та педагогіки ОДУВС О. О. Добровольською був розроблений навчальний посібник для центрів початкової підготовки «Психологічна підготовка та основи етики». Навчальний посібник призначений для початкової підготовки МВС України навчального матеріалу з предмета «Психологічна підготовка та основи етики».

Метою навчальної дисципліни «Психологічна підготовка та основи етики» є формування у курсантів (слухачів) знань основ психології та професійної етики, зокрема, уявлення про психологію як науку та її значення у практичній діяльності працівників МВС. Курсанти (слухачі) мають знати етичні норми поведінки поліцейського при взаємодії з різними категоріями громадян, службовий етикет, вміти правильно оцінювати психологічні особливості різних категорій громадян, передбачати їх вірогідну поведінку, впливати на неї.

Курсанти (слухачі) повинні опанувати сутність та значення професійного спілкування в діяльності. Знати механізми встановлення психологічного контакту та застосовувати відповідні прийоми у професійному спілкуванні, використовувати психологічні засоби впливу на громадян, протидіяти спробам маніпулювання. Знати основи конфліктології.

Курсанти (слухачі) повинні розуміти специфіку взаємодії поліцейського з громадськістю та ЗМІ під час забезпечення охорони громадського порядку, їх значення для формування позитивного іміджу. Знати норми етикету при спілкуванні поліцейського під час виконання службових обов'язків із представниками громадськості та ЗМІ.

Головними завданнями курсу є формування знань та практичних умінь, зокрема, уміння отримувати достовірну інформацію в процесі спілкування, впливати на поведінку людей, в тому числі й правопорушників, встановлювати продуктивні ділові контакти із різними категоріями людей, здійснювати візуальну діагностику станів (сп'яніння, ознак психічного розладу, агресивних чи суїцидальних намірів, наявності у людини прихованої зброї тощо). Курсанти (слухачі) будуть знати види психічної саморегуляції та уміти самостійно регулювати свій психічний стан під час службової та позаслужбової діяльності, оволодіють технікою релаксації. Серед завдань курсу також

є формування умінь спілкуватися з вороже налаштованими громадянами, конструктивно розв'язувати конфлікти та будувати безконфліктні взаємини із громадянами загалом та окремими категоріями осіб, вести переговори із злочинцями, терористами, спілкуватися з журналістами.

Сукупність тем охоплюють усі найважливіші аспекти професійної діяльності працівника поліції щодо взаємодії із соціумом та необхідності правильної та доцільної поведінки у певних ситуаціях. Вивчення даних тем сприятиме розвитку педагогічної, комунікативної, рефлексійної, психофізіологічної, нервово-психічної, перцептивної та сугестивної готовності.

П'ятий нап'ямок. Сумісно із кандидатом юридичних наук В. В. Горошко, кандидатом юридичних наук, доцентом Т. В. Матієнко та кандидатом психологічних наук Л. М. Прудкою був розроблений навчально-методичний посібник «Професійно-психологічна підготовка працівників кадрів досудового розслідування», який відповідає навчальній дисципліні «Професійно-психологічна підготовка працівників кадрів досудового розслідування».

Метою викладання навчальної дисципліни «Професійно-психологічна підготовка кадрів досудового розслідування» є опанування курсантами (слухачами) її понятійним апаратом; оволодіння системою психологічних знань, умінь і навичок, які необхідні для формування професійної майстерності працівників поліції та ефективного виконання ними службових завдань.

Даний навчально-методичний посібник сприяє розвитку та формуванню комунікативної та психологічної готовності майбутнього слідчого до професійної діяльності.

Отже, за результатами вивчення навчального посібника курсанти будуть знати:

особливості професійно-психологічного становлення працівника Національної поліції;

професійно важливі якості працівника Національної поліції;

техніки розвитку професійного спостереження;

техніки та прийоми професійної пам'яті, уваги, інтелектуальних якостей;

тактико-психологічні основи спілкування;
психологічні особливості власного стилю спілкування;
етапи встановлення контактів;
бар'єри спілкування; фактори довірливості; ознаки брехливості;
різницю між конструктивним і деструктивним, правомірним та неправомірним психологічним впливом;
поширені засоби, прийоми, техніки, що використовуються для візуальної психодіагностики особистості;
способи візуальної психодіагностики;
принципи складання психологічного портрета злочинця;
особливості збереження психічного здоров'я;
показники професійної деформації особистості працівника Національної поліції.

Також у курсантів будуть сформовані такі практичні *уміння*:
вільно володіти поняттями та категоріями, що розкривають суть предмета;

проводити психологічний аналіз ситуацій професійного спілкування; встановлювати контакти з різними верствами населення; застосовувати адекватний психологічний вплив та контрвплив; протистояти маніпулюванню з боку кримінального елемента; протистояти провокаційним діям з боку зацікавлених осіб; попереджати та долати стресові стани;

здійснювати аудіовізуальну психодіагностику;
використовувати прийоми саморегуляції у професійній діяльності;
викликати в оточуючих довіру;

усвідомлено обирати власний стиль поведінки у складних ситуаціях взаємодії;

конструктивно злагоджувати конфлікти в колективах;
застосовувати методи й прийоми психологічного впливу та маніпуляції для припинення масових заворушень;

долати в собі можливі прояви девіантної поведінки (схильність до пияцтва, вживання наркотичних засобів, суїцидальні тенденції);

берегти власне психічне здоров'я.

Отже, розроблений навчально-методичний посібник сприятиме розвитку таких типів готовності, як: психологічна, інтрапсихічна,

фізіологічна, фізична, комунікативна та операціональна готовність із відповідними їх видами та підвидами готовності до діяльності структурно-логічної моделі готовності слідчого до діяльності.

Шостий напрямок. Сумісно із кандидатом юридичних наук В. В. Горошко, кандидатом юридичних наук, доцентом Т. В. Матієнко, кандидатом психологічних наук Л. М. Прудкою, кандидатом юридичних наук, доцентом О. О. Проценко, кандидатом психологічних наук М. О. Журавльовою були розроблені методичні рекомендації для роботи навчального полігону «Кімната дружня до опитування дітей», який відповідає навчальній дисципліні «Професійно-психологічна підготовка поліцейського».

У методичних рекомендаціях для роботи навчального полігону визначена мета проведення опитування в такій кімнаті — запобігання повторній травматизації психіки дитини в процесі опитування як завдяки спеціальним методикам та психологічно комфортній атмосфері, так і завдяки технічному оснащенню, яке дозволяє коректно вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати цей відео-запис для ведення слідства без проведення повторних допитів.

Авторами розглядається важливість врахування комунікативної готовності слідчого під час допиту неповнолітньої особи, тобто інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до ефективної соціальної взаємодії. Наголошується на врахуванні фізіологічних, психологічних змін під час розвитку дитини, що є важливим критерієм для слідчого, оскільки знання етапів та криз становлення особистості може вплинути на тактику допиту неповнолітньої особи.

Важливість встановлення психологічного контакту слідчого із неповнолітніми особами підтверджується необхідністю дотримання норм чинного законодавства, оскільки діти мають право на особливе піклування і допомогу.

Авторами систематизовано наукові підходи щодо рекомендацій слідчому під час проведення допиту. Також важливим є висування вимог щодо місця його проведення, яке повинно бути для них зручним і сприяти ефективному спілкуванню.

Дані методичні рекомендації для роботи навчального полігону «Кімната дружня до опитування дітей» спрямовані на розвиток

комунікативної та психологічної готовності слідчого до професійної діяльності.

Отже, за результатами вивчення методичних рекомендацій слідчі будуть *знати*:

вимоги до оформлення «Зеленої кімнати»;

вікові кризи дитини;

особливості комунікації із дітьми певного вікового етапу;

етапи опитування дитини;

шляхи встановлення психологічного контакту із дітьми різного віку;

особливості верифікації неправдивих показань неповнолітнього;

етапи підготовки до проведення допиту малолітньої або неповнолітньої особи;

помилки при опитуванні (допиту) малолітньої або неповнолітньої потерпілої особи та ін.

Також у слідчих будуть сформовані такі практичні *уміння*:

встановлювати психологічний контакт із дітьми;

визначати вплив вікових криз на розвиток дитини;

враховувати важливість вікового етапу становлення дитини і відповідність спілкування;

визначати особливості допиту та опитування дитини;

використовувати «Кімнату дружню до опитування дітей» під час опитування;

використовувати обладнання та інвентар, який розміщений у «Кімнаті дружній до опитування дітей»;

визначати етапи опитування дитини;

запобігати повторній травматизації дитини та ін.

Отже, розроблені методичні рекомендації для роботи навчального полігону «Кімната дружня до опитування дітей» сприятимуть розвитку таких типів готовності, як психологічна та комунікативна.

Сьомий напрямок. Сумісно із кандидатом психологічних наук Л. М. Прудкою був розроблений довідник «Саморегуляція психічного стану поліцейського під час стресу в умовах воєнного стану».

У довіднику узагальнено вплив стресу на психічний стан поліцейського під час виконання ним професійної діяльності в умовах

воєнного стану. Запропоновано сучасні методики збереження психічного здоров'я поліцейського з метою саморегуляції свого психічного стану під час стресу при виконанні ним професійної діяльності в умовах воєнного стану.

Особливо слід звертати увагу під час воєнного стану на процеси свідомої психічної саморегуляції, формування стійких і різноманітних комбінацій умовно-рефлекторних зв'язків, які забезпечують досягнення мети психічного самопливу.

Довідник «Саморегуляція психічного стану поліцейського під час стресу в умовах воєнного стану» спрямований на розвиток діагностичної, рефлексійної, мотиваційної, регулятивної, комунікативної, перцептивної та сугестивної готовності до професійної діяльності.

Восьмий напраток. Сумісно із кандидатом психологічних наук Л. М. Прудкою був розроблений довідник «Стрес у роботі поліцейського в умовах воєнного стану».

У довіднику визначена мета: збереження психічного здоров'я громадян нашого суспільства, у тому числі й поліцейських, що є пріоритетним для сьогодення в умовах воєнного стану.

Детально розглянули структурні елементи розуміння стресу та причин, які їх обумовлюють. Зазначені зв'язки фізіологічного та психічного станів, які взаємопов'язані та обумовлені між собою.

Запропоновано ряд психологічних порад та вправ для самодопомоги у стресовій та післястресовій ситуаціях під час воєнного стану. Наведені заходи є основними для того, щоб рівень стресу, якого зазнав поліцейський, не перевищував припустимого рівня. Підвищена стадія стресу може призвести до виснаження ресурсів організму і зриву системи адаптації, зниження опору організму, що призводить до неспроможності дій захисних систем та зростанню порушень узгодженості життєвих функцій.

Тому поліцейський повинен бути стресостійким до ситуацій, які відбуваються навколо, а у разі відчуття тривоги, використовувати поради, які надаються у довідникові.

Довідник «Стрес у роботі поліцейського в умовах воєнного стану» спрямований на розвиток інтрапсихічної, психологічної, фізичної та фізіологічної готовності до професійної діяльності.

Дев'ятий напрямок. Сумісно із кандидатом юридичних наук В. В. Горошко, кандидатом юридичних наук, доцентом Т. В. Матієнко, кандидатом психологічних наук Л. М. Прудкою був розроблений методичний посібник «Комунікативна компетентність у правоохоронній діяльності», який відповідає навчальній дисципліні «Комунікативна компетентність у правоохоронній діяльності».

Специфіка комунікативної діяльності працівника правоохоронних органів полягає в тому, що він взаємодіє за родом професійної діяльності з різними категоріями громадян: людьми різного віку, різних професій, різного правового статусу та ін. Часто працівнику поліції доводиться мати справу з протиборством зацікавлених осіб, яке може проявлятися як відкрито, так і в прихованій формі, а саме працівникам правоохоронної сфери доводиться часто взаємодіяти з категорією громадян, які не схильні контактувати з представниками правоохоронних органів або з тими, хто навмисно втягує в конфліктну взаємодію.

Отже, за результатами вивчення методичного посібника «Комунікативна компетентність у правоохоронній діяльності» курсанти та слідчі будуть знати:

сутність ключових понять комунікативістики, в тому числі — комунікативної компетентності працівника Національної поліції;

законодавчу регламентацію професійного спілкування згідно із Законом України «Про Національну поліцію»;

цілі і завдання управлінської комунікації, підтримання корпоративної культури між працівниками органів Національної поліції;

наукові підходи до виділення рівнів, стилів і видів спілкування, психологічних каналів передачі інформації;

основні канали передачі інформації, вербальні й невербальні засоби комунікації;

специфіку міжособистісного спілкування;

сутність й особливості комунікації у віртуальному просторі, у соціальних мережах;

види комунікативних технологій і психотехнік, що використовуються в професійній діяльності працівника Національної поліції;

прийоми професіоналізації психотехніки мовлення;

особливості репрезентації відомостей засобами масової інформації, правила спілкування із журналістами;

способи встановлення й підтримання, своєчасного закінчення комунікативного контакту.

Також у слідчих будуть сформовані такі практичні *уміння*:

застосовувати прийоми встановлення та підтримки психологічного комунікативного контакту;

встановлювати довірчі відносини з громадянами;

здійснювати професійну комунікацію, психологічно правильно будувати спілкування з колегами в службовому колективі та з різними категоріями громадян з метою досягнення необхідного професійного результату;

застосовувати способи запобігання та позитивного конструктивного вирішення конфліктів;

вести переговори;

впливати на психологічний стан співрозмовників та свідомо керувати цим впливом у ході професійного спілкування;

застосовувати правомірні та допустимі прийоми психологічного впливу;

застосовувати прийоми діагностики психологічних особливостей особистості за зовнішніми ознаками, характерологічними та поведінковими особливостям;

до самоконтролю у ситуаціях професійної діяльності (уміння керувати власним емоційним станом, мовленням, елементами невербаліки);

вміння відстояти свою думку, аргументовано захистити свою позицію, послідовність та логічність у висловлюваннях тощо.

У межах правоохоронної діяльності комунікація часто має специфічний і навіть екстремальний характер. Службова діяльність працівника поліції неможлива без комунікації як регулятора взаємин між працівником і громадянами. Окрім цього необхідно враховувати, що комунікативна діяльність працівників правоохоронних органів дуже своєрідна та має ряд психологічних особливостей. Однією з найважливіших психологічних особливостей комунікації в правоохоронних органах є її професійна спрямованість, яка пов'язана з необхідністю

встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення та встановлення осіб, що його вчинили.

Тому методичний посібник «Комунікативна компетентність у правоохоронній діяльності» сприятиме розвитку у слідчого комунікативної готовності до професійної діяльності.

Десятий напрямок. Сумісно із кандидатом психологічних наук Л. М. Прудкою був розроблений мультимедійний посібник «Професійно-психологічна підготовка поліцейського».

Підготовлений мультимедійний посібник представляє собою досить цікаву та актуальну працю як із точки зору її змісту, так і з точки зору логіки подання матеріалу.

Становлення особистості поліцейського прямо пов'язане із його психологічною готовністю до виконання службових завдань, дотримання службової дисципліни, а також формування морально-етичних якостей особистості, тому проблема психологічних особливостей діяльності залишається актуальною.

Отже, за результатами вивчення мультимедійного посібника «Професійно-психологічна підготовка поліцейського» курсанти та слідчі будуть *знати*:

- поняття і мету психологічної підготовки;
- особливості професійно-психологічного становлення особистості;
- професійно важливі якості поліцейського;
- ключові компетентності поліцейського;
- компетентнісну модель поліцейського;
- техніки розвитку професійного спостереження;
- техніки та прийоми професійної пам'яті, уваги, інтелектуальних якостей;
- психотехніки професійного спостереження за об'єктами та обстановкою;
- тактико-психологічні основи спілкування;
- психологічні особливості власного стилю спілкування;
- етапи встановлення контактів;
- бар'єри спілкування;
- шляхи встановлення психологічного контакту;
- правила вступу у комунікацію;

- правила та тактика слухання;
- маніпуляції у діяльності поліцейського;
- фактори довірливості;
- ознаки брехливості;
- різницю між конструктивним і деструктивним, правомірним та неправомірним психологічним впливом;
- поширені засоби, прийоми, техніки, що використовуються для візуальної психодіагностики особистості;
- способи візуальної психодіагностики;
- принципи складання психологічного портрета злочинця;
- особливості збереження психічного здоров'я та ін.

Також у курсантів та слідчих будуть сформовані такі практичні уміння:

- вільно володіти поняттями та категоріями, що розкривають суть предмета;
- проводити психологічний аналіз ситуацій професійного спілкування;
- встановлювати контакти з різними верствами населення;
- застосовувати адекватний психологічний вплив та контрвплив;
- протистояти маніпулюванню з боку кримінального елемента;
- протистояти провокаційним діям з боку зацікавлених осіб;
- попереджати та долати стресові стани;
- здійснювати аудіовізуальну психодіагностику;
- використовувати прийоми саморегуляції у професійній діяльності;
- викликати в оточуючих довіру;
- усвідомлено обирати власний стиль поведінки у складних ситуаціях взаємодії;
- конструктивно злагоджувати конфлікти в колективах;
- застосовувати методи й прийоми психологічного впливу та маніпуляції для припинення масових заворушень;
- берегти власне психічне здоров'я тощо.

Тому мультимедійний посібник «Професійно-психологічна підготовка поліцейського» сприятиме розвитку у слідчого психологічної, інтрапсихічної та комунікативної готовності до професійної діяльності.

Таким чином, система методичного забезпечення навчально-методичного процесу ОДУВС спрямована на реалізацію розвитку загальних та спеціальних компетентностей, що у свою чергу сприяє розвитку комунікативної, психологічної, інтрапсихічної, фізичної, фізіологічної та загальнокультурної готовності. Це являється підґрунтям до формування висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника поліції.

5.2 Перелік професійно важливих вмінь, які детермінують готовність слідчого до проведення слідчих (розшукових) дій

Професіогенез слідчого відбувається за умов набуття певних загальних та спеціальних компетентностей, якими повинен володіти слідчий на високому професійному рівні. Особливо це прослідковується в умовах виконання безпосередніх професійних обов'язків. Так, у підрозділі 2.3 детально були розглянуті специфіка та психологічні складові готовності слідчого при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, які визначені на підставі опитування 131 слідчого Одеської та Херсонської областей з питань наявності труднощів, які виникають при проведенні певних видів слідчих (розшукових) дій.

Тому визначивши попередньо всі труднощі, з якими зустрічаються працівники слідчих підрозділів Національної поліції України, потрібно відповідно до даних труднощів встановити вміння, якими повинен володіти слідчий з метою подолання даних проблем. Вміння описано відповідно до різновидів структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності, яку побудовано у підрозділі 3.1.

Розглянемо такий вид слідчої (розшукової) дії як **допит**. Виявляється, що сучасна система підготовки не відповідає вимогам слідчих підрозділів. Як зазначено у підрозділі 3.2, готовність слідчого до професійної діяльності обумовлюється професійно важливими якостями та уміннями. Тому необхідно визначити деякі професійно важливі вміння, що детермінують певний різновид готовності до проведення допиту.

Для кваліфікованого проведення допиту підозрюваного, свідка, потерпілого, експерта, малолітньої або неповнолітньої особи під час навчання у закладі вищої освіти курсантів треба формувати наступні різновиди готовності: аналітичну, прогностичну, криміналістичну, комунікативну, фізіологічну, комунікативну та творчу.

Отже, **криміналістична готовність до проведення допиту** детермінується такими **професійно важливими уміннями**:

- збирати та досліджувати вихідні дані, які відносяться до предмета допиту та до особистості допитуваного;
- відокремлювати криміналістично важливу інформацію серед отриманих слів та свідчень;
- фіксувати емоційні, мімічні, пантомімічні прояви з боку допитуваного;
- викривати неправдиві свідчення;
- застосовувати фотозйомку, аудіо- та/або відеозапис під час допиту (п. 5 ст. 224 КПК України [143]);
- забезпечувати участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності — лікаря при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи (ч. 1 ст. 227 КПК України [143]);
- визначати в об'єкті, явищі, процесі дослідження; діях та вчинках особи якомога більше сторін і зв'язків та ін.

Стратегічно-тактична готовність до проведення допиту детермінується уміннями:

- проводити активний допит наступуючого характеру по відношенню до допитуваного;
- контролювати та регулювати час допиту;
- змінювати тактику та манеру ведення допиту;
- використовувати синхронну поведінку або дзеркальне відображення під час проведення допиту;
- змінювати предмет допиту (за необхідністю) та ін.

Комунікативна готовність до проведення допиту детермінується уміннями слідчого:

- використовувати засоби емоційного впливу, які спрямовані на спонукання допитуваного до каяття й чистосердечного зізнання;

- використовувати у допиті фактор раптовості при постановці несподіваних питань;
- справляти позитивне враження;
- викладати свої думки грамотно, чітко, зрозуміло, доступно;
- виявляти гармонію спокою і впевненості, стриманість у словах і виразах;
- володіти технікою комунікативної поведінки під час допиту;
- уникати під час допиту обговорення суперечливих питань особистісного інтимного характеру, що не стосуються кримінального провадження;
- шанобливо відноситись до об'єкта допиту;
- допитувати в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких їй неможливо було б упізнати (ч. 10 ст. 232 КПК України [143]);
- проводити опитування особи у режимі відео- або телефонної конференції, яка через знаходження у віддаленому від місця проведення досудового розслідування місці, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів вчасно прибути до слідчого, прокурора (ч. 11 ст. 232 КПК України [143]);
- використовувати прийоми логічного впливу, які полягають у пред'явленні доказів, що спростовують показання об'єкта допиту або потребують їх деталізації, та можуть призвести до протиріч між показаннями співучасників;
- долати та нейтралізувати мотиви, що спонукають об'єкта допиту надавати неправдиві показання;
- встановлювати психологічний контакт при допиті;
- долати бар'єри спілкуванні, які можуть виникати під час допиту;
- проводити одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях (ч. 9 ст. 224 КПК України [143]);
- враховувати специфіку підліткового віку при допиті малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226 КПК України [143]);
- дотримуватися дистанції під час допиту;
- використовувати метод переконання, спрямованого на мислення, відчуття і волю, шляхом приведення доводів і пред'явлення

доказів, при яких у об'єкта допиту формується усвідомлене бажання надавати правдиві показання в умовах збереження свободи вибору його поведінки;

- встановлювати таку атмосферу при спілкуванні із об'єктом допиту, яка забезпечить готовність і бажання давати показання;
- слухати, чути та почути об'єкт допиту.

Фізіологічна готовність до проведення допиту детермінується уміннями слідчого:

- втримувати довготривалий плин допиту, не відволікаючись;
- тримати нервову рівновагу;
- контролювати емоції;
- проводити допит тривалий час, не відволікаючись (допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому — понад вісім годин на день (ч. 2 ст. 224 КПК України [143]);
- проводити допит за різних умов та ситуацій (проводити за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати (ч. 1 ст. 224 КПК України [143]);
- бути уважним під час допиту у різний час доби та ін.

Прогностична готовність до проведення допиту детермінується уміннями слідчого:

- визначити коло осіб, які можуть володіти відомостями, що мають значення у кримінальному провадженні;
- планувати імовірний плин допиту;
- попереджати негативний розвиток результатів проведення допиту;
- передбачати напрями розгортання конфлікту і можливі наслідки та ін.

Аналітична готовність детермінується уміннями слідчого:

- аналізувати;
- робити логічні умовиводи щодо отриманої інформації;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки отриманої інформації під час провадження допиту та ін.

Творча готовність до проведення допиту детермінується уміннями слідчого:

- креативно мислити щодо ймовірних обставин;

- обирати оригінальні підходи до плину допиту;
- приймати нестандартні рішення тощо.

Наступний вид слідчої (розшукової) дії є **пред'явлення для впізнання** (статті 228–231 КПК України [143]). За результатами опитування слідчих були описані попередньо у підрозділі 2.3 труднощі, які виникають під час проведення гласних слідчих (розшукових) дій. З метою їх подолання ще на рівні закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання виникає потреба зосереджувати увагу на таких різновидах готовності, як: засвідчувальна, стратегічно-тактична, діагностична, комунікативна, аналітична, управлінська, які сприятимуть ефективному та якісному проведенню процесу пред'явлення для впізнання. Отже, розглянемо деякі вміння, які детермінують певні різновиди готовності для здійснення процесу пред'явлення для впізнання.

Засвідчувальна готовність щодо пред'явлення для впізнання детермінується уміньми слідчого:

- перекладати усну інформацію у письмову форму під час впізнання;
- належного і своєчасного складання процесуальних документів;
- фіксувати у протоколі усі обставини у повному обсязі та у належній послідовності;
- використовувати звукозаписувальні пристрої під час впізнання;
- провадити впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису (п. 6 ст. 228 КПК України [143]);
- використовувати сучасні інформаційні технології та ін.

Стратегічно-тактична готовність щодо пред'явлення для впізнання детермінується **уміннями** слідчого:

- встановлювати психологічний контакт із особою, що упізнає;
- визначатися із доцільністю візуальної ідентифікації;
- підбирати тотожні об'єкти для впізнання;
- підібрати для особи, яка упізнає, речі в числі інших однорідних речей одного виду, якості і без різких відмінностей у зовнішньому вигляді, у кількості не менше трьох (ч. 2 ст. 229 КПК України [143]);
- визначати час і місце для слідчої дії;
- визначити чи може дана слідча дія допомогти допитуваному конкретизувати і відновити в пам'яті упущені або забуті обставини справи;

- підібрати умови, наближені до умов сприйняття об'єкта у момент події, при здійсненні пред'явлення для впізнання;
- підібрати належне освітлення та простір для виконання даної слідчої дії;
- підбирати фотознімки, що пред'являються, які не повинні мати різких відмінностей між собою за формою та іншими особливостями, що суттєво впливають на сприйняття зображення (п. 7 ст. 228 КПК України [143]);
- враховувати фактор часу, оскільки особа, що упізнає, може забути образ раніше сприйнятого об'єкта чи предмета;
- підібрати та створити схожі умови для особи, що упізнає;
- проводити впізнання в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особу, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням та ін.

Управлінська готовність щодо пред'явлення для впізнання детермінується **уміннями** слідчого:

- організувати попередній допит особи, що впізнає, і особи, яку буде пред'явлено для впізнання;
- організувати своєчасне прибуття необхідних осіб для проведення впізнання;
- організувати охорону та безпеку для особи, що упізнає;
- забезпечувати безпеку особи, яка впізнає, впізнання може проводитися в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням (п. 4 ст. 228 КПК України [143]);
- залучати спеціалістів для фіксування впізнання технічними засобами, психологів, педагогів та інших спеціалістів (п. 8 ст. 228 КПК України [143]);
- організувати робочий процес відповідно до раціонального використання часу та ін.

Діагностична готовність щодо пред'явлення для впізнання детермінується **уміннями** слідчого:

- встановлювати наскільки впевнена у своїх твердженнях особа, що упізнає;
- діагностувати мову жестів та міміки особи, що упізнає;

- діагностувати брехню та ін.

Комунікативна готовність щодо пред'явлення для впізнання детермінується уміннями слідчого:

- чітко та однозначно задати питання;
- лаконічно уточнювати відповіді;
- задати конкретні питання особі, яка впізнає, чи може вона впізнати певну річ, опитати про ознаки цієї речі і обставини, за яких вона цю річ бачила, про що складається протокол (ч. 1 ст. 229 КПК України [143]);
- задавати прямі та конкретні питання та ін.

Прогностична готовність щодо пред'явлення для впізнання детермінується **уміннями** слідчого:

- передбачати наслідки проведеного впізнання;
- передбачати поведінку учасників впізнання та ін.

Наступний вид гласних слідчих (розшукових) дій є проведення обшуку. На підставі проведеного опитування слідчих щодо труднощів, які виникають під час проведення гласних слідчих (розшукових) дій, встановлено, що є потреба ще на рівні отримання освіти у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання зосереджувати увагу на таких різновидах готовності, як стратегічно-тактична, слідчо-розшукова, прогностична, аналітична, які сприятимуть ефективному та якісному проведенню обшуку.

Дана слідча (розшукова) дія визначається певними професійно важливими вміннями, які детермінують спроможність слідчого до її провадження.

Слідчо-розшукова готовність щодо проведення обшуку детермінується **уміннями** слідчого:

- здійснювати оглядову стадію обшуку;
- проводити обстеження без порушення цілісності об'єкта;
- проводити обстеження з частковим руйнуванням об'єкта;
- застосовувати метод послідовного суцільного ретельного обстеження (застосовується в ситуації інформаційної невизначеності слідчого щодо вірогідного місцезнаходження предметів, які розшукують та ін.).

Стратегічно-тактична готовність щодо проведення обшуку детермінується уміннями слідчого:

- визначити загальну тактику проведення обшуку;
- бути спостережливим;
- збирати інформацію про об'єкт обшуку;
- доказати, що відшукувані речі і документи мають значення для досудового розслідування (п. 2 ч. 5 ст. 234 КПК України [143]);
- вжити усіх належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені (ч. 1 ст. 236 КПК України [143]);
- забороняти будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку (ч. 3 ст. 236 КПК України [143]);
- забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб (ч. 4 ст. 236 КПК України [143]);
- проводити обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 4 ст. 236 КПК України [143]);
- спостерігати за поведінкою обшукуваного та членів його родини;
- розшукувати і вилучати предмети, що мають доказове значення;
- при провадженні виїмки запрошувати фахівця відповідної галузі;
- здійснювати підготовчі дії до провадження обшуку;
- при здійсненні виїмки вилучати саме належний документ, його оригінал, а не копію; сам предмет, а не його імітацію, підробку;
- правильно визначати чисельність і персональний склад слідчої групи для успішного здійснення обшуку та виїмки та ін.

Прогностична готовність щодо проведення обшуку детермінується *уміннями* слідчого:

- спланувати виїзд до місця обшуку так, щоб застати на місці обшукуваного або повнолітніх членів його сім'ї;
- визначати місця знаходження предмета, об'єкта, документа;
- визначати місце і спосіб споруди тайника та ін.

Аналітична готовність щодо проведення обшуку детермінується **уміннями** слідчого:

- складати уявлення про обшукуваного і членів його сім'ї, їх спосіб життя, заняття, розпорядок дня, на основі матеріалів кримінальної справи та даних, отриманих у процесі оперативно-розшукових заходів;
- використовувати евристичний метод обшуку при першочерговому обстеженні об'єктів;
- планувати способи проведення обшуку та ін.

Наступна слідча (розшукова) дія — це огляд, який є важливим при кримінальному провадженні, оскільки надає можливість слідчому перевірити наявність або відсутність певної версії або інформації. При вивченні труднощів, які виникають під час проведення гласних слідчих (розшукових) дій у слідчих, встановлено, що на рівні ЗВО необхідно зосереджувати увагу на таких різновидах готовності, як криміналістична, стратегічно-тактична, аналітична, прогностична, управлінська, які сприятимуть ефективному та якісному проведенню огляду.

Дана слідча (розшукова) дія визначається вміннями, які детермінують спроможність слідчого до процесу її провадження.

Отже, **криміналістична готовність** щодо проведення огляду детермінується **уміннями** слідчого:

- з продуктивного та репродуктивного пізнання;
- визначити криміналістично важливу інформацію та ін.

Стратегічно-тактична готовність щодо проведення огляду детермінується **уміннями** слідчого:

- застосовувати різноманітні прийоми вирішення задач;
- досліджувати об'єкти, які можуть бути носіями мікроджерел інформації на основі побудови і вивчення розумової моделі;
- здійснювати загальний статистичний огляд, виявляти та описувати видимі загальні та приватні ознаки об'єкта та навколишньої обстановки;
- виявляти сліди різними способами (візуальним, фізичним та хімічним);
- виробляти зліпки при відсутності можливості вилучити слід в натурі із об'ємного сліду та застосовувати слідокопіювальну плівку при поверхневому сліді;

– тимчасово опечатувати і зберігати у такому вигляді речі і документи доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування, у разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненими умовами (ч. 5 ст. 237 КПК України [143]);

– проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 7 ст. 237 КПК України [143]);

– відшукувати та закріплювати докази;

– запаковувати вилучений предмет або об'єкт, його частину належним чином ін.

Управлінська готовність щодо проведення огляду детермінується **уміннями**:

– організувати охорону місця скоєння злочину;

– прийняти відповідні заходи щодо запобігання шкідливих наслідків;

– вирішувати питання щодо доцільності створення та організації слідчо-оперативної групи;

– закріплювати за кожним відповідну ділянку, зону, сферу роботи при функціонуванні слідчо-оперативної групи;

– розподілити обов'язки між учасниками слідчо-оперативної групи і вирішувати питання про засоби зв'язку між ними та обміну інформацією;

– створити атмосферу ділової співпраці, ініціативності;

– залучати технічну допомогу відповідного профілю (вивіз сміття, розчистка приміщення та ін.) у разі необхідності;

– організовувати технічне оснащення;

– визначати необхідність участі спеціалістів, понятих, інших осіб;

– своєчасно прибути на місце скоєння злочину та ін.

Прогностична готовність щодо проведення огляду детермінується **уміннями** слідчого:

– прогнозувати розвиток ситуації;

– висувати декілька версій щодо скоєного злочину;

- розумово відтворювати передкримінальні обставини та ін.

Аналітична готовність щодо проведення огляду детермінується **уміннями** слідчого:

- встановлювати послідовність слідчої дії;
- аналізувати та конкретизувати версії;
- встановлювати ієрархію слідчих версій;
- зіставляти кожну версію з усіма фактами, з усією обстановкою місця події, при цьому приділяти увагу певним протиріччям між фактами;
- з'ясовувати зміни, які відбулися у зв'язку із скоєнням злочину на основі передкримінальних та післякримінальних станів;
- здійснювати оцінку та аналіз слідів злочину та інших речових доказів;
- узагальнювати та аналізувати інформацію;
- виділяти криміналістично значущу інформацію про динаміку подій, що мали місце;
- відтворювати події на основі сприйнятих матеріальних змін як цілісної картини злочину, так і конкретних епізодів;
- визначати причетність інформації до розслідуваної події;
- складати план слідчих дій та ін.

Наступна слідча (розшукова) дія, яка може проводитись слідчим у процесі кримінального провадження — **слідчий експеримент**. Визначивши труднощі, які виникають під час проведення даної гласної слідчої (розшукової) дії, встановлюємо, що виникає потреба на рівні закладу вищої освіти зосереджувати увагу на таких різновидах готовності, як стратегічно-тактична, аналітична, прогностична, управлінська, які сприятимуть ефективному та якісному проведенню слідчого експерименту.

Стратегічно-тактична готовність щодо проведення слідчого експерименту детермінується **уміннями** слідчого:

- перевіряти і уточнювати відомості, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 240 КПК України [143]);
- вимірювати, фотографувати, вести звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення, відбитки та зліпки, які додаються до протоколу (ч. 2 ст. 240 КПК України [143]);

– проводити слідчий експеримент в умовах, максимально наближених до тих, у яких у минулому відбувалася досліджувана дія чи подія;

– визначити механізм подій, що відбувалися, в цілому або окремих їх деталей;

– з'ясувати механізм можливості утворення слідів;

– застосовувати технічні засоби фіксації;

– швидко зорієнтуватись у процесі проведення слідчої дії та змінювати умови її проведення ін.

Управлінська готовність щодо проведення слідчого експерименту детермінується **уміннями** слідчого:

– бути організатором і керівником слідчої дії;

– визначити коло учасників слідчої дії;

– забезпечити охорону місця відтворення обстановки і обставин події;

– створити умови, максимально наближені до тих, в яких відбувалася подія або дія, яка перевіряється;

– забезпечити належну повноту і точність відтворення самих експериментальних дій, які іноді необхідно виконати багато разів, а також із відповідними варіаціями та ін.

Прогностична готовність щодо проведення слідчого експерименту детермінується **уміннями** слідчого:

– визначити доцільність та раціональність проведення слідчого експерименту;

– подумки відбудувати майбутній хід слідчої дії та можливість варіантів його проведення;

– забезпечувати умови, при яких не створюється небезпека для життя і здоров'я осіб, які беруть участь у слідчому експерименті, чи оточуючих, не принижуються їхні честь і гідність, не завдається шкода (ч. 4 ст. 240 КПК України [143]);

– відтворити (реконструювати) обстановку, у якій проводились слідчі дії ін.

Аналітична готовність щодо проведення слідчого експерименту детермінується **уміннями** слідчого:

– аналізувати отриману інформацію;

- аналізувати та логічно відтворювати ситуацію та можливості існування будь-якого факту чи виникнення явища при даних умовах;
- застосовувати логічні прийоми щодо можливості здійснення суб'єктами певних дій та ін.

Наступні слідчі (розшукові) дії, які уповноважений у разі необхідності проводити слідчий, є **освідування особи**. Дана слідча дія має певну специфіку проведення та обумовлюється наявністю знань щодо її проведення. Визначивши труднощі, які виникають у слідчих при проведенні даної слідчої (розшукової) дії, встановлюємо, що виникає потреба ще на рівні закладу вищої освіти зосереджувати увагу на таких різновидах готовності, як аналітична, управлінська, стратегічно-тактична, які сприятимуть ефективному та якісному проведенню освідування особи.

Стратегічно-тактична готовність щодо проведення освідування особи детермінується **уміннями** слідчого:

- здійснювати освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет (ч. 1 ст. 241 КПК України [143]);
- фіксувати наявність чи відсутність на тілі особи, яка підлягає освідуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет шляхом фотографування, відеозапису чи інших технічних засобів (ч. 41 ст. 241 КПК України [143]);
- оцінювати, осмислювати всі знайдені ознаки і з урахуванням цього визначати хід подальшого обстеження та ін.;
- приймати рішення про доцільність призначення освідування;
- детально описати у протоколі будь-який знайдений слід;
- бути спостережливим при огляді тіла;
- використовувати оптичні збільшувальні прилади, світлофільтри;
- використовувати ультрафіолетові, інфрачервоні та рентгенівські промені;
- вилучати сліди-речовини;
- визначатись із необхідністю фіксації провадження слідчої дії технічними засобами;
- проводити огляд тіла людини для визначення слідів злочину та особливих прикмет;

– швидко зорієнтуватись щодо необхідності проведення освідування у зв'язку із можливістю знищення слідів та ін.

Управлінська готовність щодо проведення освідування особи детермінується **уміннями** слідчого:

– створювати необхідні умови для успішного проведення освідування;

– визначати склад учасників освідування (поняті, лікар, а за необхідності інші фахівці та співробітники поліції);

– надавати конкретні задачі кожному із учасників слідчої дії;

– створити необхідні умови для успішного проведення освідування та ін.

Аналітична готовність щодо проведення освідування особи детермінується **уміннями** слідчого:

– планувати дії, пов'язані із провадженням освідування;

– аналізувати матеріали справи та інші джерела інформації, щоб визначити, які сліди можуть мати місце на тілі та одязі особи, освідування якої будуть провадити, де вони можуть дислокуватися і як їх знайти;

– визначити необхідність проведення даної слідчої (розшукової) дії;

– планувати дії, які пов'язані з проведенням освідування;

– передбачити ймовірність наявності слідів злочину на особі;

– передбачити дії та поведінку учасників освідування та ін.

Розглянемо наступний вид слідчої (розшукової) дії — забезпечення **проведення експертизи**. Встановивши труднощі, які виникають у слідчих при забезпеченні її проведення, визначаємо, що є потреба ще на рівні закладу вищої освіти зосереджувати увагу на таких різновидах готовності, як криміналістична, прогностична, аналітична, які сприятимуть більш ефективному проведенню даної слідчої (розшукової) дії.

Криміналістична готовність щодо забезпечення проведення експертизи детермінується **уміннями** слідчого:

– швидко зорієнтуватись щодо необхідності проведення експертизи з метою попередження втрати доказів з кримінального провадження;

- визначити безпосередню галузь знань, з якої необхідно провести експертизу;

- ставити запитання;

- складати клопотання, протокол про проведення експертизи та ін.

Прогностична готовність щодо забезпечення проведення експертизи детермінується **уміннями** слідчого:

- передбачити необхідність доказування тих обставин, без встановлення яких неможливе всебічне та повне розслідування матеріалів кримінального провадження;

- прогнозувати поведінку суб'єктів експертизи та ін.

Аналітична готовність щодо забезпечення проведення експертизи детермінується **уміннями** слідчого:

- визначити необхідність та доцільність проведення експертизи;

- аналізувати отриману інформацію та визначити, з якої конкретної галузі знань необхідні знання та ін.;

- визначати можливість вирішення певних питань кримінального провадження з точки зору наукових, технічних або інші спеціальних знань;

- аргументувати необхідність певного виду експертизи та ін.

Відповідно, призначення експертизи характеризується групою вмій щодо доцільності призначення експертизи та чіткого визначення певного різновиду знань, які необхідні.

Наступним різновидом проведення слідчих (розшукових) дій є проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Буде розглянуто тільки **спостереження за особою, річчю або місцем** (ст. 269 КПК України [143]), оскільки процес її провадження для слідчого є найбільш поширеним із усіх дев'яти різновидів НС(Р)Д. При опитуванні слідчих щодо труднощів, які виникають при проведенні даної негласної слідчої (розшукової) дії, то для їх подолання слідчому повинні бути притаманні професійно важливі вміння таких різновидів готовності, як аналітична, прогностична, стратегіко-тактична, комунікативна, сугестивна, пошукова, креативна, фізіологічна.

Аналітична готовність щодо проведення спостереження за особою, річчю або місцем детермінується **уміннями** слідчого:

- орієнтуватися у ситуації та процесі проведення НС(Р)Д;

- запам'ятовувати, класифікувати, узагальнювати і систематизувати усі деталі, які стосуються НС(Р)Д;

- подумки визначати логіку та етапи дій особи;

- аналізувати ситуацію, дії та вчинки особи, розглядати їх з усіх боків, розпізнавати їх типові риси і ознаки, виділяти істотні, малопомітні компоненти (відтінки, деталі, форму, будову частин і тому подібне) [436];

- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; виявляти й усувати протиріччя при спостереженні за особою [436];

Прогностична готовність щодо проведення спостереження за особою, річчю або місцем детермінується **уміннями** слідчого:

- попередньо визначати дії особи, за якою ведеться спостереження;

- передбачати можливість вчинення дій або бездіяльності осіб проведення НС(Р)Д;

- попередньо передбачити можливість ситуації, яка може завадити ефективному проведенню НС(Р)Д;

- визначати інший план дій у разі витоку інформації та ін.

Стратегічно-тактична готовність щодо проведення спостереження за особою, річчю або місцем детермінується **уміннями** слідчого:

- проводити візуальне спостереження за об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження (ч. 1 ст. 269 КПК України [143]);

- заздалегідь планувати процес проведення та здійснення НС(Р)Д;

- обирати певні методи та прийоми для проведення та здійснення НС(Р)Д;

- вчасно перервати процес НС(Р)Д при розсекречуванні або при виникненні небезпеки для власної життєдіяльності [436] та ін.

Комунікативна готовність щодо проведення спостереження за особою, річчю або місцем детермінується **уміннями** слідчого:

- встановлювати психологічний контакт із суб'єктами НС(Р)Д;

- сприяти встановленню позитивного першого враження при встановленні психологічного контакту;

- долати бар'єри спілкування;

- лаконічно, чітко та однозначно доводити інформацію до суб'єктів НС(Р)Д;
- уважно слухати та чути суб'єктів НС(Р)Д;
- конструктивно вирішувати конфлікти у разі їх настання;
- визначати ймовірність дій за невербальними засобами спілкування.

Сугестивна готовність щодо проведення спостереження за особою, річчю або місцем детермінується **уміннями** слідчого:

- впливати на думку суб'єктів НС(Р)Д [436];
- за необхідністю завуальовано маніпулювати оточуючими, підпорядковуючи їх інтересам НС(Р)Д;
- легко справляти бажане переконливе враження [436] та ін.

Пошукова готовність щодо проведення спостереження за особою, річчю або місцем детермінується **уміннями** слідчого:

- помічати певні тонкощі, деталі;
- бачити приховані від інших особливості, можливості;
- копітко розглядати кожен елемент навколо особи, що може бути корисним для ефективного проведення процесу НС(Р)Д;
- диференціювати і порівнювати необхідні і достатні кількісні і якісні ознаки об'єктів НС(Р)Д [436];
- побачити в об'єкті НС(Р)Д, явищі, процеси, діях та вчинках особи якомога більше сторін і зв'язків [436] та ін.

Креативна готовність щодо проведення спостереження за особою, річчю або місцем детермінується **уміннями** слідчого:

- знаходити індивідуальні підходи до рішення різних завдань НС(Р)Д;
- знаходити оригінальні та нестандартні шляхи у процесі проведення НС(Р)Д;
- здійснювати множинне перегрупування ідей і зв'язків [436] та ін.

Фізіологічна готовність щодо проведення спостереження за особою, річчю або місцем детермінується **уміннями** слідчого:

- виявляти високу працездатність під час проведення НС(Р)Д;
- виявляти конструктивну активність у невизначених, складних ситуаціях НС(Р)Д [436];

- виявляти швидкість просторової реакції на зоровий, слуховий, тактильний, нюховий і руховий подразники [436];
- виявляти швидкість реакції на небезпеку (здатність до швидкої дії в умовах дефіциту часу) [436];
- тримати усе під контролем, виявляти пильність, уважність і обережність [436] та ін.

Таким чином, при проведенні слідчих (розшукових) дій, слідчому повинні бути притаманні певні різновиди готовності до професійної діяльності. Так, при проведенні допиту повинні бути розвинуті на високому рівні аналітична, прогностична, криміналістична, стратегіко-тактична, фізіологічна, комунікативна та творча готовність; при пред'явленні для впізнання — засвідчувальна, стратегічно-тактична, діагностична, комунікативна, аналітична, управлінська готовність; при проведенні обшуку — стратегічно-тактична, розшукова, прогностична і аналітична готовність; при проведенні огляду та слідчого експерименту — стратегічно-тактична, аналітична, прогностична, управлінська готовність; при освідуванні особи — аналітична, управлінська та стратегічно-тактична; при проведенні експертизи — криміналістична, прогностична та аналітична готовність; при спостереженні за особою, річчю або місцем — аналітична, прогностична, стратегіко-тактична, комунікативна, сутєстивна, пошукова, креативна та фізіологічна готовність.

Отже, відповідно до структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності структуровано професійно важливі вміння, які детермінують певні різновиди готовності слідчого до слідчих (розшукових) дій. Важливим є також поряд із встановленням вмінь, здійснювати критерії оцінки рівня сформованості даних вмінь.

Встановлено, що при проведенні слідчих (розшукових) дій слідчому повинні бути притаманні певні різновиди готовності до професійної діяльності, тому запроваджено **напрямки** для підвищення рівня готовності слідчого до професійної діяльності.

Перший напрямок. Запропоновано здійснювати оцінювання рівня професійної готовності працівників слідчих підрозділів у відповідності до змісту різновидів готовності та професійно важливих вмінь, які їх детермінують. Це у свою чергу сприятиме ефективному та якісному

виконанню функціональних обов'язків на високому професійному рівні. Розроблено анкету (дивись додаток Ж), яка включає в себе перелік певних вмінь, які повинні бути притаманні слідчому при проведенні слідчих (розшукових дій) відповідно до структурно-логічної моделі готовності до діяльності. Анкету надано до психологічних служб відділів кадрового забезпечення Головного управління Національної поліції України в Одеській, Київській, Херсонській та Миколаївській областях. Оцінка рівнів сформованості вмінь, які відповідають різновидам готовності слідчого відповідно дослідних (розшукових) дій

У анкеті потрібно слідчим оцінити на якому рівні розвиваються вміння, де: 0 — вміння не виражені; 1 — вміння слабо виражені; 2 — вміння розвинуті на середньому рівні; 3 — вміння розвинуті на високому рівні; 4 — вміння розвинуті на дуже високому рівні.

Отже, зазначену анкету необхідно раз у два роки надавати слідчим для заповнення, з метою оцінювання рівня сформованості певних вмінь, які детермінують різновиди готовності до діяльності.

Другий напрямок. Детальну увагу зосереджено на розвиток психологічної, діагностичної, прогностичної та комунікативної готовності, для цього розроблено методичні рекомендації «Психологічні аспекти спілкування працівників слідчих підрозділів» для слідчих підрозділів Національної поліції.

Метою методичних рекомендацій є: оволодіння технікою комунікативної поведінки; вміння уникати обговорення суперечливих питань; контролювання процесу бесіди; проявляти співчуття, коли це доречно; спостережливість; викривання неправдивих свідчень, виявлення правди та брехню у відповідях; шанобливе відношення до співрозмовника; використання засобів емоційного впливу, які спрямовані на спонукання допитаного до каяття й чистосердечного зізнання; використання у допиті факторів раптовості, при постановці несподіваних питань; подолання та нейтралізації мотивів, що спонукають давати неправдиві показання; встановлення психологічного контакту при допиті; подолання бар'єрів у спілкуванні; застосування зон (дистанції) у комунікації та ін.

Також в методичних рекомендаціях детальна інформація зосереджена на розвитку підвидів психологічної готовності: перцептивна та сугестивна готовності.

Щодо перцептивної готовності, то визначені та детально описані механізми сприймання людини людиною, оскільки саме процес пізнання та розуміння співрозмовника у процесі комунікації є важливою складовою для встановлення психологічного контакту. Важливим є не тільки вміння та здібності інтерпретації зовнішності, поведінки та індивідуально-психологічних якостей та особливостей людини, але й необхідність налаштуватись на відповідну лінію взаємодії для отримання мети спілкування. Визначено, що вміння справляти позитивне перше враження є важливим атрибутом у діяльності слідчого. У зв'язку із цим, чітко визначено механізми розуміння людини людиною в умовах міжособистісного спілкування, які слід використовувати працівнику слідчого підрозділу під час спілкування у професійній сфері. Та запропонований алгоритм визначення та подолання бар'єрів спілкування, які стануть запорукою до отримання певної інформації.

Констатовано про важливість не ігнорування особливостей психологічного впливу та впливовості у професійній діяльності слідчого. Саме це сприяє розвитку сугестивної готовності. Тому у методичних рекомендаціях «Психологічні аспекти спілкування працівників слідчих підрозділів» пропонується визначати сутність та зміст поняття впливу та систему методів психологічного впливу (психологічна атака, психологічне програмування, психологічний тиск, психологічні маніпуляції). І відповідно запропоновано механізми психологічного захисту під час комунікації, які слід використовувати працівникам слідчих підрозділів у процесі спілкування із співрозмовником.

Отже, методичні рекомендації «Психологічні аспекти спілкування працівників слідчих підрозділів» для слідчих підрозділів Національної поліції, сприяють оснащенню слідчих сукупністю теоретичних знань та практичних вмінь щодо розвитку та формуванню психологічної, діагностичної, прогностичної та комунікативної готовності до професійної діяльності.

Третій напрямок. Для розвитку психологічної, діагностичної та комунікативної готовності додатково проводиться тренінгове заняття для слідчих під час проведення курсів підвищення кваліфікації з начальної дисципліни «Ефективна комунікація» (дивись додаток 3).

Мета тренінгу «Ефективна комунікація»: розуміння сутності та природи комунікації, її функції та види; вміння встановлювати психологічний контакт із співрозмовником; відпрацювання основних принципів побудови успішного психологічного міжособистісного контакту; подолання психологічних бар'єрів та відпрацювання вербальних та невербальних засобів спілкування.

Під час тренінгового заняття у слідчих є можливість підвищити рівень вище зазначених різновидів готовності, шляхом відпрацювання практичних вправ у групі. Тренінг складається із двох частин (дві години — теоретичний матеріал і чотири години — практичні заняття). Теоретичний блок проходить у вигляді мозкового штурму із візуальним сприйняттям мультимедійного матеріалу щодо розуміння та важливості комунікації у діяльності слідчого. Практичне заняття проходить у два етапи: перший — проведення психологічних вправ розвиток інтуїції та комунікативних вмінь, уміння підбирати різні способи встановлення психологічного контакту з урахуванням бар'єрів спілкування при допиті, розвиток професійної спостережливості, уміння дивитися та бачити, слухати та чути. Другий етап — проведення рольових психологічних вправ під час проведення яких у слідчих є можливість відпрацьовувати вміння відстоювати власну точку зору, шляхом конструктивного діалогу.

Після проведення заняття, для підвищення комунікативної готовності, слідчим надається можливість ознайомитись із додатковою літературою щодо даного напрямку [57, 176, 255, 258, 262, 316, 317].

Четвертий напрямок. Для розвитку високого рівня готовності до професійної діяльності таких видів структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності як інтрапсихічна та психічна готовності — запроваджено та апробовано проведення тренінгу для слідчих «Стрес та форми його опанування в умовах воєнного стану» (дивись додаток К).

Мета тренінгу: розуміння природи та сутності стресу відповідно до фізіо-психологічних особливостей реакції тіла на стресовий подразник, стадій стресу та шляхи їх протидії, вміння надавати першу психологічну допомогу у гострих стресових реакціях.

Під час тренінгового заняття у слідчих є можливість підвищити рівень інтрапсихічної та психічної готовності, шляхом

відпрацювання практичних вправ у групі. Тренінг складається із двох частин (дві години — теоретичний матеріал і чотири години — практичні заняття). Теоретичний блок проходить у вигляді мозкового штурму із візуальним сприйняттям мультимедійного матеріалу щодо розуміння стресу у сучасній інтерпретації; типології різних форм прояву стресу та психологічних порад щодо зменшення стресу на особистість.

Практичне заняття проходить за допомогою відпрацювання психологічних вправ першої допомоги в гострій стресовій ситуації. Вправи чотирьох стихій:

Повітря: дихальні вправи (контрольоване дихання: видих довший, ніж вдих. Дихання по квадрату).

Вода: вживання холодної води (правила пиття води маленькими ковтками, відчуваючи, як змочується ротова порожнина або виділення слини, представляючи соковиту скибочку лимона, яка лежить на язичку, вправа «Лимон»).

Земля: вправа «Замок», вправа «Стілець», вправа «Кучер», вправа «Метелик»;

Вогонь: дивитись на всі боки, фіксуючи погляд на великих предметах і називати їх (можна про себе).

Застосування моделі першої психологічної допомоги РІПУ. Модель розроблена Др. Моше Фархи з академічного коледжу Тель Хай. Більш детально алгоритм надання поліцейським першої психологічної допомоги визначено у науковій роботі [138].

Під час проведення заняття слідчі випробовують на собі техніки саморегуляції негативних психічних станів та самопомоги під час стресу і відповідно, отримують навички надання невідкладної психологічної допомоги, яку можуть надавати іншим під час виконання професійних обов'язків.

На завершення тренінгового заняття для закріплення отриманих знань, вмінь та навичок, слідчі отримують додатковий матеріал: Пам'ятка для поліцейських «Подолання стресу під воєнного стану» [275] та двома Довідниками: «Саморегуляція психічного стану поліцейського під час стресу в умовах воєнного стану» та «Стрес у роботі поліцейського в умовах воєнного стану» [260, 262].

Також даний тренінг проведено для курсантів під час табірною збору з навчальної дисципліни «Стресостійкість». Особливості проведення заняття і результати детально описані у науковій роботі [261].

Отже, систематизовано перелік вмій, які детермінують різновиди готовності слідчого до професійної діяльності, які повинні бути притаманні слідчому при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Запропоновано здійснювати оцінювання рівня вмій слідчого. Для цього запроваджена анкета до психологічних служб кадрового забезпечення Головного управління Національної поліції.

Запропоновано та апробовано проведення тренінгових занять із слідчими, які сприяють підвищенню рівня готовності слідчого до професійної діяльності.

Набуло подальшої необхідності розвиток різновидів готовності до діяльності, які повинні бути притаманні слідчому під час виконання професійних обов'язків.

5.3 Провідні напрямки оцінювання готовності слідчого до професійної діяльності

Становлення України у сучасних умовах відбувається під впливом змін у економічних, політичних та соціальних сферах життєдіяльності держави. Це обумовлюється вагомим внеском щодо змін правовідносин, у тому числі і у галузі освіти. Здобуття освіти для майбутнього слідчого є першою сходинкою професіогенезу. В залежності від цього буде визначатись ефективність та якість застосування отриманих знань та вмій на практиці.

Так, Закон України «Про вищу освіту», який був прийнятий у 2014 році, кардинально та суттєво змінив напрямок підготовки у вищій школі. Сучасні зміни у галузі вищої освіти пов'язані із впровадженням в освітню діяльність компетентнісного підходу до навчання. Це потребує суттєвих змін у галузі навчання, які пов'язані зі здобуттям різних видів компетентності та формуванням ключових компетентностей.

Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556 визначає, що вища освіта — сукупність систематизованих знань, умій і практичних

навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших *компетентностей*, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти (п. 5 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556 [286]). У той же час, законодавець надає тлумачення терміну «компетентність» — здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей (п. 13 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556 [286]).

Таке тлумачення терміну «компетентність» не у повному обсязі надає змістовну характеристику даній дефініції, оскільки не враховується мотивація, індивідуальні особливості особистості та професійно важливі якості. Тобто, визначається лише професійна сторона особистості, при цьому не враховуються чинники, які детермінують особу виконувати функціональні обов'язки на високому рівні, оскільки особа може знати, вміти, але не бути готовою виконувати завдання.

Структура компетентності складається із наступних елементів: знання, вміння, навички, мотивація, індивідуально-типологічні властивості й професійно значущі якості. Професійно значущі якості розглянуто структурно. Мотивація (потреба, установки, мета) — є пусковим механізмом компетентної спроможності фахівця. При виконанні професійних обов'язків у слідчого мотиваційними якостями можуть бути не тільки ті, що пов'язані з благами індивідуального характеру, але й суспільного, оскільки правоохоронець, працюючи за даною посадою, вважає, що може принести найбільшу користь суспільству. Саме такі мотиви можуть зумовлювати не тільки вибір спеціальності, але й рівень здійснення діяльності, характер вимогливості до себе при виконанні роботи. Тому, при тлумаченні терміну компетентність слід врахувати усі його структурні елементи.

У зв'язку із цим пропонується внести зміни до п. 13.5 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556 та викласти у такій редакції: *«Компетентність — спроможність особи кваліфіковано здійснювати професійні функції на основі сукупності знань, умінь і навичок,*

що детермінуються мотивацією, індивідуально-типологічними властивостями, професійно значущими якостями, готовністю до професійної діяльності та є результатом навчання на певному рівні вищої освіти».

Відповідно, вищезазначені зміни, слід також додати і до п. 1 ч. 19 ст. 1 ЗУ «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556 та викласти його у такій редакції:

«результати навчання — готовність до професійної діяльності: сукупність знань, умінь, навичок, що детермінуються мотивацією, індивідуально-типологічними властивостями та професійно значущими якостями, набуті особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми (програмні результати навчання) або окремих освітніх компонентів».

Безумовно, компетентнісно зорієнтований підхід реалізується шляхом відповідності працівників посадам, які вони займають, оскільки працівник поліції повинен бути готовим здійснювати професійні обов'язки на високому професійному рівні. У зв'язку із цим виникає нагальна потреба щодо перевірки оцінки готовності виконувати функціональні завдання.

Слід зазначити, що сучасна система підготовки фахівців для слідчих підрозділів потребує кардинальних змін. Насамперед, у ЗВО не вивчається рівень готовності курсантів до слідчої діяльності. Під час навчання оцінка готовності курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування виконувати професійні завдання здійснюється тільки на державних іспитах. Це є недоліком у сучасній системі освіти, оскільки на іспитах у більшості випадках перевіряється рівень теоретичних знань, проте не звертається увага на сукупність практичних навичок та наявність або відсутність певного рівня сформованості професійно важливих якостей, практичних вмінь та взагалі не визначається рівень готовності особистості до вирішення професійних завдань.

У зв'язку із цим пропонується оцінювати рівень готовності до слідчої діяльності у таких категорій осіб, а саме:

1) курсантів факультетів підготовки фахівців для органів досудового розслідування закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;

- 2) молодих фахівців (слідчих із досвідом роботи до трьох років);
- 3) слідчих, яких плануються на вищі посади.

Оцінювання рівня готовності до слідчої діяльності необхідно здійснювати у таких **напрямах** (див. рис. 5.1):

перший — дослідження професійно важливих якостей, які детермінують різновиди готовності до слідчої діяльності;

другий — перевірка різновидів умінь, які детермінують різновиди готовності до слідчої діяльності;

третій — вивчення мотивації.

Рисуюнок 5.1 — Напрямки оцінювання рівня готовності до слідчої діяльності

Єдиними критеріями вивчення **мотивації** усіх категорій осіб, у яких слід оцінювати рівень готовності до слідчої діяльності, є:

- *Прагнення до:* верховенства права, захисту прав та свобод громадян, соціальної справедливості, покращення престижу поліцейських професій, просування по службі, професійної самореалізації.
- *Потреба у досягненні успіху,* в особистісно-професійних досягненнях.

При оцінюванні готовності до професійної діяльності курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання слід звертати увагу на професійно важливі якості, які детермінують різновиди готовності особистості до слідчої діяльності.

Пропонується така система експертного оцінювання професійно важливих **якостей**, яка детермінує різновиди готовності курсантів до слідчої діяльності:

По-перше, необхідно, щоб експертне оцінювання професійно важливих якостей, які детермінують різновиди готовності курсантів до слідчої діяльності, здійснювали три експерти: 1) начальник факультету; 2) начальник курсу та 3) одногрупник (одногорупник обирається довільним шляхом).

По-друге, пропонується у анкеті (дивись додаток Л 1) передбачити такі оцінні критерії:

- 0 — якості не виражені;
- 1 — слабо виражені;
- 2 — якості розвинуті на середньому рівні;
- 3 — якості розвинуті на високому рівні;
- 3 – якості розвинуті на дуже високому рівні.

Запроваджено у практичну діяльність відділів психологічного забезпечення управління кадрового забезпечення ГУНП в Одеській, Київській, Херсонській та Миколаївській областях анкету для курсантів щодо перевірки рівня готовності майбутнього слідчого до професійної діяльності, крізь призму сформованості якостей.

По-третє, після проведеного анкетування експертами треба підрахувати середньоарифметичний показник вираженості кожної із запропонованих професійно важливих якостей.

По-четверте, побудувати психологічний профіль професійно важливих якостей, які детермінують різновиди готовності курсантів до слідчої діяльності.

По-п'яте, порівняти отриманий у ході експертного дослідження ступінь вираженості професійно важливих якостей, які детермінують різновиди готовності підекспертного до слідчої діяльності (тобто психологічний профіль), з еталонним психологічним профілем професійно важливих якостей, що встановлений у підрозділі 4.3.

По-шосте, визначити рівень придатності підекспертного до слідчої діяльності за рівнем розвитку професійно важливих якостей, які детермінують його різновиди готовності до слідчої діяльності (тобто: повністю придатний, частково придатний (потребує вдосконалення певних якостей), не придатний).

Для перевірки різновидів умінь, які детермінують різновиди готовності до професійної діяльності, пропонуємо запровадити низку наступних заходів.

Пропонується перевіряти рівень сформованості професійно важливих умінь, які детермінують різновиди готовності підекспертного до слідчої діяльності, шляхом додання до державного іспиту відеоматеріалів із записом проведення ними окремих слідчих (розшукових) дій під час проходження стажування. Тому велику увагу слід звернути на стажування курсантів на майбутніх посадах.

Проходження практики та стажування в системі МВС регламентується Положенням про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України, затвердженим наказом МВС України від 27.06.2013 № 621. Саме даний етап є першою сходинкою перевірки рівня набутої компетентності на практиці.

Вивчивши процес стажування курсантів на посаді слідчого, підкреслено, що у більшості випадків він проходить формально і, як правило, рівень компетентності не вивчається. Курсантам надається легка робота, і майже ніхто не звертає увагу на їх рівень компетентності. Це призводить до того, що юридично курсант успішно пройшов стажування, а практично — ніяких вмінь, навичок не розвинув, не застосував отриману сукупність теоретичних знань на практиці. І зрозуміло, що отримавши диплом про вищу освіту, такий фахівець, прибувши на місце служби, неякісно та некваліфіковано виконує професійні функції.

Оскільки процес стажування курсантів на посаді слідчого регламентується Положенням про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України, затвердженим наказом МВС України від 27.06.2013 № 621, з метою підвищення вдосконалення процесу практичної підготовки пропонується внести зміни до п. 1.3 цього положення та викласти його у такій редакції:

«Невід'ємною складовою частиною практичної підготовки слухачів і курсантів денної форми навчання є практика в комплектуючих підрозділах МВС України, що здійснюється з метою закріплення теоретичних знань, отриманих на певному етапі навчання,

відповідно до напрямку, спеціальності (спеціалізації), набуття та вдосконалення професійно важливих умінь і навичок та визначення їх рівня готовності до професійної діяльності».

Пропонується для комплексного оцінювання ступеня сформованості професійно важливих умінь і навичок та визначення рівня готовності до професійної діяльності курсантів, які пройшли стажування на посаді слідчого, запровадити обов'язкову відеофіксацію проведених ними самостійно окремих слідчих дій.

Це необхідно для того, щоб можна було дійсно оцінити стажування не лише за індивідуальним планом стажування, щоденником стажування, характеристикою-відгуком та звітом за результатами проходження стажування, але й подивитись як майбутній слідчий справляється із професійними обов'язками.

Відповідно до вищезазначеного пропонується внести зміни до п. 3.1 Положення про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України, затвердженого наказом МВС України від 27.06.2013 № 621, та викласти його у такій редакції:

«Після закінчення практики (стажування) слухачі і курсанти подають до ЗВО такі документи:

після ознайомчої та навчальної практик — щоденник, характеристику-відгук, звіт за результатами проходження практики;

*після стажування — індивідуальний план стажування, щоденник стажування, характеристику-відгук, звіт за результатами проходження стажування та **відеоматеріал самостійного виконання професійних функцій (проведення опитування, допиту, огляду місця події тощо)**».*

Також потребує вдосконалення й процес перевірки рівня готовності та компетентності фахівця під час роботи екзаменаційної комісії з атестації здобувачів вищої освіти. Отже, пропонується, щоб під час атестації здобувачів вищої освіти екзаменаційна комісія враховувала відеоматеріали із стажування та у сукупності із цим оцінювала кожного курсанта.

Після закінчення закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання молоді фахівці починають працювати у слідчих підрозділах Національної поліції України. Підвищенню рівня компетентності

буде сприяти така система професійно-психологічного супроводження молодого фахівця:

По-перше, з числа висококваліфікованих фахівців призначається наставник, який безпосередньо буде вводити молодого працівника слідчого підрозділу у професійну сферу слідчої діяльності. І тут обов'язково треба урахувувати ступінь психологічної сумісності молодого фахівця із наставником.

Тому кандидатури наставників обов'язково погоджуються зі службою психологічного забезпечення з метою урахування ступеня психологічної сумісності із підшефним.

По-друге, слід враховувати індивідуально-психологічні особливості підшефного щодо швидкості сприймання інформації, її перероблення та перебігу психічних пізнавальних процесів. Оскільки в залежності від типу темпераменту кожна особа має властивості нервових процесів різні: чутливість або сенситивність, реактивність, активність, протилежна властивість — пасивність, співвідношення реактивності та активності, темп реакції, емоційну збудливість, протилежну властивість — емоційну стійкість, екстравертованість, протилежну властивість — інтровертованість, ригідність, протилежну властивість — пластичність. Відповідно, для однієї особи шість місяців праці під керівництвом наставництва є достатнім терміном, для іншої — зовсім не достатній. Тому слід збільшити термін наставництва до одного року.

По-третє, з метою перевірки професійно важливих якостей підшефного після спливу строку праці під керівництвом наставника пропонуємо проводити систему експертного оцінювання професійно важливих якостей та умінь, які детермінують різновиди готовності молодого працівника до слідчої діяльності.

Експертне оцінювання професійно важливих якостей, які детермінують різновиди готовності підшефного до слідчої діяльності, повинні здійснювати три особи: 1) заступник начальника органу (підрозділу) з кадрового забезпечення; 2) начальники структурних підрозділів; 3) досвідчені працівники (обирається довільним шляхом); 4) ветерани органів внутрішніх справ (за їх згодою).

Пропонується у анкеті (дивись додаток Л 2) передбачити такі оцінні критерії:

- 0 — якості не виражені;
- 1 — слабо виражені;
- 2 — якості розвинуті на середньому рівні;
- 3 — якості розвинуті на високому рівні;
- 4 — якості розвинуті на дуже високому рівні.

По-четверте, молодому слідчому необхідно розподіляти кримінальні провадження за ступенем тяжкості злочину. Тобто, фахівець повинен розпочинати професійну діяльність з розгляду більш легких справ. І лише після того, як він буде із ними справлятися на високому рівні, йому через атестацію можна надавати більш складні кримінальні провадження.

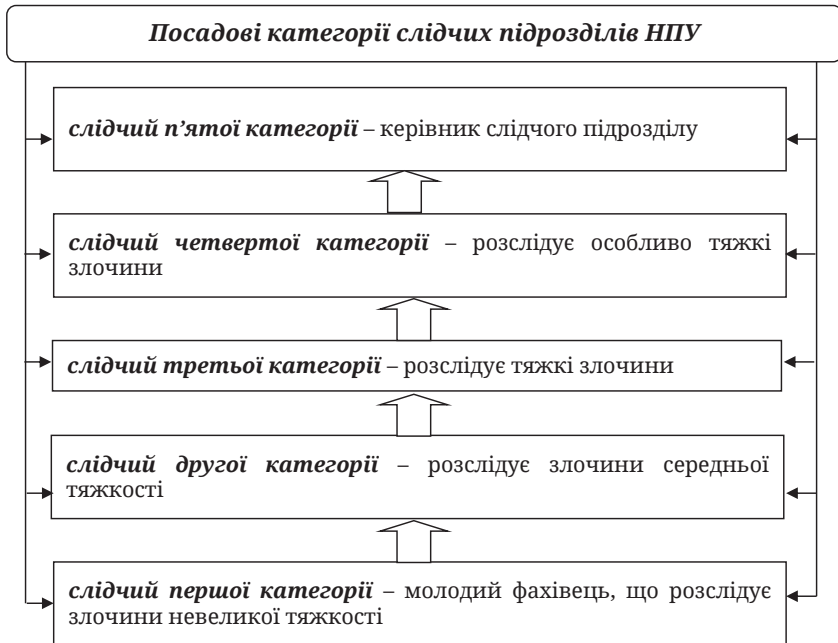

Рисунок 5.2 — Посадові категорії слідчих підрозділів НПУ

По-п'яте, необхідно увести п'ять посадових категорій слідчих підрозділів НПУ. За кожну категорію необхідно підвищувати слідчому матеріальну винагороду. Зокрема:

- слідчий першої категорії — молодий фахівець, що розслідує злочини невеликої тяжкості;
- слідчий другої категорії, що розслідує злочини середньої тяжкості;
- слідчий третьої категорії, що розслідує тяжкі злочини;
- слідчий четвертої категорії, що розслідує особливо тяжкі злочини;
- слідчий п'ятої категорії — керівник слідчого підрозділу.

Поділ слідчих на категорії повинен стимулювати їх до вищого рівня кваліфікації та відповідно якісного та ефективного виконання професійних обов'язків. У зв'язку із цим пропонуємо додати до п. 4 наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» п. 4.4 та викласти його у такій редакції [310]:

«Працівники слідчих підрозділів можуть бути таких категорій: перша — компетентний фахівець, який розслідує злочини невеликої тяжкості (слідчий); друга — компетентний фахівець, який розслідує злочини середньої тяжкості (слідчий); третя — компетентний фахівець, який розслідує тяжкі злочини (старший слідчий); четверта — компетентний фахівець, який розслідує особливо тяжкі злочини (старший слідчий в особливо важливих справах, слідчий в особливо важливих справах); п'ята (вища) — компетентний фахівець, який є керівником слідчого підрозділу».

По-шосте, при оцінюванні рівня професійної придатності обов'язково необхідно включати слідчого у групу з розслідування більш важких злочинів, з метою перевірки його дій у конкретних ситуаціях. Оцінювати його рівень проведення допиту (для цього пропонується переглянути відеофрагменти проведення ним допиту).

Оцінку готовності до управлінської діяльності **слідчих, яких плануються на вищі посади**, слід також здійснювати за допомогою оцінки професійно важливих якостей та вмінь.

Важливим є оцінка *вмінь* управлінської готовності особи. Для її перевірки пропонується проводити експертне оцінювання вмінь, які детермінують управлінську готовність, яку повинні здійснювати три

особи: 1) заступник начальника органу (підрозділу) з кадрового забезпечення; 2) начальники структурних підрозділів; 3) досвідчені працівники (обираються довільним шляхом); 4) ветерани органів внутрішніх справ (за їх згодою). Для цього розроблено анкету (дивись додаток Ж)

Запроваджено у практичну діяльність відділів психологічного забезпечення управління кадрового забезпечення ГУНП в Одеській, Київській, Херсонській та Миколаївській областях анкету для слідчих щодо перевірки рівня готовності слідчого до професійної діяльності, крізь призму сформованості сформованості вмінь.

Щодо оцінки *якостей* слідчих, яких планується перевести на вищі посади, то їх повинні оцінювати керівник підрозділу, заступник керівника та колега (дивись додаток Л 3). Також середній показник повинен бути не менше 3.

Запроваджено у практичну діяльність відділів психологічного забезпечення управління кадрового забезпечення ГУНП в Одеській, Київській, Херсонській та Миколаївській областях анкету для слідчих щодо перевірки рівня готовності слідчого до професійної діяльності, крізь призму сформованості якостей.

Потім порівнюються показники оцінки якостей та вмінь, після чого експерти визначають можливість професійного росту працівника. Крім того, слід враховувати особистісні якості слідчого, визначити його взаємовідносини із колективом, як він може впливати на інших, чи є він авторитетом в очах колективу та ін.

Також при переведенні на вищу посаду враховуються наукова та педагогічна готовності працівника слідчого підрозділу.

Акцентовано на необхідності удосконалення рівня готовності слідчого на всіх аспектах професіогенезу: починаючи від навчання у закладі вищої освіти і завершуючи практичною діяльністю. Для цього необхідно внести зміни до нормативно-правових актів України в аспекті врахування структури компетентності, яка складається із наступних елементів: знання, вміння, навички, мотивація, індивідуально-типологічні властивості й професійно значущі якості. Тому важливим є структурний розгляд професійно значущих якостей.

Також запропоновано з урахуванням компетентнісно зорієнтованого підходу здійснювати оцінку відповідності працівників слідчих

підрозділів посадам, які вони займають. Для цього врахований кожен етап професіогенезу, який повинен пройти слідчий.

Вперше запропоновано здійснювати оцінювання рівня готовності до слідчої діяльності, яке необхідно здійснювати у таких напрямках: перший — дослідження професійно важливих якостей, які детермінують різновиди готовності до слідчої діяльності; другий — перевірка різновидів умінь, які детермінують різновиди готовності до слідчої діяльності; третій — вивчення мотивації.

Потребує подальшої розробки питання щодо поділу слідчих на посадові категорії, що стимулюватиме їх до вищого рівня кваліфікації та відповідно якісного та ефективного виконання професійних обов'язків.

ПІСЛЯМОВА

Високий рівень готовності працівників слідчих підрозділів до практичної діяльності обумовлюється їх професіогенезом, який пов'язаний із певними етапами становлення у практичній сфері життя. Готовність детермінується знаннями, вміннями та провідними професійно важливими якостями, які у сукупності і «будують» компетентного й кваліфікованого слідчого Національної поліції України, який на високому рівні готовності може виконувати службові завдання.

Змістовний аналіз чинних нормативно-правових актів України свідчить, що слідчий повинен бути всебічно готовим до професійної діяльності. Узагальнивши різні підходи дослідження готовності до діяльності (особистісний, функціональний, системний, особистісно-діяльнісний), запропоновано особистісно-діяльнісний підхід дослідження готовності розширити та визначати як особистісно-соціально-діяльнісний, який у свою чергу складається із трьох основних компонентів, що складають його зміст: особистісний, соціальний та діяльнісний.

Підкреслено, що компоненти професійної готовності складаються із провідних знань, умінь, навичок, здібностей та якостей. Враховуючи специфіку професійних обов'язків працівників соціономічної сфери діяльності, найбільш загальними для усіх є здібності та якості, а знання, вміння та навички — відповідно до професії.

Класифіковано та систематизовано найбільш важливі функції слідчого на види та підвиди, зокрема: гносеологічна (аналітична, оцінна,

креативна), операціональна (виконавча, комунікативна, пошукова, розшукова, засвідчувальна, педагогічна), стратегіко-тактична (діагностична, прогностична, рефлексивна, технологічна), управлінська (організаційна, розподільча, контролююча, регулятивна, координаційна), профілактична (запобіжна, захисна). Зазначено, що усі види та підвиди між собою взаємопов'язані та взаємозалежні.

Запропоновано структурно-логічну модель готовності слідчих до професійної діяльності, яка адаптована тільки для працівників слідчих підрозділів. Проте, структурно-логічна модель готовності до професійної діяльності працівників соціономічної сфери діяльності може бути застосована для інших підрозділів поліції, при умовах додавання специфіки діяльності, щодо знань та вмінь — вони не є загальними для усіх. Структурно-логічна модель готовності слідчого до професійної діяльності складається з таких типів готовності, як: особистісна, соціальна та діяльнісна. Кожний тип готовності слідчого до професійної діяльності складається з певних видів, підвидів та різновидів підвидів. Кожний різновид готовності слідчого обумовлюють провідні професійно важливі якості.

Структурно-логічна модель готовності слідчих до професійної діяльності відповідає нормативно закріпленим повноваженням, з урахуванням проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, встановлених КПК України. Відповідно були запропоновані конкретні вміння, професійно важливі якості певних типів, видів та різновидів готовності до діяльності, яким повинен відповідати слідчий.

На підставі результатів емпіричного дослідження встановлено психологічний профіль різновидів готовності слідчого до професійної діяльності та визначено, що він дорівнює вище середньому рівню. Проте, зразковий психологічний профіль різновидів готовності слідчого до професійної діяльності має в основному високий ступінь розвитку.

Акцентовано на необхідності змін у освітньому процесі, так як заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання мають здійснювати підготовку висококваліфікованих майбутніх слідчих, які будуть безболісно приступати до виконання професійних функцій.

Запропоновано та апробовано певні науково-методичні напрямки підготовки слідчих та тренінгові заняття «Ефективна комунікація» та «Стрес та форми його опанування в умовах воєнного стану». Це сприятиме розвитку та формуванню певних різновидів готовностей.

Запропонована система оцінювання рівня готовності до слідчої діяльності. Зазначено, що експертне дослідження необхідно здійснювати у таких трьох напрямках, а саме експертне дослідження: 1) професійно важливих якостей, які детермінують різновиди готовності до слідчої діяльності; 2) різновидів умінь, які детермінують різновиди готовності до слідчої діяльності; 3) мотивації.

Отже, під час професійно-психологічного відбору слід враховувати розроблену структурно-логічну модель готовності слідчого до професійної діяльності, яка чітко визначає професійні вимоги до працівників слідчих підрозділів, з урахуванням вмінь та професійно важливих якостей. Важливим є не тільки розвиток рівня готовності, але й необхідність перевірки її сформованості. Це забезпечить якісну підготовку фахівців до слідчої діяльності та сприятиме підвищенню іміджу поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник для студ., аспірант. та молодих викладачів вищих навч. закл. Київ : Либідь, 1998. 560 с.
2. Артюшин Г. М. Інтеграція фахових і психологічних складових у структурі професійної компетентності співробітників органів сектору безпеки та оборони України. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2016. Вип. 10. С. 5–11.
3. Багас О. П. Теоретичні засади розробки педагогічної моделі підготовки майбутніх фахівців фізичної культури. *Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту* : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21–22 березня 2023 р.). Хмельницький : ХГПА, 2023. С. 118–120.
4. Байбекова Н. Формування готовності майбутніх психологів до консультативної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2013. Ч. 3. С. 22–27.
5. Балл Г. О. Діалогічні засади гуманізації суспільних відносин. *Освіта і управління*. 2002. Т. 5. № 3. С. 136–150.
6. Балл Г. О. Підготовка до професійної діяльності у контексті розвитку особистості. *Підготовка учнів до професійного навчання і праці* : навч.-метод. посібник / за ред. Г. О. Балла, П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. Київ : Наук. думка, 2000. С. 7–21.

7. Балл Г. О. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці. *Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти* : наук.-метод. зб. Київ, 1994. С. 98–100.
8. Балл Г. Про сутнісний зміст особистісної орієнтації в освіті. *Професійно-технічна освіта*. 2006. № 2. С. 39–43.
9. Барко В. І. Психологія управління персоналом органів внутрішніх справ (проактивний підхід) : [монографія]. Київ : Ніка-Центр, 2003. 448 с.
10. Барко В. І., Макаренко П. В. Психологічна діагностика управлінських здібностей керівників органів внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2012. № 2. С. 209–214.
11. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2010. № 1. С. 52–58.
12. Бастун М. В. Культурологічний підхід в освіті як засіб соціалізації особистості майбутнього педагога. *Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота* : зб. наук. праць. Київ, 2012. № 6. С. 37–39.
13. Бахтов А. Г. Зміст і структура поняття психологічної готовності особистості до професійної діяльності. *Юридична психологія*. 2018. № 1 (22). С. 76–85.
14. Бедь В. В. Юридична психологія : навч. посіб. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ : МАУП, 2004. 436 с.
15. Берназ В. Д., Берназ П. В. Найважливіші стратегічні задачі в діяльності слідчого. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція* : зб. наук. праць. Одеса, 2011. Вип. № 2. С. 146–148.
16. Берназ В. Д., Смоков С. М. Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти) / Одес. юрид. ін-т Нац. ун-ту внутріш. справ. Одеса, 2005. 151 с.
17. Бех Ю. В. Філософські проблеми сучасного управління складними системами: ідеї, принципи і моделі : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 404 с.
18. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів. Тлумачення, словотворення та слововживання : близько 35000 слів і словосполучень / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків : Фоліо, 2005. 623 с.

19. Биков В. Ю., Шишкіна М. П. Теоретико-методологічні засади формування хмаро орієнтованого середовища вищого навчального закладу. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2016. № 2. С. 30–52.
20. Бикова О. В. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів пожежної охорони : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ, 2001. 21 с.
21. Білоус О. С. Системний підхід у формуванні творчої активності майбутнього педагога. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія Педагогіка і психологія. Педагогічні науки*. 2015. № 1(9). С. 227–232.
22. Білоус Т. Л. Аспекти вивчення саморегуляції психічних станів працівників органів внутрішніх справ України у професійній діяльності до екстремальних ситуацій. *Право і безпека*. 2019. № 4(75). С. 24–29.
23. Біляковська О. О. Системний підхід до забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи* : зб. наук. праць. Київ, 2019. № 70. С. 27–30.
24. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2014. 142 с.
25. Богданова І. М. Сутність підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в умовах рекреації. *Наука і освіта*. 2016. № 10. С. 58–63.
26. Бондаренко В. І. Теоретичні і методичні засади формування іміджу майбутнього вчителя технологій у системі виховної роботи педагогічного університету : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Київ, 2016. 489 арк.
27. Бочелюк В. Й., Зарицька В. В. Психологія. Вступ до спеціальності : навч. посіб. для студ. ВНЗ. / Гуманітар. ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.» («ЗІДМУ»), Дніпропетр. держ. аграр. ун-т. Київ : ЦУЛ, 2007. 286 с.
28. Бужина І. В. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до формування гуманістичних відносин молодших школярів :

- автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2005. 42 с.
29. Вапнярчук В. В. Поняття і система слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Юридичні науки. 2018. Вип. 2, т. 2. С. 73–77.
 30. Варій М. Й. Психологія : навч. посібник / Львів. держу н-т внутріш. справ. 2-ге вид. Київ : Центр учб. літ., 2009. 288 с.
 31. Васильченко Л. В. Формування готовності здобувачів вищої освіти до управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів — передумова ефективної діяльності вчителя. *Вісник Запорізького національного університету: Педагогічні науки*. 2008. № 1. С. 44–49.
 32. Ведерніков Ю. А., Папірна Ю. А. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 333 с.
 33. Вид. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 132.
 34. Вид. *Словник української мови* : [в 11 т.] / [АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні] ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970. Т. 1 : А-В. С. 381.
 35. Винахідливість. *Академічний тлумачний словник (1970–1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/vynakhidlyvistj>. (дата звернення: 17.11.2023).
 36. Винахідливість. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 142.
 37. Винахідливість. *Словник української мови* : [в 11 т.] / [АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні] ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970. Т. 1 : А-В. С. 439.
 38. Витримка. *Психологія діяльності в особливих умовах* : словник-довідник / І. І. Приходько та ін. ; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НА НГУ, 2021. С. 22.
 39. Вієвська М., Красовська Л. Соціально-психологічні аспекти діяльності в системі вищої економічної школи. *Вища школа*. 2002. № 2/3. С. 53–65.
 40. Вінтюк Ю. В. Системний підхід до формування професійної компетентності майбутніх психологів. *Молодий вчений*. 2017. № 5(45). С. 296–300.

41. Впливовість. *Академічний тлумачний словник (1970–1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/vplyvovuj> (дата звернення: 17.11.2023).
42. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2006. 475 арк.
43. Гавриш І. В. Формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності (методологічний і теоретичний аспекти) : монографія. Харків : ХОНМІБО, 2005. 388 с.
44. Гайдученко Ю. О., Гудан Т. Г. Професійна компетентність як базис педагогічної майстерності вчителя. *Модернізація структури та змісту економічної освіти на засадах компетентнісного підходу* : матеріали наук.-метод. семінару викл. екон. ф-ту Харків. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2016. С. 56–64.
45. Гаркуша С. В. Поняття та компоненти професійної готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. № 110. С. 112–117.
46. Гарькавець С. О., Цільмак О. М. Юридична психологія в обличчях : довідник. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2023. 82 с.
47. Герасимова І. Г. Психологія : навч. посіб. Вінниця, 2013. 256 с.
48. Гільбух Ю. З. Розумово обдарована дитина: психологія, діагностика, педагогіка. Київ : Віпол, 1993. 75 с.
49. Гносеологія. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН УРСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1971. Т. 2 : Г-Ж. С. 98.
50. Гносеологія. *Філософський енциклопедичний словник* / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди ; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ : Абрис, 2002. С. 122.
51. Гнучкість. Рибалка В. *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості* : термінолог. словник / НА педнаук України, Ін-т обдарованої дитини, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2016. С. 187.
52. Гнучкість. *Словопедія*. URL: <http://slovopedia.org.ua/31/53406/28704.html>. (дата звернення: 17.11.2023).

53. Гнучкість. *Тлумачний словник*. URL: <https://ua.opentran.net/dictionary/гнучкість.html> (дата звернення: 17.11.2023).
54. Головіна І. Ф. Мотиваційні та когнітивні складові готовності кандидатів до служби в ОВС України. *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського. Сер. Психологічні науки* : зб. наук. праць. Миколаїв, 2012. Вип. 8. С. 54–60.
55. Гончаренко Л. А. Полікультурна освіченість педагога: теорія і практика / за ред. В. В. Кузьменка. Херсон : РІПО, 2009. 136 с
56. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : метод. поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
57. Горошко В. В., Пасько О. М. Ефективний допит дитини із застосуванням «Зеленої кімнати». *The IV th International scientific and practical conference «Integration of scientific bases into practice»* (October 12-16, 2020). Stockholm. Sweden, 2020. С. 399–402.
58. Готовність. *Академічний тлумачний словник (1970–1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/ghotovnistj>. (дата звернення: 17.11.2023).
59. Готовність. *Горох* : онлайн-бібліотека словників української мови. URL: <https://goroh.pp.ua/тлумачення/готовність> (дата звернення: 17.11.2023).
60. Готовність. *Психологічний словник* / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова ; ред. Н. А. Побірченко. Київ : Наук. світ, 2007. С. 63.
61. Готовність. Рибалка В. В. *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості* : термінологічний словник. Київ ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. С. 197.
62. Готовність. *Словник* : 270 тис. українських слів. URL: <https://slova.com.ua/word/готовність>. (дата звернення: 17.11.2023).
63. Готовність. *Словник* : портал української мови та культури. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=готовність> (дата звернення: 17.11.2023).
64. Готовність. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1971. Т. 2 : Г-Ж. С. 148.
65. Готовність. Шапар В. Б. *Сучасний тлумачний психологічний словник* : близько 2500 термінів. Харків : Прапор, 2007. С. 79.

66. Готовність психологічна. *Словник психолого-педагогічних понять і термінів*. URL: <https://osvita.ua/school/method/psychology/1270/> (дата звернення: 17.11.2023).
67. Гречко М. М. Художнє пізнання природи як механізм розвитку естетичних почуттів молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2000. Вип. 2. С. 73–76.
68. Губарева О. С. Психологічні особливості формування професійної компетентності працівників ОВС : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2005. 18 с.
69. Гуцан Т. Г. Науково-теоретичний аналіз готовності майбутнього вчителя економіки до профільного навчання старшокласників. URL: <http://intkonf.org/gutsan-tg-naukovo-teoretichniy-analiz-gotovnosti-maybutnogo-vchitelya-ekonomiki-do-profilnogo-navchannya-starshoklasnikiv/> (дата звернення: 17.11.2023).
70. Данилевич Н. М. Функціональний підхід до управління у системі місцевого самоврядування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-37>
71. Дедуктивність. *Психологічний словник* / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова ; за ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. С. 69.
72. Дедуктивність. *Словник іншомовних слів* / Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [уклад.: Л. В. Музичко, Л. М. Шкарапута, С. М. Морозов]. Вид. 2-ге, допов. та доопрац. Київ : Наук. думка, 2019. С. 193.
73. Дзвоник Г. П. Структурні компоненти психологічної готовності до педагогічної діяльності. URL: http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/2_dzvonik%20g..doc.htm (дата звернення: 17.11.2023).
74. Дипломатичність. *Психологіс* : енциклопедія практичної психології. URL: <http://psychologis.com.ua/diplomatichnost.htm> (дата звернення: 17.11.2023).
75. Дипломатичність. *Психологічний словник* / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова ; за ред. Н. А. Побірченко. Київ : Наук. світ, 2007. С. 75.

76. Добрянський О. А. Сутність та структура психологічної готовності слідчих до професійної діяльності в екстремальних умовах. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_28 (дата звернення: 05.05.2020).
77. Долженков О. Ф., Криволапчук В. О., Цвілюк С. А. Патріотичне виховання працівників органів внутрішніх справ : монографія / Одес. юрид. ін-т ХНУВС. Одеса, 2007. 257 с.
78. Драб Я. М. Програма психологічної підготовки та рівні готовності оперативного персоналу електроенергетичного підприємства до аварійних умов діяльності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_3_29 (дата звернення: 17.11.2023).
79. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах. Страсбург, 8 листопада 2001 року. *Верховна Рада України* : офіц. веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_518#Text (дата звернення: 17.11.2023).
80. Дубасенюк О. А. Теоретико-технологічні засади впровадження особистісно орієнтованого підходу у професійнопедагогічній підготовці майбутнього вчителя. *Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 14–40.
81. Думко Ф. К., Запорожцева Г. Є. Професійно-психологічна підготовка співробітників ОВС : навч. посіб. / МВС України, Одес. ін-т внутріш. справ. Одеса, 2000. 46 с.
82. Емпатія. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 349.
83. Емпатія. *Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи* / упоряд. Л. В. Лохвицька. 2-ге вид., оновл. Тернопіль : Мандрівець, 2017. С. 64.
84. Емпатія. Тофтун М. Г. *Сучасний словник з етики*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 131.
85. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (ETS № 73). *Верховна Рада України* : офіц.

- веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_008#Text (дата звернення: 17.11.2023).
86. Євтух М. Б, Сердюк О. П. Соціальна педагогіка : підручник / МАУП. 2-ге вид, стер. Київ, 2003. 232 с.
 87. Єрмаков І. Г., Ковганич Г. Г. Пошук ефективних моделей розвитку життєвої компетентності дітей із особливими потребами: програма експерименту. *Життєва компетентність особистості : наук.-метод. посіб. / МОН України. Наук.-метод. центр серед. освіти. Київ, 2003. С. 508–515.*
 88. Єрмаков І. Г., Несен Г. М. Формування життєвої компетентності учнів шкіл-інтернатів у контексті комплексної реабілітації: орієнтири до прогностичного експерименту. *Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ століття : наук.-метод. зб. : у 2 ч. / Ін-т змісту і методів навчання. Київ, 1998. Ч. 2. С. 113–121.*
 89. Життєва компетентність особистості : наук.-метод. посібник / за ред. Л. В. Сохань, І. І. Єрмакова, Г. М. Нессен. Київ : Богдана, 2003. 520 с.
 90. Завзятість. *Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 379.*
 91. Замфереско О. Застосування особистісно-діяльнісного підходу у професійній підготовці майбутніх майстрів ресторанного обслуговування. *Молодь і ринок. 2018. № 6. С. 139–143.*
 92. Зельницький А. М., Удовенко П. І., Серветник Р. М. Компетентнісна модель випускника ВВНЗ — складова системи підготовки військових фахівців. *Вісник Національної академії оборони України : зб. наук. праць. Київ, 2009. № 3(11). С. 26–38.*
 93. Знання. *Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 469.*
 94. Знання. Цехмістрова Г. С. *Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Вид. Дім «Слово», 2004. С. 15.*
 95. Зубчевська С. В. Формування загальнокультурної компетентності здобувачів вищої освіти як педагогічна проблема. *Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. С. 43–46.*

96. Зязюн І. А. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу. *Рідна школа*. 2000. № 8. С. 8–12.
97. Іваній І. В., Сергієнко В. М. Психологія фізичного виховання та спорту : навч.-метод. посіб. Суми : ФОРМ С.П., 2016. 204 с.
98. Іванова Н. Комунікативна діяльність сучасних інформаційних центрів у сфері правового інформування. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2012. Вип. 33. С. 161–169.
99. Івашкевич Е., Сімко Р. Самоактуалізація як чинник формування готовності здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей до виконання професійної діяльності. *Problems of modern psychology = Проблеми сучасної психології*. 2019. Вип. 44. С. 120–141. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2019-44.120-141>
100. Індуктивність. *Академічний тлумачний словник (1970–1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/induktyvnyj> (дата звернення: 17.11.2023).
101. Індуктивність. *Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]*. Київ : Наук. думка, 1973. Т. 4 : І-М. С. 27.
102. Ініціативність. *Словник : портал української мови та культури*. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=ініціативність> (дата звернення: 17.11.2023).
103. Ініціативність. *Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]*. Київ : Наук. думка, 1973. Т. : І-М. С. 30.
104. Кавуненко Н. В. Визначення змісту та структури особистісної готовності до професійної діяльності. *Студентський альманах : зб. магістер. робіт / Ін-т менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України*. Київ, 2012. № 1. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/20.pdf (дата звернення: 17.11.2023).
105. Карамушка Л. М. Психологія управління закладами середньої освіти. Київ : Ніка-Центр, 2000. 332 с.
106. Керницький О. М. Формування готовності курсантів льотних навчальних закладів до професійної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 41. С. 155–162.

107. Кісіль З. Р. Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2017. Вип. 4. С. 232–238.
108. Кісіль З. Р., Кісіль Р.-В. В. Особливості феномену синдрому емоційного вигорання у працівників Національної поліції. *Соціально-правові студії*. 2019. Вип. 4 (6). С. 111–123.
109. Кісіль З. Р., Кісіль Р.-В. В. Психоемоційна напруженість як детермінанта професійної деформації працівників Національної поліції України. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 3 (13). С. 177–188.
110. Кісіль З. Р., Кісіль Р.-В. В., Кісіль М. А. Теоретико-психологічні засади дослідження професійної деформації працівників Національної поліції України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2018. Вип. 2. С. 229–244.
111. Клименко В. В. Психологія спорту : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : МАУП, 2006. 432 с.
112. Княжева І. Особистісно-діяльнісний підходу дослідженні методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 190–192.
113. Кобилянська Т. Характеристика готовності до професійної діяльності як педагогічної категорії. *Молодь і ринок*. 2018. № 11 (166). С. 165–170.
114. Коваль Л. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: культуротворчий вимір. *Вища освіта України*. 2013. № 1. С. 82–87.
115. Когнітивний. *Словник* : портал української мови та культури. URL: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=когнітивний> (дата звернення: 17.11.2023).
116. Когнітивний. *Словник іншомовних слів*. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CA%EE%E3%ED%B3%F2%E8%E2%ED%E8%E9> (дата звернення: 17.11.2023).
117. Когнітивний. *Словник іншомовних слів* / Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [уклад.: Л. В. Музичко, Л. М. Шкарапута, С. М. Морозов]. Вид. 2-ге, допов. та доопрац. Київ : Наук. думка, 2019. С. 339.

118. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2011. 16 с.
119. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2011. 208 с.
120. Козловська Е. В. Роль образу сім'ї в гармонізації стосунків молодим подружжям. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України* / за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2010. Т. XII, ч. 3. С. 214–221.
121. Козловська Е. В. Феномен психологічної готовності молодого подружжя до гармонізації стосунків. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України* / за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2010. Т. XII, ч. 2. С. 115–122.
122. Кокун О. М. Зміст та структура психологічної готовності фахівців до екстремальних видів діяльності. *Проблеми екстремальної та кризової психології* : зб. наук. праць. Харків, 2010. Вип. 7. С. 182–190.
123. Компонент. *Економічна енциклопедія*. URL: <http://slovopedia.org.ua/38/53402/380732.html>. (дата звернення: 17.11.2023).
124. Компонент. *Словник іношомовних слів* / за ред. О. С. Мельничука. Київ, 1974. С. 404.
125. Компонент. *Словник іношомовних слів* / Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [уклад.: Л. В. Музичко, Л. М. Шкарапута, С. М. Морозов]. Вид. 2-ге, допов. та доопрац. Київ : Наук. думка, 2019. С. 349.
126. Компонент. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1973. Т. 4 : І–М. С. 252.
127. Комунікабельність. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 562.
128. Комунікація. *Велика Українська Енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Комунікація>. (дата звернення: 17.11.2023).
129. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 49. С. 2048.

130. Кондрашова Л. В. Високим інтелектом і майстерністю. *Рідна школа*. 1993. № 11–12. С. 57–58.
131. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 240 с.
132. Коновальчук І. Психологічні аспекти готовності учителів до інноваційної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4(1). С. 155–161.
133. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Верховна Рада України* : офіц. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
134. Координація. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 572.
135. Копіткий. *Академічний тлумачний словник (1970-1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/kopitkyj> (дата звернення: 17.11.2023).
136. Копіткий. *Словник* : портал української мови та культури. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrdкопіткий> (дата звернення: 17.11.2023).
137. Копіткий, клопіткий, клопітливий. *Уроки державної мови* (з газети «Хрещатик»). URL: <http://slovopedia.org.ua/30/53402/25691.html> (дата звернення: 17.11.2023).
138. Корнієнко М. В., Пасько О. М. Стрес у роботі поліцейського в умовах воєнного стану. *Directions for the development of psychological sciences in Ukraine and EU countries*: Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. С. 17–33.
139. Кошарний С. Феномен. *Філософський енциклопедичний словник* / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди ; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ : Абрис, 2002. С. 665–666.
140. Креативність. *Новітній онлайн-словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/f/kreatyvnistj>. (дата звернення: 17.11.2023).
141. Креативність. *Словник* : портал української мови та культури. URL: <http://slovnuk.ua/index.php?swrd=креативність> (дата звернення: 17.11.2023).
142. Креативність. *Словник іноземних слів* / Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [уклад.:

- Л. В. Музичко, Л. М. Шкарапута, С. М. Морозов]. Вид. 2-ге, допов. та допрац. Київ : Наук. думка, 2019. С. 370.
143. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4651-17#Text>. (дата звернення: 17.11.2023).
144. Критичність. *Академічний тлучний словник (1970–1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/krutychnyj>. (дата звернення: 17.11.2023).
145. Критичність. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 588.
146. Критичність. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1973. Т. 4 : І-М. С. 352.
147. Кубіцький С. О. Наріжні компоненти та пов'язані з ними особистісно-професійні якості майбутніх соціальних працівників: моніторинг та формування. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. 2017. Вип. 267. С. 108–114.
148. Кубіцький С. О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2002. 208 арк.
149. Кудерміна О. І. Психологія професійного розвитку особистості поліцейського. *Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів* : зб. тез II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 жовт. 2021 р.) / МВС України, ДНДІ МВС України [та ін.]. Київ, 2021. С. 130–133.
150. Кудерміна О. І. Психологія суб'єкта правоохоронної діяльності: акмеологічний вимір : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.06 / Нац. акад. внутріш. справ. Київ, 2014. 350 арк.
151. Кудерміна О. І., Захаренко Л. М., Мацібора Д. В. Попередження професійної деформації поліцейського в умовах стресових ситуацій під час здійснення службових повноважень : метод. рек. / за заг. ред. О. І. Мотляха ; Нац. акад. внутріш. справ. Київ, 2021. 68 с.

152. Кудерміна О., Ленська Л. Проведення допиту потерпілого під час досудового розслідування грабежів: психологічні засади. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 244–254.
153. Кучерявий О. Г. Теоретичні і методичні основи організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2002. 37 с.
154. Линенко А. Ф. Готовність : словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. С. 49.
155. Линенко А. Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія*. 1995. № 1. С. 125–132.
156. Линенко А. Ф. Професійна ідентичність в контексті професійної підготовки майбутнього вчителя: теоретичний аспект дослідження. *Педагогіка*. № 1. 2016. С. 72–76.
157. Литвиненко С. А. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Нац. педагогічний ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2005. 40 с.
158. Литвиненко С. С. Школа майбутнього першокласника. *Дошкільний навчальний заклад*. 2012. № 11. С. 2–5.
159. Логачов М. Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних ситуаціях : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / Ун-т внутріш. справ. Харків, 2001. 144 арк.
160. Логічність. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 625.
161. Логічність. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1973. Т. 4 : І-М. С. 539.
162. Ложкін Г. В, Комаровська В. Л., Воленюк Н. Ю. Економічна психологія : навч. посіб. 3-тє вид., переробл. і допов. Київ : Професіонал, 2008. 464 с.

163. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. Харків : ОВС, 2002. 400 с.
164. Лучечко Р. І. Формування готовності старшокласників сільської школи до трудової діяльності в умовах ринкових відносин : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1994. 147 арк.
165. Мазур Н. Поняття «готовності» та визначення структурних компонентів готовності майбутніх вчителів інформатики. *Наукові записки*. 2013. № 121(II). С. 285–289.
166. Матохнюк Л. О. Формування психологічної готовності майбутніх інженерів-прикордонників до професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Нац. акад. Держ. прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2006. 20 с.
167. Машук І. О. Формування психологічної готовності учнів спеціалізованих загальноосвітніх закладів міліції до навчально-службової діяльності в системі МВС України : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / Київ. нац. ун-т внутріш. справ. Київ, 2009. 18 с.
168. Медведев В. С. Кримінальна психологія : підручник. Київ : Атіка, 2004. 368 с.
169. Медведев В. С. Особистість слідчого як проблема юридичної психології. *Право і безпека*. 2019. № 1. С. 97–103.
170. Медведев В. С. Психологічні аспекти діяльності органів внутрішніх справ України при забезпеченні прав громадян. URL: http://www.nai.au.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik/n2000_2/medvedev.htm (дата звернення: 17.11.2023).
171. Медведев В. С., Кудерміна О. І., Горбенко Д. А. Психологічна служба правоохоронних органів України : навч. посібник / Нац. акад. внутріш. справ. Київ, 2022. 188 с. DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.23758>
172. Медвідь А. Готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2012/Pedagogica/2_98537.doc.htm (дата звернення: 17.11.2023).
173. Мейжис І. А. Соціологія особистості : навч. посіб. для здобувачів вищої освіти факультетів соціології університетів. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 204 с.

174. Мерем'яніна Л. М. Формування готовності майбутніх учителів музики до музично-педагогічної діяльності. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. № 8, ч. 1. С. 149–155.
175. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. для студ., магістрів, аспірантів і викладачів вищих навч. закл. / С. У. Гончаренко [та ін.] ; ред. С. У. Гончаренко, П. М. Олійник. Київ : Вища школа, 2003. 323 с.
176. Методичні рекомендації для роботи навчального полігону «Кімната дружня до опитування дітей» / уклад.: В. В. Горошко, Т. В. Матієнко, О. М. Пасько [та ін.]. Одеса : ОДВС, 2022. 116 с.
177. Михайлюк І. Р. Готовність до професійної педагогічної діяльності магістрів вищих технічних навчальних закладів як педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні та психологічні науки*. Хмельницький, 2010. № 54. С. 79–83. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v54i>
178. Міклашевич Н. В., Саркісова І. Г., Суворова С. В. Особистісно-діяльнісний підхід до навчання майбутніх інженерів-будівельників. *Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури* : зб. наук. праць. Макіївка, 2011. Вип. 2(88) : Проблеми соціогуманітарних наук. С. 7–12.
179. Мілорадова Н. Е. Особливості емоційно-вольової сфери слідчих органів досудового розслідування на вузівській стадії професіогенезу. *VIRTUS*. 2018. September (26). С. 64–69.
180. Мілорадова Н. Е. Психологічні основи професіогенезу слідчих : монографія. Харків : ФОП Бровін, 2018. 496 с.
181. Мілорадова Н. Е. Програма професійно-психологічного забезпечення професіогенезу слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 квіт. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С. 80–82.
182. Мілорадова Н. Е. Психологічний супровід вузівського етапу професіогенезу правоохоронців. *Психологічні та педагогічні проблеми*

- професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 7 квіт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутріш. справ. Харків, 2017. С. 67–69.
183. Мілорадова Н. Е. Тренінг ділового спілкування — складова комунікативної підготовки правоохоронців. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 квіт. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутріш. справ. Харків, 2016. С. 54–57.
184. Мілорадова Н. Е. Тренінг «Психологія допиту» як засіб формування комунікативної компетентності слідчих. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутріш. справ. Харків : ХНУВС, 2021. С. 58–61.
185. Мілорадова Н. Е., Доценко В. В. Змістовні характеристики професіогенезу правоохоронця. *Бочаровські читання* : тези доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчю підгот. психологів у Харків. нац. ун-ті внутріш. справ (м. Харків, 13 квіт. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутріш. справ. Харків, 2018. С. 201–204.
186. Мілорадова Н. Е., Федоренко О. І. Загальні психологічні особливості проведення допиту дитини. *Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 черв. 2020 р.) / МВС України, Упр. моніторингу дотримання прав людини, Нац. поліція України, Нац. акад. внутр. справ, Укр.-Канад. проект підтримки суд. реформи (SJRП), Консультат. місія ЄС в Україні, Дитяч. фонд ООН (UNICEF), Нац. асоц. адвокатів України. Київ, 2020. С. 198–201.
187. Моляко В. О. Проблеми розумової діяльності в ускладнених умовах. *Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта* : монографія / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова [та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. Київ ; Львів : Вид. Вікторія Кундельська, 2021. С. 7–46.

188. Моляко В. О. Проблеми функціонування творчого сприймання в умовах надлишку інформації різної модальності та значимості. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2013. Т. XII : Психологія творчості. Вип. 16. С. 7–19.
189. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ : Знання, 1989. 48 с.
190. Моляко В. О. Психологія розуміння в контексті антропологічної інформаційної катастрофи XXI століття (III) (до 120-річчя з дня народження Г. С. Костюка). *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2020. Т. XII : Психологія творчості. Вип. 27. С. 6–17.
191. Моляко В. О. Футурологічна методологія Г. С. Костюка у дослідженнях розумової діяльності (I). *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2019. Т. XII : Психологія творчості. Вип. 25. С. 6–15.
192. Мороз О. Г., Падалка О. С., Юрченко В. І. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. для молодих викладачів, аспірантів і майбутніх магістрів / за заг. ред. О. Г. Мороза. Київ : НПУ, 2003. 267 с.
193. Москаленко А. Психологічна модель особистості працівника органів внутрішніх справ. *Соціальна психологія*. 2008. № 4. С. 136–143.
194. Надійність. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 711.
195. Надійність. *Словник* : портал української мови та культури. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=надійність> (дата звернення: 17.11.2023).
196. Надійність. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1974. Т. 5 : Н–О. С. 69.
197. Наполегливість. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1974. Т. 5 : Н–О. С. 155.
198. Неупередженість. *Академічний тлумачний словник (1970–1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/neuperedzhenistj>. (дата звернення: 17.11.2023).

199. Неупередженість. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 783.
200. Нікулочкіна О. В. Дослідження готовності вчителя початкових класів до розвитку інформаційної компетентності. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. пр. / відп. ред. Т. І. Сущенко. Запоріжжя, 2007. Вип. 45. С. 274–279.
201. Обачливість. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 797.
202. Обачливість. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1974. Т. : Н–О. С. 464.
203. Об'єктивність. *Словник іншомовних слів* / Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [уклад.: Л. В. Музичко, Л. М. Шкарапута, С. М. Морозов]. Вид. 2-ге, допов. та доопрац. Київ : Наук. думка, 2019. С. 475.
204. Об'єктивність. *Словник соціологічних і політологічних термінів* / Нар. укр. акад.; за заг. ред.: В. І. Астахової [та ін.]; уклад. В. І. Астахова [та ін.]. Київ : Вища шк., 1993. С. 84.
205. Обізнаність. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 804.
206. Олійник В. В. Формування правової компетентності керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2008. 20 с.
207. Олійник Н. А., Войтенко С. М. Психологічні особливості спортивної діяльності : монографія. Вінниця : ВНАУ, 2020. 240 с.
208. Організованість. *Академічний тлумачний словник (1970–1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/orghanizovanistj>. (дата звернення: 17.11.2023).
209. Організованість. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 851.

210. Оригінальність. *Академічний тлумачний словник* (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/oryghinaljnyj> (дата звернення: 17.11.2023).
211. Оригінальність. *Словopedia*. URL: <http://slovoopedia.org.ua/30/53405/26005.html> (дата звернення: 17.11.2023).
212. Освітні технології : навч.-метод. посібник / О. М. Пехота [та ін.] ; ред. О. М. Пехота. Київ : А.С.К., 2003. 255 с.
213. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зливкова, С. Б. Кузікової. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 430 с.
214. Охріменко І. М. Використання спеціальних психологічних знань в процесі розкриття злочинів. *Митна справа*. 2009. № 6., ч. 2. С. 11–17.
215. Охріменко І. М. Шляхи удосконалення комунікативної діяльності працівників оперативних підрозділів ОВС. *Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки вищих навчальних закладів МВС України* : матеріали «круглого столу» (Харків, 11 листоп. 2011 р.) / Харків. нац. ун-т внутріш. справ. Харків, 2011. С. 397–402.
216. Охріменко І. М., Гребенюк М. О. Використання спеціальних знань при розслідуванні насильницьких злочинів. *Юридична психологія та педагогіка*. 2009. № 2. С. 78–88.
217. Павелків Р. В. Загальна психологія : підручник. Вид. 3-тє, допов. Київ : Кондор, 2009. 576 с.
218. Пасько О. М. Вміння, які детермінують готовність слідчого до професійної діяльності. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2014. № 3. С. 219–225.
219. Пасько О. М. Гносеологічна готовність працівників соціономічної сфери діяльності. *Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки вищих навчальних закладів України* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 14 берез. 2014 р.) / Харків. нац. ун-т внутріш. справ. Харків, 2014. С. 207–209.
220. Пасько О. М. Гносеологічна готовність слідчого до професійної діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 3. С. 202–205.
221. Пасько О. М. Готовність курсантів ВНЗ МВС України до практичної діяльності як результат сформованості компетентності. *Міжнародний науковий збірник*. Ужгород, 2010. № 2 (21). С. 214–218.

222. Пасько О. М. Готовність як необхідний елемент професіоналізму фахівця. *Сучасні проблеми військової та соціальної психології і соціальної роботи* : матеріали наук.-практ. конф. (Одеса, 4–5 жовт. 2013 р.). Одеса, 2013. С. 76–78.
223. Пасько О. М. Готовність як підґрунтя компетентності майбутніх працівників ОВС. *Наука і освіта*. 2013. № 5. С. 15–20.
224. Пасько О. М. Дослідження мотиваційної готовності до діяльності слідчого в умовах воєнного стану. *Актуальні аспекти криміналістичного та психологічного забезпечення правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів наук.-практ. інтернет-конф., 31 трав. 2022 р. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 123–125.
225. Пасько О. Дослідження операціональної готовності слідчого до професійної діяльності крізь призму психологічного профілю. *Педагогіка і психологія постмодернізму: цінності, компетентності, діджиталізація = PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY OF POSTMODERNISM: VALUES, COMPETENCE, DIGITALIZATION* : колективна монографія / за наук. ред. проф. Ганни Цветкової. Aerzen : Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag, 2021. С. 392–403.
226. Пасько О. М. Дослідження провідних якостей, які детермінують різновиди готовності слідчого до професійної діяльності. *Актуальні проблеми бойової підготовки* : матеріали круглого столу (Одеса, 31 жовт. 2014 р.). Одеса : ОДУВС, 2014. С. 113–115.
227. Пасько О. М. Дослідження стресостійкості здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві* : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конф., 28 жовт. 2022 р. / Львів. держ. ун-т внутріш. справ. Львів, 2022. С. 268–272.
228. Пасько О. М. Компоненти професійної готовності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 2. С. 37–41.
229. Пасько О. М. Комуникативна готовність слідчого як необхідна складова допиту неповнолітніх. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1. С. 45–53.
230. Пасько О. М. Концептуалізація рівнів готовності до діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція* : зб. наук. праць. Одеса, 2014. № 9–1. С. 218–220.

231. Пасько О. М. Концептуалізація функцій слідчої діяльності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 1. С. 55–58.
232. Пасько О. М. Криміналістичні, організаційно-тактичні та психологічні особливості проведення допиту. *Юридичний бюлетень*. 2021. № 18. С. 96–105.
233. Пасько О. М. Методи побудови та перевірки криміналістичних версій крізь призму аналітичної готовності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 112–119.
234. Пасько О. М. Напрями вдосконалення функцій слідчих підрозділів органів Національної поліції. *Право і суспільство*. 2020. № 3. С. 134–140.
235. Пасько О. М. Операціональна готовність слідчого до професійної діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: *Юридичні науки* : зб. наук. праць. Херсон, 2014. № 2. С. 140–145.
236. Пасько О. М. Перша психологічна допомога дитині (алгоритм дій поліцейських) : розділ 8. *Особливості забезпечення та захисту прав дітей на деокупованих територіях* : метод. рек. для поліцейських. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 123–138.
237. Пасько О. М. Підходи щодо визначення «готовності»: характеристика та вплив на компетентність працівників ОВС. *Perspektywny rozwoju nauki we wspolczesnym swiecie* (Krakow. Polska, 29–31 marca 2012 r). Krakow, 2012. S. 167–171.
238. Пасько О. М. Практикум із психології [для студ. та курсантів вищ. навч. закл. МВС України]. Одеса : ОДУВС, 2013. 143 с.
239. Пасько О. М. Провідні професійно важливі якості, які детермінують операціональну готовність курсантів ВНЗ системи МВС України. *Право і суспільство*. 2014. № 6. С. 181–185.
240. Пасько О. М. Провідні професійно важливі якості, які детермінують комунікативну готовність слідчого до діяльності. *Інтеграційний розвиток особистості та суспільства: психологічний і соціологічний виміри* : матеріали II міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 12 черв. 2020 р.). Одеса, 2020. С. 203–206.
241. Пасько О. М. Професійна готовність курсантів до практичної діяльності. *Роль та місце ОВС у розбудові демократичної держави* :

- матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 21 квітня 2011 р.). Одеса : ОДУВС, 2011. С. 176–177.
242. Пасько О. М. Професійна готовність працівників соціономічної сфери діяльності. *Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 14–15 лют. 2014 р.). Одеса, 2014. С. 200–202.
243. Пасько О. М. Професійно важливі якості, як структурний компонент компетентності фахівця ОВС. *Наука і освіта*. 2008. № 8/9. С. 82–86.
244. Пасько О. М. Психологічна готовність слідчого до професійної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 3. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2014/39.pdf (дата звернення: 17.11.2023).
245. Пасько О. М. Психологічна готовність слідчого у кримінальному провадженні. *Криміналістичні та психологічні аспекти досудового розслідування* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 29 квітня 2020 р. Одеса : ОДУВС, 2020. С. 174–176.
246. Пасько О. М. Психологічні аспекти спілкування у професійній діяльності слідчого. *Психологічний часопис*. 2020. № 5. С. 112–119.
247. Пасько О. М. Різновиди професійної готовності працівників ОВС. *Актуальні проблеми бойової підготовки* : матеріали круглого столу (Одеса, 30 жовтня 2013 р.). Одеса : ОДУВС, 2013. С. 56–59.
248. Пасько О. М. Структурні компоненти готовності слідчого до професійної діяльності. *Юридична психологія*. № 1. 2020. С. 70–76.
249. Пасько О. М. Структурно-логічна модель готовності працівників соціономічної сфери діяльності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 2. С. 194–198.
250. Пасько О. М. Структурно-логічна модель готовності слідчого до професійної діяльності. *Право і суспільство*. 2014. № 3. С. 291–289.
251. Пасько О. М. Теоретичні аспекти дослідження криміналістичної готовності слідчого. *Проблеми та перспективи розвитку судової експертизи та криміналістики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 жовт. 2020 року). Одеса, 2020. С. 439–443.
252. Пасько О. М. Фізіологічна та фізична готовність слідчого до професійної діяльності. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць. Одеса, 2014. Вип. 73. С. 510–515.

253. Пасько О. М. Характеристика особистісної та соціальної готовностей слідчого до професійної діяльності. *Актуальні аспекти криміналістичного та психологічного забезпечення правоохоронної діяльності* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 06 жовт. 2023 р. Одеса : ОДУВС, 2023. С. 143–146.
254. Пасько О. М., Бакума В. М. Теоретичні аспекти дослідження дефініції «іміджу». *The XXIII th International scientific and practical conference «THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS OF SOCIAL PROCESS MANAGEMENT»* (29–30 June, 2020). San Francisco. USA, 2020. С. 239–243.
255. Пасько О. М., Горошко В. В. «Кімната дружня до опитування дітей» як засіб забезпечення законодавства щодо захисту прав дитини. *New impetus for the advancement and psychological sciences in Ukraine and EU counters: research matters* : Collective monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2021. Vol. 2. С. 102–119.
256. Пасько О. М., Данилюк В. Психологічні аспекти допиту неповнолітнього. *Актуальні аспекти криміналістичного та психологічного забезпечення правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів наук.-практ. інтернет-конф., 31 трав. 2022 року. Одеса : ОДУВС. С. 56–59.
257. Пасько О. М., Нікітенко Р. П. Психологічне дослідження фізіологічного стану стресу українців в умовах воєнного часу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 4. С. 115–125.
258. Пасько О. М., Нікітенко Р. П. Юридико-психологічні та медичні аспекти комунікативної готовності слідчого під час допиту. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 164–168. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.3.29>
259. Пасько О. М., Прудка Л. М. Професійно-психологічна підготовка поліцейського : мультимедійний посібник. Одеса, 2022. URL: https://read.bookcreator.com/lGnO2V0xBIU0oFucv3lyoQD6IK92/3zfeqnxlS6GibKI6_GQ0Vg (дата звернення: 17.11.2023).
260. Пасько О. М., Прудка Л. М. Саморегуляція психічного стану поліцейського під час стресу в умовах воєнного стану : довідник. Одеса : ОДУВС, 2022. 47 с.
261. Пасько О. М., Прудка Л. М. Стрес у роботі поліцейського в умовах воєнного стану. *Практикум поліцейської юрисдикції в умовах*

- воєнного стану: особливості Одеського регіону : колективна монографія. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 122–141.
262. Пасько О. М., Прудка Л. М. Стрес у роботі поліцейського в умовах воєнного стану : довідник. Одеса : ОДУВС, 2022. 77 с.
263. Пасько О. М., Цільмак О. М. Проблемні питання формування готовності слідчого до здійснення негласних слідчих (розшукових) дій. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 1 (т). С. 109–118.
264. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова [та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Знання, 2005. 399 с.
265. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова [та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. 3-те вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2007. 495 с.
266. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривonos [та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид. допов. і переробл. Київ : Вища школа, 2004. 422 с.
267. Перепелиця П. С. Співвідношення підготовки до професійної діяльності та педагогічного керування розвитком особистості. *Підготовка учнів до професійного навчання і праці* : навч.-метод. посібник / за ред. Г. О. Балла, П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. Київ : Наук. думка, 2000. С. 18–21.
268. Пехота О. М. Особистісно-орієнтована освіта і технології. *Педагогіка*. 2000. Т. 8. С. 29–31.
269. Планомірність. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 979.
270. Планомірність. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.] ; [АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні] ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1975. Т. 6 : П-Поїги. С. 563.
271. Платонов І. В. Структура психологічної готовності особистості до правоохоронної діяльності. *Психологія* : зб. наук. праць / НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2000. Вип. 11. С. 320–326.

272. Подолання стресу під воєнного стану : пам'ятка для курсантів / О. М. Пасько, Л. М. Прудка, О. М. Матієнко, В. В. Горошко. Одеса : ОДУВС, 2022. 12 с.
273. Подолання стресу під воєнного стану : пам'ятка для поліцейських / О. М. Пасько, Л. М. Прудка, О. М. Матієнко, В. В. Горошко. Одеса : ОДУВС, 2022. 12 с.
274. Полозенко О. В. Компоненти психологічної готовності майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_97/Poloz.pd (дата звернення: 17.11.2023).
275. Полозенко О. В. Психологічна складова у професійній діяльності ветеринарних лікарів. *Науковий вісник НУБІП України. Серія: Педагогіка*. 2011. № 2. С. 134–141.
276. Полторак І. С., Колісник Л. О., Лаптурова Я. О. Соціологія : навч. посіб. / Нац. гірничий ун-т. Дніпропетровськ, 2007. 112 с.
277. Полторак С. Т., Оленченко В. Т., Козлов В. Є. Інформаційна технологія відбору кадрів для внутрішніх військ МВС України — основа якості відбору. *Системи обробки інформації* : зб. наук. праць. Харків, 2012. Вип. 2(100). С. 288–290.
278. Поміркваність. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/pomirkovanistj>. (дата звернення: 17.11.2023).
279. Поміркваність. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1976. Т. 7 : Поїхати-Приробляти. С. 124.
280. Послідовність. *Академічний тлумачний словник (1970-1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/poslidovnistj>. (дата звернення: 17.11.2023).
281. Послідовність. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1079.
282. Потапкіна Л. В. Готовність до професійної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. Хмельницький, 2015. № 1. С. 198–207.
283. Правосвідомість. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід

- (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1976. Т. 7 : Поїхати-Приробляти. С. 509.
284. Практикум з педагогіки : навч. посіб. / за заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка ; Житомир. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Вид. 2-ге, допов. і переробл. Житомир, 2002. 483 с.
285. Пріоритети професійної підготовки вчителя в системі університетської освіти / М. Б. Євтух, М. І. Соловей, Є. С. Спіцин, З. М. Шалік. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. 2009. Вип. № 4. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n4_2009_st_8/ (дата звернення: 17.11.2023).
286. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
287. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-XII. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3781-12#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
288. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
289. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3855-12#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
290. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України : Закон України від 22 лютого 2006 р. № 3460-IV. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3460-15#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
291. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18#Text> (дата звернення: 17.11.2023).

292. Про затвердження Змін до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ Служби безпеки України від 12 травня 2022 р. № 120. Офіційний вісник України. 2022. № 41. Ст. 2268.
293. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07 липня 2017 р. № 575. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17/sp:max100#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
294. Про затвердження Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України : наказ МВС України від 14 квітня 2016 р. № 296. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0884-16/sp:max100#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
295. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20/sp:max100#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
296. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/936/1687/5. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
297. Про затвердження нормативів чисельності курсантів, слухачів, ад'юнктів (аспірантів), які навчаються за державним замовленням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання,

- що належать до сфери управління МВС, на одну посаду науково-педагогічного працівника : наказ МВС України від 17 січня 2023 р. № 21. *Офіційний вісник України*. 2023. № 15. Ст. 964.
298. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС : наказ МВС України від 14 лютого 2008 р. № 62. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08/sp:max100#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
299. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Генеральної прокуратури від 30 червня 2020 р. № 298. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20/sp:max100#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
300. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
301. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України від України : наказ МВС 26 січня 2016 р. № 50. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16/sp:max100#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
302. Про затвердження Положення про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України : наказ МВС України 27 червня 2013 р. № 621. *Офіційний вісник України*. 2013. № 61. Ст. 2203.
303. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08 лютого 2019 р. № 100. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
304. Про затвердження Порядку добору (відбору) на навчання до закладів освіти на період дії воєнного стану : наказ МВС України від 18 травня 2022 р. № 305. *Офіційний вісник України*. 2022. № 39. Ст. 2140.

305. Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України : наказ МВС України від 15 квітня 2016 р. № 315. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0668-16/sp:max100#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
306. Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю : наказ МВС України від 08 червня 2017 р. № 480. *Офіційний вісник України*. 2017. № 64. Ст. 1930.
307. Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2023 році : наказ Міністерства освіти і науки України від 15 березня 2023 р. № 276. *Офіційний вісник України*. 2023. № 32. Ст. 1740.
308. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : наказ МВС 09 листопада 2016 р. № 1179. *Офіційний вісник України*. 2017. № 2. Ст. 55.
309. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/sp:max100#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
310. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : наказ МВС України від 06 липня 2017 р. № 570. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#n9> (дата звернення: 17.11.2023).
311. Про порядок замовлення та виготовлення документів про освіту державного зразка для навчальних закладів системи МВС України, обліку і видачі їх карток : наказами МВС України: від 14 листопада 2013 р. № 1095. *Офіційний вісник України*. 2013. № 98. Ст. 3616.
312. Про приєднання України до Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах, 1972 рік : Закон України від 22 верес. 1995 р. № 339/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. Ст. 250.

313. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції : Закон України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 50. Ст. 496.
314. Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 16 березня 2005 р. № 2476-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005 № 16. Ст. 266.
315. Професійна освіта : словник : навч. посіб. для учнів і пед. працівників проф.-техн. навч. закл. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти ; уклад. С. У. Гончаренко [та ін.] ; ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища школа, 2000. 380 с.
316. Професійно-психологічна підготовка працівників кадрів досудового розслідування : навч.-метод. посіб. / О. М. Пасько, Л. М. Прудка, Т. В. Матієнко, В. В. Горошко. Одеса, 2022. 267 с.
317. Прудка Л. М., Матієнко Т. В., Пасько О. М. Комунікативна компетентність в правоохоронній діяльності : навч.-метод. посіб. Одеса, 2022. 174 с.
318. Прядко Н. О. Проблема психологічної готовності вчителя до професійної діяльності. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2004. Т. VI, вип. 6. С. 266–271.
319. Психогігієна професійної діяльності працівників ОВС : навч.-метод. посіб. / І. М. Слюсар, В. О. Криволапчук, І. О. Моцонелідзе, І. В. Клименко, С. І. Яковенко. Донецьк, 2010. 264 с.
320. Психологічна підготовка та основи етики : навч. посіб. для училищ початкової підготовки / О. О. Добровольська, Т. В. Матієнко, Ю. В. Меркулова, О. М. Пасько ; за ред. С.І. Яковенка. Одеса : ОДУВС, 2014. 346 с.
321. Психологічні аспекти ювенальної юстиції : курс лекцій / [Ю. В. Меркулова, Л. І. Мороз, О. М. Пасько, С. І. Яковенко] / за ред. Л. І. Мороз, С. І. Яковенко. Одеса : ОДУВС, 2014. 492 с.
322. Психологічні детермінанти формування правосвідомості працівника поліції в сучасних умовах : метод. рек. / О. І. Мотлях, О. І. Кудерміна, Т. І. Юрченко-Шеховцова, А. А. Небитов. Київ : Нац. акад. внутріш. справ, 2021. 120 с.

323. Психологія : схеми, таблиці, коментарі : навч.-наоч. посібник [для студ. та курсантів вищ. навч. закл. МВС України] / О. М. Пасько, О. М. Цільмак ; за ред. О. М. Цільмак. Одеса : ОДУВС, 2013. 270 с. : іл.
324. Психологія слідчої діяльності : навч. посіб. / за заг. ред. Л. І. Казміренка ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т внутріш. справ. Київ : Правова єдність, 2009. 199 с.
325. Психологія фізичного виховання : метод. рек. / уклад. Г. В. Безверхня. Умань, 2013. 42 с.
326. Раціоналізація. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1203.
327. Раціоналізація. *Психологіс* : енциклоп. практ. психології. URL: <http://psychologis.com.ua/racionalizaciya.htm> (дата звернення: 17.11.2023).
328. Раціоналізація. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1977. Т. 8 : Природа-Ряхтливий. С. 459.
329. Раціональність. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1203.
330. Ретельність. *Академічний тлумачний словник (1970-1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/reteljnistj> (дата звернення: 17.11.2023).
331. Ретельність. *Словник української мови* : в 4 т. / упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. Київ : Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. Т. 4. С. 13.
332. Ретельність. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1977. Т. 8 : Природа-Ряхтливий. С. 515.
333. Рибалка В. В. Методологічні питання наукової психології (досвід особистісно центрованої систематизації категоріально-поняттєвого апарату) / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. Київ : Ніка-Центр, 2003. 204 с.
334. Рибніков С. Готовність майбутніх екологів до професійно орієнтованої управлінської діяльності як психолого-педагогічний феномен. *Відповідальна економіка* : наук.-попул. альманах. Луганськ, 2010. Вип. 2. С. 84-97.

335. Рішучість. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1228.
336. Розсудливість. *Академічний тлумачний словник (1970–1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/rozsudlyvistj> (дата звернення: 17.11.2023).
337. Розсудливість. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1265.
338. Розсудливість. *Психологічний словник* / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова ; за ред. Н. А. Побірченко. Київ : Наук. світ, 2007. С. 261.
339. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студ пед. ф-тів. Київ : Абрис, 1997. 416 с.
340. Салманов О. В. Слідчі (розшукові) дії як складова досудового розслідування. *Наше право*. 2020. № 4. С. 105–110.
341. Салманов О. В. Щодо визначення поняття слідчих (розшукових) дій, що обмежують недоторканність житла чи іншого володіння особи. *Актуальні питання юридичної практики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18–19 січня 2019 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 22–24.
342. Самовладання. *Психологія діяльності в особливих умовах* : словник-довідник / І. І. Приходько та ін. ; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НА НГУ, 2021. С. 71.
343. Самойленко О., Лисак П. Психологічна готовність особистості як предмет наукового дослідження. *Збірник наукових праць національної академії державної прикордонної служби України. Серія: психологічні науки*. 2019. № 2 (13). С. 232–241.
344. Самоконтроль. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1289.
345. Свистун В. І. Індивідуально-психологічний компонент особистісної готовності керівника до управлінської діяльності. *Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи* : зб. матеріалів конф. Херсон, 2010. С. 171–172.
346. Свистун В. І. Основні компоненти готовності здобувачів вищої освіти аграрних ВНЗ до здійснення управлінської діяльності

- та їх зміст. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти* : зб. наук. пр. Харків, 2006. № 12. С. 85–92.
347. Семенов О. М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2006. 41 с.
348. Середа В. В., Кісіль З. Р. Юридико-психологічні засади запобігання професійній деформації працівників правоохоронних органів : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 848 с.
349. Скакун О. Ф. Юридична деонтологія : підручник. Харків : Еспада, 2008. 400 с.
350. Складова. *Словник* : портал української мови та культури. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=складова>. (дата звернення: 17.11.2023).
351. Складова. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1978. Т. 9 : С. С. 278.
352. Скоробагата О. М. Готовність до діяльності як психолого-педагогічна проблема. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-01/08somppp.pdf> (дата звернення: 17.11.2023).
353. Сміливість. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1349.
354. Сміливість. *Психологія діяльності в особливих умовах* : словник-довідник / І. І. Приходько та ін. ; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НА НГУ, 2021. С. 84.
355. Сміливість. Тофтун М. Г. *Сучасний словник з етики*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 340.
356. Сосіна В., Мазур І., Пугач Н. Проблема синтезу хореографічного мистецтва та спорту. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 1. С. 107–111.
357. Сохань Л. В. Життєва компетентність особистості в технології життєтворчості. *Життєва компетентність особистості* : наук.-метод. посіб. / ред. Л. В. Сохань [та ін.] ; Наук.-метод. центр середньої освіти. Київ : Богдана, 2003. С. 160–178.

358. Соціально-психологічні аспекти виявлення і попередження корупції та інших правопорушень серед працівників міліції : монографія / В. О. Криволапчук [та ін.] ; заг. ред. В. О. Криволапчук ; М-во внутріш. справ України, Департамент кадрового забезпечення, Держ. НДІ МВС України, Вінниц. нац. тех. ун-т. Вінниця : ВНТУ, 2009. 134 с.
359. Соціологія : підручник / М. П. Требін, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова [та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2010. 224 с.
360. Спостережливість. *Академічний тлумачний словник (1970-1980)*. URL: <http://sum.in.ua/s/sposterezhlivystj>. (дата звернення: 17.11.2023).
361. Спостережливість. *Словник : портал української мови та культури*. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=спостережливість> (дата звернення: 17.11.2023).
362. Староста В. І. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності: сутність, структура. *Народна освіта*. 2019. Вип. 3(39). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5923 (дата звернення: 17.11.2023).
363. Сударева Г. Кейс-метод як засіб набуття соціального розвитку учнівської молоді. *Освіта Сумщини*. 2013. № 3. С. 23–26.
364. Сударева Г. Ф., Півень М. Г. Модель STEM-навчання в умовах нової української школи. *Матеріали XI Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій*, 26–27 верес. 2019 р. : [у 2 т.] / упоряд. Г. А. Назаренко ; Ін-т модернізації змісту освіти, КНЗ «ЧОПОПП ЧОР» [та ін.]. Черкаси, 2019. Т. 2. С. 30–34.
365. Сумління. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1978. Т. 9 : С. 838.
366. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / голова ред. кол. О. Г. Дзеверін. Київ : Рад. шк., 1977. Т. 4 : Пависька середня школа; Розмова з молодим директором. 638 с.
367. Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект : [монографія] / за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : ВІПОЛ, 1999. 450 с.
368. Тактовний. *Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи* / упоряд. Л. В. Лохвицька. 2-ге вид., оновл. Тернопіль : Мандрівець, 2017. С. 167.

369. Тактовність. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1428.
370. Терплячість. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1446.
371. Терплячість. *Словник* : портал української мови та культури. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=терплячість> (дата звернення: 17.11.2023).
372. Тип. *Словник іншомовник слів*. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=18098&action=show> (дата звернення: 17.11.2023).
373. Тип. *Словник іншомовних слів* / за ред. О. С. Мельничука. Київ, 1974. С. 762.
374. Тип. *Словник іншомовних слів* / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Укр. мовно-інформ. фонд НАН України ; [уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапуга]. Київ : Наук. думка, 2000. С. 573.
375. Тип. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970. Т. 10 : Т-Ф. С. 116.
376. Тип. Шапар В. Б. *Сучасний тлумачний психологічний словник* : близько 2500 термінів. Харків : Прапор, 2007. С. 545.
377. Типовий порядок проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади : наказ МВС України від 25 груд. 2015 р. № 1631. *Верховна Рада України* : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0050-16#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
378. Тищенко Т. Б. Структурні компоненти готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до маркетингової діяльності. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету : Педагогічні науки*. Бердянськ, 2010. № 3. С. 307–313.
379. Товариство. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1979. Т. 10 : Т-Ф. С. 159.

380. Товариськість. *Етика* : навч. посібник / за ред. В. О. Лозового. Київ : Юрінком Інтер, 2004. С. 184–185.
381. Толерантність. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1459.
382. Толерантність. *Психологічний словник* / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова ; за ред. Н. А. Побірченко. Київ : Наук. світ, 2007. С. 310.
383. Толков О. С. Когнітивний компонент психологічної готовності персоналу вищої школи до діяльності в умовах соціально-економічних змін. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць. 2012. Вип. 15. С. 682-690. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2012-15.%25p>
384. Томчук М. І. Методологічні засади дослідження та формування психологічної готовності особистості до діяльності. *Психологія і суспільство*. 2010. № 4. С. 41–46.
385. Томчук М. І. Методологічні основи виховання воїнів Збройних Сил України. Київ : Варта, 1997. 88 с.
386. Тополенко О. О. Психологічна готовність керівників до прийняття управлінських рішень (теоретична модель). *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. пр. 2007. № 3(21). Ч. 1. С. 127–131. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/11011> (дата звернення: 17.11.2023).
387. Троцько Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки здобувачів вищої освіти до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04, 13.00.01 / АПН України, Ін-т педагогіки і психології професійної освіти. Київ, 1997. 54 с.
388. Уважність. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1493.
389. Уважність. *Психологічний словник* / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова ; за ред. Н. А. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2007. С. 314.
390. Уважність. *Психологія*. URL: https://pidru4niki.com/1256060737233/psihologiya/uvazhnist_vlastivist_osobistosti (дата звернення: 17.11.2023).

391. Уважність. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1979. Т. 10 : Т-Ф. С. 364.
392. Уважність. *Філософія* : словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар, М. А. Козловець, Л. В. Горохова, В. В. Федоренко, В. О. Федоренко. Київ : КВІЦ, 2020. С. 230.
393. Уміння. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1505.
394. Уміння. *Психологічний словник* / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова ; ред. Н. А. Побірченко. Київ : Наук. світ, 2007. С. 315.
395. Уміння. *Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи* / упоряд. Л. В. Лохвицька. 2-ге вид., оновл. Тернопіль : Мандрівець, 2017. С. 176.
396. Уруський В. І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності : метод. посіб. Тернопіль : ТОКІППО, 2005. 96 с.
397. Федик О. П. Психологічні особливості професійної підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої спортивно-педагогічної діяльності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / АПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка. Київ, 1999. 16 с.
398. Федик О. П. Психологічні особливості професійної підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої спортивно-педагогічної діяльності : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 1999. 186 арк.
399. Федоришин Б. О. Психологічні аспекти профорієнтації учнів. Київ : Знання, 1976. 48 с.
400. Федоришин Б., Синявський В. Методика виявлення й оцінки комунікативних і організаторських схильностей старшокласників (КОС-2). *Психодіагностика в службі зайнятості* : метод. посіб. / за ред. В. В. Синявського, О. О. Яцишина. Київ, 1998. С. 34–51.
401. Феномен. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1532.
402. Феномен. *Культурологічний словник-довідник* / З. В. Гіптерс ; Нац. банк України, Львів. банк. ін-т. Київ : ВД «Професіонал», 2006. С. 285.

403. Феномен. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1979. Т. 10 : Т-Ф. С. 575.
404. Феномен. *Сучасний тлумачний словник української мови* : 60 000 слів / уклад.: Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків : ВД «Школа», 2011. С. 694.
405. Феномен. *Універсальний словник-енциклопедія (УСЕ)* / ред. М. В. Попович. URL: <http://slovopedia.org.ua/29/53412/22787.html> (дата звернення: 17.11.2023).
406. Функція. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1552.
407. Функція. *Словник іншомовних слів* / Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [уклад.: Л. В. Музичко, Л. М. Шкарапута, С. М. Морозов]. Вид. 2-ге, допов. та доопрац. Київ : Наук. думка, 2019. С. 741.
408. Функція. *Словник української мови* : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1979. Т. 10 : Т-Ф. С. 653.
409. Функція. *Філософія* : словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар, М. А. Козловець, Л. В. Горохова, В. В. Федоренко, В. О. Федоренко. Київ : КВІЦ, 2020. С. 247.
410. Харламов М. І., Тогобицька В. Д. *Соціологія* : курс лекцій. Вид. друге. Випр. та допов. Харків : НУЦЗУ, 2018. 124 с.
411. Харизма. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1557.
412. Харизма. *Словник* : портал української мови та культури. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=харизма> (дата звернення: 17.11.2023).
413. Харизма. *Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи* / упоряд. Л. В. Лохвицька. 2-ге вид., оновл. Тернопіль : Мандрівець, 2017. С. 183.
414. Хаустова О. В. *Формування готовності педагога до інноваційної діяльності як педагогічна проблема. Електронний збірник*

наукових праць Запорізької обласної академії післядипломної педагогічної освіти : матеріали II Міжнар. освітнього форуму «Особистість в єдиному освітньому просторі». 2011. Вип. 2. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp2/upravlenie/haustova.pdf (дата звернення: 17.11.2023).

415. Хименко О. О. Застосування функціонально-процесного підходу до організації діяльності оптових посередників. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 20. С. 312–318.
416. Хохліна О. Особистісний підхід як методологічний інструментарій забезпечення становлення в людині її індивідуальності. *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій в умовах мережевого суспільства* : колективна монографія / за ред. Л. В. Помиткіної, О. П. Хохліної. Київ : ТОВ «АльфаПІК», 2019. С. 76–85.
417. Хуртенко О. Аналіз сформованості когнітивної готовності здобувачів вищої освіти до прийняття рішень в екстремальних спортивних ситуаціях. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkszn/2009_8_3/analiz%20sformovanosti.pdf (дата звернення: 17.11.2023).
418. Хуртенко О. В., Бортун Б. О. Структурні особливості формування мотивації до занять спортом у здобувачів вищої освіти. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 2, т. 1. С. 119–123.
419. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією. *Офіційний вісник України*. 2006. № 9. Ст. 592.
420. Циліорик І. І. Гарантії прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення слідчих (розшукових) дій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2020. 22 с.
421. Цілеспрямованість. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. С. 1587.
422. Цілеспрямованість. *Словник* : портал української мови та культури. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=цілеспрямованість> (дата звернення: 17.11.2023).
423. Цільмак О. М. Алгоритм застосування методу «Евристичних запитань» під час досудового розслідування. *Роль та місце*

- правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави* : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 25 березня 2016 р. Одеса : ОДУВС, 2016. С. 334–335.
424. Цільмак О. М. Еталонний психологічний профіль вольових якостей слідчого. *Соціально-правові студії*. 2019. Вип. 2(4). С. 22–26. DOI: <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2019-2-22-26>
425. Цільмак О. М. Загальні положення криміналістичного профайлінгу. *Юридична психологія*. 2019. № 1. С. 54–61.
426. Цільмак О. М. Методи подолання поліцейським почуття тривоги. *Організація професійної підготовки в підрозділах Національної поліції України* : матеріали круглого столу (м. Одеса, 31 жовтня 2017 р.). Одеса : ОДУВС, 2017. С. 200–204.
427. Цільмак О. М. Основні складові психологічної компетентності поліцейського у галузі застосування заходів примусу. *Службова підготовка як система заходів, спрямованих на удосконалення знань, умінь та навичок працівників Національної поліції України* : матеріали круглого столу, м. Одеса, 02 листопада 2018 р. Одеса : ОДУВС, 2018. 209 с. С. 181–184.
428. Цільмак О. М. Професійно важливі характеристики, які обумовлюють та детермінують емоційний нейтралітет медіатора. *Медіація в судовій, правоохоронній та правозахисній системах* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 30-31 травня 2019 р. Одеса : ОДУВС, 2019. С. 235–237.
429. Цільмак О. М. Професійно-психологічна підготовка працівників підрозділів міліції на транспорті : підручник. Одеса : ОДУВС, 2012. 143 с. : іл.
430. Цільмак О. М. Психологічна структура слідчої діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна* : зб. наук. праць. Львів : ЛьвДУВС, 2012. Вип. 2(1). С. 330–338.
431. Цільмак О. М. Психологічні детермінанти проявів агресії у працівників органів внутрішніх справ : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / Київ. юрид. ін-т МВС України. Київ, 2004. 312 арк.
432. Цільмак О. М. Психолого-правові засади професіогенезу компетентності фахівців кримінальної міліції : монографія / Одес. держ. ун-т внутріш. справ. Одеса, 2010. 364 с.

433. Цільмак О. М. Психотехнології для регуляції та проживання стану тривоги. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : матеріали Міжнар. наук.- практи. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) : у 2 т. / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса : Юридика, 2023. Т. 1. С. 247–251.
434. Цільмак О. М. Складові структури компетентностей. *Наука і освіта*. 2009. № 1-2. С. 128–135.
435. Цільмак О. М. Теоретико-методологічні засади особистісно-соціально-діяльнісного компетентнісного підходу до навчання працівників ОВС. *Кадровий вісник*. 2011. № 1(1). С. 67–79.
436. Цільмак О. М., Проценко О. О. Професійно важливі уміння, які обумовлюють компетентне проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 3. С. 149–151.
437. Цільмак О. М., Яковенко С. І. Професійно-психологічна підготовка працівників підрозділів громадської безпеки : підручник. Одеса : ОДУВС, 2012. 140 с. : іл.
438. Цільмак О. М., Яковенко С. І. Соціально-правова надійність персоналу ОВС як підґрунтя ефективної професійної діяльності. *Наука і освіта*. 2010. № 4-5. С. 59–62.
439. Цуканова Н. Формування загальнокультурної компетентності учнів початкової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених*. Дрогобич, 2022. Вип 53, т. 2. С. 339-343. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-2-50>
440. Чапюк Ю. Готовність до педагогічної діяльності як наукова проблема. *Педагогічний часопис Волині*. 2015. № 1. С. 26–30.
441. Чернега Н. Особистісно-зорієнтоване навчання: сучасні підходи. *Рідна школа*. 2000. № 9. С. 25–26.
442. Черниш Н. Соціологія : курс лекцій. 3-тє вид., переробл. і допов. Львів : Кальварія, 2003. 544 с.
443. Чернодубова Е. В., Мартинов А. А. Переваги функціонального підходу до управління витратами і доходами підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 860–864.

444. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підруч. для студ. магістратури за «Педагогіка вищої школи» / Держ. ВНЗ «Нац. гірн. ун-т». Дніпропетровськ : НГУ, 2014. 120 с.
445. Шандрюк С. К. Роль готовності до професійної діяльності у розвитку творчих здібностей майбутніх практичних психологів. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2015. Вип. 51. С. 276–284.
446. Шаповал Ю. Д. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до особистісно орієнтованого навчання молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2007. 20 с.
447. Шаповалов О. В., Юрченко А. В., Лук'яненко І. О. Складові ризику травматизму та загибелі співробітників органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2001. № 4. С. 71–81.
448. Швець Д. В., Кісіль З. Р. Аспекти синдрому емоційного вигорання у працівників Національної поліції України. *Directions for the development of psychological sciences in Ukraine and EU countries : Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 58–84.
449. Шевченко Ю. М. Системний підхід в удосконаленні готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодших школярів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи* : зб. наук. праць. Київ, 2019. № 66. С. 204–208.
450. Шумілова І. Ф. Особистісно-діяльнісний та регіональний підходи в розкритті суті загальнокультурної підготовки менеджерів освіти на засадах провідництва. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. праць. Зароріжжя, 2021. Вип. 76, т. 3. С. 178–183. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-3.32>
451. Щотка О. П. Формування психологічної готовності здобувачів вищої освіти педагогічних університетів до професійно-управлінського самовизначення : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. Київ, 2003. 21 с.

452. Юридична психологія : альбом схем з коментарями : навч. посіб. / за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсеєва. Вид. 3-тє, доопрац. та допов. Київ : КНТ, 2008. 152 с.
453. Юридична психологія : навч. посіб. / В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв [та ін.] ; ред. Я. Ю. Кондратьєв ; Нац. акад. внутріш. справ України. 2-ге вид., доопрац. та допов. Київ : Ін Юре, 2000. 112 с.
454. Юридична психологія : словник : навч. посіб. / за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсеєва ; Київ. нац. ун-т внутріш. справ. Вид. 2-ге, уточнене та допов. Київ : КНТ, 2008. 224 с.
455. Яворська Г. Х. Розвиток особистості професіонала. *Єдність навчання та виховання майбутнього фахівця в організації педагогічного процесу* : зб. матеріалів Міжвуз. наук.-практ. конф. Одеса, 2002. Ч. 2. С. 98–100.
456. Яворський С. Х. Відбір змісту професійної підготовки курсантів МВС до дій в нетипових ситуаціях на автотранспорті. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова* : зб. наук. ст. Київ, 2002. Вип. 52. С. 148–154.
457. Яворський С. Х. Доцільність підготовки співробітників ОВС до дій в нетипових ситуаціях. *Динаміка наукових досліджень 2003* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., (Дніпропетровськ, Донецьк, Чернівці, 20–27 жовт. 2003 р.). Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2003. С. 86–87.
458. Яворський С. Х. Підготовка курсантів навчальних закладів МВС до професійних дій у нетипових ситуаціях оперативно-службової діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2004. 223 арк.
459. Ягупов В. В. Військова психологія : підручник для студ. вищих навч. закл. Київ : Тандем, 2004. 656 с.
460. Яковенко С. І., Гурлева Т. С. Можливості дистанційного консультування в утруднених умовах життя. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ ; Ніжин, 2020. Том 14 : Методологія і теорія психології. Вип. 3(14). С. 378–390.
461. Яремчук С. С. Соціологія : навч. посіб. / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : Рута, 2015. 239 с.

462. Academic performance and mental capacity of cadets engaged in sports during studies / K. Prontenko, G. Griban, I. Okhrimenko, V. Bondarenko, S. Bezpaliiy, Z. Dikhtiarenko, E. Yeromenko, O. Bulgakov, I. Bloschchynskyi, D. Dzenzeliuk. *Revista Dilemas Contemporaneos: Educacion, Politica y Valores*. 2019. Ano: VII, Numero: Edicion Especial. № 23. URL: http://eprints.zu.edu.ua/36389/1/2_19.10.23%20Rendimiento%20acad%C3%83%C2%A9mico%20y%20capacidad%20mental%20de%20los...%20%281%2 (дата звернення: 17.11.2023).
463. Analytical support for organizations' economic and environmental safety management / M. Chorna, L. Filipishyna, G. Nord, S. Tkachenko, K. Velychko. *Journal of Security and Sustainability*. 2019. Issue 8 (3). P. 413–422. DOI: [https://doi.org/10.9770/jssi.2019.8.3\(10\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2019.8.3(10))
464. Automation of Psychological Selection Procedures for Personnel to Specific Activities / I. Prykhodko, S. Horielyshev, Y. Matsehora, V. Lefterov, S. Larionov, O. Kravchenko, M. Baida, O. Halkina, O. Servachak. *Pertanika Journal of Science and Technology*. 2022. Vol. 30 (1). P. 761–776. DOI: <https://doi.org/10.47836/pjst.30.1.41>
465. Batmanghelidj F. *Your Body's Many Cries for Water*. Falls Church, Va. : Global Health Solutions, 2008. 182 p.
466. Cadets' Physical Health and Psycho-Emotional State during Combat Sport Training / I. M. Okhrimenko, V. A. Shtykh, H. L. Boiko, L. M. Prudka, T. V. Matienko. *Wiadomosci lekarskie* (Warsaw, Poland : 1960). 2022, 75(6). S. 1500–1505. DOI: 10.36740/WLek202206113
467. *Clinical Neuropsychology* / Kenneth M., Heilman M.D., Valenstein M.D. (eds.). N. Y., 2012. 720 p.
468. Cohen B. B. *Sensing, Feeling, and Action: The Experiential Anatomy of Body-Mind Centeri*. Wesleyan University Press, 2012. 232 p.
469. DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGICAL SCIENCES IN UKRAINE AND EU COUNTRIES : Scientific monograph / Valentyna Valentynivna Horoshko, Tetiana Vasylivna Matienko, Maksym Viktorovych Korniienko, Olha Mykolaivna Pasko, Oleksiy Vasuljovuch Korniienko, Dmytro Volodymyrovych Shvets, Zoriana Romanivna Kisil. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. 92 p.
470. Distance Work with the Preparation of Future Managers of Physical Culture in the Conditions of a Post-Pandemic Society / S. Kryshtanovych,

- O. Pasko, V. Horoshko, L. Prudka, I. Grynyk. *Postmodern Openings*. 2021. Vol. 12 №. 4. P. 305–315. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/12.4/377>
471. Features of training cadets in physical education in military institutions of higher education / O. Konokh, Y. Karabanov, N. Denysenko, I. Sukhenko, M. Koteliukh, R. Shevchenko. *Systematic Reviews in Pharmacy*. 2020. Vol. 11(10). P. 278–281. DOI: <https://doi.org/10.31838/srp.2020.10.46>
472. FORMATION OF PSYCHOPHYSICAL READINESS OF CADETS DURING APPLIED EXERCISES / Ivan M. Okhrimenko, Vadym D. Chornous, Oleksandr T. Nikolaiev, Victoria A. Shtykh, Stanislav O. Yuriev, Yaroslav S. Slivinskyi, Sergii M. Kotov. *Pol Merkur Lek*. 2023. Vol. 51 (1). P. 48–53. doi: 10.36740/Merkur202301107
473. Formation of the professionally significant skills and competencies of future police officers during studying at higher educational institutions / V. Bondarenko, I. Okhrimenko, Iu. Tverdokhvalova, K. Mannapova, K. Prontenko. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, Issue 3. P. 246–267.
474. Formation of vocational competence of future specialists in physical education and sports / J. Kovalenko, K. Gnatenko, O. Fedorenko, L. Karpets, R. Kovalenko. *Pedagogika*, 2020. Vol. 140 (4). P. 220–236. DOI: <https://doi.org/10.15823/p.2020.140.12>
475. THE EFFECT OF PHYSICAL TRAINING ON HEALTH AND PSYCHO-EMOTIONAL STATE OF MANAGERS OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES / Ivan Okhrimenko, Yana Ponomarenko, Dmytro Shvets, Volodymyr Ostapovich, Dmytro Kutsenko, Olena Torlo, Stepan Hnatyuk. *Wiad Lek*. 2023. Vol. 76(2). P. 285–291.
476. Huttenlocher P. R. Morphological study of human cerebral cortex development. *Neuropsychologia. Brain development and cognition A reader* / M. H. Johnson, Y. Munakata, R. O. Gilmore (Eds.). Oxford : Blackwell publishers, 2002. P. 117–128.
477. Improvement of Pedagogical Skills of Teachers of the Institution of Higher Education / V. Tyurina, I. Hadiak, R. Naida, I. Hlazunova, A. Olkhovska. *Journal of Curriculum and Teaching*. 2022. Vol. 11(9). P. 49–58. DOI: <https://doi.org/10.5430/JCT.V11N9P49>
478. Kisil Z. Legal and Psychological Fundamentals of Prevention of Professional Deformation in Officers Working in Internal Affairs. *Internal Security*. 2014. Vol. 6 (1). P. 45–52.

479. Kisił Z. R. Psychological factors of professional stress of employees of the National police of Ukraine. *Legal scholarly discussions in the XXI century: collective monograph* / S. V. Albul, O. V. Dykyi, V. Dyntu, A. Ye. Fomenko, etc. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2019. P. 86–104. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/32/364/808-1> (дата звернення: 17.11.2023).
480. Kisił Z., Kisił R.-V. Professional stress of the National police of Ukraine: psychological dimension. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 4(14). С. 190–196.
481. Kudermanina O. Psychosemantic Reconstruction of Health Concepts in Patients with Somatogenia. *Psykholinhvistyka*. 2019. № 1. P. 194–214.
482. Lefterov V. O., Lazor K. P. PSYCHOLOGICAL LEADERSHIP TRAINING OF CRISIS MANAGEMENT. *Actual Psychology*. 2019. Vol. 2(4). P. 122–127.
483. Main Components of Communicative Activities of Future Legists with Sense of Loneliness / Ivan Okhrimenko, Yuliia Boiko-Buzyl, Zoryana Kisił, Halyna Katolyk, Natalia Miloradova. *Applied Linguistics Research Journal*. 2021. № 5(4). С. 91–103.
484. Markocki Z. Nauczyciel — wychowawca wobec nowej rzeczywistości edukacyjnej społeczeństwa. *KU Dobrej Szkole. Nauczyciele. Technologie kształcenia* / Redakcja naukowa Czesław Prewka ; Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP w Szczecinie, Instytut Technologii Eksploatacji. PIB, Radom, 2009. Tom II. S. 15–21.
485. Means of police officers' physical and psychological rehabilitation in the conditions of their service activities / V. Bondarenko, I. Okhrimenko, N. Lyakhova, I. Klymenko, D. Shvets, Yu. Aleksandrov. *Acta Balneologica*. 2021. Num. 4(166), Vol. LXIII. P. 273–278.
486. Medvediev V. S. Investigator's Personality as a Problem of Legal Psychology. *Law and Safety*. 2019. № 1. P. 97–103.
487. Melnyk Y. B., Stadnik A. V. Medical and psychological support to specialists under conditions of pandemic COVID-19. *Minerva Psichiatrica*. 2020. Vol. 61 (3). P. 109–112. DOI: <https://doi.org/10.23736/S0391-1772.20.02083-X>
488. Miloradova N. E. Problematic Issues of Vocational Guidance and Professional Selection of Candidates for Service in the Agencies of the National Police of Ukraine. *Law and Safety*. 2019. № 72(1). P. 104–110. DOI: 10.32631/pb.2019.1.14

489. Miloradova N. Theoretical concepts of a negative professional development of a personality. *Sciences of Europe*. 2017. № 19. P. 62–67.
490. Peculiarities of decision making by police officers with different levels of professional self-fulfilment / Ya. Ponomarenko, I. Okhrimenko, I. Klymenko, D. Shvets, O. Yevdokimova, S. Okhrimenko. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2022. № 13. P. 328–346.
491. Peculiarities of psychophysiological adaptation of law enforcement officers to the conditions of their professional activities / A. Holovanova, I. M. Okhrimenko, N. A. Lyakhova, V. V. Horoshko, O. M. Pasko, L. M. Prudka, T. V. Matiienko. *WORLD OF MEDICINE AND BIOLOGY*. 2023. № 2(84). P. 50–54.
492. Petroye O. et al. MEDICAL INSURANCE AS A METHOD OF SOCIAL PROTECTION OF CITIZENS IN UKRAINE. *Georgian Medical News*. 2020. № 3(300). P. 163–168.
493. Police training or police education: view on the matter / I. Okhrimenko, O. Yevdokimova, D. Shvets, N. Pakhomova, O. Fediy. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. Vol. 9(12). P. 129–136
494. Professional development of employees as the way to innovative country integration / O. M. Yaroshenko, N. M. Vapnyarchuk, Y. M. Burnyagina, N. V. KozachokTrush, L. V. Mohilevskyi. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2020. Vol. 11(2). P. 683–695. DOI: [https://doi.org/10.14505/jarle.v11.2\(48\).39](https://doi.org/10.14505/jarle.v11.2(48).39)
495. Professional psychological potential of a modern police manager as the basis for the formation of an effective managerial system / V. Barko, I. Okhrimenko, V. Ostapovich, V. Medvediev, S. Sprynchuk. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. № 11. P. 203–214.
496. Psycho-emotional state and health level of law enforcement officers in the process of their professional training / I. M. Okhrimenko, N. A. Lyakhova, O. M. Pasko, V. V. Horoshko, L. M. Prudka, T. V. Matiienko, I. A. Serednytska. *ACTA BALNEOLOGICA*. 2023. NUMBER 2 (174). P. 111–114.
497. Psychological profile of successful criminal police officer / V. Ostapovich, V. Barko, I. Okhrimenko, O. Yevdokimova, Ya. Ponomarenko, K. Prontenko, O. Antonova, N. Sydorчук, O. Sokolovskiy,

- I. Bloschchynskiyi. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. Vol. 9 (3). P. 120–133.
498. Ratey John J., Hagerman Eric. *Spark: The Revolutionary New Science of Exercise and the Brain*. New York : Little, Brown and Company, 2008. 294 p.
499. Relationship Between Motivation of Professional Activity of Security and Defense Sector Workers with Qualities and Attitudes to Different Parties / Olena Fedorenko, Victoria Dotsenko, Oleh Petruk, Viktoriia Bedan, Andriy Vikhtiuk, Olena Kudermina, Svitlana Izbash. *Systematic Reviews in Pharmacy*. 2021. Vol 12, Issue 1, № 12. P. 326–333.
500. Research of the motivational component of professional activity of employees of the security and defense sector / O. Fedorenko, V. Dotsenko, O. Petruk, V. Bedan, A. Vikhtiuk, O. Kudermina, S. Izbash. *International Journal of Criminology and Sociology*. 2021. Vol. 10. P. 620–629. DOI: <https://doi.org/10.6000/1929-4409.2021.10.72>
501. Research of the system of formation of professional competence of future managers of physical culture / Y. Prystupa, S. Kryshchanovych, O. Pasko, L. Prudka, T. Matiienko. *Laplage in Journal*. 2021. Vol. 7 (3C). P. 286–291.
502. Shvets D. V., Yevdokimova O. O., Larionov S. O. Reflection of personality self-organization of future police employees as a condition for the development of psychological resilience. *Quality parameters of higher education officers of the National Police in the conditions of imperative human-scale values* : monograph. Kharkiv, 2023. P. 78-91.
503. SIMULATION AND PSYCHOLOGICAL TRAININGS AS METHODS OF PREVENTING EMOTIONAL BURNOUT IN DOCTORS / V. O. Lefterov, O. V. Timchenko, O. M. Tsilmak, I. I. Ignatieva. *Світ медицини та біології*. 2020. № 2 (72). С. 85–88.
504. Sokurenko V, Shvets D., Uvarov V. Prohnostychna kompetentnist pravookhorontsiv u konteksti yikhnoi hotovnosti do innovatsiinoi diialnosti. *Science and Education*. 2018. № 3. P. 85–91.
505. Strengthening students' somatic and mental health during swimming classes / I. Okhrimenko, O. Pasko, L. Prudka, T. Matiienko. *Acta Balneologica*. 2022. Vol. 64(2). S. 240–246.
506. Students' scientific activity as a component of the lawyers' professional training / L. Riabovol, Y. Harust, O. Dzhafarova, Y. Sobol. *Asia Life Sciences*. 2019. Vol. 2. P. 21–43.

507. The effect of physical training on health and psycho-emotional state of managers of law enforcement agencies / Ivan M Okhrimenko, Ya S Ponomarenko, Dmytro V Shvets, Volodymyr P Ostapovich, Dmytro V Kutsenko, Olena I Torlo, Stepan S Hnatyuk. *Wiadomosci Lekarskie Medical Advances*. 2023. Vol. LXXVI, Issue 2 (February). P. 285–291.
508. The influence of modern sports technologies on health and professional activity of law enforcement officers / I. Okhrimenko, O. Pasko, L. Prudka, O. Torlo, L. Herman, S. Okhrimenko, R. Perkatyi. *Wiadomości Lekarskie*. 2021. Vol. 74(6), S. 1365–1371. DOI: 10.36740/WLek 202106115
509. The New Police Training System: Psychological Aspects / Dmytro Shvets, Olena Yevdokimova, Ivan Okhrimenko, Yana Ponomarenko, Yurii Aleksandrov, Svitlana Okhrimenko, Kostiantyn Prontenko. *Postmodern Openings*. 2020. Vol. 11 № 1Sup1. P. 200–217. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/11.1sup1/130>
510. The use of a competency-based approach to forming professional culture in pre-service lawyers / S. V. Petkov, S. F. Denysov, G. S. Yermakova, V. M. Palchenkova, V. M. Vovk. *International Journal of Higher Education*. 2020. Vol. 9(7). P. 367–376. DOI: <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n7p367>
511. Zillmer E. A., Spiers M. V., Culbertson W. F. *Principles of neuropsychology*. Australia : Thomson & Wadsworth, 2001. 608 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

якості	%
ДІЯЛЬНІСНА ГОТОВНІСТЬ	
Операціональна готовність	
<i>Правова готовність</i>	
правосвідомість	56
чесність	46
безпристрасність	48
гуманізм	22
імажинативність	11
надійність	67
гідність	23
патріотизм	48
<i>Профілактична готовність</i>	
обміркованість	73
уважність	59
<i>Профілактична готовність</i>	
відповідальність	70
обгрунтованість	53
<i>Кримінально-процесуальна</i>	
принциповість	78
справедливість	90

якості	%
<i>Криміналістична:</i>	
Пошукова	56
спостережливість	87
винахідливість	54
Дослідницька	53
копіткість	61
допиливість	78
<i>Економічна</i>	
економічність	54
ощадливість	54
Засвідчувальна	
ретельність	59
старарнність	67
<i>Стратегічно-тактична:</i>	
Технологічна	
планомірність	54
системність	54
Методична	67
інноваційність	67
дидактичність	56
<i>Управлінська</i>	
Організаційна	
організованість	78
домінантність	41
вимогливість	45
впевненість	42
альтруїстичність	11
авторитетність	45
порядність	48
узгодженість	87
раціоналізація	67
конгруентність	12

якості	%
Гносеологічна	
Наукова	
критичність	59
системність	65
Прогностична	
прогностичність	58
передбачуваність	89
Конструктивна	
індуктивність	78
послідовність	91
Реконструктивна	
дедуктивність	80
точність	90
Оцінна	
неупередженість	79
об'єктивність	67
Аналітична	
логічність	78
розсудливість	64
Діагностична	
гнучкість	89
обачливість	91
Творча:	
Креативна	
креативність	59
оригінальність	67
Інноваційна	
винахідливість	59
ініціативність	67
артистичність	11

якості	%
ОСОБИСТІСНА ГОТОВНІСТЬ	
<u>Інтерпсихічна</u>	
<i>Саморефлексійна</i>	
обізнаність	54
раціональність	53
рефлексійність	14
самоврядування	17
<i>Мотиваційна</i>	
наполегливість	67
завзятість	58
<i>Саморегулятивна</i>	
самоконтроль	78
витримка	81
коректність	22
серйозність	45
ерудованість	45
працьовитість	34
акуратність	12
охайність	34
пунктуальність	31
<u>Спортивна</u>	
рішучість	67
сміливість	78
<u>Функціональна</u>	
терплячість	78
самовладання	58
СОЦІАЛЬНА ГОТОВНІСТЬ	
<u>Комунікативна</u>	
товариськість	78
комунікабельність	92
контактність	43
відкритість	23
асертивність	21

якості	%
діалогізм	11
<i>Перцептивна</i>	
емпатійність	61
уважність	67
чуйність	45
<i>Сугестивна</i>	
впливовість	79
харизматичність	56
<i>Регулятивна</i>	
тактовність	79
координаційність	81
<u>Педагогічна</u>	
доброзичливість	81
дипломатичність	92
<u>Загальнокультурна готовність</u>	
освіченість	91
толерантність	78
синтонність	23
етичність	45
автентичність	32

Додаток Б

Додаток Б 1

Анонімно

Анкета

Оцініть, будь ласка, на якому рівні розвиваються професійні якості у курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування під час викладання навчальної дисципліни «_____» із перерахованих нижче, де: 0 — не розвиваються 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку.

характеристики	0	1	2	3
правосвідомість				
надійність				
обміркованість				
уважність				
відповідальність				
обгрунтованість				
принциповість				
справедливість				
спостережливість				
винахідливість				
копіткість				
допиливість				
економічність				
ощадливість				
ретельність				
старарнність				
планомірність				
системність				
інноваційність				

характеристики	0	1	2	3
дидактичність				
критичність				
системність				
організованість				
цілеспрямованість				
узгодженість				
раціоналізація				
прогностичність				
передбачуваність				
індуктивність				
послідовність				
дедуктивність				
точність				
неупередженість				
об'єктивність				
логічність				
розсудливість				
гнучкість				
обачливість				

характеристики	0	1	2	3
креативність				
оригінальність				
винахідливість				
ініціативність				
обізнаність				
раціональність				
наполегливість				
завзятість				
самоконтроль				
витримка				
рішучість				
сміливість				
терплячість				

характеристики	0	1	2	3
самовладання				
товариськість				
комунікабельність				
емпатійність				
уважність				
впливовість				
харизматичність				
тактовність				
координаційність				
доброзичливість				
дипломатичність				
освіченість				
толерантність				

Додаток Б 2

Відповіді на анкету в яких респонденти поставили середній та низький рівень розвитку провідних професійно важливих якостей відповідно до кожної дисципліни

характеристики	0	1	2	3
правосвідомість	5	14	38	43
надійність	13	19	41	28
обміркованість	13	22	37	29
уважність	8	23	33	37
відповідальність	14	32	37	18
обгрунтованість	10	24	33	33
принциповість	8	18	42	33
справедливість	5	14	43	38
спостережливість	15	28	34	23
винахідливість	11	15	33	40
копіткість	9	28	23	40
допиливість	13	22	42	24
економічність	10	22	37	32
ощадливість	8	16	48	28
ретельність	10	24	37	29
старанність	15	30	27	28
планомірність	5	24	34	37
системність	11	27	38	24
інноваційність				
дидактичність				
критичність	6	38	24	32
системність	14	14	38	34
організованість	16	27	32	25
цілеспрямованість	10	25	41	24
узгодженість	9	30	29	32
раціоналізація	6	22	41	32
прогностичність	15	16	34	34
передбачуваність	13	20	35	32
індуктивність	14	19	39	28

характеристики	0	1	2	3
послідовність	14	22	33	32
дедуктивність	3	25	37	35
точність	13	23	44	20
неупередженість	19	22	33	27
об'єктивність	13	24	29	34
логічність	24	29	32	15
розсудливість	10	28	28	34
гнучкість	11	34	33	22
обачливість	20	27	33	20
креативність	13	22	35	30
оригінальність	6	24	29	41
винахідливість	8	23	35	34
ініціативність	14	19	43	24
обізнаність	15	28	22	35
раціональність	14	15	35	35
наполегливість	10	20	39	30
завзятість	9	14	42	35
самоконтроль	11	35	21	33
витримка	11	27	32	30
рішучість	13	28	28	32
сміливість	13	29	25	33
терплячість	14	28	27	32
самовладання	5	22	39	34
товариськість	10	29	24	37
комунікабельність	13	11	35	41
емпатійність	9	22	32	38
уважність	4	22	37	38
впливовість	11	22	37	30
харизматичність	15	24	35	25
тактовність	10	22	35	33
координаційність	6	19	36	39
добррозичливість	9	20	37	34
дипломатичність	11	24	42	23
освіченість				
толерантність				

**Відповіді на анкету
підраховали по кількості анкет і вивели у відсотках**

характеристики	0	1	2	3
правосвідомість	5	14	43	38
надійність	13	19	41	28
обміркованість	13	22	37	29
уважність	8	23	33	37
відповідальність	14	32	37	18
обґрунтованість	10	24	33	33
принциповість	8	18	42	33
справедливість	5	14	43	38
винахідливість	15	28	34	23
спостережливість	11	15	35	38
допитливість	9	28	27	37
копіткість	13	22	42	24
економічність	10	22	37	32
ощадливість	8	16	48	28
ретельність	10	24	37	29
старанність	15	30	27	28
планомірність	5	24	34	37
системність	11	27	38	24
інноваційність	9	20	37	34
дидактичність	11	24	42	23
критичність	6	38	24	32
систематичність	14	14	38	34
організованість	16	27	32	25
цілеспрямованість	10	25	41	24
узгодженість	9	30	29	32
раціоналізація	6	22	41	32
прогностичність	11	29	27	33
передбачуваність	11	27	32	30
індуктивність	13	28	28	32
послідовність	13	29	25	33

характеристики	0	1	2	3
дедуктивність	14	28	27	32
точність	5	22	39	34
неупередженість	10	29	24	37
об'єктивність	13	11	35	41
логічність	9	22	32	38
розсудливість	4	22	37	38
гнучкість	11	22	37	30
обачливість	15	24	35	25
креативність	10	22	35	33
оригінальність	6	19	30	44
ініціативність	5	14	43	38
винахідливість	13	19	41	28
обізнаність	13	10	51	27
раціональність	10	23	46	22
наполегливість	6	9	28	57
завзятість	5	14	16	65
самоконтроль	8	19	44	29
витримка	9	8	49	34
рішучість	8	23	35	34
сміливість	14	19	43	24
терплячість	13	23	44	20
самовладання	19	22	33	27
товариськість	19	21	33	27
комунікабельність	13	24	29	34
емпатійність	14	19	39	28
уважність	8	22	33	37
впливовість	25	19	28	28
харизматичність	14	33	25	28
тактовність	9	19	39	33
координаційність	14	22	36	28
доброзичливість	9	20	37	34
дипломатичність	9	26	30	35
освіченість	3	12	34	51
толерантність	14	11	33	42

Додаток В
Анонімно

Анкета

вік	стать

Оцініть, будь ласка, які характеристики повинні бути притаманні висококваліфікованому слідчому в «ідеалі», де: 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку.

характеристики	1	2	3
правосвідомість			
надійність			
обміркованість			
уважність			
відповідальність			
обґрунтованість			
принциповість			
справедливість			
спостережливість			
винахідливість			
копіткість			
допливність			

Анонімно

Анкета

вік	стать

Оцініть, будь ласка, які характеристики притаманні Вашому колезі слідчому із перерахованих нижче, де: 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку.

характеристики	1	2	3
правосвідомість			
надійність			
обміркованість			
уважність			
відповідальність			
обґрунтованість			
принциповість			
справедливість			
спостережливість			
винахідливість			
копіткість			
допливність			

характеристики	1	2	3
економічність			
ощадливість			
ретельність			
старанність			
планомірність			
системність			
інноваційність			
дидактичність			
критичність			
системність			
організованість			
цлеспрямованість			
узгодженість			
раціоналізація			
прогностичність			
передбачуваність			
індуктивність			
дедуктивність			
точність			
неупередженість			
об'єктивність			
логічність			
розсудливість			
гнучкість			
обачливість			

характеристики	1	2	3
економічність			
ощадливість			
ретельність			
старанність			
планомірність			
системність			
інноваційність			
дидактичність			
критичність			
системність			
організованість			
цлеспрямованість			
узгодженість			
раціоналізація			
прогностичність			
передбачуваність			
індуктивність			
дедуктивність			
точність			
неупередженість			
об'єктивність			
логічність			
розсудливість			
гнучкість			
обачливість			

характеристики	1	2	3
креативність			
оригінальність			
ініціативність			
обізнаність			
раціональність			
наполегливість			
заятість			
самоконтроль			
витримка			
рішучість			
сміливість			
терплячість			
самовладання			
товариськість			
комунікабельність			
емпатійність			
уважність			
впливовість			
харизматичність			
тактовність			
координаційність			
доброзичливість			
дипломатичність			
освіченість			
толерантність			

характеристики	1	2	3
креативність			
оригінальність			
ініціативність			
обізнаність			
раціональність			
наполегливість			
заятість			
самоконтроль			
витримка			
рішучість			
сміливість			
терплячість			
самовладання			
товариськість			
комунікабельність			
емпатійність			
уважність			
впливовість			
харизматичність			
тактовність			
координаційність			
доброзичливість			
дипломатичність			
освіченість			
толерантність			

Додаток Г

Оцініть, будь ласка, які характеристики притаманні висококваліфікованому слідчому в «ідеалі» із перерахованих нижче, де: 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку.

характеристики	0	1	2	3
правосвідомість				
надійність				
обміркованість				
уважність				
відповідальність				
обґрунтованість				
принциповість				
справедливість				
спостережливість				
винахідливість				
копіткість				
допливність				
економічність				
ощадливість				
ретельність				
старанність				

Оцініть, будь ласка, які характеристики притаманні знайомому слідчому із перерахованих нижче, де: 1 — низький рівень розвитку, 2 — середній рівень розвитку, 3 — високий рівень розвитку.

характеристики	0	1	2	3
правосвідомість				
надійність				
обміркованість				
уважність				
відповідальність				
обґрунтованість				
принциповість				
справедливість				
спостережливість				
винахідливість				
копіткість				
допливність				
економічність				
ощадливість				
ретельність				
старанність				

характеристики	0	1	2	3
планомірність				
системність				
інноваційність				
дидактичність				
критичність				
системність				
організованість				
цілеспрямованість				
узгодженість				
раціоналізація				
прогностичність				
передбачуваність				
індуктивність				
послідовність				
дедуктивність				
точність				
неупередженість				
об'єктивність				
логічність				
розсудливість				
гнучкість				
обачливість				
креативність				
оригінальність				
винахідливість				

характеристики	0	1	2	3
планомірність				
системність				
інноваційність				
дидактичність				
критичність				
системність				
організованість				
цілеспрямованість				
узгодженість				
раціоналізація				
прогностичність				
передбачуваність				
індуктивність				
послідовність				
дедуктивність				
точність				
неупередженість				
об'єктивність				
логічність				
розсудливість				
гнучкість				
обачливість				
креативність				
оригінальність				
винахідливість				

характеристики	0	1	2	3
ініціативність				
обізнаність				
раціональність				
наполегливість				
завзятість				
самоконтроль				
витримка				
рішучість				
сміливість				
терплячість				
самовладання				
товариськість				
комунікабельність				
емпатійність				
уважність				
впливовість				
харизматичність				
тактовність				
координаційність				
доброчливість				
дипломатичність				
освіченість				
толерантність				

характеристики	0	1	2	3
ініціативність				
обізнаність				
раціональність				
наполегливість				
завзятість				
самоконтроль				
витримка				
рішучість				
сміливість				
терплячість				
самовладання				
товариськість				
комунікабельність				
емпатійність				
уважність				
впливовість				
харизматичність				
тактовність				
координаційність				
доброчливість				
дипломатичність				
освіченість				
толерантність				

Додаток Д

Додаток Д 1

Середній показник здобувачі вищої освіти та курсанти

курсанти, здобувачі вищої освіти —
ідеальний слідчий

характеристики	0	1	2	3
правосвідомість	13	34	29	24
надійність	4	21	41	34
обміркованість	5	25	34	36
уважність	3	12	46	40
відповідальність	4	14	44	38
обґрунтованість	6	11	35	48
Принциповість				
Справедливість				
спостережливість	4	19	40	36
винахідливість	4	16	52	28
копіткість	9	15	45	32
допитливість	11	18	28	43
економічність	7	12	44	36
ощадливість	9	15	37	39
ретельність	8	13	28	51
старанність	7	11	34	47
планомірність	6	17	38	39
системність	12	12	42	35
інноваційність	7	16	39	37
дидактичність	7	21	38	35
критичність	12	16	42	30
систематичність	7	16	47	30
організованість	9	14	36	40
цілеспрямованість	8	19	40	33
узгодженість	12	23	32	33
раціоналізація	12	29	26	32
прогностичність	12	11	35	42

курсанти, здобувачі вищої освіти —
реальний слідчий

характеристики	0	1	2	3
правосвідомість	15	31	30	23
надійність	12	35	33	20
обміркованість	15	29	34	22
уважність	15	32	32	21
відповідальність	18	29	34	19
обґрунтованість	19	34	31	16
Принциповість	18	29	34	19
Справедливість	19	34	31	16
спостережливість	23	32	29	16
винахідливість	21	30	29	19
копіткість	22	29	34	16
допитливість	15	34	30	21
економічність	15	37	29	18
ощадливість	13	40	31	16
ретельність	21	31	32	15
старанність	17	34	30	19
планомірність	16	30	35	20
системність	15	34	36	15
інноваційність	17	38	30	15
дидактичність	14	36	28	22
критичність	14	36	28	22
систематичність	17	31	38	14
організованість	17	33	35	15
цілеспрямованість	22	29	31	19
узгодженість	24	27	30	18
раціоналізація	17	34	30	19
прогностичність	20	30	36	14

характеристики	0	1	2	3
передбачуваність	16	28	37	19
індуктивність	7	12	30	50
послідовність	8	18	33	41
дедуктивність	7	20	40	33
точність	12	19	42	27
неупередженість	8	18	41	33
об'єктивність	11	15	32	41
логічність	9	16	38	37
розсудливість	10	18	37	35
гнучкість	9	15	36	40
обачливість	8	15	39	38
креативність	12	22	35	31
оригінальність	15	26	25	35
ініціативність	18	26	30	26
винахідливість	14	15	30	41
обізнаність	10	20	35	35
раціональність	12	13	39	36
наполегливість	9	20	33	38
завзятість	15	12	40	33
самоконтроль	15	33	36	16
витримка	20	30	35	16
рішучість	19	34	33	13
сміливість	25	28	29	18
терплячість	19	37	32	11
самовладання	25	32	28	16
товариськість	20	36	32	11
комунікабельність	18	30	35	17
емпатійність	19	35	27	18
уважність	16	38	33	13
впливовість	16	28	37	19
харизматичність	16	22	45	17
тактовність	22	27	32	19
координаційність	24	38	23	14
доброзичливість	12	37	34	17
дипломатичність	22	28	33	17

характеристики	0	1	2	3
передбачуваність	17	36	29	18
індуктивність	24	30	31	15
послідовність	19	31	35	15
дедуктивність	17	28	37	17
точність	14	36	31	18
неупередженість	24	31	31	15
об'єктивність	22	34	30	13
логічність	18	32	29	21
розсудливість	17	32	32	20
гнучкість	18	29	31	22
обачливість	15	33	33	19
креативність	16	38	28	18
оригінальність	17	33	31	19
ініціативність	22	27	32	19
винахідливість	20	35	29	16
обізнаність	7	13	39	42
раціональність	15	13	30	42
наполегливість	7	13	39	42
завзятість	15	13	30	42
самоконтроль	11	16	36	37
витримка	15	12	33	40
рішучість	19	37	32	11
сміливість	25	32	28	16
терплячість	20	35	27	18
самовладання	16	38	33	13
товариськість	24	38	23	14
комунікабельність	12	37	34	17
емпатійність	20	27	38	16
уважність	16	37	29	18
впливовість	15	33	36	16
харизматичність	20	30	35	16
тактовність	16	22	45	17
координаційність	22	27	32	19
доброзичливість	15	34	29	22
дипломатичність	15	33	30	23

Додаток Д 2

Середній показник слідчі

якості — притаманні колезі

характеристики	1	2	3
правосвідомість	6	37	57
надійність	5	33	69
обміркованість	11	40	50
уважність	8	36	56
відповідальність	11	40	50
обґрунтованість	8	36	56
принциповість	11	40	50
справедливість	8	36	56
спостережливість	5	33	63
винахідливість	3	40	57
копіткість	11	34	54
допитливість	7	35	58
економічність	15	40	44
ощадливість	11	40	50
ретельність	9	31	60
старанність	6	41	53
планомірність	11	33	56
системність	10	34	56
інноваційність	14	40	46
дидактичність	16	41	43
критичність	7	40	53
систематичність	10	33	57
організованість	7	35	58
цлеспрямованість	5	19	76
узгодженість	5	39	56
раціоналізація	11	39	50
прогностичність	10	40	50
передбачуваність	10	39	51
індуктивність	8	53	39
послідовність	5	37	57

ідеальний слідчий

характеристики	1	2	3
правосвідомість	1	26	73
надійність	1	16	83
обміркованість	7	27	66
уважність	4	34	62
відповідальність			
обґрунтованість			
принциповість			
справедливість			
спостережливість	6	21	73
винахідливість	9	27	63
копіткість	7	35	58
допитливість	7	25	68
економічність	10	20	70
ощадливість	7	40	53
ретельність	3	33	64
старанність	2	28	69
планомірність	3	23	74
системність	5	27	68
інноваційність	12	22	66
дидактичність	14	30	56
критичність	7	22	71
систематичність	6	26	68
організованість	3	37	60
цлеспрямованість	3	27	70
узгодженість	5	24	71
раціоналізація	2	20	79
прогностичність	4	31	65
передбачуваність	7	26	67
індуктивність	6	34	60
послідовність	1	34	66

характеристики	1	2	3
дедуктивність	6	34	60
точність	8	37	55
неупередженість	10	30	60
об'єктивність	5	37	58
логічність	0	39	61
розсудливість	11	37	52
гнучкість	7	42	51
обачливість	6	40	54
креативність	11	36	53
оригінальність (нестандартність)	11	39	50
ініціативність	10	37	53
винахідливість	8	31	61
обізнананість	10	51	39
раціональність	11	36	53
наполегливість	10	51	39
завзятість	11	36	53
самоконтроль	7	33	60
витримка	6	36	58
ршучість	2	38	60
сміливість	0	31	69
терплячість	6	37	56
самовладання	5	37	57
товариськість	9	29	62
комунікабельність	8	27	65
емпатійність	13	30	57
уважність	11	31	58
впливовість	8	38	53
харизматичність	11	38	51
тактичність	3	23	74
координаційність	0	24	76
доброзичливість	7	35	58
дипломатичність	11	31	57
освіченість	4	15	81
толерантність	0	34	66

характеристики	1	2	3
дедуктивність	10	31	60
точність	0	34	66
неупередженість	3	23	74
об'єктивність	0	24	76
логічність	1	34	65
розсудливість	1	10	89
гнучкість	6	37	57
обачливість	4	28	68
креативність	4	40	56
оригінальність (нестандартність)	3	40	56
ініціативність	0	24	76
винахідливість	3	11	86
обізнананість	2	32	66
раціональність	2	12	86
наполегливість	1	22	77
завзятість	2	13	85
самоконтроль	5	27	69
витримка	9	30	61
ршучість	4	30	66
сміливість	8	16	76
терплячість	0	19	81
самовладання	2	15	83
товариськість	0	19	81
комунікабельність	1	18	81
емпатійність	5	27	68
уважність	5	19	76
впливовість	8	20	72
харизматичність	0	22	78
тактичність	11	34	55
координаційність	11	31	58
доброзичливість	5	25	69
дипломатичність	5	21	74
освіченість	5	19	76
толерантність	8	20	72

Додаток Е

Середньоарифметичний показник реального та ідеального слідчого

характеристики	1	2	3
правосвідомість	3	31	65
надійність	3	21	76
обміркованість	6	23	70
уважність	6	29	65
Відповідальність	9	33	58
обґрунтованість	6	35	59
принциповість	7	35	58
справедливість	9	27	64
спостережливість	5	27	68
винахідливість	6	34	60
копіткість	9	35	56
допиливість	7	30	63
економічність	13	30	57
ощадливість	9	40	52
ретельність	6	32	62
старарнність	4	35	61
планомірність	7	28	65
системність	8	30	62
інноваційність	13	31	56
дидактичність	15	35	50
критичність	7	29	65
систематичність	9	29	63
організованість	6	29	65
цілеспрямованість	3	19	77
узгодженість	4	35	61
раціоналізація	9	32	58
прогностичність	7	35	58
передбачуваність	9	27	64
індуктивність	4	36	60
послідовність	4	26	70
дедуктивність	3	26	71
точність	5	27	68

характеристики	1	2	3
неупередженість	8	28	64
об'єктивність	5	28	67
логічність	4	29	66
розсудливість	5	30	65
гнучкість	4	29	66
обачливість	5	30	65
креативність	11	35	54
оригінальність	11	35	54
винахідливість	7	28	65
ініціативність	8	29	63
обізнаність	10	41	49
раціональність	6	35	59
наполегливість	10	41	49
завзятість	6	35	59
самоконтроль	5	28	67
витримка	3	30	67
рішучість	2	35	63
сміливість	1	21	78
терплячість	5	26	70
самовладання	7	25	67
товариськість	5	32	63
комунікабельність	4	19	77
емпатійність	10	33	57
уважність	8	29	63
впливовість	6	39	55
харизматичність	7	39	54
тактовність	6	39	55
координаційність	7	39	54
доброзичливість	6	38	56
дипломатичність	3	37	60
освіченість	5	26	70
толерантність	7	25	67

Додаток Ж

**Оцінка рівнів сформованості вмінь, які відповідають різновидам
готовності слідчого відповідно до слідчих (розшукових) дій**

Оцініть, будь ласка, на якому рівні розвинуті перелічені вміння, де:
0 — вміння не виражені; 1 — слабо виражені; 2 — вміння розвинуті на середньому рівні; 3 — вміння розвинуті на високому рівні; 4 — вміння розвинуті на дуже високому рівні.

Вміння	0	1	2	3	4
Допит					
криміналістична готовність до проведення допиту					
– збирати та досліджувати вихідні дані, які відносяться до предмета допиту та до особистості допитуваного;					
– визначати в об'єкті, явищі, процесі дослідження; діях та вчинках особи якомога більше сторін і зв'язків та ін.					
– забезпечувати участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності — лікаря при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи (ч. 1 ст. 227 КПК України [143]);					
– застосовувати фотозйомку, аудіо- та/або відеозапис під час допиту (п. 5 ст. 224 КПК України [143]);					
– викривати неправдиві свідчення;					
– фіксувати емоційні, мімічні, пантомімічні прояви з боку допитуваного;					
– відокремлювати криміналістично важливу інформацію серед отриманих слів та свідчень;					
стратегічно-тактична готовність до проведення допиту					
– проводити активний допит наступаючого характеру по відношенню до допитуваного;					
– контролювати та регулювати час допиту;					
– змінювати тактику та манеру ведення допиту;					

Вміння	0	1	2	3	4
– використовувати синхронну поведінку або дзеркальне відображення під час проведення допиту;					
– змінювати предмет допиту (за необхідністю) та ін.					
комунікативна готовність до проведення допиту					
– використовувати засоби емоційного впливу, які спрямовані на спонукання допитуваного до каяття й щирого зізнання;					
– використовувати у допиті фактор раптовості при постановці несподіваних питань;					
– справляти позитивне враження;					
– викладати свої думки грамотно, чітко, зрозуміло, доступно;					
– виявляти гармонію спокою і впевненості, стриманість у словах і виразах;					
– володіти технікою комунікативної поведінки під час допиту;					
– уникати під час допиту обговорення суперечливих питань особистісного інтимного характеру, що не стосуються кримінального провадження;					
– шанобливо відноситись до об'єкта допиту;					
– допитувати в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо було б упізнати (ч. 10 ст. 232 КПК України [143]);					
– проводити опитування особи у режимі відео- або телефонної конференції, яка через знаходження у віддаленому від місця проведення досудового розслідування місці, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів вчасно прибути до слідчого, прокурора (ч. 11 ст. 232 КПК України [143]);					
– використовувати прийоми логічного впливу, які полягають у пред'явленні доказів, що спростовують показання об'єкта допиту або потребують їх деталізації, та можуть призвести до протиріч між показаннями співучасників;					

Вміння	0	1	2	3	4
– долати та нейтралізувати мотиви, що спонукають об'єкта допиту надавати неправдиві показання;					
– встановлювати психологічний контакт при допиті;					
– долати бар'єри спілкуванні, які можуть виникати під час допиту;					
– проводити одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях (ч. 9 ст. 224 КПК України [143]);					
– враховувати специфіку підліткового віку при допиті малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226 КПК України [143]);					
– дотримуватися дистанції під час допиту;					
– використовувати метод переконання, спрямованого на мислення, відчуття і волю, шляхом приведення доводів і пред'явлення доказів, при яких у об'єкта допиту формується усвідомлене бажання надавати правдиві показання в умовах збереження свободи вибору його поведінки;					
– встановлювати таку атмосферу при спілкуванні із об'єктом допиту, яка забезпечить готовність і бажання давати показання;					
– слухати, чути та почути об'єкт допиту.					
– використовувати засоби емоційного впливу, які спрямовані на спонукання допитуваного до каяття й чистосердечного зізнання;					
<i>фізіологічна готовність до проведення допиту</i>					
– втримувати довготривалий плин допиту, не відволікаючись;					
– тримати нервову рівновагу;					
– контролювати емоції;					
– проводити допит тривалий час, не відволікаючись (допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому — понад вісім годин на день (ч. 2 ст. 224 КПК України [143]));					

Вміння	0	1	2	3	4
– проводити допит за різних умов та ситуацій (проводити за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати (ч. 1 ст. 224 КПК України [143]);					
– бути уважним під час допиту у різний час доби та ін.					
прогностична готовність до проведення допиту					
– визначити коло осіб, які можуть володіти відомостями, що мають значення у кримінальному провадженні;					
– планувати імовірний плин допиту;					
– попереджати негативний розвиток результатів проведення допиту;					
– передбачати напрями розгортання конфлікту і можливі наслідки та ін.					
аналітична готовність до проведення допиту					
– аналізувати;					
– робити логічні умовиводи щодо отриманої інформації;					
– встановлювати причинно-наслідкові зв'язки отриманої інформації під час провадження допиту та ін.					
творча готовність до проведення допиту					
– креативно мислити щодо ймовірних обставин;					
– обирати оригінальні підходи до плину допиту;					
– приймати нестандартні рішення тощо.					
Пред'явлення для впізнання					
засвідчувальна готовність щодо пред'явлення для впізнання					
– перекладати усну інформацію у письмову форму під час впізнання;					
– належного і своєчасного складання процесуальних документів;					
– фіксувати у протоколі усі обставини у повному обсязі та у належній послідовності;					
– використовувати звукозаписувальні пристрої під час впізнання;					
– провадити впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису (п. 6 ст. 228 КПК України [143]);					

Вміння	0	1	2	3	4
– використовувати сучасні інформаційні технології та ін.					
стратегічно-тактична готовність щодо пред'явлення для впізнання					
– встановлювати психологічний контакт із особою, що упізнає;					
– визначатися із доцільністю візуальної ідентифікації;					
– підбирати тотожні об'єкти для впізнання;					
– підібрати для особи, яка впізнає, речі в числі інших однорідних речей одного виду, якості і без різких відмінностей у зовнішньому вигляді, у кількості не менше трьох (ч. 2 ст. 229 КПК України [143]);					
– визначати час і місце для слідчої дії;					
– визначити чи може дана слідча дія допомогти допитуваному конкретизувати і відновити в пам'яті упущені або забуті обставини справи;					
– підібрати умови, наближені до умов сприйняття об'єкта у момент події, при здійсненні пред'явлення для впізнання;					
– підібрати належне освітлення та простір для виконання даної слідчої дії;					
– підбирати фотознімки, що пред'являються, які не повинні мати різких відмінностей між собою за формою та іншими особливостями, що суттєво впливають на сприйняття зображення (п. 7 ст. 228 КПК України [143]);					
– враховувати фактор часу, оскільки особа, що упізнає, може забути образ раніше сприйнятого об'єкта чи предмета;					
– підібрати та створити схожі умови для особи, що упізнає;					
– проводити впізнання в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особу, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням та ін.					
– підібрати для особи, яка впізнає, речі в числі інших однорідних речей одного виду, якості і без різких відмінностей у зовнішньому вигляді, у кількості не менше трьох (ч. 2 ст. 229 КПК України [143]);					

Вміння	0	1	2	3	4
управлінська готовність щодо пред'явлення для впізнання					
– організувати попередній допит особи, що впізнає, і особи, яку буде пред'явлено для впізнання;					
– організувати своєчасне прибуття необхідних осіб для проведення впізнання;					
– організувати охорону та безпеку для особи, що упізнає;					
– забезпечувати безпеку особи, яка впізнає, впізнання може проводитися в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням (п. 4 ст. 228 КПК України [143]);					
– залучати спеціалістів для фіксування впізнання технічними засобами, психологів, педагогів та інших спеціалістів (п. 8 ст. 228 КПК України [143]);					
– організувати робочий процес відповідно до раціонального використання часу та ін.					
діагностична готовність щодо пред'явлення для впізнання					
– встановлювати наскільки впевнена у своїх твердженнях особа, що упізнає;					
– діагностувати мову жестів та міміки особи, що упізнає;					
– діагностувати брехню та ін.					
комунікативна готовність щодо пред'явлення для впізнання					
– чітко та однозначно задати питання;					
– лаконічно уточнювати відповіді;					
– задати конкретні питання особі, яка впізнає, чи може вона впізнати певну річ, опитати про ознаки цієї речі і обставини, за яких вона цю річ бачила, про що складається протокол (ч. 1 ст. 229 КПК України [143]);					
– задавати прямі та конкретні питання та ін.					
прогностична готовність щодо пред'явлення для впізнання					
– передбачати наслідки проведеного впізнання;					
– передбачати поведінку учасників впізнання та ін.					

Вміння	0	1	2	3	4
Проведення обшуку					
слідчо-розшукова готовність щодо проведення обшуку					
– здійснювати оглядову стадію обшуку;					
– проводити обстеження без порушення цілісності об'єкта;					
– проводити обстеження з частковим руйнуванням об'єкта;					
– застосовувати метод послідовного суцільного ретельного обстеження (застосовується в ситуації інформаційної невизначеності слідчого щодо вірогідного місцезнаходження предметів, які розшукують та ін.).					
стратегічно-тактична готовність щодо проведення обшуку					
– визначити загальну тактику проведення обшуку;					
– бути спостережливим;					
– збирати інформацію про об'єкт обшуку;					
– доказати, що відшуквані речі і документи мають значення для досудового розслідування (п. 2 ч. 5 ст. 234 КПК України [143]);					
– вжити усіх належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені (ч. 1 ст. 236 КПК України [143]);					
– забороняти будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку (ч. 3 ст. 236 КПК України [143]);					
– забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб (ч. 4 ст. 236 КПК України [143]);					
– проводити обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 4 ст. 236 КПК України [143]);					

Вміння	0	1	2	3	4
– спостерігати за поведінкою обшукуваного та членів його родини;					
– розшукувати і вилучати предмети, що мають доказове значення;					
– при провадженні виїмки запрошувати фахівця відповідної галузі;					
– здійснювати підготовчі дії до провадження обшуку;					
– при здійсненні виїмки вилучати саме належний документ, його оригінал, а не копію; сам предмет, а не його імітацію, підробку;					
– правильно визначати чисельність і персональний склад слідчої групи для успішного здійснення обшуку та виїмки та ін.					
прогностична готовність щодо проведення обшуку					
– спланувати виїзд до місця обшуку так, щоб застати на місці обшукуваного або повнолітніх членів його сім'ї;					
– визначати місця знаходження предмета, об'єкта, документа;					
– визначати місце і спосіб споруди тайника та ін.					
аналітична готовність щодо проведення обшуку					
– скласти уявлення про обшукуваного і членів його сім'ї, їх спосіб життя, заняття, розпорядок дня, на основі матеріалів кримінальної справи та даних, отриманих у процесі оперативно-розшукових заходів;					
– використовувати евристичний метод обшуку при першочерговому обстеженні об'єктів;					
– планувати способи проведення обшуку та ін.					
– скласти уявлення про обшукуваного і членів його сім'ї, їх спосіб життя, заняття, розпорядок дня, на основі матеріалів кримінальної справи та даних, отриманих у процесі оперативно-розшукових заходів;					
Огляд					
криміналістична готовність щодо проведення огляду					
– з продуктивного та репродуктивного пізнання;					
– визначити криміналістично важливу інформацію та ін.					

Вміння	0	1	2	3	4
стратегічно-тактична готовність щодо проведення огляду					
– застосовувати різноманітні прийоми вирішення задач;					
– досліджувати об'єкти, які можуть бути носіями мікроджерел інформації на основі побудови і вивчення розумової моделі;					
– здійснювати загальний статистичний огляд, виявляти та описувати видимі загальні та приватні ознаки об'єкта та навколишньої обстановки;					
– виявляти сліди різними способами (візуальним, фізичним та хімічним);					
– виробляти зліпки при відсутності можливості вилучити слід в природі із об'ємного сліду та застосовувати слідокопіювальну плівку при поверхневому сліді;					
– тимчасово опечатувати і зберігати у такому вигляді речі і документи доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування, у разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненими умовами (ч. 5 ст. 237 КПК України [143]);					
– проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 7 ст. 237 КПК України [143]);					
– відшукувати та закріплювати докази;					
– запаковувати вилучений предмет або об'єкт, його частину належним чином ін.					
управлінська готовність щодо проведення огляду					
– організувати охорону місця скоєння злочину;					
– прийняти відповідні заходи щодо запобігання шкідливих наслідків;					
– вирішувати питання щодо доцільності створення та організації слідчо-оперативної групи;					

Вміння	0	1	2	3	4
– закріплювати за кожним відповідну ділянку, зону, сферу роботи при функціонуванні слідчо-оперативної групи;					
– розподілити обов'язки між учасниками слідчо-оперативної групи і вирішувати питання про засоби зв'язку між ними та обміну інформацією;					
– створити атмосферу ділової співпраці, ініціативності;					
– залучати технічну допомогу відповідного профілю (вивіз сміття, розчистка приміщення та ін.) у разі необхідності;					
– організувати технічне оснащення;					
– визначати необхідність участі спеціалістів, понятих, інших осіб;					
– своєчасно прибути на місце скоєння злочину та ін.					
прогностична готовність щодо проведення огляду					
– прогнозувати розвиток ситуації;					
– висувати декілька версій щодо скоєного злочину;					
– розумово відтворювати передкримінальні обставини та ін.					
аналітична готовність щодо проведення огляду					
– встановлювати послідовність слідчої дії;					
– аналізувати та конкретизувати версії;					
– встановлювати ієрархію слідчих версій;					
– зіставляти кожну версію з усіма фактами, з усею обстановкою місця події, при цьому приділяти увагу певним протиріччям між фактами;					
– з'ясувати зміни, які відбулися у зв'язку із скоєнням злочину на основі передкримінальних та післякримінальних станів;					
– здійснювати оцінку та аналіз слідів злочину та інших речових доказів;					
– узагальнювати та аналізувати інформацію;					
– виділяти криміналістично значущу інформацію про динаміку подій, що мали місце;					

Вміння	0	1	2	3	4
– відтворювати події на основі сприйнятих матеріальних змін як цілісної картини злочину, так і конкретних епізодів;					
– визначати причетність інформації до розслідуваної події;					
– складати план слідчих дій та ін.					
Слідчий експеримент					
<i>стратегічно-тактична готовність щодо проведення слідчого експерименту</i>					
– перевіряти і уточнювати відомості, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 240 КПК України [143]);					
– вимірювати, фотографувати, вести звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення, відбитки та зліпки, які додаються до протоколу (ч. 2 ст. 240 КПК України [143]);					
– проводити слідчий експеримент в умовах, максимально наближених до тих, у яких у минулому відбувалася досліджувана дія чи подія;					
– визначити механізм подій, що відбувалися, в цілому або окремих їх деталей;					
– з'ясувати механізм можливості утворення слідів;					
– застосовувати технічні засоби фіксації;					
– швидко зорієнтуватись у процесі проведення слідчої дії та змінювати умови її проведення ін.					
<i>управлінська готовність щодо проведення слідчого експерименту</i>					
– бути організатором і керівником слідчої дії;					
– визначити коло учасників слідчої дії;					
– забезпечити охорону місця відтворення обстановки і обставин події;					
– створити умови, максимально наближені до тих, в яких відбувалася подія або дія, яка перевіряється;					
– забезпечити належну повноту і точність відтворення самих експериментальних дій, які іноді необхідно виконати багато разів, а також із відповідними варіаціями та ін.					

Вміння	0	1	2	3	4
прогностична готовність щодо проведення слідчого експерименту					
– визначити доцільність та раціональність проведення слідчого експерименту;					
– подумки відбудувати майбутній хід слідчої дії та можливість варіантів його проведення;					
– забезпечувати умови, при яких не створюється небезпека для життя і здоров'я осіб, які беруть участь у слідчому експерименті, чи оточуючих, не принижуються їхні честь і гідність, не завдається шкода (ч. 4 ст. 240 КПК України [143]);					
– відтворити (реконструювати) обстановку, у якій проводитимуться слідчі дії та ін.					
аналітична готовність щодо проведення слідчого експерименту					
– аналізувати отриману інформацію;					
– аналізувати та логічно відтворювати ситуацію та можливості існування будь-якого факту чи виникнення явища при даних умовах;					
– застосовувати логічні прийоми щодо можливості здійснення суб'єктами певних дій та ін.					
Освідування особи					
стратегічно-тактична готовність щодо проведення освідування					
– здійснювати освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет (ч. 1 ст. 241 КПК України [143]);					
– фіксувати наявність чи відсутність на тілі особи, яка підлягає освідуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет шляхом фотографування, відеозапису чи інших технічних засобів (ч. 41 ст. 241 КПК України [143]);					
– оцінювати, осмислювати всі знайдені ознаки і з урахуванням цього визначати хід подальшого обстеження та ін.;					
– приймати рішення про доцільність призначення освідування;					
– детально описати у протоколі будь-який знайдений слід;					

Вміння	0	1	2	3	4
– бути спостережливим при огляді тіла;					
– використовувати оптичні збільшувальні прилади, світлофільтри;					
– використовувати ультрафіолетові, інфрачервоні та рентгенівські промені;					
– вилучати сліди-речовини;					
– визначатись із необхідністю фіксації провадження слідчої дії технічними засобами;					
– проводити огляд тіла людини для визначення слідів злочину та особливих прикмет;					
– швидко зорієнтуватись щодо необхідності проведення освідування у зв'язку із можливістю знищення слідів та ін.					
управлінська готовність щодо проведення освідування особи					
– створювати необхідні умови для успішного проведення освідування;					
– визначати склад учасників освідування (поняті, лікар, а за необхідності інші фахівці та співробітники поліції);					
– надавати конкретні задачі кожному із учасників слідчої дії;					
– створити необхідні умови для успішного проведення освідування та ін.					
аналітична готовність щодо проведення освідування особи					
– планувати дії, пов'язані із провадженням освідування;					
– аналізувати матеріали справи та інші джерела інформації, щоб визначити, які сліди можуть мати місце на тілі та одязі особи, освідування якої будуть провадити, де вони можуть дислокуватися і як їх знайти;					
– визначити необхідність проведення даної слідчої (розшукової) дії;					
– планувати дії, які пов'язані з проведенням освідування;					
– передбачити ймовірність наявності слідів злочину на особі;					
– передбачити дії та поведінку учасників освідування та ін.					

Вміння	0	1	2	3	4
Проведення експертизи					
<i>криміналістична готовність щодо забезпечення проведення експертизи</i>					
– швидко зорієнтуватись щодо необхідності проведення експертизи з метою попередження втрати доказів з кримінального провадження;					
– визначити безпосередню галузь знань, з якої необхідно провести експертизу;					
– ставити запитання;					
– складати клопотання, протокол про проведення експертизи та ін.					
<i>прогностична готовність щодо забезпечення проведення експертизи</i>					
– передбачити необхідність доказування тих обставин, без встановлення яких неможливе всебічне та повне розслідування матеріалів кримінального провадження;					
– прогнозувати поведінку суб'єктів експертизи та ін.					
<i>аналітична готовність щодо забезпечення проведення експертизи</i>					
– визначити необхідність та доцільність проведення експертизи;					
– аналізувати отриману інформацію та визначити, з якої конкретної галузі знань необхідні знання та ін.;					
– визначати можливість вирішення певних питань кримінального провадження з точки зору наукових, технічних або інших спеціальних знань;					
– аргументувати необхідність певного виду експертизи та ін.					

**ТЕМА № 3. Ефективне спілкування для слідчих
тренінг — 4 год.**

Мета заняття: розвиток інтуїції та комунікативних вмінь, уміння підбирати різні способи встановлення психологічного контакту з урахуванням бар'єрів спілкування при допиті, розвиток професійної спостережливості, уміння дивитися та бачити, слухати та чути.

Завдання:

1. Визначення ступеня особистої довіри.
2. Опанування засобами ефективної комунікації.
3. Особливості вербального спілкування: шляхи встановлення психологічного контакту.

Методика проведення практичного заняття № 1

План проведення практичного заняття:

1. Вступ: оголошення теми та завдань практичного заняття, визначення його місця та ролі в структурі навчальної дисципліни, доведення до аудиторії порядку проведення заняття — 5 хв.
2. Основна частина: відпрацювання практичних вправ — 70 хв.
3. Підведення підсумків, виставлення оцінок, відповіді на запитання — 5 хв.

Навчальні питання:

1. Вплив особистісної довіри на ефективність комунікації
2. Способи встановлення психологічного контакту з урахуванням бар'єрів спілкування

I. Вступне слово викладача

Викладач оголошує тему, мету, порядок проведення заняття.

Притча: «Жив-Був один Чернець. І протягом більшої частини свого життя він намагався з'ясувати, чим відрізняється Пекло від Раю. На цю тему він міркував днями й ночами. І в одну ніч, коли він заснув під час своїх болісних роздумів, йому наснилося, що він потрапив в Пекло.

Оглядівся він навкруги й бачить: сидять люди перед казанами з їжею. Але якісь виснажені й голодні. Придивився він краще — у кожного в руках ложка з величезною ручкою. Черпати із казана вони можуть, однак, у рот ніяк не попадають.

Раптом до нього підбігає місцевий службовець (зважаючи на все, Чорт) і кричить:

– Швидше, а то ти спізнився на поїзд, що йде в Рай.

Приїхав чернець у Рай. І що ж він бачить?! Та ж картина, що й у Пеклі. Казани з їжею, люди з ложками з величезними ручками. Але всі веселі й ситі. Придивився він — а тут люди цими ж ложками годують один одного».

Уміння ефективно спілкуватися підвищить рівень професійної майстерності.

II. Основна частина

Вправа 1: «Листок за спиною» (10 хвилин).

Мета: визначити ступінь довіри й до себе колег.

Інструкція:

У кожного за спиною буде приколений аркуш паперу. Завдання — зібрати найвищу оцінку того, наскільки тобі довіряють (ЗА 10-ти бальною шкалою, де: 0 — не довіряю, 10 — повністю довіряю, готовий пити в розвідку, відкрити всі щиросердечні таємниці тут і негайно).

Вправа буде проходити так: усі хаотично рухаються, створюючи пари. У парі люди кілька секунд дивляться один на одного, після чого ставлять один одному оцінки. Ви можете розмовляти, можете мовчати.

При цьому листики за спиною!

Обговорення: високі показники рівня довірливості показують, що такій людині будуть довіряти не тільки близькі люди, але й навколишні. Низькі показники свідчать про те, що таким слідчим не будуть довіряти ні близькі, ні мало знайомі. Що у свою чергу буде породжувати безліч конфліктних ситуацій.

Вправа 2: Інтерактивне опитування по визначенню поняття «довіра» і факторів, що сприяють людській довірі (5 хвилин).

Мета: розвиток просторового мислення, активізація роботи у команді.

Міні-лекція (10 хвилин).

Ви, в основному, описали «довіру», як можливість прогнозувати дії людини, і щоб ці дії збігалися з тими, що ви від нього чекаєте. Наскільки збігаються, настільки й довіряєте.

Все це визначає **«свідому довіру»**, що пов'язане з тим, наскільки добре ви людину знаєте. Але існує ще **«підсвідома довіра»**, що визначає на скільки чоловік «СВІЙ».

«Підсвідома довіра» не пов'язана з тим, як давно ви знаєте людину. Вона пов'язана з тим, наскільки він схожий на вас, наскільки його внутрішній світ збігається з вашим. І в спілкуванні це головне.

Американські психологи підраховали, що вербальна, словесна інформація в спілкуванні становить 1/6, а мова поз, інтонацій, подиху й ритму — несловесна інформація — 5/6.

Слід пам'ятати що, якщо свідомість говорить одне, а підсвідомість зовсім інше — звичайно перемагає підсвідомість.

Таким чином, для того щоб Вам вірила людина до якої є оперативний інтерес вам необхідно притримуватися таких 3 правил:

1. **Вивчення співрозмовника** — виявлення зовнішніх ознак стану людини, причому дуже тонких.

2. **Підстроювання** — копіювання елементів поведінки співрозмовника. Основне завдання — максимально ввійти в мир іншої людини, зрозуміти її стан. Види підстроювання: емоційне, підстроювання до пози, голосу, тону й темпу мовлення до дихання, вербальне підстроювання, підстроювання до цінностей і переконань.

3. **Утримання уваги співрозмовника** — установа довірливих стосунків зі співрозмовником, що дає можливість легкої й невимушеної бесіди.

Вправа 3: «Вертушка першого враження» (20 хвилин)

Мета: одержання слідчими інформації про те враження, що вони здійснюють на людей при первинному контакті, визначення своїх «слабких та сильних місць».

Інструкція:

У своїх робочих зошитах накресліть таблицю, що складається з 2 стовпців. 1-ий стовпець підпишіть «Ресурс», 2-ий — «Крапка».

У майбутній взаємодії кожний з Вас по моєї команді передасть свій зошит колегі, що перебуває від вас праворуч. Одержавши зошит свого сусіда, що сидить ліворуч, Вам належить швидко (приблизно 30–40 секунд) вписати в 1-ий стовпець «ресурс» — що, на Ваш погляд, є сильний ресурс хазяїна зошита, як людини й ділового партнера; в 2-й стовпець «крапка» — за рахунок яких його якостей Ви могли б керувати їм у переговорному процесі («крапка тиску», «кнопка керування»).

Вправа виконується мовчки. Не потрібно писати багато й особливо не замислюйтеся над словами.

По команді передайте зошит наступному, сидячому від вас праворуч. Вправа тривати доти, поки зошит не повернеться хазяїнові.

Обговорення: Ми побачили, що різні люди бачать нас по різному. І це потрібно завжди враховувати. І це — основний підсумок нашої роботи після виконання цієї вправи.

Вправа 4: Інтерактивне опитування по визначенню бар'єрів спілкування (5 хвилин)

Мета: розвиток просторового мислення, активізація роботи у команді.

Міні-лекція (10 хвилин).

Ефективність психологічного впливу значно зменшується при наявності психологічних бар'єрів. Це зумовлює необхідність їх зняття чи нейтралізації, що можливе за допомогою застосування методів фасцинації. Відповідно до теорії фасцинації інформація має подаватися таким чином, щоб впливати спочатку на фільтри, а вже потім — власне на психологічне явище.

Види психологічних бар'єрів при комунікації:

мотиваційний — виникає в наслідок небажання людини в даний момент вести розмову відверто, упередженості, страху осуду чи помсти з боку певних осіб (родичів, односельців, співучасників злочину тощо), небажання розголосу події чи інтимних сторін життя (наприклад,

обшукані “женихами” — шахраями жінки не повідомляють про втрачені гроші чи коштовності);

інтелектуальний — може бути викликаний розбіжностями в розумінні одних і тих самих обставин через різний рівень освіченості, обізнаності в питанні та ін.;

емоційний — з’являється внаслідок негативних переживань та почуттів, які вже були в особі до моменту встановлення контакту (наприклад пригніченість, роздратування, злобливість);

вольовий — результат небажання підкоритися чужій волі чи неможливості відмовитися від раніше обіцяного.

Вправа 5. Інтерактивна гра «Крокодил» (10 хвилин)

Мета: активізація невербального репертуару слідчих та закріплення умов ефективної комунікації.

Інструкція: необхідно невербально зобразити певну особу (наприклад представника певної професії: артиста, лікаря, поліцейського). Для цього учасники розбиваються на пари. Одному з них прикріплюють на спину напис з іменем відомої людини так, щоб він його не бачив. Другому учаснику необхідно зобразити цю людину за допомогою всього наявного арсеналу невербальних засобів, яким він володіє. Ефективність кожного з учасників гри визначається тим на скільки вдало вони володіють невербальним репертуаром і зуміють зрозуміти «мову жестів» один одного.

Обговорення:

- Яке значення для розуміння інформації мають засоби невербальної комунікації?
- На скільки важливо розуміти мову жестів, рухів, положень тіла? (По мірі переходу від конкретних до абстрактних понять підсилюється експресивна роль невербальних засобів комунікації).
- Як повинен вести себе людина для налагодження та підтримання контакту?

Для усвідомлення та закріплення матеріалу викладач запитує аудиторію: «Що таке комунікація, на вашу думку?» Відповіді записуються, узагальнюються, виводиться просте робоче визначення, наприклад: «**Комунікація — це обмін інформацією між особами**». Отже, спілкування можна розглядати як багатоплановий процес розвитку

контактів між людьми, що породжується потребами в сумісній діяльності. Воно включає: а) обмін інформацією (що виступає як комунікативна сторона спілкування); б) взаємодію між учасниками спілкування (інтерактивна сторона спілкування), тобто обмін в процесі мовлення не тільки словами, а також діями та поступками; в) сприйняття учасниками спілкування один одного (перцептивна сторона спілкування). Слід також зазначити, що передача будь-якої інформації можлива лише за допомогою знаків, точніше — знакових систем. Як відомо, розрізняють вербальну комунікацію (мовлення, тобто процес спілкування за допомогою мови) та невербальну, яку поділяють ще на декілька форм: кінесика, паралінгвістика, проксемика, кожна з яких утворює свою власну знакову систему.

Вправа 6. «Запитання — відповідь» (10 хвилин)

Мета: навчити здобувачі вищої освіти володіти своїм психічним станом, настроєм, прийомами саморегуляції; підвищити згуртованість між учасниками, сформувати позитивний настрій.

Інструкція: усі учасники сідають парами. Один з пари учасників ставить запитання, інший — відповідає. Питання ускладнюються від очевидних (наприклад, скільки у собаки лап?) до арифметичних прикладів та загадок, згадувань подій тижневої давності. Далі учасники переходять від мирної бесіди до інсценувань конфліктів. При виконанні будь-якого завдання обом необхідно дотримуватися контролю за розслабленням м'язів, відмічати про себе, на якому запитанні було важко утримати стан релаксації.

Помічник отримує завдання фіксувати стратегії поведінки учасників, більше звертаючи увагу на їх активні дії для отримання результату.

Обговорення:

- Проаналізуйте для себе, що ви зробили, щоб виконати вправу вірно. Яку позицію ви займали в інсценуванні конфлікту?
- Які слова та дії найсильніше впливали на учасників, завдяки чому можна було зберегти стан спокою?
- Стратегії поведінки спостерігав помічник, який розповість про найбільш конструктивні дії учасників.

Методика проведення практичного заняття № 2

План проведення практичного заняття:

1. Вступ: оголошення теми та завдань практичного заняття, визначення його місця та ролі в структурі навчальної дисципліни, доведення до аудиторії порядку проведення заняття — 5 хв.
2. Основна частина: відпрацювання практичних вправ — 70 хв.
3. Підведення підсумків, виставлення оцінок, відповіді на запитання — 5 хв.

Навчальні питання:

1. Вплив особистісної довіри на ефективність комунікації
2. Способи встановлення психологічного контакту з урахуванням конструктивного вирішення питань у команді

I. Вступне слово викладача

Викладач оголошує тему, мету, порядок проведення заняття.

Притча: «Колись давно у Стародавньому Китаї жив розумний, але дуже пихатий мандарин. Щодня він лише приміряв убрання та розмовляв з підданими про свій розум і згадував про давню зустріч з імператором. Так минали дні за днями, роки за роками... Аж ось пройшов по всій країні поголос, що неподалік від кордону з'явився мудрець, розумніший за всіх на світі. Дійшов той поголос і до нашого мандарина. Дуже він розлютився: хто може називати якогось ченця найрозумнішою людиною у світі?! Але нікому не виказав свого обурення, а запросив мудреця до себе в палац, задумавши обдурити ченця: «Я візьму в руки метелика, схочу його за спиною і запитам, що в мене в руках — живе чи мертве. І якщо чернець скаже, що живе — я задушу метелика, а якщо мертве — я випущу його».

...І ось настав день зустрічі. У пишній залі зібрались багато людей, усім хотілось подивитись на двобій найрозумніших людей у світі.

Мандарин сидів на своєму троні, тримав за спиною метелика і з нетерпінням чекав приходу ченця. Аж ось двері відчинились, і до зали увійшов невеличкий худорлявий чоловік. Він підійшов до мандарину привітався і сказав, готовий відповісти на будь-яке його запитання. І тоді, зло всміхаючись мандарин сказав: «Скажи мені, що я тримаю в руках — живе чи мертве?». Мудрець трохи подумав,

усміхнувся й відповів: «Все у твоїх руках!» Збентежений мандарин випустив метелика з рук, той полетів на волю, радісно тріпочучи своїми яскравими крильцями».

Уміння ефективно спілкуватися підвищить рівень професійної майстерності.

II. Основна частина

Вправа 1. «Аварія яхти» (25 хвилин)

Мета: встановлення психологічного контакту із однодумцями та вміння відстоювати власну точку зору, шляхом комунікації.

Інструкція: Уявіть собі, ви дрейфуете на яхті в південній частині Тихого океану. У результаті пожежі більша частина яхти та її вантажу знищена. Яхта повільно тоне. Ваше місцезнаходження невизначене через поломку основних навігаційних приладів, але приблизно ви знаходитесь на відстані тисячі кілометрів від найближчої землі. Рятувальники ведуть пошук.

Далі дається список 15 предметів, що залишилися цілими і неушкодженими після пожежі. На додаток до цих предметів ви маєте міцний надувний пліт з веслами, досить великий, щоб витримати вас, екіпаж і всі перераховані нижче предмети. Майно людей, що залишилися в живих, це: пачка цигарок, кілька коробок сірників і п'ять однодоларових банкнот.

- 1 Секстант.
- 2 Дзеркало для гоління.
- 3 Каністра з 25 літрами води.
- 4 Протимоскітна сітка.
- 5 Коробка консервів.
- 6 Карти Тихого океану.
- 7 Надувна подушка, що плаває.
- 8 Каністра з 10 літрами нафтогазової суміші.
- 9 Маленький транзисторний радіоприймач.
- 10 Свисток, що відлякує акул.
- 11 Два квадратних метри непрозорої плівки.
- 12 Один літр рому міцністю 800.

- 13 450 метрів нейлонового каната.
- 14 Дві коробки шоколаду.
- 15 Рибальське спорядження.

Ділова гра «Аварія яхти» (відповіді експертів юнеско)

На думку експертів, основними речами, необхідними людині, яка потерпіла аварію корабля в океані, є предмети, що служать для привернення уваги, і предмети, що допомагають вижити до прибуття рятувальників. Навігаційні засоби мають порівняно невелике значення: якщо навіть маленький рятувальний пліт і в змозі досягти землі, та неможливо на ньому запасти достатню кількість води або їжі для життя протягом цього періоду. Отже, найважливішими для людини є дзеркало для гоління і каністра нафтогазової суміші. Ці предмети можуть бути використані для сигналізації повітряним і морським рятувальникам. Другими за значенням є такі речі, як каністра з водою і коробка консервів.

Інформація, що наводиться нижче, мабуть, не перелічує всі можливі способи застосування даного предмета, а скоріше вказує, яке значення має даний предмет для виживання.

1. Дзеркало для гоління. (Важливо для сигналізації повітряним і морським рятувальникам).
2. Каністра з нафтогазовою сумішшю. (Важлива для сигналізації. Може бути запалена банкнотом і сірником і буде плисти по воді, привертаючи увагу).
3. Каністра з водою. (Необхідна для вгамування спраги).
4. Коробка консервів. (Забезпечує основну їжу).
5. Непрозора плівка. (Використовується для збирання дощової води і для захисту від непогоди).
6. Коробки шоколаду. (Резервний запас їжі).
7. Рибальське спорядження. (Оцінюється нижче, ніж шоколад, тому що в даній ситуації «синиця» в руках краще «журавля» у небі. Немає впевненості, що ви впіймаєте рибу).
8. Нейлоновий канат. (Можна використовувати для зв'язування спорядження, щоб воно не впало за борт).
9. Надувна подушка. (Рятувальний засіб на випадок, якщо хтось упаде за борт).

10. Свисток, що відлякує акул. (Призначення очевидне).

11. Ром, міцністю 800. (Містить 800 алкоголю — досить для використання як антисептик, в інших випадках має малу цінність, оскільки вживання може викликати зневоднення).

12. Радіоприймач. (Має незначну цінність, тому що немає передавача).

13. Карти Тихого океану. (Марні без додаткових навігаційних приладів. Для вас важливіше знати не де знаходитесь ви, а де знаходяться рятувальники).

14. Протимоскітна сітка. (У Тихому океані немає москітів).

15. Секстант. (Без таблиць і хронометра не використовується).

Основна причина більш високої оцінки сигнальних засобів у порівнянні з предметами підтримки життя (їжею і водою) полягає в тому, що без засобів сигналізації майже немає шансів бути виявленими і врятованими. До того ж у більшості випадків рятувальники приходять у перші тридцять шість годин, а людина може прожити цей період без їжі і води.

Обговорення: Чи змогли команди прислуховуватись один до одного? Чи змогли ви змінити свою думку, слухаючи аргументи колег? Чи важливим було до вас навести аргументи на захист вашої думки?

Вправа 2. Рольова гра «Бункер» (40 хвилин)

Мета: активізація вербального спілкування та закріплення умов ефективної комунікації, шляхом конструктивного вирішення питань.

Інструкція. Учасникам дається інструкція: «На Землі вибухнула ядерна війна. Одначе вам пощастило і в момент бомбардування ви опинились у спеціальному бомбосховищі — герметичному бункері. Вибух відбувся зовсім недалеко від вас, зверху все зруйновано, в живих там нікого не залишилося і рівень радіації такий, що людина гине протягом декількох хвилин. Однак ваш бункер вцілів і в ньому є запаси повітря, їжі, води і палива, достатні для того, щоб прожити цілий рік. Є надія, що за цей час рівень радіації на поверхні зменшиться настільки, що можна буде залишити бункер і почати жити, як і раніше. Але, що відбувається в інших частинах Землі, ви не знаєте. Цілком можливо, що загинуло все людство, а значить, саме вам, вийшовши через рік з бункера, належить заснувати нову цивілізацію».

Після цього учасникам дають перелік ролей тих, хто опинився в бункері, і пропонують розподілити їх (краще, якщо учасники зроблять це самостійно, проте якщо протягом 2–3 хвилин це не вдасться, доведеться вдатися до жеребкування).

Поділ на 3 групи по 8 осіб

Можливий перелік ролей

- Дівчинка-підліток, 14 років, восьмикласниця. Добре вчиться, спортивна, гарна. Але володіє нестійкою нервовою системою, і історія з атомним бомбардуванням привела її в такий шоковий стан, що вона тільки плаче і нічого до ладу не може сказати. Закохана в хлопчика, що опинився в бункері (див. роль № 2).

- Хлопчик-підліток, 16 років, десятикласник. У школі мав репутацію двієчника і бовдура, проте фізично здоровий, сильний і спритний, займався легкою атлетикою. Закоханий в дівчинку, яка теж опинилася в бункері (див. роль № 1).

- Дівчина, 19 років, студентка театрального інституту. Чарівна і приваблива, але, крім гри на сцені, робити нічого не вміє. Чекає дитину, знаходиться на п'ятому місяці вагітності.

- Дівчина, 21 рік, студентка випускного курсу медичного інституту. Однак вчилася вона так собі, і не цілком зрозуміло, чи готова вона до того, щоб самостійно лікувати людей. Захоплюється шиттям.

- Чоловік, 22 роки, студент Інституту фізичної культури. Абсолютно здоровий, фізично дуже міцний. Має досвід служби в ДСНС. Проте схильний до конфліктної поведінки, з ДСНС був звільнений за бійку на робочому місці.

- Жінка, 24 роки, психолог. Займалася дослідженнями, готувалася захистити дисертацію. Має досвід роботи шкільним учителем. Вільно володіє англійською мовою.

- Чоловік, 30 років, бойовий офіцер. Служив у стратегічних ракетних військах, знає, як поводити себе, щоб вижити після атомного бомбардування. Зловживає спиртним.

- Жінка, 34 роки, вчителька історії. Непогано знає історію і культуру людства, вміє виховувати і навчати дітей. Однак своїх дітей у неї немає і вона навряд чи зможе їх мати через стан здоров'я.

- Чоловік, 51 рік, професор, фізик-ядерник. Крім своєї спеціальності компетентний у ряді інших пов'язаних з технікою областей (електроніка, будівництво, системи зв'язку). Останнім часом часто скаржився на сильні болю в області серця.
- Жінка, 60 років, агроном. Знає, як налагодити виробництво сільськогосподарської продукції навіть у несприятливих умовах. Захоплюється кулінарією.

Якщо ведучий бажає змінити або розширити цей перелік, то слід пам'ятати, що тут не повинно бути слабких, вочевидь «програшних» ролей. Для кожної ролі слід передбачити якусь цінну якість, для ситуації, позначеної в грі. Таким «козирем» можуть бути молодість і здоров'я, очікування дитини, наявність важливих для виживання знань і умінь, висока ступінь володіння культурною та технічною спадщиною людства і т. ін. У той же час чим цінніше ця якість, тим важливіше передбачити і яку-небудь «слабку ланку», що врівноважують гідність першого (проблеми зі здоров'ям, схильність до алкоголізму, неуживчивий характер і т. ін.).

Коли ролі розподілені, дається друга частина інструкції: «Але раптом виявилось, що справи у вашому бункері не такі вже й хороші — ви відчули різку нестачу кисню, стало важко дихати. Виявляється, система забезпечення повітрям у бомбосховищі розрахована на меншу кількість людей, ніж у ньому виявилися! Значить, кимось доведеться пожертвувати, інакше задихнуться і болісно загинуть всі ... Виберіть тих, кому доведеться вийти з бункера на поверхню, на вірну смерть. Пам'ятайте, що в бункері повинні в кінцевому підсумку залишитися саме ті, хто важливіший за все для того, щоб людство у вашій особі змогло побудувати нову цивілізацію. Проте кожен з вас, природно, хоче вижити сам і добровільно пропонувати свою кандидатуру на вихід з бункера не стане, а, навпаки, спробує довести, що саме він важливий для майбутньої цивілізації і гідний вижити! Однак якщо переконати в цьому групу не вдасться — він буде змушений покинути бункер і загинути. У вас в запасі 5 хвилин для прийняття рішення, потім запаси кисню вичерпаються і ви почнете задихатися».

При визначенні того, скільки місць буде в бункері і відповідно скільки людей повинні бути виключені, рекомендується керуватися наступною таблицею.

Число учасників гри

Кількість місць в «бункері»

6 4

7–8 5

9–10 6

11–12 7

Коли в грі бере участь більше 12–13 учасників, то краще не добавляти нові ролі, а розбити групу на дві підгрупи і провести в них гру паралельно, запропонувавши їм однаковий перелік ролей. На стадії обговорення буде цікаво порівняти, кого обрали представники різних підгруп і чим вони при цьому керувалися.

Учасникам дається 5 хвилин на обговорення і прийняття рішення. У цей час ведучий може додатково «нагнітати обстановку» — наприклад, вимкнути світло («У сховищі виникли проблеми з електропостачанням»), несподівано голосно стукнути кулаком по столу («На поверхні щось вибухнуло») і т. ін. Якщо через 5 хвилин група так і не визначилася, кому слід залишити бункер, ведучий нагадує, що дихати стає все важче, тому що повітря в сховищі закінчується, і дає ще 2–3 хвилини на обговорення. Якщо і після цього група не дійшла консенсусу, то дискусія зупиняється і учасники, які повинні покинути бункер, визначаються шляхом відкритого голосування.

Психологічний сенс гри. Відпрацювання вміння відстоювати свої інтереси, вдаючись до різних способів впливу, а також навичок групової взаємодії. Крім того, гра спонукає учасників замислитися над своїми ціннісними орієнтаціями.

Обговорення. Які мешканці бункера залишилися в живих, а які «відправлені на той світ»? Кожен вибір потрібно аргументувати. Які техніки впливу були використані учасниками при відстоюванні своїх позицій? Чи була це маніпуляція, або використовувалися такі способи, як аргументація і прохання?

МВС УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра психології та педагогіки
Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

«Стрес та форми його опанування в умовах воєнного стану»

Події, які відбуваються останнім часом в нашій країні свідчать про те, що кожен може опинитися в небезпечній для життя обстановці. За таких умов людина піддається суттєвому впливу негативних стрес-факторів, наслідком яких можуть бути стресові розлади та психічна травма. Одна людина може подолати наслідки таких факторів самостійно, інша не може цього зробити і потребує допомоги психологів та інших спеціалістів.

Рекомендуємо скористатися нашими порадами і рекомендаціями, які допоможуть не тільки оцінити свій психологічний стан, але й допоможуть швидко відновленню ^{own} власних психічних функцій, зняття напруги.

ТЕРМІН «СТРЕС»

- ВПЕРШЕ БУВ ЗАПРОПОНОВАНИЙ В XVII СТ. АНГЛІЙСЬКИМ УЧЕНИМ РОБЕРТОМ ГУКОМ

ПОНЯТТЯ «СТРЕС» В СУЧАСНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

- БІОЛОГІЧНА

- ПСИХОЛОГІЧНА

- СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА

БІОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРЕСУ

СТРЕС

Збільшення частоти і сили скорочень серця

Гіпоталамус

Гіпофіз

Розширені бронхи, посилений поглинання

Надирізна залоза виділяє адреналін, норадреналін

Спазм судин

Cortisol

OCC12CC(O)CC(O)C1C2=O

Adrenaline

NCC(O)c1ccc(O)c(O)c1

Serotonin

NCCc1c[nH]c2cc(O)ccc12

Хімічні зміни групи опіоїдів, які змінюють свідомість та фізичні відчуття

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРЕСУ

Illustration of a waiting room with people in various states of stress and a 4-quadrant temperament chart.

SANGUINE

CHOLERIC

MELANCHOLIC

PHLEGMATIC

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРЕСУ

«Відсутність стресу є смерть».
Тобто якби людина не відчувала
стресових ситуацій, вона би не
вижила як вид»

Ганс Сельє, автор теорії стресу

Стрес

- це неспецифічна реакція
організму у відповідь
на несподівану та напружену
ситуацію

АДАПТАЦІЙНИЙ СИНДРОМ

ГАНС СЕЛЬЄ

Г. СЕЛЬЄ ВИСУНУВ ГІПОТЕЗУ, ЩО СТАРІННЯ Є РЕЗУЛЬТАТОМ УСІХ СТРЕСІВ, ЯКИМ ПІДДАВАВСЯ ОРГАНІЗМ УПРОДОВЖ СВОГО ЖИТТЯ.

СТАДІЯ 2. РЕЗИСТЕНТНІСТЬ (АДАПТАЦІЯ, ОПІР).

НА ЦІЙ СТАДІЇ ВІДБУВАЄТЬСЯ АДАПТАЦІЯ ДО НОВИХ УМОВ ЗА РАХУНОК НАПРУГИ ФУНКЦІОНУЮЧИХ СИСТЕМ ОРГАНІЗМУ. СПОСТЕРІГАЄТЬСЯ СИЛЬНЕ ФІЗІОЛОГІЧНЕ ЗБУДЖЕННЯ, СТІЙКИЙ ОПІР ДІЇ СТРЕСОРА.

Г. СЕЛЬЄ ВИДІЛИВ ТРИ СТАДІЇ ПРОТІКАННЯ СТРЕСОВОГО ПРОЦЕСУ (АДАПТАЦІЙНОГО СИНДРОМУ):

- *СТАДІЯ 1. ТРИВОГА.* НА ЦІЙ СТАДІЇ ОРГАНІЗМ СТИКАЄТЬСЯ З РІЗНОМАНІТНИМИ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ ФАКТОРАМИ СЕРЕДОВИЩА Й НАМАГАЄТЬСЯ ПРИСТОСУВАТИСЯ ДО НИХ. ПРИ ЦЬОМУ ОПІР ОРГАНІЗМУ СПОЧАТКУ ЗНИЖУЄТЬСЯ, А ПОТІМ ВМИКАЮТЬСЯ ЗАХИСНІ МЕХАНІЗМИ ПСИХІКИ.

СТАДІЯ 3. ВИСНАЖЕННЯ

ЯКЩО СТРЕСОР ПРОДОВЖУЄ ДІЯТИ ТРИВАЛИЙ ЧАС,

Стрес по-різному може впливати на людину. З цієї причини науковцям довелося розробити особливу **типологію різних форм проявів стресу**.

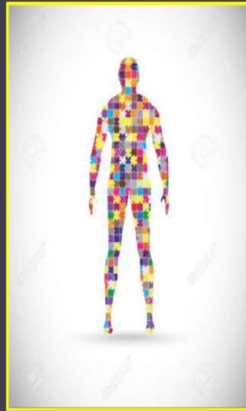
Існує декілька способів класифікації стресорних реакцій, але для психологів найбільш перспективним є поділ на **поведінкові, інтелектуальні, емоційні та фізіологічні прояви стресу**.

ЗМІНА ПОВЕДІНКОВИХ РЕАКЦІЙ ПРИ СТРЕСІ

Порушення психомоторики

- ❖ Зайве напруження м'язів
- ❖ Тремтіння рук та голосу
- ❖ Зміна ритму дихання
- ❖ Зменшення швидкості сенсомоторної реакції
- ❖ Порушення мовних функцій

Поведінкові прояви стресу можна розділити на чотири групи

Зміна способу життя

- ❖ Скорочення сну
- ❖ Зміщення робочих циклів на нічний час
- ❖ Відмова від корисних звичок

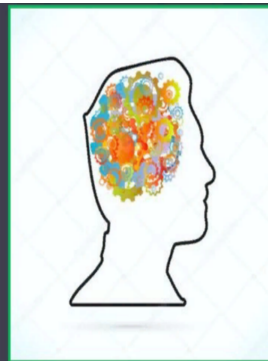
Професійні порушення

- ❖ Збільшення числа помилок при виконанні звичних дій на роботі
- ❖ Хронічна нестача часу
- ❖ Низька продуктивність професійної діяльності
- ❖ Погіршується узгодженість рухів, їх точність

Порушення соціально-рольових функцій

- ❖ Зменшення часу на спілкування з близькими
- ❖ Підвищення конфліктності
- ❖ Зниження сензитивності під час спілкування
- ❖ Поява ознак аутистичної поведінки

Зміна інтелектуальних процесів при стресі

Увага

- ❖ Труднощі зосередження
- ❖ Підвищене відволікання
- ❖ Звуження поля уваги

Мислення

- ❖ Порушення логіки
- ❖ Сплутане мислення
- ❖ Труднощі прийняття рішень
- ❖ Часті помилки в обчисленнях

Пам'ять

- ❖ Погіршення показників оперативної пам'яті
- ❖ Проблеми у відтворенні інформації

ЕМОЦІЙНІ ПРОЯВИ СТРЕСУ

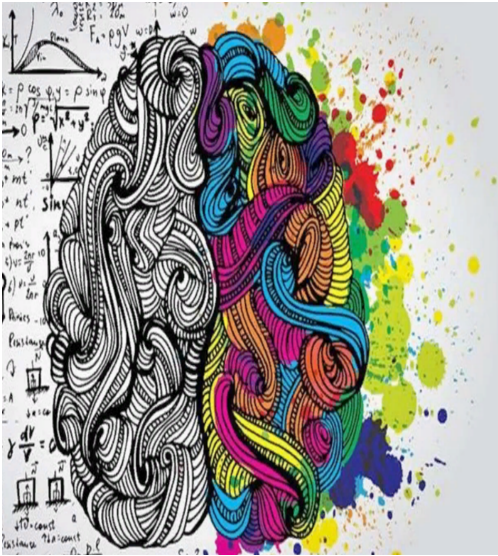
Зміна загального емоційного фону

- ❖ Похмурий настрій
- ❖ Відчуття постійної туги
- ❖ Депресії
- ❖ Підвищена тривожність
- ❖ Неспокій

Виражені негативні емоції

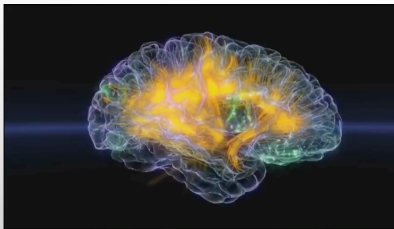
- ❖ Роздратованість
- ❖ Приступи гніву
- ❖ Агресія
- ❖ Почуття відчуженості
- ❖ самотність

При сильному емоційному стресі можливе **порушення** нормальної взаємодії півкуль головного мозку в сторону більшого домінування правої, **“емоційної півкулі”**, і зменшення впливу лівої **“логічної”** половини кори великих півкуль на свідомість людини

Нервові клітини, які запалюються одночасно, утворюють в мозку зв'язки

Donald Hebb, 1949

ЗМІНА ФІЗІОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ПРИ СТРЕСІ

Суб'єктивні відчуття людини

Об'єктивні зміни

- ❖ Підвищення частоти пульсу чи зміна його регулярності
- ❖ Підвищення артеріального тиску
- ❖ Порушення в роботі шлунково-кишкового тракту

- ❖ Болі в серці і інших органах
- ❖ Утруднення при диханні
- ❖ Напруження м'язів
- ❖ Неприємні відчуття в ділянці органів травлення

Порушення діяльності окремих органів та їх систем і відображення цих порушень у свідомості призводять до **комплексних фізіологічних та хімічних порушень**

- ❖ Зниження імунітету
- ❖ Висока втомилюваність
- ❖ Часті хворобливі стани
- ❖ Слабкість
- ❖ Швидка втрата маси тіла

Коли ми відчуваємо виклик і загрозу, нервова система реагує викидом гормонів, які готують тіло до прийняття надзвичайних заходів.

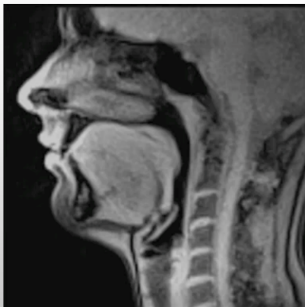
Так існує **еустрес** («хороший» стрес, який мобілізує наш організм та допомагає вижити в небезпечній ситуації) та **дистрес** («поганий» та тривалий стрес, який виснажує організм і зриває механізми адаптації).

1. Дихальні вправи:

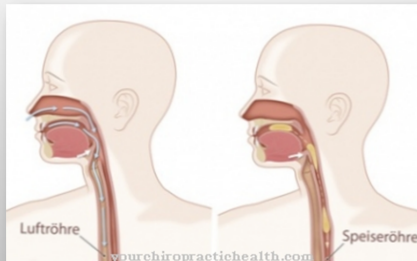
2. Вживання холодної води

За допомогою ковтання
активуємо заспокійливий
блукаючий нерв

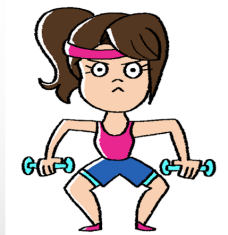
Ковтальний рефлекс

КОЛИ ЛЮДИНА ПОЧИНАЄ ПИТИ ВОДУ, ВОНА ПЕРЕКЛЮЧАЄТЬСЯ НА ПРОЦЕС КОВТАННЯ, І У ДЕЯКІЙ МІРІ ЦЕ ЇЇ ВІДВОЛІКАЄ ВІД ТІЄЇ ПОДІЇ, ЯКА ПРИЗВЕЛА ДО НЕРВОВОГО ЗБУДЖЕННЯ.

ПРОПОНУЄТЬСЯ НАБРАТИ У РОТ ВОДИ ТА ПОСТУПОВО МАЛЕНЬКИМИ КОВТКАМИ ЇЇ КОВТАТИ ТА ВІДЧУВАТИ ЯК ВОНА ТЕЧЕ ПО ГОРТАНІ ТА ОПУСКАЄТЬСЯ У ЖИВІТ (ТАК ВИПИТИ 200 ГРАМ ВОДИ).

3. Фізичні вправи

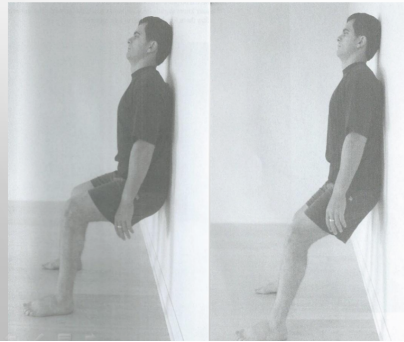

Вправа «ЗАМОК»

СПОРТ ТА НЕЙРОГЕННЕ ТРЕМТІННЯ

Вправа «Стілець»

Вправа «Стакан»

АУТОГЕННЕ ТРЕНУВАННЯ

(ВІД ГР. AUTOS – САМ, GENOS – ПОХОДЖЕННЯ) – АКТИВНЕ САМОНАВІЮВАННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПЕВНОЇ СИСТЕМИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРИЙОМІВ (ФОРМУЛ), СПРЯМОВАНИХ НА ЗМІНУ ТОНУСУ М'ЯЗІВ.

Вправа «Кучер»

Вправа «Тапінг»

Точки тапінгу

Вправа «Метелик»

Схрестіть долоні, зачепившись великими пальцями — на кшталт метелика. Прикладіть долоні до грудей та по черзі легенько й ритмічно пристукуйте по ключиці. Через внутрішні вібрації ви будете чути ці звуки як гучне серцебиття, і саме це заспокоюватиме вас. Продовжуйте цю вправу, поки не відчуєте, що ваше дихання вирівнялося.

Відбувається взаємодія на виході черепних нервів, які отримують перехресні сигнали. Амигдала зменшує свою активність, префронтальна зона активується, мозок переходить в більш адаптивний режим.

Вправа «Лимон»

Ця вправа допомагає розслабити м'язи. Вдайте, наче ви тримаєте лимон у руці.

Потягніться до дерева і зірвіть по лимону кожною рукою. Міцно стисніть лимони, щоб вичавити з них увесь сік – тисніть, тисніть, тисніть. Киньте лимони на підлогу і розслабте руки. Повторіть знову, поки не отримаєте достатньо соку на стакан лимонаду! Після того, як ви вичавите і викинете останні лимони, потрясіть руками, щоб розслабитися!

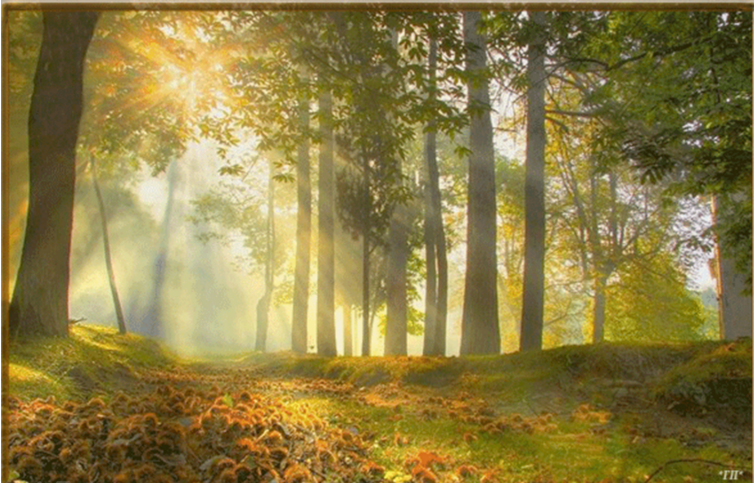

4. Психічна саморегуляція

– ЦЕ РЕГУЛЮВАННЯ СВОЇМИ ПСИХОЕМОЦІЙНИМИ СТАНАМИ ВНАСЛІДОК ВПЛИВУ ЛЮДИНИ САМОЇ НА СЕБЕ З ДОПОМОГОЮ УЯВНИХ ОБРАЗІВ, КЕРУВАННЯ М'ЯЗОВИМ ТОНУСОМ, ДИХАННЯМ.

Вправа «Ліс»

**ЩО НАС НЕ ВБИВАЄ,
ТО РОБИТЬ НАС
СИЛЬНІШИМИ**

Додаток Л

Додаток Л 1

**Оцінка рівнів готовності курсантів факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування**

Оцініть, будь ласка, на якому рівні розвиваються професійні якості у курсантів факультету з підготовки фахівців для органів досудового розслідування після отримання вищої освіти, із перерахованих нижче, де: 0 — якості не виражені; 1 — слабо виражені; 2 — якості розвинуті на середньому рівні; 3 — якості розвинуті на високому рівні; 4 — якості розвинуті на дуже високому рівні.

Якості	Начальник факультету					Начальник курсу					Одногрупник				
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
правосвідомість															
надійність															
обміркованість															
уважність															
відповідальність															
обґрунтованість															
принциповість															
справедливість															
спостережливість															
винахідливість															
копіткість															
допитливість															
економічність															
ощадливість															
ретельність															
старанність															
планомірність															

Пасько О. М.

Готовність слідчих до професійної діяльності: правові та психологічні основи

Якості	Начальник факультету					Начальник курсу					Одногрупник				
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
системність															
інноваційність															
дидактичність															
критичність															
систематичність															
організованість															
цілеспрямованість															
узгодженість															
раціоналізація															
прогностичність															
передбачуваність															
індуктивність															
послідовність															
дедуктивність															
точність															
неупередженість															
об'єктивність															
логічність															
розсудливість															
гнучкість															
обачливість															
креативність															
оригінальність															
ініціативність															
винахідливість															
обізнаність															
раціональність															
наполегливість															
завзятість															
самоконтроль															

Якості	Начальник факультету					Начальник курсу					Одногрупник				
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
витримка															
рішучість															
сміливість															
терплячість															
самовладання															
товариськість															
комунікабельність															
емпатійність															
уважність															
впливовість															
харизматичність															
тактовність															
координаційність															

Додаток Л 2

**Оцінка рівнів готовності курсантів факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування**

Оцініть, будь ласка, на якому рівні розвиваються професійні якості у працівника, із перерахованих нижче, де: 0 — якості не виражені; 1 — слабо виражені; 2 — якості розвинуті на середньому рівні; 3 — якості розвинуті на високому рівні; 4 — якості розвинуті на дуже високому рівні.

Якості	Керівник					Заступник керівника					Наставник				
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
правосвідомість															
надійність															
обміркованість															
уважність															
відповідальність															
обґрунтованість															
принциповість															
справедливість															
спостережливість															
винахідливість															
копіткість															
допитливість															
економічність															
ощадливість															
ретельність															
старанність															
планомірність															
системність															
інноваційність															

Якості	Керівник					Заступник керівника					Наставник				
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
дидактичність															
критичність															
систематичність															
організованість															
цілеспрямованість															
узгодженість															
раціоналізація															
прогностичність															
передбачуваність															
індуктивність															
послідовність															
дедуктивність															
точність															
неупередженість															
об'єктивність															
логічність															
розсудливість															
гнучкість															
обачливість															
креативність															
оригінальність															
ініціативність															
винахідливість															
обізнаність															
раціональність															
наполегливість															
завзятість															
самоконтроль															
витримка															
рішучість															

Пасько О. М.

Готовність слідчих до професійної діяльності: правові та психологічні основи

Якості	Керівник					Заступник керівника					Наставник				
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
смівливість															
терплячість															
самовладання															
товариськість															
комунікабельність															
емпатійність															
уважність															
впливовість															
харизматичність															
тактовність															
координаційність															

Оцінка рівнів готовності

Оцініть, будь ласка, на якому рівні розвиваються професійні якості у працівника, із перерахованих нижче, де: 0 — якості не виражені; 1 — слабо виражені; 2 — якості розвинуті на середньому рівні; 3 — якості розвинуті на високому рівні; 4 — якості розвинуті на дуже високому рівні.

Якості	Керівник підрозділу					Заступник керівника					Колега				
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
правосвідомість															
надійність															
обміркованість															
уважність															
відповідальність															
обґрунтованість															
принциповість															
справедливість															
спостережливість															
винахідливість															
копіткість															
допитливість															
економічність															
ощадливість															
ретельність															
старанність															
планомірність															
системність															
інноваційність															
дидактичність															

Якості	Керівник підрозділу					Заступник керівника					Колега				
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
критичність															
систематичність															
організованість															
цілеспрямованість															
узгодженість															
раціоналізація															
прогностичність															
передбачуваність															
індуктивність															
послідовність															
дедуктивність															
точність															
неупередженість															
об'єктивність															
логічність															
розсудливість															
гнучкість															
обачливість															
креативність															
оригінальність															
ініціативність															
винахідливість															
обізнаність															
раціональність															
наполегливість															
завзятість															
самоконтроль															
витримка															
рішучість															
сміливість															

Якості	Керівник підрозділу					Заступник керівника					Колега				
	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
терплячість															
самовладання															
товариськість															
комунікабельність															
емпатійність															
уважність															
впливовість															
харизматичність															
тактовність															
координаційність															

Наукове видання

ПАСЬКО Ольга Миколаївна

**ГОТОВНІСТЬ СЛІДЧИХ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ПРАВОВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ**

Монографія

Технічне редагування	<i>О. Гринюк</i>
Обкладинка	<i>А. Юдашкіна</i>
Верстка	<i>Н. Ковальчук</i>

ЮРИДИКА
ВИДАВНИЦТВО

Підписано до друку 04.12.2023 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Droid. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 27,67. Наклад 300.
Замовлення № 084/1223.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.

ЮРИДИКА
ВИДАВНИЦТВО

9 786178 263874